

L A I M A L A V A S T E

Linksmą knygą apie suomių ir Suomiją

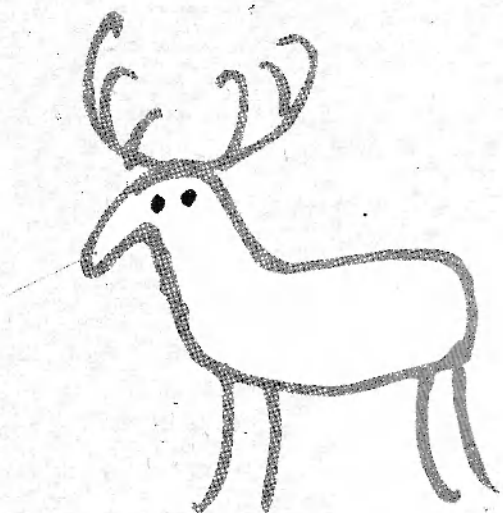

TYTO ALBA

LAIMA LAVASTE

Linksmą knygą
apie suomių
ir Suomiją

VILNIUS 2005

UDK 948.0

La504

Viršelyje: garsus suomių dirigentas Leifas Segerstamas
Tuomo Mannineno nuotrauka

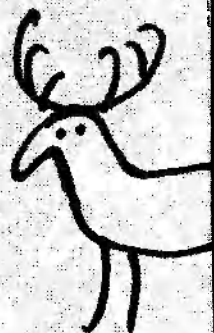
ISBN 9986-16-458-3

© Laima Lavaste, 2005

© Ilona Kukenytė, dizainas, 2005

© „Tyto alba“, 2005

Ačiū tėvams, kurie išmokė mane rašyti.
Ir draugams, kurie liepė rašyti.

Turiny

KODĖL JŪS TURITE PERSKAITYTI ŠIĄ KNYGĄ?	11
I. PIRMOJI SUOMIŲ PAŽINIMO PAMOKA	13
Ką būtina žinoti lietuviui verslininkui ar turistui, susiruošusiam į Suomiją?	14
Kaip bendrauti su moterimis?	14
Suomijos vyrai labai drovūs	16
Kaip kalbėtis su suomiais?	17
Kaip elgtis suomių namuose?	18
II. SVETIMTAUČIAI SUOMIAMS KELIA JUOKĄ	19
Suomiai nevagia klozetų kaip italai	19
Ispanai moka tris darbus	20
Graikai daužo lėkštes	20
Suomis – ne prancūzas!	21
Geriausi vokiečių draugai	21
III. KAIMYNAI	22
Suomija ir Švedija – keista meilė	22
Suomiai ir rusai: jausmai neblėsta	27
Suomija ir Estija: vienas himnas, skirtingi žodžiai	32
Lietuva suomiams – gražuolių rojus	35
IV. SUOMIJA APGYNĖ SAVO ISTORIJĄ	39
Pilietinis karas krauju aplaistė laisvę	39
Žiemos karas pakeitė Suomijos žemėlapi	43
Tautos žaizda – Karelija	50

V. POLITIKAI NEPAMETĖ KELIO DĖL TAKELIO	53
Raudonplaukė prezidentė – tautos numylėtinė	54
Griežtaji prezidentą šildė slapta meilė	58
VI. JŪS DAR NESATE BUVĘ SUOMIJOJE?	62
Kodėl jums neaplinkius Helsinkio?	62
Laplandija – poliarinių dienų ir naktų šalis	69
Nėra abejonių – Kalėdų Senelis gyvena Laplandijoje!	77
VII. SUOMIAI SVENCIA, KAI NEDIRBA	81
Griežtos Kalėdos suomiams įvaro depresiją	81
Gegužės 1-oji – audringas pavasario karnavalas	85
VIII. VISUOMENĖ IR TRADICIJOS	88
Tobulos visuomenės kaina – sterilizacija	88
Sauna – filosofija ir gyvenimo būdas	90
Mirusieji laidojami, kai gyvieji turi laiko	98
 Moterų kalėjime skamba tango	99
Kur pasidės pensininkų armija?	105
IX. VASARA – SALDUS SUOMIŲ SAPNAS	108
Suomiai – vasarnamių tauta	109
Kaimo šokiuose skamba tango	114
Vasaros teatre arklys vaidina arklių	117
X. SUOMIJA – KEISČIAUSIŲ FESTIVALIŲ REKORDININKĖ	120
Vasarą suomiai pakvaišta	120
Malkų krovimas – ir sportas, ir menas	121
Moteris nešioja ant rankų	124
Radai aukso – spruk!	124
Senukų sekso festivalis	125
Sunims – dopingo kontrolė	126

XI. SUOMIŠKA MEILĖ IR NEIŠTIKIMYBĖ	129
Suomijos gamta nepalanki neištikimybei	130
Suomiai drovosi meilės vardo	132
XII. KĄ MES ŽINOME APIE SUOMIJOS VYRUS?	135
Suomių vyrai – už borto	135
Tipiškiausias suomis	136
Telieka šokti nuo trampolino	137
Suomijos vyrai – vaisingiausi pasaulyje	139
Suomio džentelmeno peilis	141
Kankina neišsakyti jausmai	142
XIII. KĄ MES ŽINOME APIE SUOMIJOS MOTERIS?	146
Depresiją gydo Pietuose	146
Perkama meilė karti	149
Lesbietės traukia į Suomiją	153
XIV. ALKOHOLIS PARKLUPDO SUOMIUS	155
Geria, kad pasigertų	155
Prašom dvigubą viskio!	158
XV. SUOMIAI NUSILENKIA GAMTAI	160
Ežeringiausia pasaulio šalis	160
Skruzdėlės turi ilsėtis	162
Bebenčiukams reikia leidimo	162
Zyzianti pabaisa bijo tik smuiko	163
Suomijos meškos – Europos mohikanės	164
XVI. NESPORTUOJANTIS SUOMIS – NEGYVAS SUOMIS	167
Ledo ritulys – tautos aistra	168
Gimęs skraidyti, neišmoko gyventi	170
„Formulės-1“ čempionas šlovę paaukojo sūnui	174

XVII. TARP MIŠKŲ – KULTŪROS ŠEDEVRAI	178
Mumių mama privertė suomių šypsotis	178
Tapytoją žavėjo mirties ir angelų paslaptys	184
A. Aalto pakeitė Suomijos veidą	188
XVIII. SUOMIAI SUKŪRĖ KLESTINČIĄ VERSLO ŠALĮ.....	193
„Isku“ baldai gyvena su tauta	193
„Finnair“ įkūrė suomiai, mokantys svajoti	198
„Nokia“ – nuo kaliošų iki mobilių stebuklų	202
„TietoEnator“ kuria pasaulinę žinių visuomenę	204
„Lumene“ – sniego šalies auksas	206
„Paulig“ kavą maišo magai	209
SUOMIJA NUO A IKI Z	215

Kodėl jūs turite perskaityti šią knygą?

Todėl, kad apie suomių ir Suomiją žinote tik tiek:

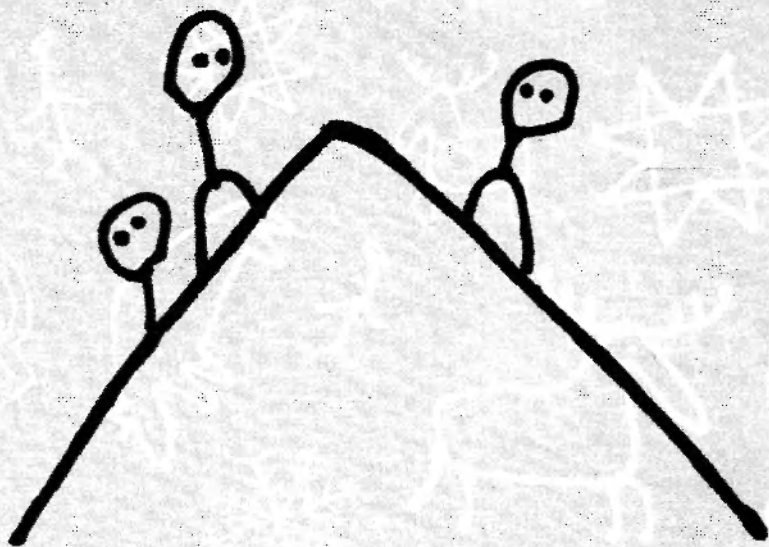
- Ten šalta.
- Gal todėl visi geria?
- Išgerti sunku, nes galioja sausasis įstatymas.
- Yra netoli Talino, nes ten pilna girtų suomių.
- Bjaurybės, nupirko mūsų telekomą.
- Visi vaikšto su *finkomis*.
- Sibelijus sukūrė poemą „Miške“. Ten daug miškų.
- Laplandija tikrai yra? Maniau, kad tai mumijų šalis iš pasakos apie trolius.

- Suomijoje gyvena Kalėdų Senis.
- Ten nėra negrų, bet daug uodų.
- Dėl gyno oro ir švaraus vandens jų sperma geriausia pasaulyje.
- Laimėjo Žiemos karą, o mes nėrėme į krūmus.
- Visi maudosi eketėse.
- Meška suėdė žmogų.
- „Formulės-1“ čempionai.
- Skaičiau, kad mylisi su slidėmis.
- Atpigino „Finlandia“.

Ir tik tiek žinių po to, kai jau dešimt metų „Lietuvos ryte“ nuolat rašau apie šią šalį?!

Nė viena Europos šalis nėra taip apipinta legendomis ir mitais kaip Suomija. Man Suomija yra šalis, kur dar gyvena pasaulio vaikystė. Čia viskas tikra. Tikra žiema su balto sniego pusnimis ir speigų kaustoma tyla. Tikri tankūs miškai, kur slampinėja meškos ir vilkai. Tikra trumpa karšta vasara su saunų dūmeliu ir baltosiomis naktimis, prinokinančiomis laukų ir miškų gėrybes. Skaidrūs ežerai su tikromis žuvimis ir geriamu vandeniu. Tikri ir dėl to net juokingi žmonės su tikra tiesa, tikra išmintimi ir tikrais jausmais.

Jei man reikėtų nupiešti Suomiją, aš nupieščiau didelį ledkalnį, iš kurio kyšotų tik patikliai į pasaulį žvelgiančio suomio galva. Jo pasaulis – giliai giliai po ledu. Netiesa, kad į jį negali prisibelsti.

Pirmoji suomių pažinimo pamoka

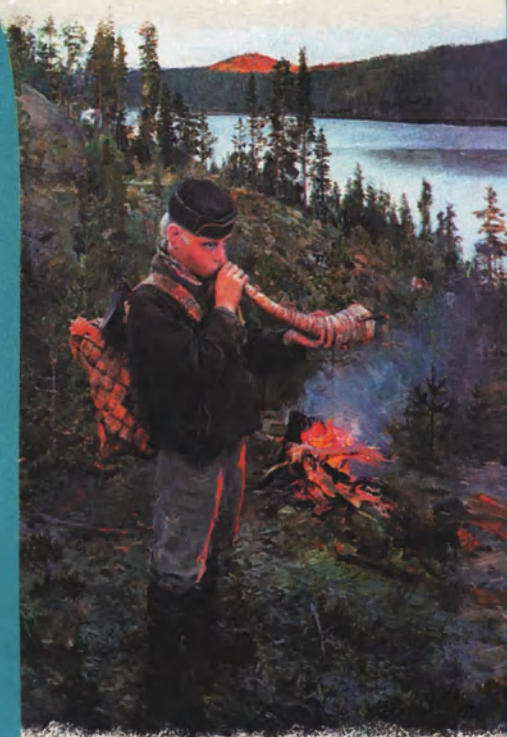
FAKTAI:

Kas yra suomiai? 65 procentai europietiškų ir 35 procentai sibirietiškų genų pasauliui davė suomių. Jų dabar – 5,2 milijono. Kaip ir kur įvyko šis genų susiliejimas – neaišku, bet į dabartinę Suomiją, išsivadavusią nuo ledynų, žmonės atėjo 8000 metų prieš Kristų. Jau tada, matyt, tai buvo pasaulio pabaiga, nes suomiai taip aiškina pavadinimą *Finland*.

Drauge su Islandija Suomija yra pati šiauriausia pasaulio šalis – apie trečdalis jos driekiasi už Šiaurės poliarinio rato.

Europa, kurioje jau buvo statomos prabangios katedros ir kuriami meno šedevrai, ištisus šimtmečius nenutuokė, kad šiauriau Švedijos gyvena tautelės, valgančios žalią žuvį ir kovojančios dėl medžioklės plotų. Dėl gamtinių kliūčių Suomija ilgai buvo atsiskyrusi nuo pasaulio, o užklydę keliautojai laikė ją raganą ir šamanų kraštu.

Krikščionybė ir švedai į Suomiją ėmė skverbtis XII amžiuje.

65 procentai europietiškų ir 35 procentai sibirietiškų genų pasauliui davė suomių. Jų dabar – 5,2 milijono.

A. Gallen-Kallela *Jaunas piemuo iš Panajervės* (1892)

• **Ką būtina žinoti lietuviui verslininkui ar turistui, susiruošusiam į Suomiją?**

Suomijoje nepapirksi nei muitininko, nei policininko.

Suomijoje nėra karaliaus, rusų desantų ir sausojo įstatymo.

Kas yra Sibelijus ir sauna.

Suomijos ledo ritulininkai visada pranašesni už švedus.

Nedera bučiuoti moterims rankos.

Suomijoje būna ir vasara.

Šitiek žinių pravers pasirašyti pirmą kontraktą.

• **Kaip bendrauti su moterimis?**

„Suomė yra apvali ir pilka. Su akiniais, nosis riesta, plaukai trumpi, tiesūs. Ji vidutinio ūgio, per stora, be talijos, kojos trumpos ir drėtos, krūtinė plati, plaštakos per didelės. Dažosi labai retai ir niekad nedaro manikiūro. Labai retai segi papuošalus ir niekada neavi aukštakulnių batelių. Dažniausiai vaikšto su sportiniais batais ir sportiniu kostiumu. Todėl, kad visai neseniai persikėlė iš kaimo į miestą.

Suomės mūvi kelnes, o sijoną išsitraukia tik per Nepriklausomybės dienos šventę. Paprastai dėvi plačius drabužius, kad niekas nepamatytų, jog turi krūtinę ir užpakalį. Jei drabužiai dryžuoti, tai – skersai, kad dar labiau storintų. Dažnai jos elgiasi kaip vyrai, o vaikščiodamos krypuoja kaip antys“.

Štai taip suomę apibūdina Rusijos verslininkams skirtas žinynas. Šį įvaizdį lietuviams galiu papildyti.

Bendraudami su suome galite pamiršti esą džentelmenai. Nepraleiskite jos pirmos pro duris. Neatidarykite automobilio durelių. Nepulkite nuvilkti (apvilkti

ti) apsiausto, nebučiuokite rankos, jeigu nenorite gauti antausio. Ji neturi jokių pretenzijų ir trokšta vieno – būti lygi su vyrais ir net truputį aukščiau.

Bet turiu ir geresnių naujienų. Štai Helsinkis, penktadienio vakaras. Viešbučio bare alų gurkšnoja vienišos moterys. Neapsirikite! Tai ne lengvo elgesio estės. Tai emancipuotos suomės. Vienas malonumas jas užkalbinti ir vaišinti – už savo gėrimus jos sumoka pačios. Jei leido sumokėti jums, galite tikėtis ilgesnio vakaro. Suomes pradžiuginsite net menkiausia dovanėle. Jos labai nereiklios – per metus išleidžia drabužiams tik 500 eurų. Mažiau už jas – tik prancūzės.

Septiniais atvejais iš dešimties, sutarę susitikti su firmos vadovu, jo kėdėje išvysite moterį. Kalbėdamiesi verslo reikalais pamirškite dviprasmius pašmaikštavimus! Dažna suomė turi aukštesnį išsilavinimą negu vyrai ir, ne paslaptis, gal net yra protingesnė už juos.

Suomė neturi jokių pretenzijų ir trokšta vieno – būti lygi su vyrais ir net truputį aukščiau.

• Suomijos vyrai labai drovūs

„Suomiai vyrai mielai plauna indus, tvarko namus ir išveda šunį pasivaikščioti. Jie labai drovūs ir nepalies moters, kol neišgers. Suomų drovumas yra liga, todėl jie taip ir lieka vieniši, jei stipresnė moteris jų nepasiima. Bet vyrai nemėgsta, kad gyvenimą reguliuotų moterys, ir ieško žmonių užsienyje.

Giliai viduje suomiai yra agresyvūs. Ir kai išgeria, puola muštis, nes nemoka išreikšti pykčio žodžiais. Jie blogi meilužiai, ir kas ketvirta suomė nori ištekti už užsieniečio, tegul ir juodaodžio. Taline ir Sankt Peterburge suomiai nusigeria kaip kiaulės. Užuoat apžiūrinėję miesto architektūrą, jie turi reikalų su ligoninėmis ir policija. Suomiai prašo administratoriaus ant popierėlio užrašyti nors viešbučio pavadinimą, kad grįžę turėtų ką papasakoti namie. Jie geria todėl, kad „vodka pigi ir nemato kaimynai“.

Citatos šaltinis tas pats – taip suomių juodina nedraugiški rusai. O juk ne visi suomiai girtuokliai! Pagal pasaulyje per metus išgeriamą alkoholio kiekį suomiai yra 25 vietoje.

**Vyrai nemėgsta,
kad gyvenimą
reguliuotų moterys.**

Pravartu verslo partneriams žinoti ir kitas geras suomių savybes. Jie po amerikiečių – apkūniausi. Dažnai serga širdies ir kraujagyslių ligomis. Būdingiausia jų liga – pavydas.

Suglumsite, kai vieną dieną jūsų kabinete netikėtai išdygs verslininkas su šūsniimi dokumentų. Tai bus tas pats suomis Pekka, su kuriuo, gurkšnodami alų Laplandijoje, sutarėte susitikti Vilniuje po mėnesio, penktadienį, 12 valandą. Suomų punktualumas ir žodžio laikymasis pietiečius partnerius dažnai varo į neviltį.

Lietuvės, be abejo, trikdydys, kad suomiai mažai kalba. Neišspaudžia nė vieno komplimento. It baikštūs stiminai nuleidžia akis, sutikę jūsų aistringą žvilgsnį. Nežinia kodėl muistosi sėdėdami ant kėdės ir prakaituoja. Tie požymiai neabejotinai rodo, kad vakaro pabaigoje suomis gali pasiūlyti savo širdį ir būti ištikimas visą likusį gyvenimą.

• Kaip kalbėtis su suomiais?

Tai menas, kurio reikia mokytis. Įsiminkite šias taisykles.

Skaudžiausia suomų vieta: jie nemoka tuščiai plepėti. Ypač nejaukiai dėl to pasijuto, kai įstojo į Europos Sąjungą. Todėl nesivarginkite, eikite tiesiai prie reikalo ir būsite teisingai suprasti. Jei kalbatės po darbo, tinkamiausios temos: orai, Suomija ir Europos Sąjunga, Karelija ir Laplandija, Suomijos ekonomika, Lietuva – senos kultūros šalis, ledo ritulys. Venkite religijos ir politikos temų.

Suomų lėtumas dirgins jums nervus, bet turėkite kantrybės. Jie neįkylrės raginimais ir klausinėjimais, todėl imkitės iniciatyvos patys. Jie tyli ne todėl, kad jiems neįdomu, bet todėl, kad gerbia jūsų ramybę. Suomų kultūra yra pasyvi, o jautrumas ir taktiškumas – didžiausias mandagumas. Kai pagaliau prabyla, klausykitės atidžiai. Jie kalba lėtai ne dėl to, kad neturi ką pasakyti – suomiai įpratę kalbėti tiksliai ir dalykiškai. Labai nemandagu suomį pertraukti. Jie labiau mėgsta monologą negu dialogą. Kaip ir japonai, niekada nesako „ne“. Niekada nesako ir „aš“, „mano firma“, nesigiria. Jūsų gyrimasis jiems darys blogą įspūdį.

Kalbėdamiesi netampykite suomio už sagos ir nestovėkite per arti. Europoje leistinas atstumas tarp pašnekovų yra 30 centimetrų, o Suomijoje – net 60.

Suomų laiko supratimas visai kitoks. Neskubėkite ir neraginkite. Skubinamas suomis visiškai sutrinka. Ima kasytis ir pykti. Sunku įsivaizduoti, kad jums pavyktų supykdyti suomį. Jei kalbėsitės pikta, jis pamanyš, jog elgėsi netinkamai ir supykėdė jus. Dėl to baisiausiai nuliūsta. Jei suomis pyksta, tai tik ant savęs. Namie jis netriukšmauja ir nedaužo indų. Sutuoktiniai išsiskiria tylėdami.

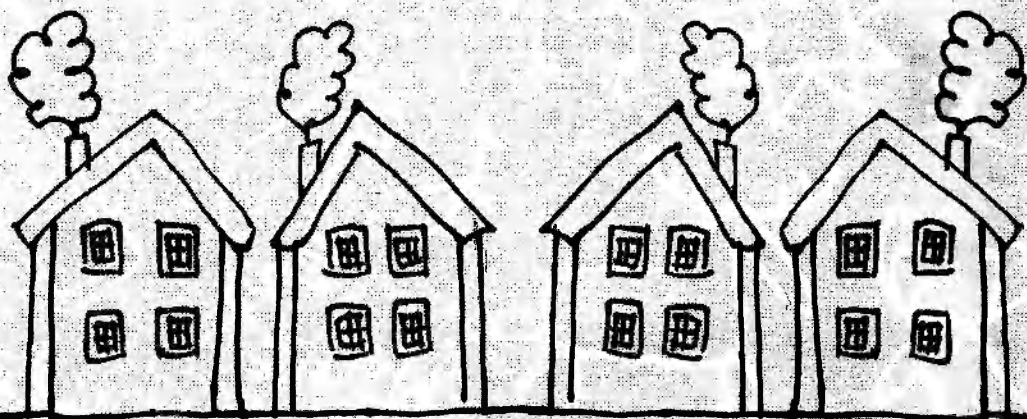
• Kaip elgtis suomių namuose?

Pirmiausia nusiaukite priėškambaryje batus. Čia ideali švara, ir visi vaikšto su kojiniųėmis. Ateikite jau išmokę du žodžius: *kippis* – „į sveikata“ ir *kiitos* (tarkite *kytos*) – „ačiū“. Nenustebkite, jei pasakę „ačiū“ iš suomio irgi išgirsite „ačiū“. Jie tokie kuklūs, kad savo kalboje neturi žodžio „prašom“. Jie dėkoja jums už tai, kad jūs jiems padėkojote.

Net jei gerai pažįstate šeimininkus, nepulkite jų bučiuoti. Santūrūs suomiai nebučiuoja net ilgai nematytų savo vaikų. Ką atnešti dovanų? Suomiai vieni kitiems dovanoja pakelį kavos. Lietuviško šampano butelis sukels susižavėjimą.

Jei šeimininkai keturiasdešimtmečiai, neapsirikite – ant medinių grindų ropinėjantis mažylis – ne jūdviejų anūkas, o pirmagimis. Jei šeimininkai vyresni, nenustebkite, jei trylikametė jūdviejų dukra pristatys jums savo kambaryje gyvenantį spuoguotą *boyfriendą*.

Gerkite kavos tiek, kiek šeimininkai siūlys. Jie bus patenkinti iš širdies jus pavaišinę. Suomių svetingumo viršūnė – siūlymas išsimaudyti saunoje. Jokiu būdu neatsisakykite! Tik nepulkite nusirenginėti jau svetainėje. Mitas, kad saunoje visi nuogi. Nuogi drauge maudosi tik šeimos nariai.

Svetimtaučiai suomiams kelia juoką

Penki milijonai suomių turi vieną giminišką bruožą: visi jie šaiposi iš svetimšalių. Tai visais laikais buvo ryškiausias suomių tautos bruožas. Tiesa, reikia nepamiršti pavydo – jis priverčia lėtapėdžius suomių judėti greičiau.

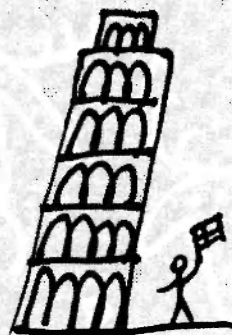
Visur pasaulyje suomį pažinsi iš to, kad jis niekaip nesugeba išstenėti nė vieno gero žodžio užsieniečiui. Taip yra todėl, kad suomiams daugybę kartų buvo kalama į galvą, jog jie esą tik nerangūs lokiai. Tūkstantis mylių iki europiečių (ne geografiškai). „Vis dėlto mes privalome tai pamiršti, – sako suomiai. – Nes iš arčiau pažvelgę į užsieniečius, pajusime jiems tik pasigailėjimą“. Kodėl?

• Suomiai nevagia klozetų kaip italai

„Kodėl mes geresni už italus? – klausia suomiai ir patys atsako taip: – Šaltoje Suomijoje mes, o ypač mūsų moterys, dažnai manome, kad italai – geri meilužiai“. Tokia nuomonė, regis, susidarė todėl, kad statistika teigia, esą meilės aktui italai sugaišta tik 2,7 minutės. Neblogai, kai moterys neturi laiko, skuba į darbą arba pas vyrą namo.

Bet skubus lytinis aktas yra vienintelis dalykas, kurį italai atlieka greitai. Kodėl gi jie taip skuba? Todėl, kad privalo nepavėluoti pas savo ūsuotas mamytės valgyti spagečių. Bet po to niekur neskuba. Prisikimšę spagečių, likusį laiką jie praleidžia dainuodami tualete. Kodėl? Jie dainuoja todėl, kad negali užsidaryti durų, o negali todėl, kad spynele pavogė kaimynas, be to, klozetas paprastai irgi būna pavogtas, nes visi italai vyrai – vagys.

Bet pas mus Suomijoje niekas neįsivaizduoja, kad vienas suomis iš kito galėtų pavogti klozetą! Esame solidarūs, nes nuo seno klozeto bakelyje slepiame vorką. Kad moterys nesurastų.

• Ispanai moka tris darbus

„Kiti pietiečiai vyrai, kuriuos mes gerai pažįstame savo moterų dėka – ispanai“, – neslepia suomiai. Mat mes turime tas pačias moteris. Suomiai vyrai griežtai laikosi tradicijos kartą per metus, paprastai žiemą, išsiųsti savo moteris į Ispaniją. Tegul ispanai pagaliau supranta, kad esame turtingesni – mūsų moterų riebesnės!

Visi suomiai žino, kad ispanai gerai atlieka tik tris darbus: masturbuojasi, patarnauja restoranuose kraipydami užpakalį ir kaunasi su buliais. Bet jokio kito vyriško darbo, kuris būtų įprastas Suomijoje!

Vis dėlto dėl vieno dalyko mus ir ispanus sieja broliškumas – tik Ispanijoje nedarbas yra didesnis negu Suomijoje. Be to, mes, suomiai, labai vertiname ispanų humorą ir jų drąsą valgant nacionalinį patiekalą – karštą buliaus kiaušinėlių. Dar turime vieną panašumą: ir mes, ir jie gali mirti už Tėvynę.

• Graikai daužo lėkštes

Kokie graikai vyrai? Iš tiesų neturime jokios priežasties jaustis niekingesni už juos. Mes visi žinome, kad svarbiausias graikų vyrų darbas – šokti ir pavalgius daužyti lėkštes. Suomijoje esame įpratę, kad tai daro moterys.

Kodėl graikai daužo lėkštes – paslaptis. Kai kurie mokslininkai mano, kad graikų valgiuose yra kokio nors ingrediento, kuris trenkia per smegenis. Tačiau lengva suprasti, kodėl jie mėgsta šokti. Graikai vyrai šoka kartu, nes yra antikinės Graikijos ainiai. Iš

istorijos žinome, kad ten visi buvo homoseksualai. Pagal tai tik švedai lenkia graikus.

Tačiau labiausiai suomiai vyrai sielvartauja dėl graikių, kurios niekada negauna užteklinai, nes Graikijoje, be jų, pilna turisčių ir avių. O graikai vyrai labiausiai mėgsta saugų seksą.

Atidžiau įsižiūrėjus galima įžvelgti ir daugiau gerų graikų vyrų savybių. Pavyzdžiui, jie niekada nepatiria streso. Todėl, kad yra tinginiai. Visi suomiai žino, kad Graikijoje pilna griuvėsių dar iš antikos laikų ir iki šiol dar niekas neatstatyta.

• Suomis – ne prancūzas!

Kodėl mes geresni už prancūzus? Jei iš tikrųjų norite pažeminti suomį vyrą, palyginkite jį su prancūzu. Mitas, kokie jie yra elegantiški ir galantiški.

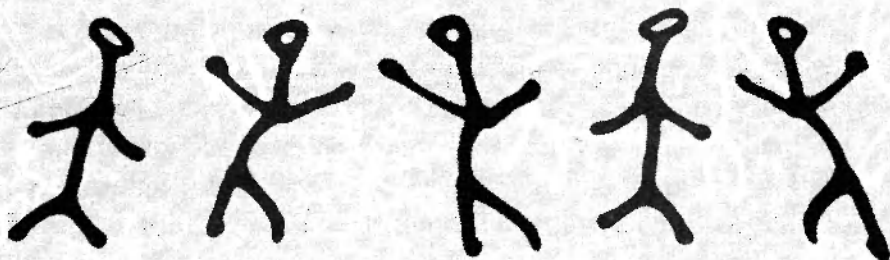
Geriausia, ką prancūzai turi, yra bidė ir 240 rūšių sūrio. Bet kai pagalvoji apie kvapą, supranti, kad sunku tuos du dalykus vieną nuo kito atskirti. Ir kodėl jie pristatė tų bidė? Tikriausiai plauna tik tą vietą ir nieko kita.

Trečias svarbus dalykas prancūzų kultūroje – burnos seksas. Vokiečiai tai vadina prancūzišku seksu. O patys prancūzai turi kitą terminą – „smailinti plunksną“. Kodėl? Tai rodo, ką jie veikia per dienas savo biuruose – tik smailina plunksnas, nes turi galybę biurokratų.

• Geriausi vokiečių draugai

Geriausi suomių draugai Europos Sąjungoje yra vokiečiai. Bet ne vyrai, kurie po visą Europą vaikštinėja užsitempę ant plaukuotų kojų šortus. Vokietės ir suomiai yra geriausi draugai! Nes šios negailėdamos pila suomiams alaus ir leidžia gerti iki nukritimo. Pasidžiaugusios su suomių vyru lovoje, jos taria: „Meistriška!“

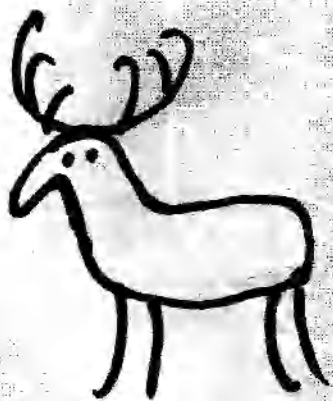
„Suomių moterys to mums niekada nesako. Po meilės akto jos tik rūpestingai pasidomi: „Ar dabar tau truputį geriau?“

Kaimynai

- Suomija ir Švedija – keista meilė

FAKTAI:

Laimei, kai pirmieji žmonės suomių gyveno dar XII amžius, kol juos aptiko švedai. 155 metais Švedija suėmė pirmą krikščionybės platinimo žvilį Suomijoje užmirso išeiti 700 metų Nors šandien Suomijoje švedų tenka tik 40 000, dėl jų vis 5-2 milijono suomių paverstu mokytis ir antriosios valstybines kalbas – švedų.

Kaip kadais lietuviai lenkas, taip suomių švedas yra baltakelmis ponas. O švedų suomių – ketapedis mūdikis.

Suomis medkirtys Pekka ėmė ir susimušė su švedu medkirciu Lingstromu. Šis griebė kirvį ir taip trenkė Pekkai per galvą, kad kirvis liko styroti.

Susirūpinęs Lingstromas nuveža Pekką pas švedą gydytoją. Tas apžiūri ir konstatuoja:

– Negaliu ištraukti kirvio. Jums reikia važiuoti į ligoninę.

– Po velnių, jei negali ištraukti kirvio, bent nusuk kotą, kad galėčiau kepurę užsidėti! – įsiutęs pamoko švedą suomis.

Absolut svenska!

Absolut svenska! („Visiškas švedas!“) – skelbia užrašas ant vaikino marškinėlių. Aš negaliu patikėti ir užkalbinu jį suomiškai. *Jag forstor inte* („nesuprantu“). – atsako švediškai. Taip mes pasikalbėjome su suomių Suomijai priklausančiose Alandų salose, esančiose tarp Suomijos ir Švedijos. Visi gyventojai, 23 000 Suomijos piliečių, čia kalba tik švediškai ir nieko nenori girdėti apie Suomiją. Jie jaučiasi prievarta atiduoti Suomijai 1921 metais, kai Tautų Sąjunga nusprendė Alandų salas priskirti ne Švedijai, o Suomijai.

Kai suomiai, visą naktį linksminęsi kruiziname laive, plaukiančiame iš Helsinkio į Stokholmą, rytą pabyra po denį, jų veidai ištįsta. Aplink, kiek akys užmato – 6500 Švedijos salelių, ir visose, jei tik yra vietos pastatyti stiebą, plaikstosi Švedijos vėliavos. Suomiai vėl pasijunta kaip vasalai, atplaukę į amžinai vyresniojo brolio šalį.

Net Alandai, Suomijos sala, turi savo parlamentą, 7 narių vyriausybę ir savo vėliavą. Ir suomiai tai pakenčia! Jie niekaip negali atsikratyti komplekso, kad švedai yra geresnės rasės žmonės. Be abejo, ir mėlynesnio kraujo. Juk jie iki šiol turi karalių.

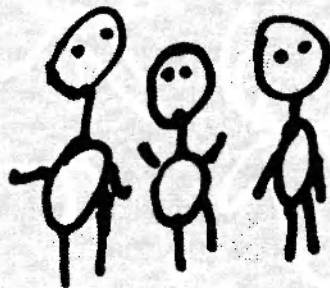
Už Suomiją žuvo 33 švedai

Suomiai ir švedai, turintys 586 kilometrų ilgio sieną, niekada nėra kariavę tarpusavyje. Per Suomijos žemę švedai žygiuodavo į Rusiją, o Novgorodo pulkai traukdavo į Švediją. 1216 metais popiežius patvirtino Švedijos teisę valdyti suomių žemes, ir Suomija tapo Švedijos valstybės dalimi.

Nuo tada į visus karus švedai galėjo siųsti suomių. Todėl ir Lietuvoje po švedų žygių randama suomių kapų. Bet Švedija neapgynė Suomijos, kai 1808 metais Rusija ją užpuolė dar kartą. 1809-ųjų taikos sutartimi Švedija atidavė Suomiją Rusijai. Regis, tai buvo vienintelis Švedijos poelgis, kurį suomiai prisimena su džiaugsmu. Jei ne Rusijos carai, Suomija niekad nebūtų sulaukusi nepriklausomybės.

Tačiau suomiai būtų nedėkingi, jei neprisimintų švedų, kurie jiems padėjo per Žiemos karą: 8260 švedų 1939 metais atvyko padėti suomiams kariauti su Rusija. 33 švedai žuvo, 185 – sužeisti. Švedijoje kilo patriotinis judėjimas, kurio šūkis buvo „Suomijos reikalas – mūsų reikalas“. Švedija davė Suomijai ginklų, pabūklų ir lėktuvų. Žmonės paaukojo milijonus kronų, atsiuntė 2500 tonų maisto ir 3500 tonų žieminių drabužių.

Per karą 70 000 suomių vaikų buvo išsiųsti į Švediją. Čia juos priglaudė švedų šeimos. 7000 jų nebe grįžo į Suomiją – priprato prie savo antrųjų tėvų. Švedai atskubėjo į pagalbą, nes suprato, kad suomiai gina ir Švediją. Švedams visada buvo saugu už suomių nugarų.

Vienintelis mielas žodis

Skool! – sako suomiai keldami taures. Tai vienintelis švediškąs žodis, kurį suomiai taria su džiaugsmu. Nes visus kitus priversti mokytis nuo septintos klasės.

Nors Suomijoje gyvena tik 6 procentai švedų (40 000), švedų kalba čia yra oficiali antroji valstybinė kalba. Be didelės konkurencijos švedai gali studijuoti švediškai Helsinkio universitete ir švediškoje Abo akademijoje Turku.

Neklauskite, kokia kalba šneka pusė milijono suomių, gyvenančių Švedijoje. Tikrai ne suomiškai! Švedijoje nėra antrosios valstybinės – suomių – kalbos. Todėl, kad nė vienas švedas jos nesugebėtų išmolti, įsitikinę suomiai.

Suomijos himnas – švediškai

Helsinkio tramvajuose, jei nemokate suomiškai, drąsiai kalbėkite švediškai. Čia ginčiuose dėl kalbos niekas nerauna nuo galvos nei plaukų, nei kepurų. Tačiau kalbos klausimas suomiams visada yra skaudi tema. Dar prieš 100 metų suomių inteligentai kalbėjo aukštesniaja – švedų – kalba, o suomių kalba buvo trečioji – po švedų ir rusų. Niekas nebūtų patikėjęs, kad anuomet skurdi suomių kalba tiks teisei ar literatūrai, nors jau 1548 metais Mikaelis Agricola išvertė Naująjį Testamentą iš švedų į suomių kalbą.

Bet suomiai turi būti dėkingi švedams už Suomijos himną. Poeto Johano Ludvigo Runebergo švedų kalba parašytą eilėrašį *Vårt land* („Mūsų kraštas“) studentai pirmą kartą sugiedojo kaip Suomijos himną 1848 metų gegužės 13 dieną Helsinkyje.

Suomiai sumušė švedus

1998-uosius suomiai visada prisimins kaip persilaužimo metus savo tylioje, bet skausmingoje kovoje su išdidžiaja kaimyne. Tą pavasarį atsitiko neįtikimas dalykas: suomiai pasiekė pirmą istorinę pergalę prieš švedus. Vasario 18 dieną Nagano olimpiadoje Suomijos ledo ritulininkai nugalėjo švedus 2:1. Suomiai pelnė bronzos medalius, o švedai – nieko! Bronzos medaliai suomiams spindėjo kaip auksas. Kaip saldu buvo pasakyti savo vyresniesiems broliams: „Geros kelionės iš olimpiados!“

„Dabar išmušė valanda paklausti: gal Suomija pagaliau tapo savarankiška? Mūsų laukia naujas tūkstantmetis ir nauji santykiai su švedais. Jie prasidėjo Japonijoje vasario 18 dieną – tai tikros Suomijos nepriklausomybės diena“, – kalbėjo įkaitę suomiai.

Lapkričio 1 dieną Japonijoje suomiai sulaukė dar vienos šlovės valandos: „Formulės-1“ lenktynininkas Mika Hakkinenas tapo pasaulio čempionu! O kur „Formulės-1“ čempionai švedai? Kur ralio čempionai švedai? Kur šuolių nuo tramplino čempionai švedai? „Mes neneigiame, kad švedai gerai žaidžia golfą ir tenisą. Bet ten, kur rizika ir pavojai – visada pirmi mes, suomiai!“ – jau dabar šrieka suomiai.

Jie truputį perdeda. Prisiminkime kad ir slalomą, kur švedai visada stipresni.

Suomių sportinio apmaudo šaknys labai gilios. Jie niekada nepamirš 1932 metų Los Andželo vasaros olimpiados, kurioje buvo uždrausta startuoti suomių tautos didvyriui Paavo Nurmi. Jis buvo apkaltintas esąs profesionalas ir neteko teisės startuoti jokiose tarptautinėse varžybose. Skundikė buvo Švedija.

Ar šis sprendimas teisingas, niekad nebuvo įrodyta. Suomijos sporto vadovas Urho Kekkoneas, 1956 metais tapęs šalies prezidentu, ilgam nutraukė visus ryšius su Švedijos sporto judėjimu.

Kur kas svarbesnę istoriškai pergalę suomiai prieš švedus pasiekė 1998 metų pavasarį. Statistika paskelbė, kad Suomijos bendrasis nacionalinis produktas, skaičiuojant vienam žmogui, yra didesnis negu turtingosios Švedijos! Tik 1 procentu. Bet to niekada nėra buvę anksčiau. Prieš 100 metų Švedijos bendrasis nacionalinis produktas buvo 50 procentų didesnis už Suomijos. Ir štai po 100 metų viena paprastą pavasario dieną Suomija ima ir aplenkia Švediją.

„Pagaliau mes Švedijai galime pasakyti: *goodbye*, senoji tėvyne! Pagaliau mes laisvi ir toli nuo tavęs“, – jau turi teisę šmaikštauti ir suomiai.

Nepadės nė moterys

„Švedės turi ilgesnes kojas, vilki trumpesnius sijonus ir yra dar šviesesnių plaukų negu suomės, – konstatuoja suomiai. – Bet mums labiau patinka brunetės“. Tikra tiesa. Todėl jie dažniau veda tailandietes (per metus – 74) negu kaimynes

švedes (52). Nes tailandietės ne tik brunetės, bet nė viena jų nesėdi Tailando parlamente. O švedžių Švedijos parlamente – net 40,4 procento.

Atrodo, moterys nepadės suartinti abiejų tautų. Nepadės ir vyrai. Nes suomės mieliau renkasi necivilizuotus turkus (per metus – 80 santuokų) nei vikingus švedus (40).

„Suomiai – visai ne europiečiai, veikiau mongolai. Jie naivūs kaip vaikai, sunkiai dirba ir nieko neuždirba. Daug geria, po to puola su peiliais, o vėliau verkia. Jie amžini nelaimėliai – jei nuo Pizos bokšto ir nukrinta kokia nors plyta, būtinai ant suomio turistą. Ir ką gi jie veikia tose savo karštose saunose?“ – kalba švedai apie savo kaimynus.

„Švedai labai demokratiški – nenusipirks nė picos biuro šventei, nesusaukę 20 susirinkimų. Jie tokie draugiški, kad net karaliui sako „tu“. Jie aukštesni už mus, nes jau prieš 50 metų sočiai maitinosi. Jei šalia eina du švedai – būtinai susikibę už rankų. Puikiai žinome kodėl. Ir tuo vaikų pornografijos verslu galėtų liautis užsiiminėti. Geriau mažiau plepėtų ir pagaliau rastų Olofo Palme žudiką“, – palinki švedams geranoriški suomiai.

Be bendro bruožo – draugiškumo, suomiai ir švedai turi ir skirtumų. XXI amžių kaimynai pasitiko su tokiais rezultatais: suomiai daugiau valgo daržovių (suomiai – 63 kilogramus per metus, švedai – 49) ir daugiau geria pieno (149 litrai:120 litrų). Gal dėl to jie sunaudoja daugiau tualetinio popieriaus (6,4 kilogramo:5,9 kilogramo). Bet kažkodėl turi daugiau traktorių (230 000:165 000).

Švedų daugiau serga AIDS (vidurkis 100 000 gyventojų – 15,25 švedo ir tik 4,5 suomio). Gal dėl to, kad Švedijoje daugiau afrikiečių – 27 790 (Suomijoje – 7608).

Švedai ilgiau dirba per savaitę – 40 valandų (suomiai – 38,6 valandos), daugiau daro abortų (vidurkis 1000 moterų – 19,4, o Suomijoje – tik 9,8).

gal todėl ir daugiau geria svaigalų (16,3 litro per metus, o suomiai – tik 14,2 litro).

Skool!

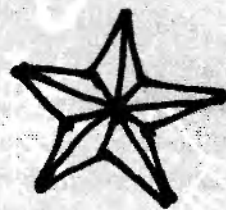

• Suomiai ir rusai: jausmai neblėsta

FAKTAI:

Po 700 metų viešpatavimo Švedija, pralaimėjusi karą su rusais, 1809 metais atidavė Suomiją Rusijai. Dėl to suomiai buvo labai patenkinti. Rusija suteikė Suomijai plačią savivaldą, o suomiai 1907 metais pirmi Europoje gavo balsavimo teisę. Kai 1917 metais gruodžio 6 dieną Suomija paskelbė nepriklausomybę, Vladimiras Leninas ją pripažino pirmasis. Gal dėl to Helsinkio centre prie caro Aleksandro I paminklo visą laiką žydi gėlės, o Tampere mieste tebeveikia V. Lenino muziejus.

Po Antrojo pasaulinio karo Rusija pasiglemžė 12 procentų Suomijos teritorijos. 420 000 suomių buvo priversti palikti Kareliją ir persikraustyti į Suomijos gilumą. Suomijoje gyvena 35 000 rusų.

„Vakar aš gėriau su rusu. Geriau būčiau miręs“, – rašo suomis savo dienoraštyje pirmadienį.

„Šiandien atsipagiriojau su rusu. Geriau būčiau miręs vakar“, – liūdnai konstatuoja suomis antradienį.

Moterys netrynė nugarų

Šimtmečius suomiai su rusais karštai draugavo, narsiai kariavo, juos keikė, iš jų juokėsi ir jų bijojo. Artimiausi kaimynai rusai suomiams tebėra egzotiškiausia tauta, apie ją nuolat pasakojamos legendos ir anekdota. Bet iki šiol pašnibždomis.

1269 kilometrų Suomijos ir Rusijos siena yra didžiausia Suomijos įžymybė – ja suomiai puikuoja prieš savo kolegas iš Europos Sąjungos. Dar visai neseniai

įkaušę suomiai savo drąsą ir vyriškumą įrodinėdavo kuo arčiau prieidami nusišlapinti prie Rusijos sienos. Arba apsilankydami pasienio rusų viešnamiuose.

Nors nuo Suomijos iki Vyborgo (Viipuri) – tik 50 kilometrų, tai, kas yra anapus sienos, suomiams tebėra paslaptinga žemė, į kurią nesunku nuvykti, bet ne visada gali iš ten sugrįžti. Ten buvo KGB, komjaunimas ir mistinės penkmečio statybos. Drąsesni suomiai vykdavo prisigerti į Leningrado viešbučius, drąsiau – į Krymo kurortus. Į Rusijos platybes keliaudavo suomiški likeriai, batai ir striukės. Iš Rusijos į Suomiją vykdavo valstybės, profsajungų, partinės delegacijos. Iki siūlelio išrengti rusai suomių saunose pasirašinėdavo tarptautines politines ir prekybos sutartis, o išgėrę pakankamai „Finlandia“ traukdavo panašias rusų ir suomių liaudies dainas.

Yra vienas dalykas, kodėl suomiai nusipelnė pagarbos – jų moterys niekada netrynė svečiams nugarų.

Išmoko gyventi kaimynystėje

Rusijai nepasisėkė okupuoti Suomijos, todėl niekada neteko ir „išvaduoti“: Suomijoje nėra buvę išvaduotojų kultų, ir niekas nėra statęs kariams išvaduotojams paminklų. Bet per karą maršalas Carlas Gustafas Emilis Mannerheimas nedavė įsakymo nutraukti „gyvybės arteriją“ per Ladogą į Leningradą. Nes suprato: Suomijai visada lemta gyventi šalia Rusijos.

„Mes visada gyvenome meškos prieangyje ir išmokome, kaip reikia su ja elgtis, – guodžiasi suomiai. – Bepigu švedams vaidinti išdidžius, kai jie saugiai lindi mums už nugarų“.

Tačiau Urho Kekkoneno laikų suomiai, nors ir įsiveržę į pasaulyje aukščiausio gyvenimo lygio šalių penketuką, negali prisiminti neraudonuodami. Gyvenimas meškos prieangyje nepraejo suomių tautai be pėdsakų. 50 metų jie neišdrįso garsiai pasakyti, ką mano apie Rusiją. Sąžiningi suomiai tylėjo, kad neprarastų darbo. Jei prabildavo – vadinas, buvo prieš taiką, draugystę, rasistai ir kapitalistai. Niekada Suomija nėra buvusi tokia uždara kaip 5–6

dešimtmečiais, o dėl ano meto savicenzūros suomiai ir dabar neįstengia įveikti baimės, skepticizmo bei nepasitikėjimo Rytų kaimyne.

Helsinkio gatvėse suomiai nekreipia dėmesio į įvairiakalbius turistus. Bet suomis visada sustos ir atsigręš išgirdęs kalbant rusiškai. Gal rusai vėl ateina? Iki šiol atokiuose Rytų Suomijos miškuose ant jau nebevažinėjamų kelių tebeguli didžiuliai akmenys, kad nepravažiuotų rusų tankai.

Rusai ateina, bet jau kiti

Dobro požalovat! („Sveiki atvykę!“) – skelbia reklaminiai stendai, įvažiuojant į miestus Rytų Suomijoje. *Za vami nabludajut kamery!* („Jūs stebi kameros!“) – perskaitys skelbimą kiekvienas rusų turistą, užėjęs į naudotų prekių parduotuvę. Suomiams pats laikas išmesti tokius skelbimus. Retas rusas Suomijoje užsuks į tokią parduotuvę. Nebent kad atsikratytų prieš dešimt metų suomių labdaros dovanotų drabužių.

Suomijos miestuose nebepamatysi ir būreliais vaikštinėjančių rusų dirbtinės odos puspalčiais. Užsimaukšlinę ausines kepures jie nebetrypčioja miestų turguose pardavinėdami degtinę. Jei rusas ir pasirodys turguje, tai tik tam, kad nusipirktų keletą kilogramų brangios lašišos.

Rusijos vidutinė klasė užplūdo Suomiją. Per metus milijonas rusų turistų, kuriems per brangu atostogauti Karibų jūros salose ir nesaugu Kaukazo paplūdimiuose, mėgaujasi komfortu, švara ir saugiu poilsiu Suomijoje.

Reikės išmokti rusiškai

„Rusai supirks mūsų vasarnamius, butus Helsinkio centre, okupuos mūsų ežerus ir atims mūsų moteris“, – puola į paniką suomiai.

Be reikalo. Rusai kol kas neskuba pirkti daug nekilnojamojo turto Suomijoje. Jie renkasi. Mat turi tokį pat skonį kaip suomiai: nori namo miesto centre, ežero pakrantėje. Neokupuos jie ir visų ežerų, nes jų yra apie pusę milijono. O ramiausi suomiai gali būti dėl savo moterų.

Rusai Suomijos viešbučiuose ir restoranuose yra geidžiamiausi klientai.

„Mes dieviname rusų turistus, – prisipažino užkalbintas brangaus viešbučio

„Ramada“ administratorius. – Kas penktas mūsų svečias – rusas. Jie dosnūs, malonūs ir draugiški. Mėgsta ir vertina gerą aptarnavimą. Jau išmokome, atvykus rusams, padengti sustumtus stalus ir nukrauti juos delikatesais. Ir nebesistebime, kai jie degtinės užsisako buteliais. Mes mokomės kalbėti rusiškai ir pasitinkame juos prie durų pasisveikindami *Zdravstvujte!* Ne ne, rusai nebešnyplščia nosies į staltiesę! Ir nebeplaukši padavėjoms per užpakalį. Tiesa, mes jas pakeitėme į vyrus“.

Rusai išgelbėjo ir Suomijos turizmo verslą. Nežinia, kiek dar stūksotų pustuščių prabangių Laplandijos poilsio centrų, jei į juos dabar neplūstų rusai su savo „Mercedes-Benz“. Naujųjų metų naktį Laplandijos kurortuose šaudo rusų raketos, o suomių Kalėdų Senis *Joulupukki* sveikina: *S novym godom! S novym sčastjem!* („Su Naujaisiais metais! Su nauja laime!“). Jei jis dar nekalba rusiškai, kitamet teks išmokyti. Juolab kad suomių televizija transliuoja naudingas rusų kalbos pamokas.

- *Zdravstvuj, Nataša* („Sveika, Nataša“).
- *Ja imeju šampanskoje* („Aš turiu šampano“).
- *Vypjem!* („Išgerkim!“)
- *Za vas! Za nás!* („Už jus! Už mus!“)

Добро пожаловать!

Kodėl suomia nemėgsta rusų?

Svarbiausia savaitės naujiena, 2004 metais išspausdinta didžiausių Suomijos laikraščių pirmuosiuose puslapiuose: suomia nemyli rusų! Tai paskelbė tarptautinė visuomenės apklausa, kurioje net 621 suomių pareiškė labiausiai nemėgstą rusų.

Rusų daug kas nemėgsta. Bet suomiams Rusija ilgai buvo kaip vilkė, žindžiusi šalies ekonomiką ir priglaudusi už gerą kainą viską, ką gamino Suomijos fabrikai.

Suomių jausmams, reikia manyti, tikrai nebeturi poveikio Žiemos karas, atimta Karelija ar dėkingumas V. Leninui už 1917 metais iškovotą nepriklausomybę.

Dabartinė karta, dalyvaujanti apklausose – tikrai ne šimtamečiai senoliai, matę V. Leniną. Ir ne devyniasdešimtmečiai Žiemos karo veteranai, besiilsintys liukso sanatorijose. Helsinkio gatvėmis slampinėjančios tamsiai apsirengusių, kailines kepurės užsimaukšlinusių rusų turistų grupės – jau neatmenama praeitis. Jau praeitis, kai iš autobusų prie V. Lenino muziejaus Tampereje žvangindami medaliais ir ordinais išsirisdavo socialistinio lenktyniavimo nugalėtojai ir nugalėtojos. Beveik praeitis, kai svarbiausi susitarimai su rusais būdavo pasiekiami suomiškose pirtyse, liejantis atšaldytai „Finlandia“.

Šiandien suomiai apie rusus turi susikūrę naują vaizdinį. Juos ypač erzina akį režianti rusų prabanga ir mitrūs vyrukai, Helsinkio gatvėmis zujantys nežinia už kokius pinigus įsigytais naujausiais „Mercedes“. Todėl jiems rusai – banditai, o gatvėmis aukštakulniais kaukštinčios, seksualiais sijonėliais vilkinčios ilgakojės rusės – natašos prostitutės.

Tačiau ne visa tai tiesa. Rusų banditai Suomijoje neprigijo, nes neįstengė papirkti nepaperkamų policininkų ir politikų. O rusės dažniau įkuria prabangius masažo, kailių ir grožio salonus nei stovi tarpuvartėse. Žinoma, yra ir tokių. Bet negi dėl to reikėtų nemėgti visos tautos?

Rusų įvaizdis Suomijoje po truputį keičiasi, iš Helsinkio keliaujant į atokesnes provincijas. Pavyzdžiui, Kareliją, prie pat Rusijos sienos. Čia niekas nebemojuoja šakėmis Rusijos pusėn už atimtas senolių žemes. Juolab kad Suomijos vyriausybė po karo dosniai atseikėjo žemių kitose šalies vietose. Rusija čia pirmiausia – pigios degtinės rojus. Pasienyje gyvenantys suomiai net keliskart per savaitę sugeba nuvykti į Vyborgą ir parsigabenti rusiško ugninio vandens. Ar už tai galima nemėgti rusų? Tiesą sakant, iš girtuoklių rusų ir Suomijos televizijoje, ir gatvės diskusijose šaipomasi vis mažiau: šiame fronte galvą pirmieji padeda suomiai.

Kilkime dar į viršų, į Laplandiją. Čia daug vyrų, bet mažai moterų – jos pabėgo mokytis arba gyventi į Helsinkį. Tad ar nuostabu, kad retsykais iš kaimyninės Rusijos atvyksta linksmų merginų desantas? Jos įsikuria pigiuose viešbučiuose ir padeda suomiams ištverti vienatvę. Tiesa, moterys, likusios Laplandijoje, kartais grasina padegti tuos viešbučius.

Ar gali būti, kad tas 621 rusų nemėgstantis suomis iš tikrųjų yra 621 suomė, kurių vyrus Laplandijoje nuviliojo linksmojo rusių dalinio eilinės?

• Suomija ir Estija: vienas himnas, skirtingi žodžiai

FAKTAI:

Suomija ir Estija skiria 70 kilometrų Baltijos jūros ir 50 Estijos okupacijos metų. Jungia greitaeigiai laivai, bendros įmonės, vienas himnas, panaši kalba ir šiaurietiškas charakteris. Apie 200 nelegalių Talino viešnamių pasiruošę aptarnauti suomių turistus. 75–90 procentų narkotinių medžiagų į Helsinkį atgabenama iš Talino. Abi sesės, kaip ir dera mylinčioms giminaitėms, visada užantyje nešiojasi ir akmenį.

Pekka atplaukė į Taliną ir nusprendė aplankyti viešnamį. Pakilęs liftu į antrą aukštą, pamato užrašą: „Blondinės“. Pekka kyla aukščiau. Trečiame aukšte: „Brunetės“. Įsiaudrinęs paspaudžia ketvirto aukšto mygtuką: „Egzotiškos merginos, kurios išpildys visus norus“. Bet Pekka nori dar aukščiau. Penktame aukšte jį pasitinka piktas užrašas: „Mulki! Tu atvažiavai dulkintis ar liftu važinėti?“

Suomis turistas Pekka Taline.

– Ar galite pasakyti, kur aš esu? – klausia estų praeivių.

– Bokšto ir Pilies gatvių sankryžoje.

– Ne taip smulkiai. Kokiame mieste?

Talinas – suomių Honkongas

Po Taliną maklinėjantys pavieniai girti suomiai, kuriems durininkai paslaugiai atveria vienintelį sostinės liukso viešbučių „Olimpia“ ir „Viru“ duris – seniai istorija. Kaip ir jų verslas – už muilo gabaliuką siūloma meilė sovietinei estei. Dabar Talinas yra suomiškas miestas, ir kasdien į jį iš Helsinkio keltu atplaukiantys keli tūkstančiai suomių čia jaučiasi kaip namie. Didžiudamiesi savimi ir savo išskirtinumu tarp Baltijos valstybių estai net nepastebėjo, kad nustoję kalbėti rusiškai visi kaip vienas ėmė kalbėti suomiškai.

Kas antras Taline užkalbintas estas prisipažins, kad yra mokęsis ar užsidirbęs pinigų Suomijoje, o šiuo metu dirba bendroje suomių ir estų firmoje. O ką tas iš suomių mintantis estas mano apie savo darbdavį?

„Ak tie suomiai, visi jie iš tundros. Ciukčiai“.

Kaip manote, kokia maloniausia dviejų estų verslininkų pokalbių tema? Kaip jie vedžioja už nosies lėtapėdį suomį kolegą Juhanį, niekaip neperprantantį Estijos rašytų ir nerašytų įstatymų.

Estai greitai pamiršo ilgas naktis, prastovėtas eilėje prie Suomijos ambasados, kai gauta viza reiškė galimybę per mėnesį uždirbti „Žiguli“ automobilį. Šiandien juos erzina Talino parduotuves šluojantys ir restoranuose klegantys suomiai. Nors iš suomių minta Talino uostas, viešbučiai, nekilnojamojo turto agentūros, apsaugos firmos, taksistai ir viešnamiai.

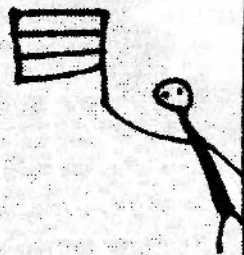
Mažytė Estija visada mokėjo būti išdidi.

Taline šviečiančios didžiausių Suomijos firmų ir parduotuvių reklamos neatsirado per vieną naktį. Suomių ir estų verslininkai bendradarbiauti pradėjo anksčiau, nei šalys pasikeitė ambasadoriais. Iš pradžių tai buvo persmelkta tarpusavio supratimo dvasios, suprantant ir gerbiant partnerių interesus. Dar sovietinėje Estijoje suomiai pradėjo nelegalų verslą. Nedideliais kateriais jie gabendavo estams taip trokštamą garso, vaizdo aparatūrą, dažniausiai pavogtą Helsinkyje.

Tūkstančiai estų turėjo pinigų, bet nebuvo ko pirkti. Tie metai buvo auksiniai ne visai švariam verslui. Talinas ekonomiškai tapo pilkaja zona, kur buvo leidžiama viskas, o vienintelė reali valdžia – organizuota grupė. Mokesčių inspektorai čia nebuvo tokie priekabūs kaip Suomijoje. Be to, visada buvo galima juos papirkti. Visi norėjo gyventi geriau.

Dalis Estijoje praturtėjusių suomių verslininkų persikėlė į Taliną. Suomijoje su nelegaliais uždirbtais pinigais nebuvo ką veikti. Taline jie sėkmingai investuoti į Estijos verslą. Ypač restoranus ir statybą. Šis miestas tapo geriausia pinigų plovykla. Ypač pelningas bendras suomių ir estų „smulkiųjų verslininkų“ projektas buvo hormonai, kurių Suomijoje sportininkai negalėdavo gauti legaliai. Tačiau draudžiamų preparatų laisvai galėdavai nusipirkti Talino vaistinėse.

O šiandien Talinas yra plačiausi vartai, pro kuriuos narkotikai patenka į Helsinkį.

Alkoholis ir linksmybės

Tačiau dažnas suomis turistai, įlipę į keltą, pusantros ar tris valandas pūškuojantį iš Helsinkio į Taliną, nemąsto apie verslą. Jis plaukia į Taliną kaip į pažadėtąją žemę, kur pigi degtinė ir pigios moterys. Tik įsikūrę kelte suomia pasijunta ponais. Baruose liejasi alus ir degtinė, šokių salėse skamba ilgesingi suomiš-

ki tango. Po malonios kelionės vienas kitą prilaikydami suomia pabyra Talino prieplaukoje. Ten juos surenka autobusai, vežantys tiesiai į viešbučius ar į brangių Helsinkio parduotuvių pigesnius filialus.

Taline, kuris po niūraus, oficialaus ir brangaus Helsinkio atrodo lyg rojaus kampilis, suomių laukia linksmybių diena ir naktis. Čia gatvėmis vaikšto puošnios moterys ir rieda prabangūs, net Suomijoje reti automobiliai. Parduotuvės dirba tiek, kiek nori klientas. Pakrante driekiasi puikus paplūdimys, kuriame kas dešimt metrų gausi šalto alaus.

Prieš 20 metų suomia turistai buvo laimingi, sveiki sugrįžę į Helsinkį, o dabar jie liūdi, kai atsisveikina su linksmuoju Talinu ir grįžta į biurokratinę savo respubliką.

ŽIV – už 10 eurų

„Nevažiuk į Taliną, AIDS susirgsi“, – perspėja vienas kitą kauštelėję suomia Helsinkio alaus bare, perfrazuodami žinomos pasakos išmintį: negerk iš balos, avinėliu pavirsi. Avinėliais virtusių vyrų niekas tais laikais neskaičiuodavo, bet suomių, pro pirštus žiūrėjusių į lengvabūdiškus santykius su linksmosiomis Rytų kaimynėmis ir užsikrėtusių AIDS, Suomijoje jau 2000. Nors kol kas ji – vienas švariausių pasaulio kraštų, bet kartu su Portugalija yra dvi Europos Sąjungos šalys, kuriose epidemija plečiasi.

Nors jau 1998 metais Suomijoje prabiltą apie AIDS protrūkį, iki amžiaus pabaigos ši liga suomiais atrodė tolima Afrikos kraštų ir pasileidusios Europos problema. Šaltis, tyras oras ir skaidrus vanduo tikriausiai turėjo sunaikinti iš Pietų į šalį atklydusį virusą. Tačiau jau 2000 metais Suomijoje užfiksuota 200 naujai infekuotųjų ŽIV, o dabar beveik kasdien šalyje aptinkamas naujas užkrato nešiotojas. Ypač grėsminga padėtis Helsinkyje ir kalėjimuose. Manoma, kad dabartinę AIDS epidemiją Suomijoje pavyks pažaboti per 3–4 metus, bet per tą laiką mirs 1000 AIDS aukų.

Suomijoje niekam ne paslaptis, kad vienas budų, kuriuo AIDS plinta, ypač Helsin-
kyje, yra suomių sekso kelionės į Taliną. Visomis prasmėmis artima draugystė su
išdidžia mažąja kaimyne suomiams sukelia vis daugiau problemų. Tempdami pigaus
alaus dėžes iš kelto Talinas–Helsinkis, jie į namus parsitempia ir mirtinos ligos virusą.

Kas dieną apie dešimt laivų sausakimši gabena suomių į linksmąjį Taliną.
Dauguma vyksta gėrėtis ne Storąja Margarita – jų laukia dešimtys viešnamių ir
šimtai prostitučių. Beveik visos jos rusakalbės, atvykusios į sostinę iš Rytų Estijos,
nes nuskurdusiuose buvusiuose Estijos pramonės rajonuose niekas neturi pinigų
susimokėti joms už paslaugas. Suomiai Taline yra jų maitintojai. Nesiderėdami
moka nuo 10 iki 50 eurų už valandą malonumo. Pamiršę namie girdėtus įspėji-
mus, reikalauja sekso be prezervatyvo. Tai kainuoja brangiau, bet suomių mėgė-
ta rizikuoti – prisiminkime jų pergalės rizikingiausiose sporto rungtyse.

Tik pusantros valandos trunka kelionė greitaeigiu laivu į Taliną, tik 5 eurus
tekainuoja degtinės butelis, tik už 10 eurų valanda džiaugsmo su pigiausia Talino
prostitute. Ir koks trumpas po to gyvenimas!

• Lietuva suomiams – gražuolių rojus

„Tai visai nepanašu į Suomiją! Ir visai ne Rusija!!! Lietuva – Pietų šalis: tempera-
mentingi žmonės, gražios moterys, skamba bažnyčių varpai. Čia gatvėje vyrai bu-
čiuoja moteris, o vaikai – tėvus. Tiesa, šie neretai vaikus išlaiko visą gyvenimą“, –
taip Lietuvą įsivaizduoja suomių.

„Lietuva – aukštos kultūros šalis, ir mes, suomių, atrodome lyg ką
tik išlipę iš medžių. Jūsų teatrai, parodų saloni, džiazas, krepšinis,
Čiurlionis, Sabonis, Nekrošius, Tuminas – juos žino visa Suomija!
Vilniuje, atrodo, kasdien šventė – visų keturių metų laikų, miesto,
gatvės, kiemo. Jūs mokate linksmintis, ir net jūsų laidotuvės atro-
do linksmesnės už mūsų vestuves.

Pamanai: įdomu, kada jūs dirbate? Valandų valandas plepate
savo įstaigose, geriate kavą su konjaku, vėl plepate, uždirbate per
mėnesį 200 eurų ir juos ramiai per vakarą išleidžiate restorane. Iš ko
jūs gyvenate? Bet tai – ne mūsų reikalas. Degtinė ir vynas čia labai

pagūs. Ir mes čia atsigeriame iki soties. Bet to nesinori prisiminti", – žavisi Lietuva mano kalbinti pašnekovai.

„Lietuva – mistikos ir simbolių kraštas. Mat jūs – katalikai. Mokate suteikti reikšmę net žolei (kokios nuostabios jūsų verbos – gaila, kad suomių muitininkai neleidžia jų įvežti). O kokios didingos jūsų kapinės! Mokate pagerbti mirusiuosius, statote jiems įspūdingus paminklus ir sodinate gėles. Mums, suomiams, gėda, kad savo mirusius artimuosius laikome šaldytuve tol, kol visi giminaičiai suranda laiko atvykti į laidotuves – kurį nors šeštadienį. Lietuva – puiki šalis. Tik gaila, kad vienąkart viskas gali liūdnai baigtis – juk jūs turite tą didžiausią pasaulyje atominę elektrinę. Ignalina, ar kaip ji ten?“ – nuoširdžiai apgailestauja mūsų netolimi kaimynai.

Lietuvė – trokštama nuotaka

Lietuvės moterys vertos atskiro romano. Jos – egzotiškiausia Lietuvos įvaizdžio Suomijoje dalis.

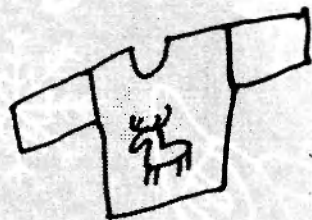
„Tik išlipęs iš lėktuvo Vilniuje visada pametu galvą, – prisipažįsta 37 metų Raulis, kurį dažnai sutinku skridama į Vilnių. – Suomės moterys pasakytų: per daug kosmetikos, per daug spalvų, per daug mini, lengvabūdiškų pažadų ir vylingų šypsenų. Taip taip taip! Lietuvės turi tiek daug visko, ko reikia mums, vyrams!“

Tačiau mano kaimyno Aulio, 48 metų telefonų firmos tarnautojo, prisiminimai apie lietuves – ne tokie entuziastingi. Prieš 15 metų „Lietuvos“ viešbutyje jis susipažino su Milda. Meilė iš pirmo žvilgsnio. Milda panorio į Suomiją. Aulis ten turėjo žmoną ir sūnų. Grįžęs namo jis susirado pagrindinę firmą, kuri padėdavo rusėms fiktyviai ištekti už suomių. Milda irgi fiktyviai išteko ir atsikraustė į Aulio miestą. Netrukus išsiskyrė su fiktyviu vyru ir kurį laiką neblogai gyveno iš socialinės pašalpos bei Aulio pinigų. Bet šiam taip gyventi buvo per sunku: jis išklojo teisybę žmonai, išsiskyrė ir vedė lietuvaitę.

„Ji buvo puiki šeimininkė, gatvėje žmonės atsigręždavo į mano gražią žmoną. Tačiau mano namai buvo pilni lietuvių: jos giminaičių, draugų, vikrių vaikinukų.

Jie kažką pirkdavo, parduodavo, įkliūdavo muitininkams, o aš mokėdavau baudas. Mildai vis neužtekdavo pinigų, ji prasarė visai kitaip įsivaizdavusi gyvenimą Suomijoje, taigi išsiskyrėme“, – liūdnai pasakojo Aulis, tebevilkintis lietuvių žmonos megztą megztinį su elniais.

Lietuviai – milijonieriai

Tegu nenusimena ir lietuviai vyrai. Suomijoje įsivaizduojama, kad visi jie – milijonieriai.

„Apie Lietuvą nežinojau nieko. Dabar žinau: tai turtingų vyrų kraštas“, – sako dvidešimtmetė Arja, prabangiausios Helsinkio parduotuvės „Stockman“ parduotuvė. Prieš metus ji apstulbo, kai vienas lietuvis su žmona prisipirko prekių už 5000 eurų, sumokėjo grynaisiais ir pasakė, kad Helsinkyje nėra ką veikti, todėl dabar jie plauksią į Stokholmą.

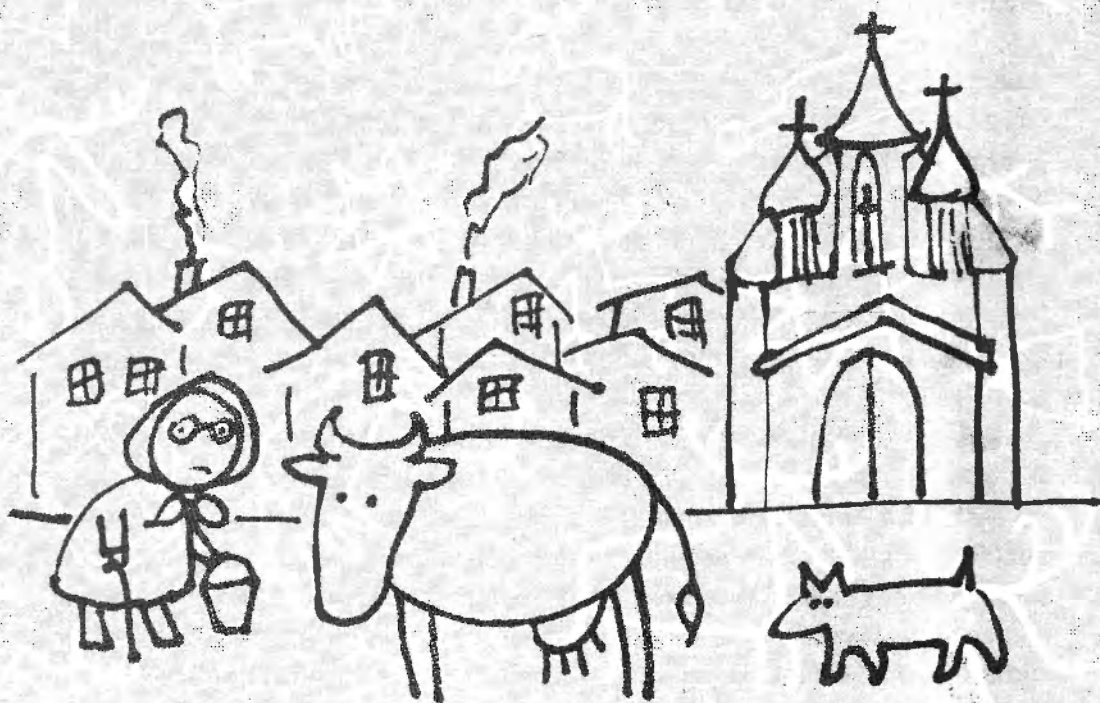
Joelis, 45 metų menininkas, sako esąs įsimylėjęs Lietuvą. Kasmet savo automobiliu atvažiuoją net po kelis kartus. Jo bute Tampereje ant sienos kabo Lietuvos žemėlapis, vėliava ir nuotraukų kolekcija. Per sausio 13 dienos įvykius jis budėjo prie parlamento ir fotografavo rusų tankus. Vis dėlto dabar apie Lietuvą jis kalba be euforijos.

„Lietuviai – kitokio temperamento ir kitaip mato gyvenimą negu suomiai. Jie intensyviai gyvena ir nori pasiimti iš gyvenimo viską, ką tik įmanoma. Ir greitai. Eina tiesiai į savo tikslą ir perlips kitiems per galvas, jei šie sutrukdytų. Maža sutiškai tokių, kurie sėdėtų ir filosofuotų – dažnas imasi veiklos“, – tokius lietuvius mato Joelis.

Jis mano, kad Lietuva – savimi pasitikinčių žmonių kraštas. „Pas mus, Suomijoje, nuodėmė, jei žmogus turi daug turto. Čia tuo nesigiriama, nes visiems aišku: doru darbu Suomijoje milijonieriumi netapsi. Lietuvoje visada jaučiu, kad turiu duoti kelią brangesniems negu mano automobiliams. Čia turtas yra viskas – garbė ir valdžia. Nesiliauju stebėjęsis skaitydamas skelbimus: „Brangiai perku“ ar „Brangiai parduodu“. Arba kai išgirstu giriantis nusipirktais namais Amerikoje ir vilomis Ispanijoje. Suomijoje turtingi žmonės moka net 80 procentų pajamų mokesčio, todėl gatvėje nėra elgetų. O jūsų turtuoliai?“ – stebėjosi suomis.

„Gal kovingesnis požiūris į gyvenimą padeda lietuviams išlikti? – toliau svarstė Joelis. – Jūs nelaukiate iš niekur pagalbos. Tik man liūdna, kad Lietuvoje visi trokšta būti verslininkais – niekas nebenori būti mokslininku, gydytoju, menininku, nes turtų taip nesusikrausi. Tai pražudys tautą“, – prognozuoja pesimistas.

Kokį Lietuvos įvaizdį susikuria suomia žiūrėdami televiziją ir spaudoje skaitydami itin retus reportažus iš Lietuvos? Vilniuje gausu elgetų. Prie Savivaldybės aikštės sėdintis pilietis groja armonika. Tarp Užupio lūšnynų kyla bažnyčių bokštai. Pilna gatvės prekiautojų, pardavinėjančių bananus. Šunys laksto be pavadėlių. Kaimo keliais darda arklio traukiamas vežimas. Senutė rankomis melžia karvę.

4

Suomija apgynė savo istoriją

FAKTAI:

Suomija už savo nepriklausomybę sumokėjo skaudžiai. Pilietinis karas, Žiemos karas ir prarasta Karelėja – aukos, kurias už savo laisvę sudėjo suomių tauta.

Visų Suomijos bažnyčių šventoriuose rikiuojasi lygios eilės kuklių vienodų antkapių. Ant jų iškaltos tik pavardės ir mirties data – arba 1918, arba 1939 metai. Suomija nepamiršo nė vieno savo piliečio, žuvusio įtvirtinant nepriklausomybę 1918 metais ir ją ginant Žiemos kare. Šalia stovi paminklinis akmuo tiems, kurie irgi kovojo už nepriklausomybę, tik kitoje mūšio lauko pusėje – raudoniesiems suomiams. „Tiems, kurie žuvo už savo įsitikinimus“, – iškalta akmenyje. Už savo nepriklausomybę Suomija dėkinga visiems savo sūnams.

Žiemos karas truko 105 dienas. Žuvo 23 000 suomių. Rusijai įsiveržus į Kareliją, 420 000 jų iš Rytų Karelijos persikėlė į Vidurio Suomiją – per vieną naktį.

• Pilietinis karas krauju aplaistė laisvę

1917 metų liepos 12 dieną Rusijos ir Suomijos sieną kirtusio garvežio mašinisto kabinoje budriai į tolius žvelgė neaukštas vyrukas mašinisto kepure. Apsistojęs Helsinkyje, miklusis „garvežio mašinistas“ iki spalio parašė knygą „Valstybė ir revoliucija“, laiškais vadovavo bolševikų centro komitetui Petrograde ir užsitikrino Suomijoje dislokuotos rusų armijos palaikymą.

Vladimiras Leninas Suomijoje jautėsi kaip namie. Jau 1905–1907 metais jis čia saugiai tūnojo pasislėpęs nuo caro ochrankos ir rengė pasaulio pertvarkymo planus. Spalio 20 dieną išvykdamas iš Helsinkio į Petrogradą „daryti revoliucijos“, V. Leninas pažadėjo jam padėjusiems suomių specialistams, kad gavęs Rusijoje valdžią suteiks nepriklausomybę Suomijai, nuo 1809 metų valdomai Rusijos. V. Leninas pažadą ištesėjo. 1917-ųjų gruodžio 6 dieną paskelbta Suomijos nepriklausomybė buvo tiesioginis atgarsis į „Auroros“ šūvius, nuaidėjusius lapkričio 7-ąją Petrograde.

Rusijoje vasarą prasidėjus revoliuciniams neramumams, Suomijoje kilo maišatis. Kas dabar valdys Suomiją? Vieni suomių teisės ekspertai teigė, esą caro valdžią turi perimti Rusijos laikinoji vyriausybė. Tačiau atsirado įžūlių pareiškimų: Rusija nebeturi jokių teisių į Suomiją, ir visa valdžia turi būti perduota Suomijos parlamentui.

Liepos 18 dieną Suomijos parlamentas, pasiskelbęs aukščiausiąja valdžia, Rusijos laikinosios vyriausybės buvo išvaikytas, nespėjęs paskelbti nepriklausomybės. Suomiai nelabai drįso reikšti pasipiktinimą – Suomijoje ženklo laukė 100 000 ginkluotų rusų kareivių. Tik įvykus lapkričio 7 dienos revoliucijai Rusijoje ir valdžią perėmus V. Leninui bei Liaudies komisarų tarybai, lapkričio 15 dieną Suomijos parlamentas pasiskelbė aukščiausiąja valdžia, visai nepriklausoma nuo Rusijos.

Nepriklausoma Suomija? Keista

Naujai sudaryta Suomijos vyriausybė – Senatas – delsė skelbti Suomijos nepriklausomybę, nes šalyje telkėsi gausi rusų kariuomenė. Vis dėlto nutarta ilgai nelaukti ir kuo greičiau Suomiją atskirti nuo revoliucinės Rusijos. Nepriklausomybės deklaracija patvirtinta gruodžio 6 dieną – ji ir tapo Suomijos nepriklausomybės diena. Nepriklausoma Suomija? Visoms Vakarų šalims tai buvo keistas žodžių junginys. Kol tokio Suomijos statuso nepatvirtino sovietinė Rusija, ši valstybė Vakarams neegzistavo.

1917 metų gruodžio 31-ąją suomių delegacija, vadovaujama būsimo Suomijos prezidento Pehro Evindo Svinhufvudo (1931–1937), įteikė Liaudies komisarų tarybai prašymą pripažinti Suomijos nepriklausomybę. Paskutinę 1917 metų valandą suomiai gavo V. Lenino pasirašytą sutikimą. Aidint Naujųjų metų sal-

vėms, V. Leninas susidaužė taurėmis su P. E. Svinhufvudu. 1918 metų sausio 4 dieną Rusijos aukščiausioji valdžia – Centro vykdomasis komitetas – ratifikavo sutartį. Įdomu, kad žmogus, pateikęs sutartį ratifikuoti, buvo Josifas Stalinas, sovietų tautybių klausimų komisaras.

Kodėl Rusija leido Suomijai atsiskirti? Pirmiausia V. Lenino vadovaujami bolševikai revoliucinio vajeus metu skelbė populistinę nuostatą – nacionalinių mažumų teisę turėti savivaldą. Tačiau V. Leninas tikėjosi, kad suomių socialistai, nors Rusijos pavyzdžiu ir nesukėlė lapkritį revoliucijos, susiprotės vėliau. Nepriklausomybės pripažinimas turėjo padidinti sovietų valdžios populiarumą.

Po kelių metų V. Leninas rašė: „Mes suteikėme laisvę Lenkijai, Lietuvai, Latvijai, Estijai ir Suomijai, kad tokiu būdu galėtume užkariauti šių mažų tautų darbininkų pasitikėjimą. Jie atsuks nugaras savo kapitalistams ir grįš pas mus“. Bet suomių nesugrįžo.

Tą pačią dieną kaip ir Rusija, sausio 4-ąją, Suomijos nepriklausomybę pripažinti paskubėjo artimiausia kaimynė Švedija. Švedijos konsulas taip staiga atvyko pas Senato vadovą P. E. Svinhufvudą, kad šis nesugebėjo rasti žodžių atsakomajai kalbai. Tik kitą dieną Senatas parašė padėkos kalbą ir išspausdino ją laikraščiuose.

Vos keliomis valandomis vėliau Suomijos nepriklausomybę pripažino ir Prancūzija, pasistengusi aplenkti Vokietiją. Europoje vyko karas, ir buvo svarbu pelnyti galimos sąjungininkės palankumą. Kai vokiečių diplomatai susiprato pavėlavę, jiems teko truputį pameluoti: pripažindami Suomijos nepriklausomybę sausio 6 dieną, rašte jie įrašė sausio 4-osios datą. JAV Suomijos nepriklausomybę pripažino tik po metų.

Brolis stojo prieš brolį

Kaip įgyvendinti nepriklausomybę, kurios anksčiau niekada neturėta?

Nė viena Suomijos partinė grupuotė nepasisakė prieš atsiskyrimą nuo Rusijos. Skyrėsi tik būdai, kuriais norėta kurti nepriklausomą Suomiją. Suomijos socialistams, raudoniesiems, geriausias pavyzdys buvo Rusija, veiksmingiausias būdas – prievarta. Raudonieji sargybiniai Pietų Suomijoje griebėsi smurto. Nors Rusija pareiškė, kad likusi jos kariuomenė Suomijoje bus neutrali, 40 000 ginkluotų

kareivių galėjo bet kada atskubėti į pagalbą raudoniesiems. Sausio 24 dieną raudonieji sargybiniai paskelbė, kad Suomijoje prasidėjo revoliucija, ir užėmė Helsinkį bei daugelį Pietų Suomijos miestų.

Kovoti su raudonaisiais suomiais Senatas įgaliojo generolą Carlą Gustafą Emilį Mannerheimą, 30 metų tarnavusį rusų imperatoriškojoje armijoje, ir paskelbė, kad baltųjų kariuomenė yra oficiali valstybės kariuomenė.

Maršalo Carlo Gustafo Emilio Mannerheimo vadovaujami suomiai dukart apgynė savo nepriklausomybę.

nuomos sistema *torpari*: žemės neturintys valstiečiai nuomodavosi dalį ūkio iš turtingų kaimynų ir atidirbdavo už nuomą darbdienius. Suprantama, tų darbdienų jiems atrodydavo per daug.

Tarp raudonųjų suomių maža buvo pasiturinčių verslininkų, inteligentų, tarnautojų. Tačiau ir neturtingi valstiečiai bei darbininkai visi iki vieno nebuvo raudonieji. Suomijos visuomenė į dvi priešingas stovyklas pasidalijo ne dėl turto, religijos ar kalbos skirtumų kaip Rusijoje. Ir vieni, ir kiti norėjo įtvirtinti nepriklausomybę, tik savais būdais. O kurią spalvą pasirinko, iš esmės lėmė tik geografija ir atsitiktinumas. Šiandien istorikai teigia, kad baltųjų pusėje buvo daugiau kaimo žmonių, raudonųjų – miestiečių.

Pilietinis 108 dienų karas gegužės 16 dieną baigėsi baltųjų vyriausybės armijos, vadovaujamos C. G. E. Mannerheimo, pergale. Ir raudonųjų, ir baltųjų pusėje kovėsi apie 70 000 suomių. Tarp raudonųjų grūmėsi keli tūkstančiai rusų, tarp baltųjų – 1100 švedų savanorių. Ir raudonieji, ir baltieji nevengė teroro. Skirtumas tik tas, kad raudonieji užpuldavo ir išžudydavo kaimo baltuosius netikėtai, o baltieji suorganizuodavo šioki toki teismą. Po karo aptikta tokių žudynių vietų, kur iškart buvo sušaudyta 130 baltųjų suomių. Baltieji neretai keršydami sušaudydavo kas dešimtą kaimo vyrą. Jų teroro aukomis tapo 8380 žmonių, raudonųjų – 1649.

Be to, pilietinio karo mūšio lauke vyriausybės armijoje žuvo 3200 suomių, raudonųjų armijoje – 3000. Karo pabaigoje vyriausybės armija paėmė 80 000 suomių belaisvių, iš kurių 12 000 mirė iš bado ir nuo epidemijų.

Pilietinis karas nesutaikė raudonųjų ir baltųjų suomių. Nors komunistų partija Suomijoje tarpukariu buvo uždrausta ir veikė tik Rusijoje, raudonųjų idėjos Suomijoje viešpatavo iki pat Rusijos ir Suomijos Žiemos karo. Ko nepakeitė 20 Suomijos nepriklausomybės metų, pakeitė viena Žiemos karo diena. Pirmą karo minutę 1939 metų lapkričio 30-ąją ir raudonieji, ir baltieji suomiai stojo į vieną fronto liniją prieš bendrą priešą – bolševikinę Rusiją.

• Žiemos karas pakeitė Suomijos žemėlapi

Kartą per Žiemos karą Pekka ir Toivonenas budi sargyboje Karelijoje.

Netikėtai juos apsupa šimtai rusų karių.

– Ar bijai, Pekka? – pašnibždom klausia Toivonenas.

– Ne, bet esu labai susirūpinęs – kur, po velnių, mes užkasime tiek daug rusų?

1939 metų lapkričio 25 dieną Suomijos pasienio kaimelyje Mainiloje nugriau-dėjo pabūklų šūviai.

„Nedraugiški suomiai apšaudė taikius Sovietų Sąjungos kariuomenės būrius“, – pranešė TASS. Nesvarbu, kad nustebę suomiai įrodinėjo, jog šiame ruože neturėjo

nė vieno pabūklo. Sovietų Sąjungos kantrybė išseko. Negana to, Suomija nėjo į jokias derybas, kad Rytų Karelija būtų draugiškai perleista Sovietų Sąjungai dėl pačių suomių saugumo. Ne taip, kaip Estija, Latvija, Lietuva, kurių teritorijose jau buvo įsikūrusios sovietų karinės bazės.

Po penkių dienų, lapkričio 30 dieną, nieko neįspėję sovietų bombonešiai bombardavo Helsinkį ir pradėjo puolimą pagal visą 1000 kilometrų ilgio rytinę Suomijos sieną. Taip prieš 60 metų prasidėjo Suomijos ir Sovietų Sąjungos karas, kuris iki šiol sovietų istorijoje vadinamas mažu nesusipratimu prie Suomijos sienos. Suomija ir pasaulis šį „nesusipratimą“ vadina 100 dienų Žiemos karu. Iš tikrųjų jis truko 105 dienas ir turėjo įtakos visoms į Antrąjį pasaulinį karą įsitraukusioms tautoms, be to, išmokė pasaulį gerbti mažosios Suomijos narsą.

Kodėl kilo Žiemos karas?

1939 metų spalio 9 dieną Sovietų Sąjungos užsienio reikalų ministro Viačeslavo Molotovo kvietimu į Maskvą atvyko Suomijos delegacija. Jai vadovavo buvęs pirmasis nepriklausomos Suomijos prezidentas Juho Kusti Paasikivi. Ko suomiai atskubėjo į Maskvą? Parvežti Suomijai Rytų saulės. Tik prieš pusantro mėnesio, rugpjūčio 23 dieną, pasirašytu Molotovo-Ribbentropo paktu **Baltijos šalys** ir Suomija priskirtos Sovietų Sąjungos įtakos sferai. Baltijos šalys pakluso, ir jų teritorijose įsikūrė sovietinės karo bazės.

Ko Sovietų Sąjunga norėjo iš Suomijos? Kad ši dėl Leningrado saugumo išnuomotų Hanko pusiasalį (netoli Helsinkio), atiduotų dalį Rytų Karelijos ir Suomijos įlankos salas rytuose. Sovietinė vyriausybė stengėsi būti draugiška – mainais Suomijai pasiūlė panašią teritoriją šiaurėje.

Bet suomiai užsispyrė: ne! Gal tikėjosi kitų Šiaurės šalių palaikymo? Veltui. Spalio 18-ąją Stokholme susirinkę Šiaurės šalių vadovai Suomijos prezidentui pareiškė, kad karinės pagalbos Suomijai nesuteiks. Bet ir tai neatvėsinio suomių ryžto. Lapkričio 13 dieną jų delegacija grįžo iš Maskvos, griežtai atsisakiusi paklusti Sovietų Sąjungos reikalavimams.

Nors Suomijos vyriausybė tikėjosi, kad sovietai greitai nepuls, suomių kariuomenė jau spalio viduryje buvo demobilizuota. Už tai Suomija turi būti dėkinga feldmaršalui C. G. E. Mannerheimui, kuris tik Žiemos karo išvakarėse buvo paskirtas vyriausiuoju ginkluotųjų pajėgų kariuomenės vadu. Buvęs caro generolas geriau nei jo tautiečiai pažinojo rusus ir suvokė Sovietų Sąjungos grėsmę.

420 000 suomių, dešimtadalis visų Suomijos gyventojų, per kelias dienas paliko Rytų Kariją. Pabėgėlius priglaudė suomių šeimos Vidurio Suomijoje. Niekas nedejavo, kad ankšta ir trūksta duonos. Pirmą kartą po nepriklausomybės paskelbimo 1917 metais suomių tauta susivienijo – kai iškilo grėsmė tėvynei.

Kariai neturėjo batų

Į frontą mobilizuota 300 000 suomių: jie privalėjo ginti šalies sieną nuo Helsinkio iki Arkties vandenyno. Iš jų 150 000 sutelkta Karelijoje. Kodėl tiek mažai? Todėl, kad Suomija neturėjo kuo aprengti ir apauti savo kareivių. Visa laimė, kad dauguma suomių tada gyveno kaime. Pašaukti į armiją vyrai apsiliko savo skrandas ir apsiavė veltinius. Taip apsirengę jie žiemą dirbdavo miško darbus. Blogiau buvo miestiečiams: šie į šaukimo punktus atvyko su štibletais – lengvais bateliais.

Suomijos valstybė sugebėjo savo gynėjus apvilkti tik „Cajanderio modelio“ apranga – prisegti prie jų kepurų tautinių spalvų mėlynus ir baltus pliumažus. Kareivių keikiamas Aimo Cajanderis tuo metu buvo Suomijos premjeras, neklausęs feldmaršalo C. G. E. Mannerheimo perspėjimų ir neskyręs pinigų kariuomenės aprangai bei ginkluotei.

„Toks karas negali kilti. Apskaičiavome, kad jis per daug kainuotų Rusijai“, – štai kokį svarų argumentą pateikdavo premjeras drauge su finansų ministru. Dėl jų naivumo suomių kareiviai po mūšio būdavo priversti nuauti žuvusius priešus ir užsimauti jų batus. Suomia turi būti dėkingi savo moterims, kad kare nenušalo ausų ir rankų. Jos megzdavo pirštines bei kepures tėvynės gynėjams ir siūdavo iš paklodžių baltus apsiaustus. Jais apsisiautę kariai susiliedavo su sniegu, ir priešas jų nežiūrėdavo. Tik pavalgyti suomia turėdavo iki soties. Arkliai traukdavo pilnus vežimus maisto miško proskynomis tiesiai iki fronto linijos.

Kovojo visi 10 tankų

Suomijos apsiginklavimas Žiemos karo pradžioje vertas ne vieno anekdoto. Jie Suomijoje tebeapasakojami iki šiol. Karo pradžioje Sovietų Sąjungos armija, įsiveržusi į Kareliją, turėjo 460 000 karių, daugiau kaip 2000 tankų ir 1000 lėktuvų. Galingajai Sovietų Sąjungai pasipriešinusi Suomija turėjo 100 pabūklų, 120

lėktuvų (iš jų tik 20 skirti bombarduoti). Kovose dalyvavo ir visi 10 tankų (kai kurie šaltiniai nurodo, kad 15).

Kariuomenė turėjo tiek mažai artilerijos sviedinių, kad vienas pabūklas galėjo iššauti tik 50 sviedinių. Apskaičiuota, kad sovietų kariuomenė per dieną iššaudydavo tiek, kiek suomiai per dvi savaites. Tad kaip suomiai kovojo su rusų tankais? Pagaliaus! Jie išrado unikalų būdą: į tankų vikšrus prikišdavo rąstų, kartais drauge su „Molotovo kokteilium“. O kaip priešdavo nepastebėti prie tankų? Prisiminkime, kad mūšiai vykdavo tankiuose Suomijos miškuose.

Kodėl suomiai nepasiruošė karui?

Kai 1917-aisiais Suomija tapo nepriklausoma, prestižo reikalas buvo sukurti stiprią armiją. Ją imta kurti iš baltųjų suomių, kurie pilietiniame kare laimėjo prieš raudonuosius. Socialdemokratai, politikai, buvę valdžioje, kreivai žiūrėjo į buvusius baltuosius. „Skirti pinigų kariuomenei – vadinasi, skirti baltiesiems“, – taip tradiciškai mąstė politikai, nors šalyje nebebuvo nei baltųjų, nei raudonųjų.

Ketvirtąjį dešimtmetį buvo sukurta šalies gynybos taryba, tačiau joje sėdėję politikai ir generolai traukė vieną giesmę: karo su Sovietų Sąjunga nebus. Jie naiviai manė, kad savo politika, priešiška Rusijai, išvengs ginkluoto konflikto. Kita vertus, nesuprato, kas iš tikrųjų yra Rusija. Propaganda juos įtikino, kad Rusija – badaujanti ir elgetaujanti šalis. Ir ko jai dar kariauti?

Juk ir Suomija buvo neturtinga – ji tik stoji ant kojų. Ir pinigų reikėjo ne tik ginkluotis.

Legendinė Mannerheimo linija

Jei suomiai Žiemos kare ir turėjo ginklą – tai buvo vadinamoji Mannerheimo linija. Šiandien jie nežino, ar įjoktis, ar verkti, kai buvęs rusų saugumo pareigūnas Viktoras Suvorovas savo knygoje „Paskutinė respublika“ taip ją aprašo: „Dvidešimt metų visas Suomijos karinis biudžetas buvo eikvojamas įtvirtinimams Karelijos sąsmaukoje įrengti. Pastatyta 135 kilometrų ilgio ir 90 kilometrų pločio gynybos linija. Už bekraščių minų laukų dvidešimčia trisdešimčia eilių – 47 eilės tankių užminuotų spygliuotų vielų. Gelžbetoniniai kazematai – trys keturi penki aukštai po žeme. 200 cemento bunkerių. Viduje – šaudmenys, šilti miegamieji, poilsio kambariai, virtuvės, valgyklos, vandentiekis, elektros stotis. Viskas po žeme, po betonu, po sniegu...“

Žymusis „karo specialistas“ padarė išvadą, kad be branduolinio ginklo tos linijos niekas neįveiktų. O sovietų armija atliko stebuklą – pralaužė ją per tris mėnesius! Ar kas nors yra matęs tą legendinę liniją po karo? Ne. O kodėl? Kodėl rusai neveža turistų autobusais prie to stebuklo ir nesigiria: žiūrėkite, kokią galybę mes įveikėme! Juk per 60 metų negalėjo tokie įtvirtinimai dingti kaip dūmas. Kodėl pats knygos autorius nebuvo nuvažiavęs pažiūrėti į šį stebuklą savo akimis?

Sovietų karvedžiai planavo užimti Kareliją per dvi savaites. Kaip jų žvalgyba nepastebėjo tokios galingos įtvirtinimų linijos? Atsakymas paprastas: todėl, kad tokios linijos iš viso nebuvo.

Tačiau apkasų tikrai buvo. Jie pradėti kasti dar trečiąjį dešimtmetį 30 kilometrų atstumu nuo sienos su Rusija. Bet, pasirodo, ne toje vietoje. Vėl kasti juos pradėta 1932 metais, o sparčiai – tik 1939 metų vasarą, kai Sovietų Sąjunga ištiesė rankas į kaimynes Baltijos šalis. Ačiū C. G. E. Mannerheimui, kad jis įkūrė šiek tiek proto politikams. Dėl to ši apkasų linija ir pavadinta jo vardu.

Paskaitykime, ką rašo suomių istorikai apie šiuos įtvirtinimus. Apkasų kasimas Karelijoje buvo visos tautos patriotinis judėjimas. Savo noru ten dirbo Helsinkio studentai, valdininkai, talkininkų atvykdavo iš atokiausių šalies kaimų. 130 kilometrų ilgio gynybos linijoje pastatyti 68 bunkeriai, bet tik 22 buvo modernesni, kur kareiviai galėdavo ir miegoti. Prieš bunkerius priversta didžiulių akmenų, kad nepravažiuotų tankai, nutiestos kelios vielų užtvaros.

Mannerheimo linija iš tiesų buvo tik siauras ruožas, ir už jos į abi puses – tuščia. Tik svarbiausioje vietoje ji buvo dviejų kilometrų pločio. Tiesa, suomių

kareiviai turėdavo kur pailsėti ir išsimaudyti saunoje. Bėda tik ta, kad jiems nebūdavo kada, mat nebuvo rezervo, ir tie patys kariai turėdavo kovoti dieną naktį.

Kai kovo 13 dieną buvo paskelbta taika, abipus fronto linijos Karelijos sąsmaukoje atsistojo kareiviai. Tūkstančiai rusų mėtė kepures į viršų ir šaukė suomiams: „Ei, stokitės visi, taika!“ – „Mes visi čia ir esame“, – atsakė suomiai. Prieš tūkstančius rusų stovėjo po kelias dešimtis suomių karių.

Sunki taikos sutartis

Galingos rusų karo technikos kova su suomių kariais slidininkais buvo tas pats, kaip naikinti blusas tankų vikšrais.

slinko pirmyn. Tačiau suomiai išlaikė savo pozicijas palei visą 1000 kilometrų fronto liniją. Vidurio Suomijoje, prie Oulu miesto, rusams pasisėkė padalyti šalį per pusę, bet suomių kariuomenė atkirto kelius ir sunaikino įsiveržusius priešų būrius.

Sausio mėnesį sovietų armija, pralaimėjusi visus svarbiausius mūšius, sustabdė puolimą. Tačiau 1940-ųjų vasarį, papildyta geriau parengtais kariais ir karine

Pirmą karo mėnesį suomiai sugebėjo atremti sovietų armijos atakas. 40 laipsnių šaltis, sniegas, tankūs miškai labai praverė karius. Suomiai buvo narsūs, drausmingi ir sumanūs. Sovietų armija buvo samdinių kariuomenė, kurioje tarnavo net šauktinių iš pietinių respublikų, niekada nemačiusių sniego. Kas iš tų galingų tankų, jei jie įstrigdavo miškuose tarp akmenų? Visos galingos rusų technikos kova su suo-

mių slidininkų grupėmis buvo tas pats, kaip naikinti blusas tankų vikšrais.

Dauguma iš 150 000 suomių, kovojusių Karelijoje, buvo sutelkta prie Mannerheimo linijos, ir tik nedidelės grupės kovėsi prie Sovietų Sąjungos sienos. Todėl sovietų kariuomenė žingsnis po žingsnio

technika, vėl pradėjo pulti Karelijos sąsmaukoje. Po įnirtingų mūšių pralaužusi Mannerheimo liniją, ėmė veržtis gilyn į Suomijos teritoriją.

Suomijos vyriausybė sutiko pradėti taikos derybas su Maskva. Žiemos karas, trukęs 105 dienas, baigėsi sunkia taikos sutartimi Suomijai. Pagal 1940 metų kovo 14 dienos taikos sąlygas, Rusijai atiteko Rytų Karelija, dalis žemės šiaurės rytuose, rytinės Suomijos įlankos salos. Trisdešimčiai metų Suomija turėjo išnuomoti Hanko pusiasalį netoli Helsinkio sovietų karinėms bazėms steigti. Suomų tauta šioms sąlygoms pritarė iki pusės nuleidusi vėliavas.

Kas laimėjo Žiemos karą?

Suomija. Suomiai apgynė savo šalį, ir ji nebuvo Sovietų Sąjungos okupuota. Todėl niekada ir nebuvo „išlaisvinta“. Žiemos karas buvo pamoka rusams – ją išmokę jie niekad nebesiūlė suomiams karinės pagalbos. Sovietų Sąjunga, nesugebėjusi okupuoti mažutės Suomijos, okupavo pusę Europos. O Vokietija, klaidingai įvertinusi sovietų kariuomenės galią, pirmoji pradėjo Antrąjį pasaulinį karą.

Žuvę suomiai – vienose kapinėse

Oficialūs šaltiniai teigia, kad per Žiemos karo 105 dienas žuvo 200 000 sovietų kareivių, dar 600 000 – sužeista. Pasak vokiečių statistikos, žuvusiųjų buvo daugiau – 300 000. Sovietiniai karo istorikai surado tik 50 000 žuvusių karių. Matyt, niekam nerūpėjo surinkti kūnus iš kovų lauko.

**Suomų bažnyčių šventoriuose
vienas šalia kito ilsisi žuvę už
laisvę baltieji, raudonieji ir
Žiemos karo aukos.**

Suomiai kruopščiai suskaičiavo žuvusius šalies gynėjus – 23 000. Blogiausia, kad karo pradžioje į armiją pašaukti vieno kaimo vyrai visi patekdavo į tą pačią kuopą ir po sunkaus mūšio visi žūdavo. Kaime nelikdavo nė vieno vyro. Visi žuvusieji būdavo parvežami iš karo lauko ir suguldomi kaimo bažnyčios šventoriaus kapinėse.

• Tautos žaizda – Karelija

Savo turtingiausią žemę – Rytų Kareliją – suomiai prarado 1939 metais per Žiemos karą. Ji buvo skaudžiausia auka, kurią Suomija Rusijai sumokėjo už savo nepriklausomybę. Praėjo net 65 metai, tačiau joks suomis negali ramiai kalbėti apie prarastą Kareliją. Ji suomiams – lyg pažadėtoji žemė, iš kurios atėjo daugumos jų tėvai ir kurią kiekvienas trokšta aplankyti. Nerasi Suomijoje šeimos, kur ant sienos nekabotų senasis Karelijos žemėlapis su senaisiais suomiškais vietovardžiais.

1939 metų lapkritį, kai jau buvo aišku, kad Rusija anksčiau ar vėliau užpuls Suomiją, visi 420 000 Karelijoje gyvenusių suomių (10 procentų visų gyventojų) susikrovė į vežimus mantą, vaikus, prisirišo prie vežimo galo karvę ir paliko gimtuosius namus. Visus persikėlėlius priglaudė suomių šeimos, o po karo Suomijos vyriausybė skyrė jiems tiek žemės, kiek jie turėjo Karelijoje.

Dar ir šiandien, jei netikėtai Suomijos kaime sutiksite daug kalbančių ir besijuokiančių suomių, nenustebkite – jų tėvai tikrai iš Karelijos, galbūt turintys ir savo buvusių artimiausių kaimynų rusų kraujo.

Iki karo Karelija buvo turtingiausia Suomijos sritis. Čia buvo gaunama 40 procentų viso Suomijoje pagaminamo cukraus, 30 procentų grūdų, 30 procentų metalo pramonės produkcijos, 17 procentų elektros energijos, 25 procentai celiuliozės. Šiandien pusė

dabartinių Karelijos gyventojų, atsikėlusių iš visų Sovietų Sąjungos kampų, gyvena žemiau pragyvenimo minimumo. Gimtašias vietas aplankyti išsirengusių suomių automobiliai įstringa neišvažiuojamuose Karelijos keliuose, o juos pačius apiplėšia siaučiančios banditų gaujos.

Karelija – suomiams?

Keletą dešimtmečių po karo šį klausimą suomiai tardavo pašnibždomis. Nesvarbu, tyliau ar garsiau, jis kirbėjo ir Suomijos politikų galvose. Pirmasis pokario Suomijos prezidentas Juho Kusti Paasikivi (1946–1956) net ir sunkiais Suomijai laikais neatsižadėjo Karelijos. Nors suprato rizikuojantis, jis kėtino dėl Karelijos su Sovietų Sąjunga derėtis jau sudarant Paryžiaus taikos sutartį 1947 metais. „Ar mūsų šalis taps Jungtinių Tautų nare, nėra taip svarbu kaip mūsų sienos klausimas“, – sakė prezidentas.

Tačiau atsargumas nugulėjo – tais metais Suomijai svarbiausia buvo išlaikyti nepriklausomybę. Baigdamas savo kadenciją, J. K. Paasikivi Suomijos politikams lyg testamentą paliko priesaką: „Jūs, jaunoji karta, turite atsiminti: kai tik bus tinkamas metas, privalote pasistengti susigrąžinti Kareliją. Bet kada ateis tas metas, aš nežinau“.

„Mes turime išlaikyti kuo geresnius santykius su Rusija, nes tik tada galėsime tikėtis, jog išauš ta laiminga diena, kai atgausime Kareliją. Tai mano didžiausia svajonė, ir kad ją įgyvendintume, turime daug dirbti“. Šiuos žodžius laiške draugui parašė ilgiausiai pareigas ėjęs Suomijos prezidentas Urho Kekkonenas (1956–1982).

Jis niekada nebandė spręsti Karelijos klausimo drastiškai. Palaikydamas savo šalies santykius su Rusija elgėsi it tikras lapinas. Jo laikais Suomijoje viešai apie Kareliją nebuvo kalbama. O jei kas ir prasiziodavo, būdavo nutildomas. U. Kekkoneną kartą supykde ir garsiai Karelijos reikalaujančios karelių draugijos – nuo tada jis nebepriimdavo jų delegacijų. Jokių viešų pareiškimų! Apie reikalus su Sovietų Sąjungos vadovais geriau kalbėti saunoje – tokia buvo U. Kekkoneno taktika.

Susigrąžinti Rytų Kareliją šis prezidentas bandė aplinkiniu keliu: iš pradžių mėgindamas atgauti žemes apie Saimos kanalą, likusį Rusijos pusėje. Deja, ši sutiko tik išnuomoti jas.

Gali likti tik pažadėtoji žemė

Suomijai nušvito viltis, kai 1963 metų rudenį Nikita Chruščiovas prasarė: „Mes pasielgėme kaip plėšikai, atėmė iš Suomijos jos aruodą – Kareliją“. Tarp Sovietų Sąjungos ir Suomijos prasidėjo neoficialios derybos. Esą Suomija galėtų tikėtis Karelijos, jei sutiktų *de facto* pripažinti Vokietijos Demokratinę Respubliką, kurios nė viena Vakarų šalis nepripažino. U. Kekkonenas, pamynęs principus, būtų sutikęs: „Mes pripažinsime VDR tada, kai atgausime Vyborgą“.

Bet 1964 metais atstatydinus N. Chruščiovą, Suomijos viltys žlugo. U. Kekkoneno derybos su Leonidu Brežnevu nebuvo sėkmingos. Sovietų Sąjunga už VDR pripažinimą *de facto* sutiko Suomijai duoti žemių, bet šiaurėje, Laplandijoje. Tik ne Kareliją. Suomija nesutiko ir niekada nepripažino Rytų Vokietijos.

Vienas U. Kekkoneno bendražygių yra pasakęs: „Nežinia, ar kas yra paklausęs U. Kekkoneno, kokio svarbiausio darbo Suomijai jis neatliko? Jo atsakymas būtų buvęs vienas: nesusigražinau Karelijos“. Kitas Suomijos prezidentas Mauno Koivisto nebetęsė savo pirmtakų darbų. „Mes praradome Kareliją, ir tai patvirtinta trimis taikos sutartimis. Nėra prasmės kelti šį klausimą“, – rašoma prezidento memuaruose.

Paradoksas, kita vertus, tiesa – Suomija pati ir nebeturi teisės keisti savo rytinės sienos, nes ši dabar yra ne tik Suomijos, bet ir Europos Sąjungos siena su Rusija. Ar reikalauti, kad Rusija grąžintų Kareliją, turi spręsti ne Helsinkis, o Briuselis. Iki šiol Europos Sąjungai nekilo su Rusija ginčų dėl sienų. Ir, matyt, ji nenorės, kad kiltų. Dabar, kai Suomijos kryptis yra Vakarai, o ne Rytai, Karelija gali ilgai likti tik pažadėtąja žeme. Ją prarasti pakako 10 dienų. O kelio atgal pabaišos nematyti.

Politikai nepametė kelio dėl takelio

FAKTAI:

Suomijos laimėjusi demokratijos keliu vedė dešimt prezidentų: 1919–1925 metais – Kaarlo Juho Ståhlbergas, 1925–1931 metais – Lauri Kristianus Relanderis, 1931–1937 metais – Pehrmas Evindas Svinhufvudas, 1937–1940 metais – Kyösti Kallio, 1940–1944 metais – Risto Ryti, 1944–1946 metais – Carlas Gustafas Emilis Mannerheimas, 1946–1956 metais – Juho Kusti Paasikivi, 1956–1981 metais – Urho Kekkonenas, 1982–1994 metais – Mauno Kivisto, 1994–2000 metais – Martti Ahtisaari.

Konstitucinėje valstybėje prezidentas nuo 1994 metų renka ne 300 narių kolegija, bet visa tauta balsavimu – 6 metų laikotarpiui. Kartu su prezidentu valstybei vadovauja vyriausybė, kurią sudaro 12 ministrų ir Kanceliarna. Aukščiausia administracinė teisimo instancija yra Aukščiausiasis Teismas. Teisėtvarką prižiūri teisingumo kancleris ir parlamento juridinis įgaliotinis.

Suomijos užsienio reikalų ministras Ahti Karjalainenas nemokėjo anglų kalbos. Kartą su prezidentu Urho Kekkonenu jis turėjo pasitikti JAV prezidentą Jimmy Carterį, atskridusį su vizitu į Suomiją. Užsienio reikalų ministerijos pareigūnai pamokė, kad išlipus iš lėktuvo J. Carteriui ministras turės pasakyti: How are you? („Sveiki! Kaip laikotės?“). Lėktuvas nusileidžia, prezidentas nulipa prie trapo. Ministras prieina ir grėsmingu balsu klausia: Who are you? („Kas jūs esate?“).

• Raudonplaukė prezidentė – tautos numylėtinė

„Plaukai per rudi, pažiūros per daug „raudonos“, pati per daug protinga. Stovi lyg antis, pasukusi pėdas į vidų, o sėdėdama prieš televizijos kameras pamiršta suglausti kojas. Nelanko bažnyčios ir jau 15 metų gyvena nesusituokusi su meilužiu. Jaunystėje mitingavo, gynė gėjus ir lesbietes. Ir ši moteris galėtų tapti Suomijos prezidentė?“ – 2000 metais kraipė galvas suomiai, vertindami savo užsienio reikalų ministrės Tarjos Halonen galimybes tapti vienuoliktąja šalies prezidentė.

Būtent taip ir atsitiko. 2000 metų kovo 1 dieną 57 metų T. Halonen tapo pirmąja Suomijos istorijoje moterimi prezidentė. Tą pačią dieną, kai ji buvo inauguruota, Suomijoje įsigaliojo nauja Konstitucija, susilpninusi šalies vadovo galią spręsti vidaus politikos klausimus ir kištis į užsienio politikos sferą. Suomiai juokavo, kad vyrai, išsirinkę moterį prezidentę, tą pačią dieną sumenkino jos teises.

Tačiau T. Halonen visada buvo įpratusi pirmauti. Šeimoje, kur mama buvo namų šeimininkė, o tėvė – elektrikas, ji pirmoji baigė aukštąjį mokslą ir tapo teisininke. 1990–1991 metais buvo pirmoji Suomijos istorijoje moteris teisingumo ministrė, 1995–2000 metais – pirmoji užsienio reikalų ministrė, savo įtaka Suomijos ir Šiaurės šalių politiniam gyvenimui lyginta su JAV valstybės sekretore Madeleine Albright. Tapusi šalies prezidentė, ji tuoj pelnė pačius aukščiausius reitingus per visą šalies prezidentų istoriją.

Reikli geroji tetulė

Suomiai ypač vertina savo Tarjos – taip jie vadina prezidentę – atvirumą, garbingumą, protą ir politinį sąžiningumą. Nuo jaunystės ji – aistringa pacifiste ir žmogaus teisių gynėja. Nors studentavimo laikais jai teko šokti pro langą, kai policija veržėsi į neteisėtai studentų užimtą bendrabutį, ji niekada nebuvo per daug radikali. Jos ginklas – protingi argumentai.

Provincijoje gyvenantiems suomiams prezidentė atrodo lyg artima širdžiai tetulė iš gretimo kaimo. Ji dažnai užsuka į turgų, įsikūrusį prieš Prezidentūros langus, paplepėti su kailius, žuvis ar daržoves pardavinėjančiais kaimiečiais. Nesvarbu, kad gal po kelių valandų neprikaištinga anglų kalba bendraus su Europos Sąjungos šalies vadovais ar bučiuos į skruostą savo studijų laikų draugui Javierui

Solanai. Jei reikėtų pirkti seną automobilį, suomiai neabejodami pirktų iš Tarjos – jie įsitikinę, kad ji neapgaus.

Tačiau kartais gerosios tetulės įvaizdis yra apgaulingas. Sklando legendos apie T. Halonen reiklumą ir neatlaidumą nepareigingiems pavaldiniams. „Velnius“ ir „šūdas“ dažnai nuskambėdavo užsienio reikalų ministrės kabinete, o prasikaltėlis su triukšmu būdavo išmetamas už durų. Tik niekas ant jos kažko dėl nesupykėdavo.

„Norime sveikos, religingos, susituokusios ir gražios prezidentės“, – vardijo suomiai prezidento rinkimų pradžioje. T. Halonen atitiko tik vieną kriterijų – buvo sveika. Gražia pavadinti ją tikrai sunku. Kai šypsosi, primena kinę. Beveik nesidažo, nesilanko pas kirpėjas ir neturi savo dizainerės. Jos stilius – akiniai apvaliais rėmeliais, trumpi rudi plaukai, šeštojo dešimtmečio beformiai „tetulės“ kostiumėliai ir žemakulniai bateliai.

Jai atvykus su pirmu oficialiu vizitu į Švediją, pasipūtę švedų žurnalistai T. Halonen pavadino „mumių mama“. Ištisas skiltis jie skyrė aprašymams, koks susiglamžęs po kelionės jos kostiumėlis ir kokia didelė rankinė. „Maža ko gali prireikti moteriai kelionėje. Mano rankinėje – ne tik mobilusis telefonas“, – atsi-
kirto Tarja. Ji nenori, kad jos asmeninius daiktus nešiotų adjutantės.

Bet tai nereiškia, kad prezidentei nesvarbi jos išvaizda. Vienašyk, dar būdama ministrė, ji nė už ką nesutiko fotografuotis savo kabinete prie paveikslo, vaizduojančio gamtą. „Jūs parašysite: Halonen ir karvė. Halonen – dešinėje“, – juokėsi būsimoji prezidentė. Humoras ją gelbėja iš daugelio situacijų ir užčiaupia įkyrius kritikus. Kita vertus, ji – ne Mis Europa, o ponja Suomijos prezidentė.

Ilgai lauktos vestuvės

„Mano asmeninis reikalas – tekėsiu aš ar ne!“ – tik išrinkta prezidentė griežtai atreždavo ji įkyriems žurnalistams. Pirmoji Suomijos istorijoje moteris prezidentė tapo žurnalistų taikiniu ir dėl savo statuso. T. Halonen niekada nebuvo ištekėjusi ir viena užaugino 21 metų dukterį Anną. Negana to, 15 metų gyveno nesusituokusi su savo draugu valstybės patarėju Pentti Arajärvi. Tiesa, ne viename bute, bet tame pačiame name toje pačioje laiptinėje.

Išrinkta prezidentė Tarja prieš visą tautą pabučiavo savo draugą ir pareiškė: „Ačiū ir mano draugui kaimynui“. Netrukus juodu su dviem katėmis persikraustė į Suomijos prezidentų rezidenciją, pastatytą nuostabaus grožio kampelyje beveik Helsinkio centre. Pagaliau juodu turės dalytis vienu butu, o gal net vienu miegamuoju, nes prieš septynerius metus statytoje rezidencijoje atskiro buto prezidentės draugui nebuvo numatyta.

Nuo tos minutės suomiai laukė – tekės jų prezidentė ar ne? Bet visuomet sąžininga T. Halonen nė neketino elgtis taip, kaip pageidauja visa tauta ar protokolo skyrius. Su pirmaisiais vizitais į Švediją ir Estiją ji atvyko lydimą bičiulio Pentti. Apie vestuves – nė žodžio!

Bet lygiai po pusmečio, rugpjūčio 26 dieną 14 valandą, trisdešimt prezidentės sukvieštų giminaičių ir draugų neteko žado: juos pasitiko baltu kostiumėliu vilkinti T. Halonen ir raudoną rožę į tamsų kostiumą įsisegęs P. Arajärvi. Rankose Suomijos prezidentė laikė lauko gėlių puokštę. Prieš kelias minutes ilgamečiai draugai tapo vyru ir žmona.

**„Mumių mama“
pasaulyje pakrikštyta
Suomijos prezidentė
Tarja Halonen – suomių
tautos numylėtinė.
2000 metais išrinkta
prezidentė, 2001-ųjų
vasarą 57 metų moteris
pagaliau ištekėjo už
ilgamečio draugo
Pentti Arajärvi.**

Per penkias minutes trukusią iškilmingą ceremoniją rezidencijos kieme šalia jūdvių stovėjo tik du liudininkai – prezidentės duktė Anna ir jaunojo sūnus Esko. Jaunuosius sutuokė visą savaitę vestuvių paslaptį nuo žurnalistų saugojęs civilinės metrikacijos biuro darbuotojas. Neprireikė nei žiedų, nei meilės priesaikų, nei vargonų. Tauta turėjo pasitenkinti vienintele oficialia vestuvių nuotrauka, kurią išplatino Prezidentūros tarnyba. Ar pabučiavo jaunikis jaunąją? Kokie valgiai puikavosi ant puotos stalo? Į šiuos visiškai teisėtus klausimus tauta negavo jokio atsakymo.

Vis dėlto žurnalistai pasistengė tautiečius pradžiuginti iššniukštinėtomis pikan-tiškomis detalėmis. Pasirodo, gražiai pražilęs, inteligentiškos išvaizdos ponas Pentti tuokiasi jau trečią kartą. Su pirmąja žmona juodu susilaukė sū-naus, antroji žmona iš ankstesnės santuokos turėjo dvi dukte-ris, o T. Halonen – nesantuokinę dukterį. „Tad iš viso turiu keturis vaikus“, – suskaičiavo prezidentės vyras.

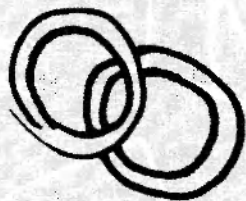
T. Halonen niekada nebuvo ištėkėjusi; 35 metų susilaukė dukters. Ilgainiui paaiškėjo ir Annos tėvo vardas – Kari Peko-nenas, dirbęs parlamente Socialdemokratų partijos sekretoriu-mi. Kai dukrelei suėjo du mėnesiai, T. Halonen buvo išrinkta į par-lamentą. Nuo tada prasidėjo jos karjera.

Būsimosios Suomijos prezidentės meilės romanas užsimezgė 1985 metais parla-mente. Tuomet ji vadovavo Socialinių reikalų ir sveikatos apsaugos komisijai; pen-keriais metais jaunesnis P. Arajärvi buvo jos sekretorius. Kartą drauge išvykę ko-mandiruotėn į Niujorką juodu praleido romantišką vakarą Manhatano džiazo klu-be. Tuo metu ponas Pentti dar buvo vedęs. Netrukus išsiskyrė, ir pora ėmė gyventi drauge, tiksliau pasakius, šalia vienas kito. Kuo elegantišką poną Pentti, užaugusį profesorių šeimoje, patraukė Tarja, švedų žurnalistų vėliau pavadinta „mumių ma-ma“? Juk turbūt ne tuo, kad visą gyvenimą buvo įvairių sričių ministrė?

„Protu, humoro jausmu, šiluma, saviironija“, – vardijo geriausius savo žmonos bruožus laimingas vyras.

Gal sutuoktiniai turi ir neigiamų bruožų?

„Koks nepriklausomas kartais būna tas Pentti“, – atsidūsta prezidentė. „Tarjos troškimo būti nepriklausomai kartais man būna per daug“, – prisipažįsta prezi-dentės vyras.

• Griežtajį prezidentą šildė slapta meilė

Iškiliausias Suomijos politikas, prezidentas Urho Kekkonenas, iki šiol vadinas ir tautos tėvu, ir rimbo politiku, ir despotu, ir seksualiausiu Suomijos vyru. Jis buvo paskutinis Suomijos diktatorius, valdęs šalį net 26 metus – nuo 1956 iki 1981 metų. Keikdavosi kaip vežikas, neslėpdamas savo prasčiokiškos kilmės. Užaudavo per naktis saunose su Sovietų Sąjungos veikėjais, čia sėkmingai tvarkydamas Suomijos politiką. O kai slidinėdavo Laplandijoje, paskui jį privalėdavo šliuožti ir vyriausybės nariai.

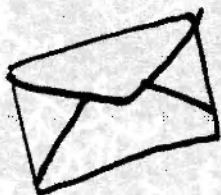
Jis mylėjo moteris. Jėga, valdžia, išmintis, humoras, fizinė ištvermė, milžino stotas – moterys negalėdavo tam atsispirti. Mažutė, smulkaus sudėjimo jo žmona Sylvi į savo vyro nuotykius žiūrėdavo pro pirštus, gal net džiaugdamasi, kad su tuoktinių patale jis gana anksti paliko ją ramybėje. Puse lūpų buvo kalbama, kad ji kentėdavo nuo savo stambaus vyro fizinio artumo.

1963 metų gegužę, oficialaus vizito į Jugoslaviją metu, 63 metų Suomijos prezidentas U. Kekkonenas sutiko savo paskutinę meilę. Apie ją vėliau kalbėjo: „Viskuo ji buvo mano pirmoji moteris, mano gyvenimo moteris“. Jo mylimoji buvo 40 metų Anita Hallama, Suomijos ambasadoriaus Maskvoje Jaakko Hallamos žmona. Šis meilės romanas neišblėso iki pat prezidento mirties 1986 metais. Visai tautai tai buvo vieša paslaptis, apie kurią buvo nedrįstama garsiai kalbėti. Tačiau neseniai Suomijoje išleista Anitos prisiminimų knyga „Iš širdies – širdžiai“ – A. Hallama suomių tautai atvirai papasakojo jūdviejų meilės istoriją.

Nesudegino prezidento laiškų

Aštuoniasdešimtmetį perkopusi A. Hallama yra vienintelė gyva iš keturių meilės istorijos dalyvių. Ji jau seniai palaidojo savo vyrą, mylimojo žmoną ir mylimąjį – prezidentą U. Kekkoneną. 2000 metais Suomijoje iškilmingai paminėtos U. Kekkoneno 100-osios gimimo metinės. Ta proga pasirodė daug prezidento gyvenimui ir veiklai skirtų knygų, kuriose yra ir ne itin malonių užuominų apie jūdviejų meilės romaną.

„Daugumoje knygų rašoma netiesa. Ilgai mažiau ir nusprendžiau prabilti pati. Mano prisiminimų knygos pavadinimas „Iš

širdies – širdžiai“ – ištrauka iš vieno prezidento laiško, rašyto man. Ji geriausiai apibūdina mudviejų santykius“, – sakė žurnalistams buvusi prezidento mylimoji, pristatydama savo knygą. Ir šiandien juodų it varnas plaukų, gyvų rudų akių, išdidžios laikysenos elegantiška moteris stebina temperamentu, paveldėtu, matyt, iš slavų kilmės senelių.

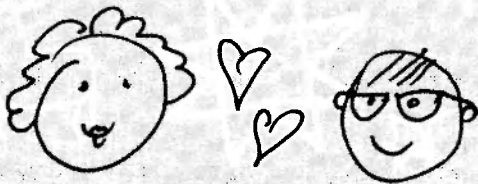
Knygoje spausdinami prezidento U. Kekkoneno laišakai, rašyti mylimajai 1963–1979 metais. Nors jau pirmuosiuose prašoma juos sudeginti, A. Hallama laiškus išsaugojo ir dabar laiko banko saugykloje. Jos rašytus laiškus U. Kekkonenas prieš mirtį spėjo sudeginti. Ko nespėjo, po jo mirties sudegino pati A. Hallama. „Esu laiminga, kad viskas sunaikinta. Taip bus geriau“, – pasakė ji.

Bestseleriu tapusi jos prisiminimų knyga yra naujas to meto Suomijos realybės lapas ir autentiškas dokumentas, netikėtai nušviečiantis diktatorišką prezidento asmenybę.

Pamilo diplomato žmoną

Ši meilė įsiliepsnojo 1963 metų gegužę, kai Suomijos prezidentas lankėsi Jugoslavijoje. A. Hallama buvo jo žmonos Sylvi palydovė. Šeimos bendravo jau 15 metų – nuo tada, kai U. Kekkonenas buvo Suomijos premjeras, o J. Hallama – aukštas Užsienio reikalų ministerijos pareigūnas. Ponios dažnai susitikdavo priėmimuose.

„Man padarė įspūdį, kaip prezidentas vedė derybas su Jugoslavijos diplomatais. Susižavėjau jo puikiu humoru, inteligentiškumu. Tada kažkas tarp mudviejų įsiliepsnojo, ir kaip sunku buvo tai užgniaužti“, – rašo Anita.

Netrukus prezidentas prisipažino mylįs savo bičiulio ir pavaldinio žmoną: „Dėl savo meilės esu visiškai įsitikinęs. Tavo meile džiaugiuosi, nors negaliu sau paaiškinti, kodėl mane myli“, – rašė prezidentas 23 metais jaunesnei mylimajai.

Skaitydami knygą suomiai gali įsitikinti, kad U. Kekkonenas buvo ne tik didis politikas, bet ir puikus meilės laiško kūrėjas. Juose nestinga humoro, saviironijos ir romantikos. Jis pajvairina laiškus horoskopais, eilėraščiais ar nuotraukų iškar-

pomis. „Savo rankose tebejaučiu tavo nugaros šilumą, kai mudu šokome“, – rašė prezidentas po vieno pobūvio.

„Kartais jis elgdavosi lyg studentas pavasari“, – šaipėsi Anita.

Prezidentas dažnai primindavo meilužei jos slavišką temperamentą, ypač pas-
kutinius dešimt metų juodu dažnai pykdavosi dėl valdingo Anitos būdo. „Su-
prantu, esi tvirto charakterio. Tau reikia tokio vyro, kuris neturėtų valios ir darytų
viską, ko tu nori“, – priekaištavo U. Kekkonenas.

Anitai nepatikdavo, kad prezidentas maukia degtinę su prasčiokais draugais,
slidinėja Laplandijoje, garsiai kalba ir keikiasi. „Tu iš gerų namų. O mano tėvai
buvo vargšai, todėl niekada manęs nesuprasi“, – rašė U. Kekkonenas.

Valinga meilužė reikalaudavo, kad prezidentas atvirai viską išklotų žmonai. Jis
delsė sakydamas, esą žmonos Sylvi silpna sveikata, be to, ji ir taip viską nutuo-
kianti. Su Sylvi iki pat jos mirties juodu siejo dvasinis ryšys, nors seksualinių
santykių ji pati buvo atsisakiusi.

Meilužės vyras tylėjo

Anitos vyras J. Hallama susirgo prieš žmonai užmezgant meilės romaną. Medi-
kai tik po ilgų tyrimų diagnozavo Parkinsono ligą. Po vienos smegenų operacijos
dėl gydytojų klaidos jis ėmė sunkiai kalbėti ir judėti. „Mes abu žinojome, kad jis
nepasveiks, bet viską dariau dėl jo ir jį prižiūrėdavau“, – sakė Anita.

Sunki vyro liga, du maži vaikai, buitis – viskas laikėsi ant Ani-
tos pečių. Įtardamas apie savo žmonos ir prezidento santy-
kius, Jaakko ant popieriaus su valstybės herbu parašė kon-
kurentui ir bičiuliui laišką apie mūro sieną, išaugusią tarp
jo ir žmonos, bei gyvenimo krizę.

U. Kekkonenas yra labai padėjęs savo meilužei. Jausdamas
kalnę jis jai rašė: „Jaakko reikia tavęs labiau, nes vienas jis negalė-
tų gyventi. Aš tave labai myliu, bet, regis, tu Jaakko reikalingesnė“.

1967 metais J. Hallama paskirtas Suomijos ambasadoriumi Maskvoje.
U. Kekkonenas ilgai svarstė, ar jo mylimosios vyras pajėgs dirbti. Gal šis paskyri-
mas ir buvo savotiškas atpildas apgaudinėjamam vyrui? Tačiau prezidentas tuo
nubaudė ir save. Ir taip reti meilės pasimatymai beveik nutrūko. Tapo sunkiau ir

konfidencialiai siųsti laiškus mylimajai. Juodu nusprendė dažniau kalbėtis telefonu, nors žinojo, kad KGB klausosi jų pokalbių.

U. Kekkonenas ne sykį rašė svajojams apie jų bendrą kelionę į užsienį. Tačiau Anita negalėjo vykti drauge ir viešai pasirodyti su prezidentu. Kai Suomijos prezidentą kankindavo ilgesys, jis pasimdavo laisvą dieną ir susitikdavo su Anita. Kur? Tai paslaptis.

A. Hallama neatskleidė jokių intymių jų meilės smulkmenų. Ir U. Kekkonenas, ir A. Hallama bandė kuo ilgiau slėpti savo meilę. Prezidentą visada supdavo saugumo vyrai ir adjutantai. Aistringas, nieko nesivaržantis U. Kekkonenas negalėjo išgyventi savo vėlyvosios meilės pilnatvės taip, kaip troško.

„Visuomenė man yra kalėjimas. Aš – tarsi žvėris, kurį medžioja“, – rašė jis.

Dar 1969 metais U. Kekkonenas parašė savo meilužės vyrui Jaakko laišką ir jame prisipažino mylėti Anitą, sugrąžinusią jam jaunystę. „Bet aš esu senas vyras, kuriam greitai reikės medicinos sesers, o ne meilužės“, – prisipažino jis varžovui. Jaakko kilniai atsakė negalįs uždrausti žmonai mylėti sveiką vyriškį, jai suteikiantį tikrą meilę.

Nors abiejų meilužių sutuoktiniai mirė anksčiau, nei U. Kekkonenas, nei Anita nebandė oficialiai susieti savo likimo. Jų priešas buvo prabėgęs laikas ir amžius.

Meilė liepsnojo iki mirties

Paskutinį laišką savo mylimajai Anitai U. Kekkonenas parašė 1979 metais, prieš savo 80 metų jubiliejų. Suomijos prezidentas jau buvo pasiligojęs senis, valdė šalį už parankių prilaikomas asmens sargybinių. Jam taip skaudėjo rankų sąnarius, kad nebepajėgė rašyti. Paskutinis jo laiškas vos įskaitomas.

„Mūsų pokalbiai vis formalesni. Ar jau ištarėme vienas kitam visus žodžius? Ar jau išsakyta viskas, ką esame sukaupę savo širdyse? Ar jau sudegė viskas, kas užsiliepsnojo Jugoslavijos saulėje prieš daugelį metų?“ – taip po 16 meilės metų su savo mylimąja atsisveikino Suomijos prezidentas.

Jis mirė po šešerių metų, 1986-aisiais, visiškai pasiligojęs. Reti pokalbiai telefonu su Anita buvo šviesiausios akimirkos jo gyvenimo saulėlydyje.

Jūs dar nesate buvę Suomijoje?

- **Kodėl jums neaplankius Helsinkio?**

„O ko aš ten nemačiau?“ – paklauskite, ypač jei ką tik grįžote iš Bahamų salų. Neįtikinėjasiu, kad Helsinkis yra tas pat, kas ir Rio de Žaneiras. Vis dėlto jį aplankyti yra pakankamai priežasčių. Nuvykti į Helsinkį – lengva ir saugu. Jei pavyks išvengti latvių bei estų kelių policininkų spąstų, išvykę iš Vilniaus po septynių valandų būsite Taline. Iš čia Helsinkį pasieksite per dvi valandas.

Šis miestas, kuris garsėja aukščiausiu pragyvenimo lygiu tarp Europos Sąjungos šalių sostinių, vilioja turistus šiaurietišku santūrumu, švara, saugumu ir nepaprasto grožio gamta. Tarp 600 000 gyventojų pasijusite kaip namie. Čia jūsų neapkrutins didmiesčių triukšmas ir minios žmonių, taksistai ir padavėjai maloniai atiduos gražą, o naktį neužkabins net vėlyvas įkaušęs praeivis.

Helsinkis nėra klaidus miestas.

Kada ruoštis į kelionę?

Jums juk nepatinka įkyrus vėjai, nešantys lietaus debesis? Todėl nelaukite vėlyvo rudens. Helsinkis – vasaros džiaugsmų miestas, o rugsėjis čia – paskutinis šiltas mėnuo.

Kaip geriausia keliauti?

Kelionių agentūra „Wrislit“ jums pasiūlys patogių romantiškų kelionių keltais iš Talino į Helsinkį arba tik pusantros valandos trunkantį skrydį iš Vilniaus. Jei pasirinksite keltą ir į Taliną atvažiuosite savo automobiliu, patariu: jį palikite Taline, aikštelėje netoli Jūrų uosto. Jei kelsitės su juo į Helsinkį, sumokėsite 300 litų (pirmyn ir atgal). Be to, vargu ar rasite jam vietos mašinų prikimštose Helsinkio gatvėse. Nemokama aikštelė yra prie Olimpinių stadiono. Kur jis? Prie Operos. O ši? Tikrai turėsite daug rūpesčių. Tad jei neketinate važinėti po Suomiją, o išsiruošite tik į Helsinkį – kuprinę ant pečių ir pirmyn.

Talino prieplaukose A, B, C arba D nusipirkite bilietą į kas valandą kursuojančius ekspresus (50–70 litų) ir po dviejų valandų jau būsite Suomijoje. Artėdami prie Helsinkio pasidomėkite, į kurį terminalą atplaukiate. Veikiausiai – į Lensisatamą (Lānsisatama). Čia sėskite į 15-o maršruto autobusą (bilietus parduoda vai ruotojas) ir po 10 minučių būsite miesto centre, Autobusų stotyje.

Nuo čia ir pradėsime iškyla. Nepamirškite išlipdami iš laivo pasiimti brošiūrą *Helsinki in your pocket* – ten rasite miesto žemėlapi.

Šis tas apie alkoholį

Dar turite eiti pro griežtus suomių muitininkus, kuriems nelabai patinka lietuviai, ir čia pagarsėję plėšikavimais. Ko yra jūsų kuprinėje? Būkite ramūs, juk į ją tikrai nesukrovėte tiek alkoholio, kiek dabar galima įvežti iš vienos Europos Sąjungos šalies į kitą. Tad nebus už ką jūsų bausti.

Suomijoje silpno alaus buteliukas parduotuvėje kainuoja apie 2 eurus. Stipresni gėrimai – tik „Alko“ parduotuvėse, kurios yra užkam-

piuose. Tikiu, kad jums nešaus į galvą turguje prekeiviams pasiūlyti jiems visai nereikalingų „Lithuania“ degtinės buteliukų. Už vieną gautumėte 10 eurų. Bet jei įkliūsite policininkui, neišduokite, kas davė tokį patarimą.

Tik truputis istorijos

Pagaliau jūs centre. Išskleiskite žemėlapi ir žygiuokite prieplaukos link į žymiausią Helsinkio vietą – turgų. Jis vadinamas *Kauppatori*. Koks pirmas įspūdis? Kad esate Sankt Peterburge. O kaip kitaip. Negi tikėjotės čia išvysti Laplandijos samių vigvamus? Kad nesistebėtumėte – truputis Helsinkio istorijos, kurios tikriausiai nepuolėte studijuoti žinyne.

1550 metais Helsinkį įkūrė Švedijos karalius Gustavas Vasa. Dar ilgai jis buvo tik kelių medinių pastatų kaimelis, kol Švedija čia pradėjo rėsti tvirtovę kovoms su

Rusija. 1809 metais Rusija atsikovojo Helsinkį, ir 1912-aisiais jis tapo Suomijos sostine. Dabar suprantate, kodėl jis buvo statomas kaip Sankt Peterburgas (beje, to paties vokiečių architekto Carlo Ludvigo Engelio), o prie paminklo carui Aleksandriui I ir dabar nevysta gėlės.

Eidami *Aleksanterinkatu* gatve turgaus link kairėje pusėje išvysite didingą baltą Soborą – svarbiausią Suomijos bažnyčią. Jos papėdėje vyksta visos Helsinkio šventės, o aukšti laiptai – populiariausia pasimatymų vieta.

Iš kaimų atvykę suomiaai būtinai nusifotografuoja prie Soboro, kurio laiptai yra svarbiausia jaunuolių pasimatymų vieta.

Priešais turgų – Prezidentūra

Helsinkio prieplaukos turgus *Kauppatori* vadinamas miesto širdimi. Iki 14 valandos čia šurmuliuoja daržovių, žuvų, Laplandijos žvėrienos, kailių ir egzotiškų suvenyrų turgus, įkurtas 1818 metais.

Nusiimkite kuprines ir prisėskite. Galite suvalgyti priešpiečius – kava kainuos 1, alus – 5, mėsainis – 3 eurus. Margoje minioje vargu ar pamatysite suomių – tik turistus. Jie perka žuvis iš ką tik parplaukusių žvejų, matuojasi kailines kepures ir bando *finkų* aštrumą. Lietuvos žvejams apšala širdys pamačius, kaip iš skaidraus prieplaukos vandens miesto centre vyrai traukia žuvį po žuvies.

Priešais turgų – Prezidentūra. Suomijos prezidentė Tarja Halonen dažnai užsuka į turgų pasišnekučiuoti su piliečiais. Kur, jei ne čia, ji sužinos šalies naujienas?

Laiveliais – po salas

Bet ilgai turguje sėdėti neverta. Iš prieplaukos laiveliai plaukia į įdomiausias Helsinkio vietas. Pirmiausia vykite į Suomenliną (*Suomenlinna*), 250 metų senumo tvirtovę. Ten rasite muziejų, parkų, restoranų ir galerijų. Vaikams – lėlių ir žaislų muziejus. Suomenlina vadinama Helsinkio deimantu. Saloje, kuri įtraukta į UNESCO pasaulinių kultūros paminklų sąrašą, greitai prabėga pusdienis. Laiveliai plaukia kas 15 minučių, bilietas į vieną pusę – tik 3 eurai (vaikams – 2).

Iš tos pačios prieplaukos nukaksite į kitą įdomią salą – Seurasarį (*Seurasaari*). Čia iš visos Suomijos suvežta senosios architektūros namų, bažnyčių, užėigų, o vasarą nuolat vyksta tautinės šventės. Sumuštinų pasiimti nereikia – Suomijoje kiekviename užkampyje rasi kavinę.

O gal išbandykite dar vieną pramogą – iškylą laivais po sostinę supančias salas, kuriose Helsinkio gyventojai įsirengę vasarnamius. Bilietas kainuos 15 eurų, bet aplankysite ir Suomenliną. Tokios ekskursijos vyksta tik iki rugsėjo pabaigos.

Jei turite daugiau laiko, būtinai nuplaukite į nuostabų miestelį Porvo (*Porvoo*), esantį už 60 kilometrų nuo Helsinkio. 11 valandą ryto išplaukę, kelionėje praleisite 8 valandas. Už 30 eurų patirsite visus kelionės jūra malonumus. 1346 metais

įkurtas Porvo garsėja nepakartojamu senamiesčiu: siauros gatvelės, gėlėse skendintys kiemeliai, raudoni žvejų namai – ši kelionė ypač tiks įsimylėjėliams.

Nepamirškite ir vaikų. Aplankykite su jais Korkeasario (*Korkeasaari*) salą, kur galėsite apžiūrėti vieną šiaurusių pasaulyje zoologijos sodų.

Bažnyčia iškalta uoloje

Grįžkime į Helsinkį. Kas čia dar įdomaus? Man įdomiausia sostinės vieta – Tempeliaukio (*Tempeliauki*) bažnyčia, pastatyta milžiniškos uolos viduryje. Žemės paviršiuje kyšo tik stiklinis jos kupolas. 1969 metais sukurta architektų Timo ir Tuomo Suomalainenų, pasaulyje ji vertinama kaip gamtos ir statinių harmonijos šedevras. Ją pėsčiomis nuo turgaus prieisite per 20 minučių, tik susiraskite žemėlapyje *Liuterinkatu* gatvės 3-iajį numerį.

Net jeigu negalite pakęsti muziejų ir bažnyčių, būtinai Helsinkyje aplankykite nors vieną – uoloje iškalta Tempeliaukio bažnyčią.

Jei paėjėsite dar šiauriau, pamatysite ir vieną žymiausių Helsinkio vietų – paminklą suomių kompozitoriui Janui Sibelijui (*Johan Sibelius*). Jį surasite parke, žemėlapyje pažymėtą *Sibeliuksenpuisto*.

Ilstētis – į parko vėsą

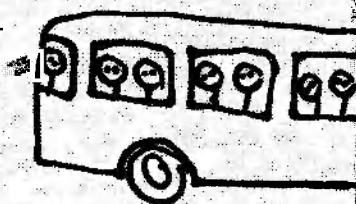
Tikiu, kad jau mirtinai nuvargote. Autobusu grįžkite į centrą, o iš čia pakrante patraukite į maloniausią poilsio vietą – *Kaivopuisto* parką. Jis pažymėtas žemėlapyje apačioje. Eidami jūros pakrante vienoje pusėje galėsite pasigrožėti salomis ir laivais, kitoje – ambasadų pastatais.

Priėję parką, drąsiai gulkitės ant žolės. Čia – populiariausia suomių iškylų vieta. Parkas įkurtas 1830 metais; į jo vandens gydyklą traukdavo Rusijos kunigaikštės. Išsitraukite alaus, sūrio, dešros – ir skanaus. Kad ir kaip čia patiktų, nesumanykite statyti palapinių. Nors jei pernaktvosite miegmaisyje, vargu ar kas nors jums dėl to papriekaištaus.

Verta apsilankyti muziejuje

Laikas pagalvoti ir apie muziejų. Jų Helsinkyje – 60. Nenorite? Bet tai neišvengiama kiekvieno turistų dalia. Siūlau aplankyti nors du. Neseniai miesto centre pastatytas moderniojo meno muziejus *Kiasma* tebekelia ginčų dėl neįprastos formos. Konservatyvesniems turistams siūlau Suomijos meno muziejų *Ateneum*.

Tie, kurie ypač mėgsta gamtą, tesusiranda autobusu, vežantį į Nūksio (*Nuoksi*) nacionalinį parką. 4 valandų kelionė su gidu po nuostabiausią miškų ir ežerų pasaulį kainuos 40 eurų, bet po jos suprasite, kas yra tikroji Suomija.

Paaugliams – technikos centras

Ką daryti, jei iškylausite su paaugliais, kuriems Suomijos gamta nerūpi? Helsinkyje yra technikos stebuklų centras *Heureka*. Tai fantastiškiausias ateities pasaulis, kurį kada nors esate regėję. Jis įsikūręs Helsinkio rajone Vantoje (*Vantaa*), į kurį veža autobusai iš Autobusų ir Geležinkelio stoties. Taip jūs privažiuosite ir Espo (*Espoo*) rajoną, kur įsikūręs rojus visai šeimai – vandens pramogų centras *Serena*. Barai, saunos, didžiausias Europoje uždaras baseinas, vandens kalnai, kriokliai, palmės. Jei dar liks pinigų, čia galėsite ir pernaktvoti.

Kur rasti prieglobstį?

Ar galima Helsinkyje nebrangiai pernaktuoti? Taip, jei pasirinksite viešbučius, vadinamus *Hostel* – čia patogų, švarų ir jaukų. Jei nepasirūpinote iš anksto Lietuvoje. Geležinkelio stotyje susiraskite biurą *Hotellikeskus* – gausite visą informaciją. Jaunimui pigiausi nakvynės namai įsikūrę prie Olimpino stadiono.

Restoranai – nepigūs

Nebrangiai pavalgyti Suomijoje tikrai nepavyks. Tiems, kurių stora kišenė už karštą patiekalą leidžia sumokėti 20 eurų, siūlau restoraną centre *Havis Amanda*, garsėjantį žuvies patiekalais. Jei spėsite iki 13 valandos, daug kur pietūs kainuos tik 10 eurų. Ypač puikūs kinų restoranai, kuriuose siūlomų porcijų vienas neįstengsite sukirsti. Bet juk ne valgyti čia atkeliavote.

Įkaušę suomiai – švelnūs

Jau pirmą minutę čia pasijusite lyg gerai pažįstamame dideliame ramiame kaime. Jokio didmiesčio triukšmo, maišaties, skubėjimo. Meskite iš galvos prietarus, esą suomiai niūrūs ir neprakalbinami. Suomiškai turbūt nemokate, tad drąsiai kreipkitės angliškai. Visi atsakys – čia juk ne Paryžius.

Helsinkyje nepartartina gatvėje gurkšnoti alkoholio – gerti ne restorane draudžiama.

Jeigu šiame mieste praleisite penktadienio ar šeštadienio naktį, išdulkės visos mintys apie suomių santūrumą. Lietuviams vaikinams vakare prie baro ypač malonu bendrauti su suomėmis – jos visada užsimoka pačios. Na o įkaušę suomiai tik baisiai atrodo, iš tikrųjų jie – sentimentalūs ir švelnūs.

Galbūt Helsinkyje naktį parūps ir nuodėmingesnės vietos.

Tačiau liuteroniškoje valstybėje nepatirsite nei sukrečiamų erotinių nuotykių, nei kokios nors šiaurietiškos egzotikos. Prostitucija Suomijoje nedraudžiama, baudžiami tik sąvadautojai. Į akį kritusias merginas galite drąsiai užkalbinti rusiškai. Bet kam reikalinga prekė, kuri namie daug pigesnė? Verčiau išbandykite ruletę *Ramada Presidenti* viešbutyje.

• Laplandija – poliarinių dienų ir naktų šalis

FAKTAI:

Laplandija užima trečdalį Suomijos teritorijos, bet čia gyvena tik 200 000 žmonių.

1 kvadratiniam kilometre – vidutiniškai 2 gyventojai. 4500 samių (arba lapių) – tikrieji Laplandijos senbuviai.

Sostinė – Rovaniemis (*Rovaniemi*).

Nuo lapkričio 26-osios iki sausio 17-osios, 52 paras, trunka poliarinė naktis, vadinama *Kaamo*. Poliarinė diena dar ilgiau – 67 paras.

Žiemą šala iki 40–50 laipsnių šalčio, vasarą oras gali įkaisti iki 35 laipsnių karščio.

Aukso Laplandijoje surasta 1836 metais.

– Kur jūs važiuojate slidinėti?

– Į Slovakiją, Austriją, Šveicariją. Kurgi kitur?

– O į Laplandiją?

– Laplandiją? – lietuviai išpučia akis. –

Argi yra tokia šalis? Manėme, kad tai išgalvota pasakų šalis vaikams, kur gyvena Kalėdų Senis.

Laplandijos kaime suomiai kastruoja elnius taip: užmeta ant gyvulio lasą, parverčia jį ant žemės ir tada dantimis perkanda jam kiaušinėlius.

Kartą Pekka parvertė elnią, bet šis pašoko ir pirmas įkando Pekkai į kiaušinėlius. Štai kodėl Suomijoje yra tiek daug aukštų sopranų.

Poliarinės nakties šalis

Turistai iš viso pasaulio, pirmą kartą atvykę į Suomiją, ją visą įsivaizduoja kaip Laplandiją – šamanų, meškų, neįžengiamų miškų ir poliarinės nakties šalį. Vos atskridę į Helsinkį, puola ieškoti „tikrų“ suomiškų suvenyrų: žnyplių elniams kastuoti, žymiųjų peilių *finkų* ir įrankių elniams skersti.

Vakare Helsinkyje sutiksi maklinėjančius amerikiečius, kurie užvertę galvas laukia Šiaurės pašvaistės. Jie labai nustemba sužinoję, kad iki Laplandijos nuo Helsin-

kie – dar 850 kilometrų į šiaurę. Ji prasideda ten, kur žemėlapyje nubrėžtas poliarinis ratas. Ant jo ribos – 55 000 gyventojų turintis Rovaniemis, antroji Suomijos sostinė ir, suomių įsitikinimu, aštuntasis pasaulio stebuklas.

Viso pasaulio architektai mano, kad jų pareiga – pamatyti Alvaro Aalto sukurto modernų miesto centrą, o didžiausiame Šiaurės Skandinavijos muziejuje *Arktikum*, pastatytame oloje po dideliu stikliniu gaubtu, turistai sužino viską apie Šiaurės tautų gyvenimą. Kasdien Rovaniemio oro uoste, net neužsukdami į Helsinkį, leidžiasi lėktuvai, atskraidinantys turistus iš visų žemynų. Miesto centre dažnai išvysi šalia automobilių stovinčias motorines sniego roges, užklydusius elnius ir iš žiemos miego išbudintas meškas.

Žmonės į Laplandiją traukia ieškoti savo vaikystės – tikros žiemos, tikrų įspūdžių ir kvapą gniaužiančių išgyvenimų. Laplandija šiuo metu yra madingiausias kraštas. Pirmas sniegas Rovaniemyje iškrinta spalį ir netirpsta 183 dienas. Iki sausio mėnesio čia viešpatauja poliarinė tamsa. Vienintelė natūrali šviesa yra žvaigždės, Mėnulis ir Šiaurės pašvaistė. „Žmogus, kartą išvydęs Šiaurės

**Laplandija užima
trečdalį Suomijos
teritorijos.**

pašvaistę, likusį gyvenimą nugyvens po laimingą žvaigždę“, – sako suomių. Rovaniemyje ją ryškiausią galima matyti kas antrą naktį rugsėjo–spalio mėnesiais, paskui – vasarį ir kovą.

Jau nuo 9 valandos vakaro dangus užsidega. Stipriausiai įsiliepsnoja vidurnaktį. Iš Rytų ir Vakarų atvykę turistai sako, kad tik didžiojoje poliarinės nakties tyloje, nušviesti pašvaistės, toli nuo didmiesčių Kalėdų skambaliukų, pajunta tikrąją Kalėdų ir Naujųjų metų dvasią.

Pirmieji Kalėdų atostogų turistai atvyksta jau lapkričio mėnesį, o Kalėdų renginiai čia trunka iki sausio. Kasmet iš Anglijos į Laplandiją atvežami nepagydomomis ligomis sergantys vaikai, kurių paskutinė svajonė – pamatyti gyvą Kalėdų Senelį. Didelės kompanijos čia siunčia savo darbuotojus, kad patikrintų, ar šie gali drauge dirbti vienoje komandoje.

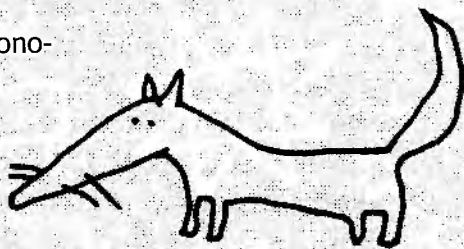
Kur gyvena lapiai

Nors Rovaniemis – Laplandijos vartai, jos tikrųjų gyventojų lapių (kitaip – samių) čia nerasite. Pakelėse stovi jurtos, kuriose tautiniais drabužiais išsipuošę lapiai pardavinėja kailius ir suvenyrus iš kaulo. Bet tai – tik saldainiukai turistams. Lapiai, mažiausia pasaulyje šiaurės tautelė, gyvena dar 400 kilometrų šiauriau – ten, kur prasideda Inario ežeras.

Šiandien jie apsistoję 1500 kilometrų ilgumo zonoje, kuri driekiasi nuo Kolos pusiasalio per Suomijos, Švedijos ir Norvegijos šiaurę. Nors jau 1751 metais juos atskyrė trijų valstybių sienos, lapiai visada klajodavo laisvai ir niekada nežinojo, kurios šalies žolę rupšnoja jų elniai.

Iki šiol tiksliai neapskaičiuota, kiek yra lapių.

Manoma, kad nuo 50 iki 100 tūkstančių. Suomijos Laplandijoje jų gyvena tik 4000. Jų protėviai buvo pirmieji Suomijos gyventojai, čia atsikraustę prieš 4000 metų. Laplandijoje gyvena trys lapių gentys. Mažiausia – kolta gentis (apie 1000 žmonių) – yra ortodoksai, atsikėlę iš Petsamo srities, kurią po Antrojo pasaulinio karo užėmė Rusija. Prie Norvegijos sienos gyvena tunturi (suomiškai šis žodis reiškia kalvas) ir šiaurės lapiai.

Visos gentys kalba tokiais skirtingais dialektais, kad Rovaniemio radijas turi transliuoti laidas visais trimis. Lapiai Suomijos mokyklose mokosi savo kalba. Jiems lapių kalba leidžiamos knygos, vadovėliai ir laikraščiai. Visi jiems skirti skelbimai Suomijoje spausdinami ant raudonos spalvos popieriaus. Aplankyti lapių šeimą ir jų elnių fermą yra kiekvieno turisto svajonė.

Restorane tilptų 500 elnių

„Aš turiu tiek elnių, kad medį jie gali apeiti iš abiejų pusių“, – gudriai primerkęs akis sako man 150 centimetrų ūgio Pertti – 52 metų lapiš. Vadinasi, jis turi mažiausiai du elnius. Pertti yra artimiausias mano rąstų trobelės Laplandijoje kaimynas. Iki jo – tik 15 kilometrų slidėmis. Jo žmona Tuula dažniausiai tylėdama pilsto kavą – pavaišinti užklydėlį kava yra šventas lapių reikalas.

Pertti, kaip ir jo protėviai, tėvai ir visi lapiai, augina elnius. Bet nieka-

da neprasitars, kiek jų turi – tegu mokesčių inspektoriai patys tundroje suskaičiuoja. Jo namuose yra mažas elnių mėsos perdirbimo fabrikėlis – šaldo, konservuoja ir rūko elnių mėsą, kemša dešras. 20 metų Pertti sūnus Sami motorinėmis rogėmis išvežioja gaminius aplinkiniams slidinėjimo centrų restoranams. Pats Pertti į miestą išsiruošia retai – kai

pritrūksta tabako, kavos ir degtukų. Jis bara sūnų, kai šis parveža makaronų, padažų ir saldumynų – juk namuose pakanka mėsos, žuvies, uogų ir daržovių, kurių prisiaugina per pusę metų trunkančią poliarinę dieną.

„Vienąsyk tėvas užsuko į Rovaniemio restoraną“, – pašnibždėjo Sami. „Ir kaip?“ – susidomiu. „Ilgai stovėjo, žiūrėjo ir pasakė: čia tilptų 500 elnių, o prieangyje – dar 200. Nusispjovė ir išėjo“.

Šiaurės aristokratai

Turistai dažniausiai nusivilia: lapiai nebegyvena jurtose, ir nė vienas neprisipažįsta esąs šamanas. Jau prieš 20 metų jie nustojo kraustyti paskui elnių bandas ir apsigyveno patogiuose mediniuose namuose. Dabar savo elnius gano motorinėmis rogėmis, o ant užpakalinės sėdynės tupi šuo su motociklininko akiniais.

Tik svetimšaliams atrodo, kad tundrose besiganantys elniai yra laukiniai. Iš tikrųjų kiekvienas turi šeiminką – jį nurodo ausyje įspaustas skiriamasis ženklas. Pertti parodo savąjį, primenantį akies vyzdį, ir knygą, kurioje aprašyti jo elniai: amžius, lytis, svoris, kailio spalva, galvos forma. Žiemą gyvuliai traukia arčiau namų, kur gauna šieno. Jei priklysta kaimyno elnias, Pertti atpažįsta jį iš ženklo ir gražina šeiminkui.

Suomiai kalba, kad Laplandijoje elnių priviso per daug. Laisvai klajodami jie laužo trapius medelius ir ištrypia privačias suomių valdas. Lapių ir suomių ginčo iki šiol neišsprendžia ir Europos Sąjungos direktyvos. Briuselyje nenumatoma: ar elnias laukinis, ar naminis gyvulys?

„Mes nieko neišmanome. Mūsų smegenys mažesnės už uogą tundroje“, – gieda savo giesmę Pertti, kai bandau ką nors iškvosti apie lapių gyvenimą. Jis kuklinasi be reikalo. Seniai praėjo laikai, kai buvo manoma, kad lapiai – primitivi tauta. Dabar Suomijoje jie vadinami Šiaurės aristokratais. „Jie mato toliau ir jaučia giliau negu mūsų civilizuotas pasaulis“, – sako suomiai.

Kai praėjusią vasarą netikėtai užsukau pas savo kaimynus lapius, ant stalo manęs laukė garuojanti elnienos guliašo lėkštė. „Žinajome, kad važiuoji pas mus“, – tepasakė Tuula. Lapių kalboje yra žodis *etiainen*. Jis reiškia jausmą, būdingą tik lapiams – savotišką telepatiją ar nuojautą. Kadaise tolimose kelionėse jiems tekdavo ilgai laukti vienas kito, ir jie visada žinodavo, kada laukiamas žmogus ateina – pirma pamatydavo tai. Šiandien jauniems lapiams nuojautos prireikia labai retai – ją atstoja mobilieji telefonai.

Užsieniečius iš proto varo lapių mandagumas ir ramumas. Lapis niekada nepasakys svečiui „ne“. Net jei turistas tikrai žingsniuoja ne į tą pusę, lapis jam sako: „Taip, bet kitas kelias yra geresnis“. Lapiai niekad nemeluoja, bet linkę fantazuoti. „Vakar vėjas buvo toks stiprus, kad langas pusę metro įlinko į vidų“, – nė nemirksėdamas kartą pasakojo Pertti.

Elnių sėklidžių skonis

Elnių žymėjimas ir skerdimas yra didžiausia lapių šventė. Iš didelės apylinkės susirenka visos lapių šeimos, pasipuošusios tautiniais drabužiais. Į didžiulę bandą suvyti gyvuliai neramiai trypia sniegą. Šeiminkai iš eilės meta lasą ir ištempia

elnią už ragų iš bandos. Paskui jį atseka ir jauniklis. Taip lapiai sužino, kiek elniai turi prieauglio, ir įspaudžia jauniklių ausyse savo žymes.

Perkasti elnių kiaušinėlius – garbės reikalas. O ką tai turi bendra su gausybe Suomijos sopranų?

Dar ne taip seniai perkasti elnių sėklides buvo senų moterų pareiga ir garbė. Aplink nardo miklūs mažieji lapiukai. Užsieniečiai turistai džiaugsmingai ploja. Jie gavo tai, ko troško – kraujo ir reginių.

Turistams – rogių safaris

Seniausiai Laplandijoje rastai slidei yra 5000 metų. Dabar čia veikia daugiau kaip 100 slidinėjimo centrų, kuriuose turistai pasimėgauja ir poilsiu patogiuose rąstų kotedžuose su šaunomis, ir rūsčios žiemos įspūdžiais. Tuo rūpinasi 300 firmų, kurios šalies klestėjimo metais investavo Laplandijoje didžiules lėšas.

Nė vienas turistas neatsisako motorinių rogių safario. Jas reikia apžergti kaip motociklą, dešiniuotu nykščiu spausti greitį, kaire ranka – stabdyti. Ypač nuostabu dumti per sniego platybes šviečiant šiaurės pašvaistei. Per motoro ūžesį negirdėti net vilkų staugimo. Jei technika ne prie širdies, yra elnių ar šunų traukiamų kinkinių. Po valandos kelionės mišku turistai nuvežami pas Kalėdų Senį: čia ant laužo spirga kepsnys ir garuoja kava.

Drąsiausiųjų Rukos (*Ruka*) slidinėjimo centre laukia pavojingiausias nuotykis – čia pastatyta „rusų siena“. Amerikiečiai, grįžę iš Laplandijos namo, net springdami namuose giriasi, kaip „kirto“ sieną, o „rusai kareiviai“ šaukė, daužė šautuvų buožėmis ir liepė parodyti pasus.

Laplandijoje yra snieglentės, ledo golfas, tropikų pirtys ir tikri Ledo rūmai. Čia, sėdint ant ledo suolų, galima išlenkti taurelę, pasižiūrėti spektaklį ar net susituokti ledo bažnyčioje. Vaikai niekada nepamirš kelionės į Kalėdų Senio karalystę, šiauriausiai pasaulyje esantį zoologijos parką, kur laisvai gyvena 60 rūšių laukinių žvėrių, „Fazer“ saldinių fabriką ir „Murr-Murr“ pasakų pilį.

Ar ras lietuviai Laplandiją?

Laplandijoje lietuvių laukianti „Murr-Murr“ pilies šeimininkė Paula Pelkonen paprašė išversti į lietuvių kalbą šalia esančio zoologijos parko planą. Rovaniemi viešbučio „Vaakuna“ vadybininkė Teija Neuvonen domėjosi lietuvių Kalėdų valgiais, nes per šią šventę visų tautybių turistams ruošiami jų nacionaliniai patiekalai.

Kelionių agentūra „Wrislit“ turistams gali pasiūlyti viską: ir skrydį iš Vilniaus į pasirinktą Laplandijos slidinėjimo centrą, ir pramogas vaikams Kalėdų Senio kaime, ir sutikti Naujuosius metus poliarinių žvaigždžių šviesoje, ir svinguojantį džiazą egzotiškiausiuose pasaulyje džiaz festivaliuose už poliarinio rato. Ar tai brangu? Lietuviams niekur nėra per brangu, nes brangiausia jiems – gyventi Lietuvoje.

Džiazas – net už poliarinio rato

Traukinys toliau nebevažiuoja. Ankstų rytą iš šilto kupinio vagono tiesiai į sniego pusnis išsiritę Leonido Šinkarenkos džiazų kvarteto vyrai nustebę konstatuoja: „Vaizdelis nekoks. Bėgių nebėra“. Be panikos! Galite pasirinkti: toliau važiuosite elnių ar šunų kinkiniais, motorinėmis rogėmis arba šiltu autobusu.

Sveiki atvykę į Laplandiją, į egzotiškiausią pasaulyje luleso (Ylläs) džiazų festivalį. 100 kilometrų į šiaurę nuo poliarinio rato!

Iš traukinio ritasi dar 150 muzikantų su būgnais, saksofonais ir gitaromis. Antra tiek iki ausų apsitūlojusių žmogystų tempia iš vagonų slides. Ir slidininkai, ir muzikantai atvyko drauge iš Helsinkio naktiniu traukiniu, ant kurio parašyta „Džiazų traukinys“. Iš čia jis atgal į Helsinkį (iki jo – 1000 kilometrų) pajudės tik po trijų dienų, kai baigsis džiazų festivalis. Nesuspėję į jį užsidžiazavę slidininkai kito reiso turės laukti visą savaitę.

Lietuviai tarp džiazų mėgėjų spiginant 30 laipsnių šalčiui atrodo liūdnokai. Grupės vadybininkas pameta krepšį, kuriame yra svarbiausi vadybininko atributai: naujos juodos kelnės ir viskio butelis. Vyrai prognozuoja, kad bus dar blogiau, ir akylai saugo būgnus – žino, kad atvyko į šamanų kraštą. Laplandija, kur pusę metų saulė nepakyla, o kitą pusę – nenusileidžia, visiems susuka galvą.

Ar gali protingi žmonės organizuoti, o protingi muzikan-

**Sveiki atvykę į Laplandiją,
į egzotiškiausią pasaulyje
luleso džiazų festivalį.**

tai važiuoti į džiaz festivalį už poliarinio rato, kur ganosi 100 000 elnių, viename kvadratiname kilometre – tik du gyventojai, naktimis dažnai būna 40 laipsnių šalčio, o sniegas ištirpsta tik gegužės viduryje? Ir dar kaip gali! Būtent luleso džiaz festivalis vasario 1 dieną pradeda Suomijoje per metus vykstančių 40 festivalių maratoną.

Lietuvių atliekamas džiazas veikė suomių kaip nuodingi grybai Laplandijos šamanus. Įpratę klausytis ramaus, techniškai beveik tobulo savo muzikantų džiaz, suomiai jautėsi lyg apgirtę nuo juos užliejusio lietuviško temperamento, netikėtų pasažų ir jausmų jūros. *We want more!* („Norime dar!“) – šaukė dar sugebantieji kalbėti.

Kaimelyje, nusidriekusiame prie luleso ežero slidinėjimo trasų nušviestų kalvų papėdėje – tik 300 gyventojų. Bet viešbučių – net 20 ir gausybė svečių namelių su saunomis. Džiaz festivalio dienomis čia suvažiuoja ir atskrenda 4000 turistų. luleso festivalis – kaimelio viešbučių slaptasis ginklas, dviem savaitėmis paankstinantis slidininkų antplūdį.

Paprastai slidinėjimo sezonas čia prasideda vasario viduryje, kai beveik visi suomiai išeina slidinėjimo atostogų. Kur traukia minios slidininkų? Tik į Laplandiją! Vykti į Austrijos Alpes suomiams yra blogas tonas. Sniegynų, Šiaurės pašvaistės, nesibaigiančių miškų bei ežerų harmonija ir jausmas, kad esi visatos dalis – tokia yra Laplandijos krašto magija.

Paskutinę festivalio dieną, sekmadienį, džiaz aistruoliai patraukė ne į modernios architektūros bažnyčią, bet į kaimelio gaisrinę. Vietos ugniagesių dūdų orkestras ir juodaodė Ph. B. Voc, pritariant susirinkusiesiems, traukė *The World is wonderful* („Pasaulis yra nuostabus“). Už didelių gaisrinės langų siautė pūga, rismo elniai ir motorinėmis rogėmis į koncertą skubėjo vėluojantys klausytojai.

luleso džiaz festivalis baigėsi sėkmingai. Nė vienas gerbėjas nesusalo, o muzikantai nesusižalojo išbandę greitojo nusileidimo trasas. Atsirado ir lietuvių kvarteto vadybininko krepšys – po trijų dienų prie to paties traukinio. Viskis nebuvo sušalęs.

• Nėra abejonių – Kalėdų Senelis gyvena Laplandijoje!

Viso pasaulio apsišaukėliai Kalėdų Seneliai, vadinantys save tikraisiais ir vie-ninteliais, turėtų susigėsti. Nei Kanados, nei Aliaskos, nei juolab Italijos Seneliai

negali pasigirti rūmais sniegynuose ir parodyti jų nuotraukas. Ir pagaliau – kaip jie pas vaikus atkeliauja? Pro kamina? Niekas tomis pasakomis nebetiki.

Tikrasis, Laplandijos, Kalėdų Senelis išlipa iš „Finnair“ lėktuvo, ir visi tai mato. Negana to, jis turi rūmus, kurių nuotraukas spausdina viso pasaulio laikraščiai. 1998 metais Laplandijoje, prie poliarinio rato, 1000 kilometrų į šiaurę nuo Helsinkio, duris atvėrė naujoji vaikų numylėtinio Kalėdų Senelio rezidencija – Kalėdų pramogų parkas. Ši dovana, skirta viso pasaulio vaikams, suomiams kainavo daugiau kaip 10 milijonų litų. Didžiąją šių pinigų dalį skyrė Suomijos aviakompanija „Finnair“.

Ožys pavirto Seneliu

Vakarų šalyse Kalėdų Senelis dažniausiai pravardžiuojamas Santa Klausu, tačiau suomių tikina, kad tikrasis jo vardas yra *Joulupukki*. Net suomiškai nesuprantantieji žino, kad *Joulu* reiškia Kalėdas. O kas tas *pukki*? Gėda prisipažinti – ožys.

Vieną kartą Kalėdų Senelis, išgėręs taurelę „Suktinio“, man prisipažino, kad jo pirmtakas Suomijoje iš tiesų buvo per Kalėdas prie namų mekenantis ir pats dovanų prašantis ožys. Kaip jis virto Seneliu – ilga paini istorija, bet panašumo yra – tokia pati barzda. Na tegu *Joulupukki* ir ožys, užtat turi gražiausią pasaulyje rezidenciją.

Pirmiausia apsilankykime senojoje Senelio rezidencijoje. Iš rąstų suręstuose name-liuose įsikūrusios parduotuvės. Čia prekiaujama viskuo – nuo brangiausių kailinių iki menkiausių eglės papuošalų. Nieko nepirksime, nes brangu. Keliaujame toliau. Štai ir Senelio namas. Užeikime, mokėti nereikia. Kol Senelio nematyti, galite šmirinėti po jo kambarius, barškinti virtuvės puodais ir net prigulti jo lovoje. Tik kodėl ji tokia maža? Bet svarstyti nėra kada – nežinia iš kur išdygsta ir pats Kalėdų Senelis, vilkintis raudoną apsiaustą.

Po jo paštą zuja nykštukai paštininkai. Į šimtus lentynėlių pagal šalis jie krauna Seneliui parašytus laiškus ir siunčia atsakymus. Rašykite ir jūs: *Joulupukki, Rovaniemi, Finland*. Seneliui į kaimą.

Kalėdos požeminiame tunelyje

Vėl sėskime į elniais pakinkytas roges. Nuo Kalėdų Senelio kaimo iki naujosios jo rezidencijos – Kalėdų parko – vos du kilometrai. Pakeliui būtinai užsukime į Lap-

landijoje gyvenančios lapių tautelės kaimelį. Spalvingais nacionaliniais drabužiais pasipuošę lapiai draugiškai pasitinka kiekvieną svečią ir pavaišina karštu svaigiuoju tautiniu gėrimu, kuris verdamas čia pat ant laužo. Net kojos ima pintis.

Pailsėję lapių būste, primenančiame indėnų vlgvamą, ir sušilę prie degančio laužo, galime patraukti prie naujojo Laplandijos stebuklo – po sniegu užpustytomis uolomis išrausto tunelio. Pasiilgusieji Kalėdų stebuklo čia gali atvykti bet kuriuo metų laiku.

Įžengę į požeminį urvą ir nuėję tuneliu apie 200 metrų, patenkame į didžiulę 17 metrų aukščio ir 33 metrų pločio salę – Kalėdų Senelio parką. Čia pasitinka šimtai nykštukų, šiaurinių elnių, voveraičių, briedžių, lapių ir, žinoma, Kalėdų Senis. Akys raibsta nuo šviesos efektų ir kerimo spalvų žaismo. Nuo pagrindinės salės šakojasi daugybė mažesnių tunelių, kuriais galima patekti į kitas sales. Čia vėl švilpia karuselės, aidi Kalėdų muzika. Kai vaikams iš azarto apsisuka galvos, tėvams nebelieka nieko kita, kaip kartu su atžalomis praskirti karuselėmis ir išmėginti amerikietiškus kalniukų šturpą.

Čia pat, paslaptingoje oloje, sukasi vos 15 minučių trunkantis filmas su pri-trenkiamais vaizdo ir garso efektais: staiga atsiveria ekranas ir olos gilumoje iš-vysti vaidinant elektronines lėles. Arba atsidaro viena iš daugybės šalimais sukrautų dėžių ir išlenda elfai. Po to žiūrovams ant galvų prade-da kristi sniegas.

Tik išėjus iš kino salės, net nespėjus atsikvošėti po pa-tirto kino šoko, galima ištai-gingomis raudonomis rogė-mis pasivažinėti olų labirin-tais, pasigrožėti Laplandijos

**Kalėdų Senelio kaime
dieną naktį verda darbas.**

gamta, pajusti stingdomą Šiaurės šaltį, išvysti pilkai mėlyną poliarinę naktį, panirti į rudens spalvų vaivorykštę ir nuskristi į baltųjų naktų erdvę.

O virš karuselių nuolat tiksi laikrodžiai: sekundžių tikslumu skaičiuojamas laikas iki Kalėdų.

Senelis slepiasi Ausies kalne

Tačiau, kur gyvena Kalėdų Senelis, kai Kalėdos dar neprasidėjusios, žino ne visi. Kai kas yra girdėjęs jo gimtojo kaimo pavadinimą: *Korvatunturi*. Suomiškai tai reiškia Ausies kalną. Matyt, todėl, kad Senelis išgirstų visų pasaulio vaikų prašymus.

Dar mažiau tokių, kurie yra ten lankęsi. Tačiau man pasisekė. Kartą, išsirengusi slidinėti Laplandijoje, tik po gero pusvalandžio susivokiau, kad nemoku naudotis kompasu. Todėl nepaliaudama šliuožiau šliuožiau, kaip buvau įpratusi, į Rytus. Supratusi, kad atsidūriau prie Rusijos sienos, skubiai pasukau atgal ir nosimi atsiremiau į kalno gilumon vedantį urvą. Virš jo buvo užrašyta: Kalėdų Senio kaimas.

Čia stovėjo daug mažų namukų: „Mokykla“, „Parduotuvė“, „Dirbtuvės“, „Kontora“. Tarp namų zujo raudonkepuriai nykštukai. Buvo ir nykštukių. Didžiausias darbas virė dirbtuvėse. Nykštukai kalė, grėžė, klįjavo ir pakavo dovanas, krovė jas į begalines lentynas. Dovanos buvo atidžiai skaičiuojamos, kad pakaktų visiems.

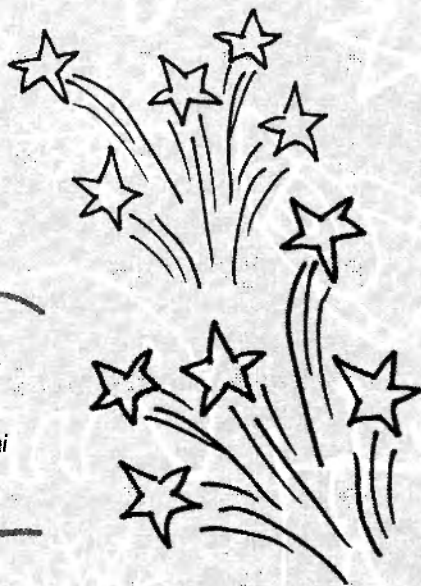
Retsykiais virš kaimo praskrisdavo lėktuvas ir su parašytu išmesdavo vis naują ryšulį vaikų laiškų. Elniai rogėmis juos tuojau sutempdavo į kontorą, kur vaikų norai būdavo registruojami storose knygose. Jei kildavo neaiškumų, nykštukai tuoj skambindavo į Helsinkio universitetą.

Mažyliai tuo metu mokėsi mokykloje. Atrodo, vyko zoologijos pamoka, nes ant pakylės išsišiepęs stovėjo vilkas, o nykštukai skaičiavo jo dantis. Staiga po kaimą pasklido malonus kvapas, ir visi strimgalviais puolė į didžiausią namą. Čia ant ugnies kliuksėjo didžiuliai katilai košės, o pati Kalėdų Senio žmona Kalėdienė pilstė ją į dubenėlius.

Pilnais pilvais nykštukai sukrito į lovas, o Senelio žmona su nykštukėmis ėmėsi adyti ir lopyti jų drabužius. Kalėdų Senio po pūkiniais patalais nebuvo matyti – žmonos išrintas vaistais nuo radikulito, jis ilsėjosi prieš kelionę į Lietuvą.

Suomiai švenčia, kai nedirba

– Kuo skiriasi suomių laidotuvis nuo vestuvių? – klausia
estas švedo, nuobodžiaudamas suomių Pekkų vestuvėse.

– Jų laidotuvis vienu gėrovu yra mažiau, – flegmatiškai
atsako švedas.

• Griežtos Kalėdos suomiams įvaro depresiją

Sakoma, tik Šiaurės žmonės supranta, kas iš tikrųjų yra Kalėdos. Po ilgo žvargaus rudens, po šalčio ir poliarinės tamsos pagaliau ateina diena, kai gimsta viltis vėl išvysti šviesą. Kalėdos Suomijoje nėra vien dvi švenčių dienos ir šventinis vakaras. Ruoštis joms pradedama jau rudenį, ir šventės laukimas suomiams yra būdas išgyventi, atrodo, niekada nesibaigiančią žiemą.

Suomiai pasakoja, kad Kalėdas švenčia daugiau kaip 5 milijonais būdų – tiek, kiek šalyje yra gyventojų: „Jei reikėtų laikytis seniausių Kalėdų tradicijų, tai iš viso nešvęstume, nes neturime jokio supratimo, kaip jos buvo sutinkamos anksčiau“.

Kalėdos į Suomiją atkeliavo iš kitų Skandinavijos kraštų XVII amžiuje. Svarbiausia per jas buvo žaisti Kalėdų žaidimus ir kuo daugiau namuose arba smuklėje prisiplėpti alaus. Dabartinę prasmę ši šventė Suomijoje įgavo XVIII amžiaus pabaigoje, kai tapo krikščioniška. Prieš 200 metų turtuolių namuose pirmą kartą pastatyta Kalėdų eglė, o prieš 100 metų apsilankė ir Kalėdų Senis.

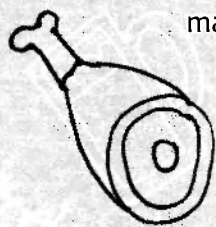
Dabar suomiai laukdami Kalėdų jau nuo rudens lempučių girliandomis išpuošia net sodo medžius bei tvoras. Poliarinės nakties gaubiamą šalį atrodo jaukesnė, bet paprotys žibinti daug žvakučių per Kalėdas kilo tikint, kad gruodis yra pavojingiausias metų laikas, kai ypač suaktyvėja blogosios dvasios.

Suomijoje ne nuodėmė Kalėdų vakarą nueiti į restoraną. Ypač tai mėgsta daryti pagyvenę žmonės, neturintys vaikų ir artimųjų. Kalėdų vakarą nelieta neaplankyta nė vienas ligotas vienišas senukas. Prieš šventes jų butus papuošia socialinės rūpybos darbuotojai: nukloja stalus kalėdiniais valgiais, uždega ant palangių žvakutes ir prie namelio durų pastato kiaurą naktį degantį fakelą – kad į suomių namus per Kalėdas patektų tik gerosios dvasios.

Turbūt niekur kitur Skandinavijoje nėra tokių populiarių *pikku joulu* („Mažųjų Kalėdų“) kaip Suomijoje. Jas pradedama švęsti jau lapkričio pabaigoje – darbo kolektyvuose, ir sutuoktiniai čia visai nepageidaujami. Mažosios Kalėdos – tai smagus išsišėlimas su draugais, mat per tikrąsias teks būti ramiems ir elgtis padoriai artimųjų būrelyje. Tirtingos firmos paprastai savo darbuotojams Mažąsias Kalėdas surengia kur nors Laplandijos poilsio centruose, toli nuo pašalinių akių. Čia linksminamasi, geriama ir šokama iki ryto. Mėgstamiausias šokis – tango, o geriama viskas, jei firma apmoka.

Nebūna Kalėdų be kumpio

Per tikrąsias Kalėdas visi suomiai atlieka tris darbus: uždega žvakutes ant artimųjų kapų, išsimaudo saunoje ir išsikepa kiaulės kumpį. Be jo Suomijoje Kalėdos – ne Kalėdos. Paprastai kumpis būna nupirktas jau prieš mėnesį ir sušaldytas. Jei jis didelis, gali tirpti net 3 dienas. Mėsa tinkama kepti, kai jos vidaus temperatūra yra 10 laipsnių šilumos. Ši matuojama specialiu termometru su smailiu kaip virbalas antgaliu.

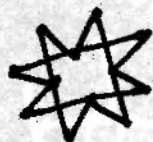
Kumpio paviršius nusausinamas popieriumi. Išimamas kaulas, ir mėsa dedama ant orkaitės grotelių. Apačioje ant skardos papildoma vandens, bet šlakstyti jo ant mėsos negalima – vanduo tam, kad tirpstantys riebalai nedegtų. Į storiausią kumpio vietą įkišamas termometras. Orkaitė įkaitinama iki 125 laipsnių. Kai mėsos vidaus temperatūra pasiekia 80 laipsnių, kumpis iškepęs. Jei jis sveria 2 kilogramus, tai užtrunka 2 valandas.

Iškeptas kumpis atšaldomas, ištepamas garstyčiomis, pabarstomas sudžiūvusios bandelės trupiniais, prismaigstomas gvazdikėlių. Tada trumpai įkaitinta iki 250 laipsnių orkaitę. Puošiamas vaisiais: obuoliais, slyvomis ir vynuogėmis.

Kas ta Betliejaus žvaigždė?

Kalėdų vakaras prasideda labai ramiai. Gatvėse nėra gyvos dvasios – visi šventa mina susėdę prie stalo. Bet ne visada Kalėdos yra tokia idiliška šventė, kurią praeivis gali stebėti pro neuždengtus suomių langus. Užuoat džiauęsi ir atsipalaidavę, suomiai dažniau kenčia prieššventinį nuovargį, juos kamuoja neatliktos pareigos, užplūstanti kaltė artimiesiems. Apie tai vis su didesniu nerimu ima kalbėti ir Suomijos psichologai.

Suomija yra griežtų tradicijų, kurių visi privalo laikytis, šalis. „Turi būti taip, kaip visada. Visa šeima suvažiuos pas mane. Savaitę prieš Kalėdas siuntinėju sveikinimus ir kvietimus. Pirkau dovanas. Kuopiau namus. Tris dienas gaminau valgius. Kasdien skubėjau į darbą. Kai atėjo Kalėdų vakaras, nė nesusimąščiau, kas tą vakarą gimė, užmiršau, kas ta Betliejaus žvaigždė. Baiminausi, kad kumpio nebūčiau persūdžiusi, o vaikai nepamirštų užsivilkti išstandintus marškinius, nes atvažiuos ir senos tėtos. Viskas turi būti taip, kaip gerais jų jaunystės laikais. Sėdėjau prie stalo ir laukiau nesulaukiau to šventinio Kalėdų jausmo“, – suomių Kalėdų ypatumus aiškino mano kaimynė Riita, 38 metų kelionių agentūros tarnautoja.

Apie ką susėdus kalbėti?

Ne linksmesni būna ir svečiai. Kąsniai stringa burnoje, nes visi supranta, kiek rūpesčių šeimininkei kainavo šventinis stalas. Vyrų paniurę, nes pirmą Kalėdų vakarą taurelės neišlenksi. Vaikai paklūsni, bet pikti: visas švenčių dienas privalu sėdėti namie, be draugų.

Kai prisivalgoma, išsimaudoma saunoje, aplankomi artimųjų kapai, būtų galima sėstis ir kalbėtis. Bet apie ką? Suomiai – ne pliauškos italai, kurie visą vakarą gali aptarinėti Ferdinando picos receptą. Čia žmonių viename kvadratiname kilometre reta. Giminaičiai gyvena toli vienas nuo kito ir suvažiuoja tik per Kalėdas. Susitikimo džiaugsmas greitai praeina. Metus nesimatę ir nesikalbėję, jie nebežino, nuo ko pradėti. Sėdi ir tyli.

„Šiemet Kalėdas sutinkame taip, kaip visada. Drauge. Mudu su vyru. Mano vyro pirmoji žmona su savo antruoju vyru. To antrojo vyro duktė iš pirmos san-

tuokos, atvažiavusi iš Švedijos, bet kažkodėl mulatė. Mano vyro ir jo pirmosios žmonos vaikai. Mano vyro pirmosios žmonos motina", – juokdamasi pasakoja kita mano bičiulė suomė.

Menki juokai. Apie ką jiems maloniai šnekučiuotis prie vaišių stalo? Be psichologų pagalbos čia neišsiversi. Tad jie pataria: „Kai su giminėmis sėdite prie vieno stalo, nepradėkite girtis, koks geras jūsų vaikas. Suprask: anie, jūsų buvusio vyro ir jo antrosios žmonos, nė į pakulnes netinka. Negirkite ir savo antrosios žmonos, kai pirmoji maišo salotas virtuvėje. Nebūtina visų akivaizdoje išvynioti gautas Kalėdų dovanėles ir džiaugtis nauja liemenėle, kurią padovanojo naujasis vyras, kai iš buvusio tegavote dėžutę bieriems produktams. Neaiškinkite, kad buvęs žentas kadaise nudažė vasarnamį, o naujasis – tik švedų kilmės“.

„Ir koks velnias mane čia atnešė?“ – tikriausiai svarsto Kalėdų vakarienės dalyviai. Ne velnias, o tradicija. Per Kalėdas šeimos nariai privalo būti drauge.

Ne lengviau ir jaunoms poroms. Pas kurio tėvus važiuoti švęsti Kalėdų? Norėję vykti į Laplandiją, bet 70 metų senelė grasina: „Visi pas mane – regis, tai mano paskutinės Kalėdos!“ Tą patį sakys, kai jai sukaks ir 90 metų.

„Kurkite savo tradicijas, – pataria psichologai jauniems suomiams. – Pasirinkite, kas jums prie širdies. Galvodami tik apie kitus laimingi nebūsite“.

Moterų prieglaudos pilnos

Antras Kalėdų rytas. Pilni namai svečių ir neplautų lėkščių. Vonia ir tualetas nuolat užimti. Katė kažko prisirijo ir vemia. Bet jau taurelę išlenkti galima.

Nemaža moterų dar prieš Kalėdas baiminasi, kad jų vyrai, išvarginti neturėjimo ką veikti, ims ir prisigers. Kils šeimyninis skandalas. Irgi tradicinis. Tad gali atsitikti, kad trečią Kalėdų rytą šeimnininkė su vaikais sutiks moterų prieglaudoje, jei iš anksto užsisakė vietas.

Populiariausia Suomijoje dovana Kalėdų proga – vilnonės kojinės. Kodėl? Todėl, kad po Kalėdų ateina Naujieji metai. Pagaliau bus galima atsikvėpti, užsimauti dovanotas kojines ir ramiai drybsoti prie televizoriaus.

• Gegužės 1-oji – audringas pavasario karnavalas

Po ramių Kalėdų suomiaudringai pasitinka pavasarį. Gegužės 1-oji Helsinkyje yra egzotiškas reginys, kurio pasižiūrėti suplaukia turistai iš visos Europos. Dvi dienas švenčiamos keturios šventės: pavasario pradžia, Darbininkų solidarumo diena, Studentų diena ir Vappu (moters vardas) vardadienis.

Gegužės 1-oji iki šiol Suomijoje yra nedarbo diena, nors suomiau be jokių sentimentų net Vėlinės perkelia į savaitgalį. Pavasario linksmybės Helsinkyje prasideda jau balandžio 30 dieną. Sostinė užtvindo studentų kepuraitėmis pasipuošę suomiau. Kiekvienas, kadaise išlaikęs abiturijos egzaminus ir gavęs baltą kepuraitę, jaučia nenumaldomą pareigą ją pasipuikuoti. Ypač didžiuojamasi nuo laiko pageltusiomis kepuraitėmis, kurias jų savininkai gavo prieš pusšimtį metų. Nors jokio šventės scenarijaus nėra, atributai visada tokie patys: baltos kepuraitės, raudoni balionai ir šampano taurė rankoje.

Taip taip – kiekvienas privalo turėti šampano butelį ir plastikinę taurę. Nesisvaiginančiųjų nėra. Suomiau, kurių santykis su alkoholiu painus, nė už ką neatsisakys progos nedraudžiami vidury dienos prisigerti miesto centre. Juk šventė – gegužinė!

Baltakepurė minia kasmet vienu metu staiga pajuda ir ima plūsti uosto link. Nors grūstis didžiulė, niekas nesisumdo – visi stengiasi neišlaistyti iš taurių šampano. Tikslas vienas – bent akies kraštelį dirstelėti į krantinėje stovintį Helsinkio miesto simbolį – nuogos mergaitės paminklą. Jos vardas Havis Amanda („Mylinti jūrą“). Paminklas pastatytas amžiaus pradžioje, – mer-

Kiekvienoje suomių šeimoje garbingiausioje vietoje saugomos baltos studentų kepuraitės, įrodančios, kad seneliai, tėvai, vaikai ir anūakai buvo studentai.

gaitės nuogumas tuomet sukėlė sąmyšį. Gegužės 1-ąją ji būtinai papuošiama balta kepuraite.

Valdžiai įkyrėjo nuogu Amandos kūnu šliaužiojantys studentai, ir dabar kepuraitę jai gali uždėti tik kranu pakelti mergaitės gerbėjai. Į fontano vandenį sumetami užsižioplinę studentai, ir oficialioji šventės dalis baigiama.

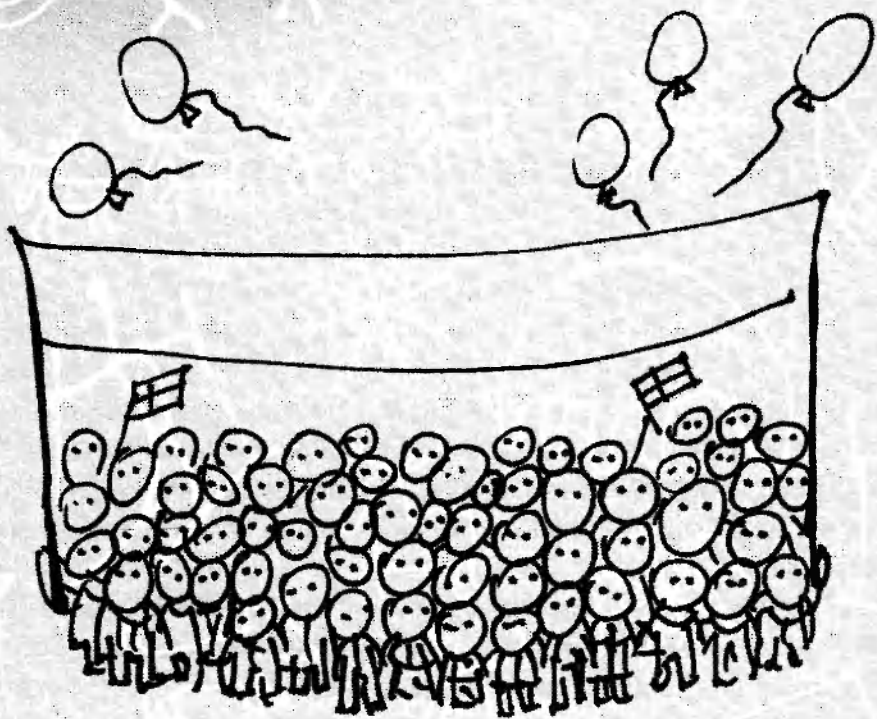
Toliau – šėlimas iki vidurnakčio. Ištraukiami ir alaus buteliai. Minią akylai stebi policininkai. Tačiau tikrai nepamatysi nė vieno prigulusio ant dar šaltos

žemės! Vos suradę didesnį pavargėlį, policininkai atsargiai nuneša jį į automobilį ir išveža. Ne, ne į blaivyklą, o į netoliese šventei parengtus bendrabučius. Čia pavargėliai randa baltai paklotą lovą. Pailsėję grįžta atgal.

**Gegužės 1-oji Suomijoje –
audringas pavasario karnavalas.
Helsinkio centre stovintis miesto
simbolis – nuoga mergaitė Havis
Amanda („Mylinti jūrą“) turi būti
papuošta balta studentiška
kepuraite. Ją uždėti gali tik kranu
pakelti studentai.**

Nesvarbu, koks išaušta kitos dienos – gegužės 1-osios – rytas. Ir lyjant, ir sningant iš pat ankstumės jau švariai nuplautomis

gatvėmis Helsinkio gyventojai su šeimomis traukia į prestižiniame ambasadų rajone plytintį parką *Kaivopuisto*. Ant jo kalvų ištiesiami kilimėliai, sustatomos maisto pintinės ir užkuriamos spiritinės viryklės. Prasideda Didžioji gegužinės iškyla: svarbiausia – valgyti ir gerti gamtoje. Gegužės 1-ąją šampanas neprivalomas, jį pakeičia alus ir populiarioji suomiška degtinė „Koskenkorva“.

Pernai nuo parko kalvų surinkta 8000 butelių, o rinkėjai išsidalijo 1000 eurų (apie 3500 litų) pelną. Nors kilnojamųjų tualetų pakanka, per gegužinę šiek tiek nukenčia gretimų ambasadų tvoros. Jas paprastai juosia solidarai nusisukusių vyrų eilė.

Suomijoje yra prisimenančiųjų, kad gegužės 1-oji – darbo žmonių šventė. 12 valandą prasideda Suomijos komunistų gegužinis paradas. Keli šimtai jo dalyvių žygiuoja šalutinėmis gatvėmis – jie niekada neis ten, kur ant žolės pusryčiauja ir geria savimi patenkinti biurgeriai! Plevėsuoja vėliavos su Vladimiro Lenino profiū. Demonstrantai žengia tyliai, be dūdų orkestro, žvelgdami tiesiai prieš save. Juos sveikina tik gausus būrys žioplių užsieniečių.

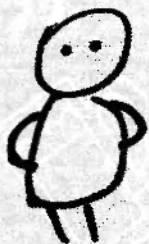
Visuomenė ir tradicijos

• Tobulos visuomenės kaina – sterilizacija

„Būdama 16–19 metų Kaarina V. susilaukė dviejų vaikų. Tėvai nežinomi. Ji rami, bet tingi, neturi atsakomybės jausmo, jokio darbo negali atlikti gerai. Skaito lėtai, rašo su klaidomis, prastai skaičiuoja. Linksma, laksto su vyrais. Galima sakyti, kad ji – debilė. Nėra psichikos ligonė, bet viena gyventi negali. Sterilizuota“. Ši ištrauka – ne iš fašistinės Vokietijos medikų užrašų. Tai – prieškario ir pokario Suomija.

1917 metais išsikovojo nepriklausomybę ir 1940 metais ją apgynusi kare su Rusija, Suomija ėmė kurti ir tobulą visuomenę. Ne tik plačiausiomis Europoje moterų teisėmis, tobuliausia socialine gynyba ir švediško socializmo įstatymais, bet ir idealiais piliečiais – negeriančiais, nevagiančiais ir naudingais visuomenės interesams.

„Per prastas kaip pilietis. 1935–1949 metų sterilizavimo dokumentai“ – taip pavadinta ką tik pasirodžiusi sociologės Elisos Pohtilos knyga suomiams buvo lyg šaltas dušas. Pasirodo, jų šalis, kur ypač globojami likimo nuskriaustieji, kur seneliai gyvena ištaingiuose globos namuose, o psichiatrijos ligoninės primena Europos turtuolių pensionus, turi ir niūrių paslapčių. Ir ne tokių jau senų – Sterilizavimo įstatymas Suomijoje panaikintas tik 1970 metais.

1935–1949 metais Suomijoje priverstinai sterilizuota maždaug tūkstantis žmonių. Sociologė E. Pohtila archyvuose rado dokumentų, kuriuose sterilizacijos vykdytojams nurodoma, koks turi būti idealus pilietis ir koks būtinas sterilizuoti, kad nesidaugintų. „Idealus suomis – proporcingo kūno sudėjimo ir lygaus veido. Jo gyvenimas – be sukrėtimų, protas jam – svarbiau už jausmus. Seksu užsiima tik susituokęs ir tik tam, kad gimtų vaikų. Idealus suomis uždirba pakankamai ir gali gyventi be kitų pagalbos“, – taip buvo apibūdinamas idealus pilietis.

Suomija nebuvo vienintelė valstybė, siekusi sukurti idealių piliečių visuomenę. 1934–1935 metais Vokietijoje prievarta sterilizuota daugiau kaip 100 000 žmonių. Tais pačiais metais Švedijoje sterilizuota kur kas daugiau žmonių nei Suomijoje.

Prievartinė sterilizacija – XX amžiaus pradžios produktas. Tuo metu Suomijoje ėmė gausėti vidurinė klasė – iš kaimų į miestus mokytis kėlėsi jaunuoliai, o jų pasiturintys tėvai liko gyventi kaime. Jaunai valstybei reikėjo protingų, sveikų, darbščių piliečių, kurie nebūtų visuomenei našta.

Sterilizuoti žmogų visuomenės labai Suomijoje buvo galima tik leidus Sveikatos apsaugos ministerijai. Šis procesas buvo itin ilgas ir komplikotas. 1950-aisiais priimtas naujas Sterilizacijos įstatymas, kuris atrišo rankas tobulos visuomenės propaguotojams. Jeigu du gydytojai patvirtindavo, kad moteriškė yra pernelyg linksmo būdo, prisigimdė vaikų nesuprasdama, jog seksu galima mėgautis tik susituokus, ją jau būdavo galima sterilizuoti.

Suomijos kaimuose „apkaltos“ procesą pradėdavo komunos vadovai. Paprastai šias pareigas atlikdavo moterys, neturinčios šeimų ir, reikia manyti – jokio sekso. Jos buvo įsitikinusios, kad negražios ir ne tokios protingos moterys išvis negali gimdyti.

Teisybė, reikia pripažinti, kad vien kaimo kūmučių nuomonės apie jų kaimynę nepakakdavo, norint prievarta ją sterilizuoti. Reikėdavo atlikti aukos intelekto testą. Bendrų testų nebūdavo – medikai patys sugalvodavo klausimus.

Pavyzdžiui, jie galėdavo paklausti, kaip pacientas supranta laiką. Tai būdavo nelengvas klausimas, nes bendras laikas Suomijoje įvestas tik 1921 metais. Iki tol visi miestai turėdavo savo laiką, ir skirtumas tarp Helsinkio bei šiaurėje esančio Rovaniemio būdavo viena valanda.

Kitais klausimais būdavo tiriama sterilizuoti numatyto piliečio atmintis bei moralinės vertybės. Pavyzdžiui, kaip jis paašikintų patarles „Obuolys nuo obels netoli rieda“ arba „Kiekvienas yra savo laimės kalvis“? Matyt, 1949 metais sterilizuota minėta Kaarina V. ne tik džiaugėsi nesantuokiniais meilės malūnumais, buvo aplaidi darbe, bet ir nepaašikino patarlių apie obuolį ar laimę kalantį kalvį. Knygos „Per prastas kaip pilietis“ autorė E. Pohtila neseniai susirado Kaariną, kuri vieniša gyvena Stokholme. Kaarina yra jos senelė.

• Sauna – filosofija ir gyvenimo būdas

Dažnai lietuviai suomišką sauną įsivaizduoja šitaip: sausa, be garo karšta pirtis, kurioje lyg mikrobangų krosnelėje spirga neištikimi vyrai su svetimomis žmonomis. Pati tikriausia suomiška sauna yra ir su garu, ir su vanta. Jos ypatumas tas, kad įkaitęs sausas oras drėkinamas ant įkaitusių akmenų pilant vandenį. Ir gera ventiliacija – viduje nuolat turi cirkuliuoti oras: šaltas patenka pro ventiliacijos angą apačioje, o įkaitęs išeina pro angą viršuje. Tik tada saunoje susidaro nevarginamas, sielai ir kūnui malonus mikroklimatas – o tuo ir garsėja suomiška sauna. 5,2 milijono suomių turi 1,5 milijono saunų.

Pirma – sauna, po to – namas

Suomiai sako, kad jų sauna – sena kaip civilizacija. Žodį *sauna*, kuris neverčiamas į kitas kalbas, jie kildina iš žodžio *savu* („dūmas“), nes pirmoji sauna buvo žemėje išraustas dūmų pilnas urvas, kuriame būdavo įkaitinami akmenys.

Viduramžiais saunos buvo populiarios ir Europoje, bet XVI–XVII amžiuje, kilus sifilio epidemijai, jas liautasi rėsti, mat buvo manoma, kad sifilis plinta jose maudantis. Saunos išliko tik Suomijoje, kuri, būdama Europos pakraštyje, buvo toli ir nuo Europos nuodėmių. Dabar saunos yra didžiausia Suomijos eksporto prekė.

„Tik barbarai į sauną eina vien praustis“, – sako suomiai. Šioje ša-

**Suomiai visada pirma
pastato sauną, po to – namą.
Sauna yra ir jų filosofija, ir
gyvenimo būdas.**

lyje sauna yra ir gyvenimo būdas, ir filosofija. Kad ir kur suomis atsidurtų, pirmiausia pasistato sauną, po to – namą. Prie Arkties vandenyno ji būdavo renčiama iš atplukdytų lentgalių ir akmenų, kare – įrengiama palapinėje, keliaujant – autobusuose ir traukiniuose.

Dar visai neseniai suomių gyvenimas prasidėdavo ir baigdavosi saunoje. Čia gimdydavo vaikus, nes būdavo šilta, švaru, tamsu ir pakakdavo vandens. Čia šarvodavo ir nuprausdavo paskutinei kelionei. Čia gydydavo, rūkydavo žuvis ir mėsą, džiovindavo grybus. Saunoje būdavo pradedami vaikai – tik čia tėvai galėdavo pabūti dviese toliau nuo sausakimšų namų.

Ne paslaptis, kad sauna buvo slaptas Suomijos ginklas prieš Rusijos valdininkus. Suomijos vyriausybė ir dabar kartą per savaitę susitinka saunoje. Suomijos prezidentės Tarjos Halonen rezidencijoje – net keturios saunos.

Kur ir kokias statyti saunas?

Tik ne ten, kur esame įpratę – namų rūsiuose, šalia statybų šiukšlių. Čia niekada nebus geros ventiliacijos. Lipkime iš rūsių ir statykime saunas, kaip suomiai pataria, jei ne ant jūros kranto, tai bent ant žemės paviršiaus. Populiariausios Suomijoje stovi ant keturių akmenų ar trinkų, o vanduo nubėga tiesiai pro grindų plyšius. Čia ir ventiliacija paprasčiausia – iš apačios oras patenka pro plyšius ir išeina pro pravertą langelį ar kaiščiu užstumiamą angą.

O kaip žiemą? Žiemą sėdėdami saunoje pro grindų plyšius galėsite gėrėtis pripustytu sniegu, o jūsų kūną glamonės iki 100 laipsnių įkaitęs oras ir garai.

Kokio dydžio sauna geriausia?

Jei sauna skirta šeimai, išmatuokite sklypo pakraštyje 3,5 metro pločio bei 3,5 metro ilgio plotą ir kampuose sustatykite trinkas. Šiame plote tilps kaitinimosi patalpa, prieškambaris nusirengti ir veranda poilsiui. Suplanuokite verandą taip, kad ją galėtų nutvieksti vakaro saulė. Kaitinimosi patalpa – 4 kvadratinį metrų ploto ir 2–2,2 metro aukščio. Čia jūs ir nusiprausite.

Kaitinimosi suolai

Paprastai suolai renčiami trijų eilių. Ilgis – 1,5–1,8 metro, plotis – 450–900 centimetrų. Pirmas suolas trumpesnis, nes jo gale įrengiama krosnelė. Suolų aukščių skirtumas – 30 centimetrų. Nuo aukščiausio suolo iki lubų turi likti 1 metro tarpas. Sėdint ant šio suolo kojos turi būti krosnelės akmenų aukštyje, antraip jos ims šalti.

Suolai renčiami iš alksnio, drebulės, uosio, nes šie medžiai ne taip įkaista ir neturi sākų.

Koks medis tinkamiausias?

Vidaus sienų ir lubų apdailai – eglė ir pušis, neturinčios šakų. Jei pasitaikė šaka, ant galvos jums gali imti kapsėti įkaitę sakai. Išlašėjusius sakus nugramdykite.

Tarp išorinės sienos ir vidaus apdailos lentelių klojamas izoliuojamosios medžiagos sluoksnis, o iš vidinės sienos pusės – ir folija, kuri neleidžia drėgmei kondensuotis ant izoliuojamosios medžiagos ir pūdyti medienos. Ypač gerai turi būti izoliuotos lubos.

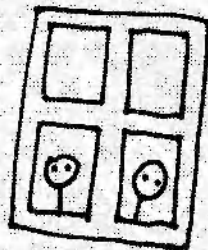
Grindų temperatūra neviršija 30 laipsnių karščio, todėl čia tinka visos dangos, skirtos drėgnoms patalpoms. Kad nepraleistų drėgmės, turi būti izoliuotos bituminėmis medžiagomis. Paprasčiausios yra grindys su plyšiais, pro kuriuos išbėga vanduo.

Kuo padengti medieną saunos viduje? Niekuo. Nuo puvimo ją apsaugos ventiliacija ir vėdinimas. Bet jei labai norite, grindis, langų rėmus galite patepti apsaugos priemonėmis. Tik ne aliejinėmis!

Nepamirškite lango!

Pamirškite savo belanges saunas rūsiuose! Ir priėškambaryje, ir kaitinimosi patalpoje turi būti po langelį. Pro jį sklindanti šviesa suteikia saunai jaukumo, ją optiškai padidina. Langas gali būti iškaltas žemai, kad šviesa kristų ant grindų. Elektros lemputė paslepia po laiptais, atitveriama medinėmis grotelėmis. Saunoje turi būti prieblanda. Jokios ryškios šviesos!

60 centimetrų pločio, paprastai niekuo neizoliuojamos saunos durys atsidaro į išorę. Nekalkite slenksčio ir nepamirškite: rankena – tik medinė. Jei bute įrengta elektrinė sauna, nors durys į prieškambarį turi būti stiklinės.

Krosnelė – saunos širdis

Ar gerai išsimaudysite, priklausys nuo to, kaip krosnelė įkaitins akmenis, orą, sienas, kaip drėkins orą ir spinduliuos karštį.

Pati seniausia krosnis būdavo akmenų krūva, po kuria kūrendavosi ugnis. Pirmykštėje saunoje dūmtraukio nebūdavo, ir patalpa prisikaupdavo dūmų. Po pusdienio kūrenimo sauna būdavo išvėdinama, ir tada – kaitinamasi. Specialistai sako, kad odai tai – pati maloniausia sauna. Dabar dūminės saunos statomos geriausiuose vasaros kempinguose.

Patobulinta dūminė sauna turi dūmtraukį su anga. Akmenys (120 kilogramų) čia sukrauti krosnelės viduje ir nuo ugnies atskirti metalo plokštė. Iškūrenus krosnį, pro viršutinę angą vanduo užpilamas ant akmenų, suodžiai nuo jų su garais pakyla pro angą, ji užstumiama sklendė – ir jau galima kaitintis. Šios krosnies privalumas – ji išlaiko šilumą net iki ryto. Bet ją kūrenti reikia kantrybės – tai trunka 3–4 valandas.

Populiariausios yra suomiškos krosnelės saunai, kurių galima nusipirkti ir Lietuvoje už 1000–1600 litų. Kad nedidelėje patalpoje per 15 minučių oras įkaistų iki 70 laipsnių, užtenka sukūrenti glėbį beržinių malkų. Dūmtraukyje sklendės nėra, ir tokią krosnelę galima kurstyti visą laiką.

Krosnelės statomos ant grindų, ant nedegios plokštės. Nuo medinių sienų jos turi būti atitvertos 7 milimetrų nedegia cemento ar kalcio silikato plokštė, paliekant 30 milimetrų oro tarpą. Specialistai pataria ant akmenų nestatyti atvirų indų vandeniui kaitinti, nes kylantis garas pažeidžia oro drėgmės pusiausvyrą.

Kaminas

Kaminas gali būti metalo vamzdis arba plytinis. Mažiausias jo skersmuo – 100 milimetrų. Jei reikalinga sklendė, ji įrengiama 1,6–1,8 metro aukštyje. Per kaminą, kertantį lubas, kylantys dūmai įkaista iki 350 laipsnių, todėl jis neturi liestis su medžiu.

Elektrinės krosnelės

Elektrinės krosnelės populiariausios miestų butuose. Jomis lengva naudotis, jos greitai įkaista,* bet greitai ir atvėsta. Elektrinė krosnelė kabinama tiesiai ant sienos tokiame lygyje, kad ant viršutinio suolelio sėdinčiojo kojos būtų akmenų aukštyje. Ji pagaminta taip, kad papildomai apsaugoti sienos nereikia.

Elektrinei krosnei kaistant atsiranda daug teigiamų jonų, dėl to būtų gerai patalpoje pastatyti oro jonizatorių, gaminantį neigiamus jonus. Tada oras būna daug malonesnis kvėpuoti. Ar galima pilti vandens ant elektrinės krosnelės? Taip, netgi būtina, jei nenorite iškepti sausame ore. Jei manote, kad sausa elektrinė sauna yra tikroji suomiška sauna – labai klystate.

Atkreipkite dėmesį, kad kaitinimosi spirales visiškai dengtų akmenys – vandenį pilkite ant akmenų, o ne ant spiralių.

Akmenys ir garas

Naudojami tik specialūs akmenys, kurių galima nusipirkti. Tinka akmenys iš upės dugno, ilgai skalauti vandens. Jų dydis – nuo 5 iki 15 cm. Didesni kraunami apačioje, mažesni – ant viršaus. Po 200–300 kaitinimo valandų akmenis reikėtų pakeisti. Kad garas būtų geras, viršutiniai turi būti įkaite iki 300–400 laipsnių.

Pilti vandenį ant akmenų yra šeimininko pareiga ir menas: reikia šliūkstelėti vienodai ant visų akmenų. Dalis pakilusių garų įsiskverbia tiesiai į kūną, dalis – nuo sienų nusėda ant odos. Krosnies akmenys per 15 minučių mažoje saunoje išgarina 1 litrą vandens. Pilamas tik karštas vanduo. Ar galima pilti alaus? Taip, bet tik du šaukštelius.

Ventiliacija

Saunoje oras per troškus, imate dusti, išdžiūva burna, o pasikaitinę jaučiatės lyg maišu trenkti? Viskas aišku – jūs pamiršote įrengti ventiliaciją, kuri daro kaitinimąsi malonų. Apačioje, prie krosnelės, turi būti įrengtas ventilis šaltam orui įeiti. Oras sušyla, pakyla ir išeina laukan pro priešingame kampe prie lubų įrengtą antrą ventilių. Kaitinantis oras turi pasikeisti 6–10 kartų.

Vanta

Geriausias laikas prisirišti vantų yra Joninės ir savaitė po jų. Tai visada būdavo moterų darbas. Vantos ilgis – 40–50 centimetrų. Į ją vidinės beržų šakelės glaudžiamos taip, kad apatinės lapų pusės būtų išorėje, o išorinių šakelių viršutinės – atsuktos į išorę. Neriškite jų sintetiniu siūlu, geriau – lanksčia šakele.

Plakimasis vanta pagerina kraujo apytaką. Prieš plakdamiesi pamirkykite vantą šaltame vandenyje. Žiemai jų galite prisidžiovinti arba užšaldyti šaldymo kameroje. Džiovintą reikia išmirkyti šiltame vandenyje. Jei šlapią vantą papurtysite virš akmenų, po sauną pasklis malonus beržų kvapas.

Meilė? Tik ne ant viršutinio plauto!

Maudytis saunoje – maloniausias būdas leisti kūnui prakaituoti. Į ją einame jau švarūs, prieš tai apsiprausę. Po jos – jokio muilo! Saunoje išylame, pilame vandens ant akmenų ir garinamės, einame atvėsti ir apsiprausti drungnu vandeniu, pailsime ir vėl kartojame viską iš pradžių. Vanta periamės kaitindamiesi antrą kartą.

Uždarius saunos duris pamirštami visi kasdieniai rūpesčiai. Čia netrūkšmaujama – tai susikaupimo, meditacijos vieta. Išsimaudę apsipiame vėsiu vandeniu, įsi-supame į chalatą, pasėdime prie židinio, pasiklausome ramios muzi-

Suomiai sako, kad mylėtis saunoje galima. Bet tik ne ant viršutinio plauto!

kos. Jokio skubėjimo! Kūnas trokšta tik poilsio. Jei turite mažai laiko ir žvilgčiojate į laikrodį bijodami pavėluoti – geriau į sauną nevažiuoti. Jai reikia skirti mažiausiai tris valandas.

O kaip meilė? Tik, mielieji, ne ant viršutinio plauto! Suomiaj juokiasi, kad visi jų vaikai pradėti penktadienio vakare po saunos.

Pataria suomių autoritetai

Nuo 1937 metų Helsinkyje veikia Suomijos saunų draugija. Jos pirminkas gydytojas **Lasse Viinikka** sutiko duoti patarimų knygos skaitytojams.

– **Kokia temperatūra saunoje geriausia?**

– 80–100 laipsnių karščio – ne aukštesnė.

– **Kiek laiko galima kaitintis?**

– 5–15 minučių, po to – 10 minučių pertrauka. Ciklą kartojame, jei patinka, 3–4 kartus.

– **Lietuvoje manoma, kad visi suomiaj po saunos teškenasi eketėse.**

Ar tai sveika?

– Labai nesveika. Net ir turintiesiems stiprią širdį iš pradžių patartina atsivėsinti drungnu vandeniu, tik po to eiti maudytis. Suomiaj nėra dideli maudynių eketėse mėgėjai.

– **Ar tiesa, kad saunose visi maudosi nuogi?**

– Nuogi maudosi tik vienos šeimos nariai. Jei yra svetimų žmonių, moterys ir vyrai maudosi atskirai. Pirmos kaitintis eina moterys...

– **...kad galėtų padengti stalą, kol vyrai maudosi? Kiek, ko ir kada galima valgyti išsirengus į sauną?**

– Valandą prieš sauną geriau nieko nevalgyti. Pertraukėlėmis tarp kaitinimosi galima išgerti butelį alaus ir užkrimsti ko nors sūraus, nes organizmas praranda druskos. Po saunos – daug skysčių, lengvų užkandžių. Sočiai valgyti nereikia, nes kūnas trokšta tik poilsio.

– **Kieno pareiga kaitinti sauną?**

– Tai garbingas ritualas. Suomijoje sauną įkaitina tėvas arba vyriausiasis sūnus – paprastai visada tas pats žmogus. Regis, ši tradicija išlikusi nuo tų laikų, kai žiemą

sauną kūrenti buvo ypač sunkus darbas: nukasti sniegą, iškirsti eketę, prinešti vandens. Tai užtrukdavo visą dieną.

– **Ar galima maudantis saunoje sublogti?**

– Jei kaitinsitės saunoje ilgai, numesite vieną kilogramą, bet tuoj pat vėl jį priaugsite.

– **Ar sauna nekenkia širdžiai?**

– Lipti laiptais apsunkina širdį labiau negu sauna. Sėdint šilumoje kraujagyslės išsiplečia, širdis ima dirbti lengviau. Negaluojančios žmonės turėtų vengti karštos saunos ir po jos iš karto nešokti į šaltą vandenį.

– **Ar tiesa, kad ėmus gripuoti reikia išsikaitinti saunoje – ir ligą kaip ranka nuims?**

– Netiesa. Jei žmogus karščiuoja, liga tik paūmės.

– **Kokios ligos saunoje nuslopsta ir kokios paūmėja?**

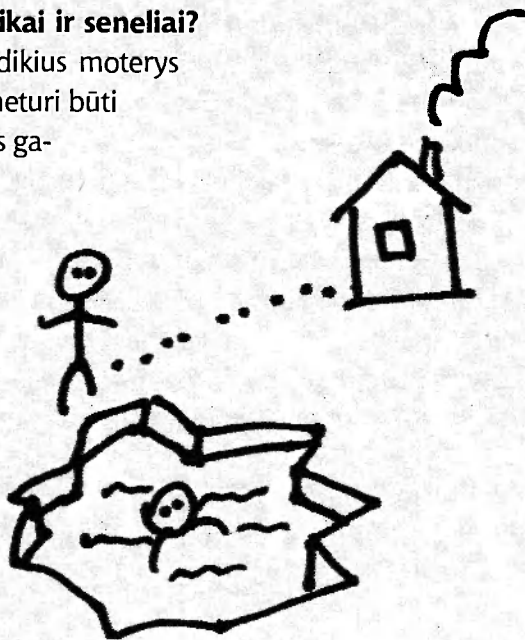
– Saunoje palengvėja kvėpavimas sergant nesunkiomis plaučių ligomis, sumažėja kraujo spaudimas, nuslopsta raumenų, sąnarių skausmai. Chroniški ligoniai, nėščios moterys turėtų kaitintis su saiku. Sauna nesukelia nė vienos ligos. Vieniems, kuria galima užsikrėsti – tai kojų grybelis, todėl sauną visada reikia švariai išplauti.

– **Ar gali kaitintis saunoje maži vaikai ir seneliai?**

– Suomijoje jau penkių mėnesių kūdikius moterys pasiima į sauną. Žinoma, temperatūra neturi būti aukštesnė kaip 70 laipsnių. Seni žmonės gali kaitintis tol, kol jiems tai malonu.

– **Suomiai vyrai juokauja, esą vaikus jie pradeda penktadienį, po saunos, nes tik čia pamato savo žmoną nuogą. Ar sauna turi ką nors bendra su erotika?**

– Suomių kultūroje ji tikrai nesiejama su erotika. Yra posakis: saunoje dera elgtis kaip bažnyčioje.

• Mirusieji laidojami, kai gyvieji turi laiko

Dviem savaitėms į šaldytuvą

„Mirė tetulė. Pranešk, kada galėsi atvykti į laidotuves. Ketinome laidoti penktadienį, bet pusbrolis Juhanis išvyksta atostogų. Laidosime po dviejų savaitių“, – tokią žinutę neseniai gavau iš suomių draugų.

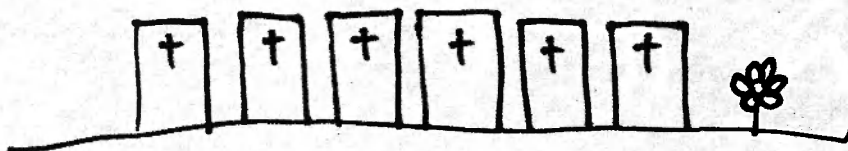
93 metų tetulė mirė senelių namuose. Prieš savaitę. Suomijoje įprasta, kad ji bus palaidota, kai visi artimieji turės laiko. Iki tol ilsėsis ligoninės ar koplyčios šaldytuve. Suomia nepatikliai ima kraipyti galvą, kai papasakoju, jog velionio sielai kaip tik pirmas dienas po mirties reikia, kad artimieji būtų šalia. Svarstymai apie plevėnančią virš mirusiojo vėlę prieš jos kelionę į dausas jiems atrodo graži pasaka.

Net Visų Šventųjų dieną ir Vėlines, kurias krikščioniškasis pasaulis mini lapkričio 1–2 dienomis, liuteronai suomia suplakę į vieną, bet būtinai šeštadienį. Taip daug patogiau: šeštadienis visada – ne darbo diena.

Tada visi keliai iš Helsinkio veda į šiaurę. Automobilių virtinės slenka į Suomijos miestelius bei kaimus, kurių kapinaitėse ilsisi artimieji. Praėjusį dešimtmetį, masiškai keldamiesi į sostinę, suomia provincijoje paliko ištuštėjusius namus ir retai aplankomus kapus ežerų pakrantėse. Už nedidelį mokestį jais rūpinasi kapinių prižiūrėtojai.

Bepigu prižiūrėti, kai visose Suomijos kapinėse – tik vienodos eilės juodo akmens antkapių ir vienodi keli žydinčių begonijų krūmeliai. Kapus aplankantiems artimiesiems belieka uždegti žvakes. Suomijoje mirusieji lygūs ir prieš žmones, ir prieš Dievą. Per Vėlines čia nesodinamos tradicinės chrizantemos. Jos nušaltų jau pirmą naktį. Kaip ir Lietuvoje, per Vėlines suomių kapinaites užlieja žvakučių šviesa.

Vėlinės suomiams – proga artėjant žiemai sutvarkyti vasarnamius, kuriais dažnai tampa mirusių tėvų namai. Po visų darbų jie būtinai išsimaudo saunoje, jau pamiršdami palikti šilto vandens ir vėlėms.

Ar sušalo tetulė?

Grįžkime prie mirusios tetulės. Ją palaidojome praėjusį šeštadienį. Ar ji atrodė natūrali po trijų savaičių, praleistų šaldytuve? Mes to nepamatėme. Suomijoje mirusieji šarvojami uždarame karste. Vienintelė ir paskutinė galimybė pamatyti velionį – kai kūnas ištraukiamas iš ligoninės šaldytuvo ir vežamas į koplyčią. Prieš prisukdami karsto dangtį, laidotuvių biuro darbuotojai paklausia, ar yra norinčiųjų pažvelgti į mirusįjį.

Suomijoje nesifotografuojama prie atviro karsto ir nebudima kelias dienas prie pašarvotojo. Tiesiai iš ligoninės šaldytuvo tetulė karste buvo nuvežta į kapinių koplyčią. Šviesaus medžio koplyčioje – kryžius, pakyla karstui, keliolika eilių suolų palydai susėsti. Kunigas pasakė gedulingą kalbą, suskambo vargonai. Velionio palydėti susirinkę artimieji vienas po kito ėjo prie karsto, dėjo vainikėlius bei gėlių puokštes ir skaitė prie jų prikabintuose atvirukuose surašytus atsisveikinimo žodžius.

Ceremonija truko valandą. Kanarų saulėje įdegęs pusbrolis Juhanis su penkiais pagalbininkais nunešė karstą prie duobės. Žemių kalnų aplink ją nebuvo. Kai karstą kapinių tarnautojai nuleido į žemę, palyda sustatė šalia duobės puokštes ir būreliais patraukė gedulingų pietų. Jie nelaukė, kol žemės grumstai sudunksės ant karsto. Atvežti žemę, užpilti duobę, sustatyti gėles ir uždegti žvakes – kapinių tarnautojų rūpestis.

• Moterų kalėjime skamba tango

Vos įžengusi pro įkalinimo įstaigos vartus, supratau, kad esu moterų kalėjime. Ore tvyrojo verdamos kavos, kepinų, cinamono bei kvėpalų kvapas. Palikusi kalėjimo priimamajame mobilųjį telefoną, su direktoriaus padėjėja Tiina Rintala, smulkia blondine, leidausi į ekskursiją po vienintelį Suomijoje moterų kalėjimą Hemenlinoje (*Hämeenlinna*), 100 kilometrų nuo Helsinkio.

„Už ką čia kali 140 suomių – ramių šviesiaplaukių, gerų žmonių, motinų ir stropių darbuotojų? Ką turėčiau pavogti, kad pakliūčiau čia kalėti?“ – apipilu Tiiną klausimais.

„Pavogti? – išpučia akis Tiina. – Argi galima tiek pavogti, kad pakliūtum į kalėjimą? Moterys čia sėdi už narkotikus. Daugiau kaip pusė kali už tai, kad ėmėsi smurto prieš vyrą, sugyventinį, vaikus“.

Kai mes jau žingsniavome saulėtu kalėjimo koridoriumi, T. Rintala atsiprašė, kad prieš 30 metų statytas geltonų plytų kalėjimas nebeatitinka Europos Sąjungos reikalavimų. Ne visose kamerose yra dušas ir tualetų kambarys.

„Niekis, – nuraminu Tiiną. – Manęs tai nenustebins“.

Įsikūrę gražiamе pušyne

Šis erdvus kalėjimas, puikiai matomas važiuojant greitkelio iš Helsinkio į Tampere, pastatytas 1972 metais gražiamе pušyne. Kadangi moterų kalinių Suomijoje mažoka, čia po kurio laiko atvežė ir vyrų – padariusių nesunkių nusikaltimų ir nubaustų kalėti mažiau nei dvejus metus.

140 moterų ir 180 vyrų užima po tris kalėjimo aukštus. Čia dirba 220 sargybinių, medikų ir administracijos darbuotojų. Ketvirtadalis kalinių gyvena už 15 kilometrų esančioje laisvojoje zonoje, kuri maža kuo skiriasi nuo jų gimtųjų namų laisvėje. Ten jie praleidžia paskutinius bausmės metus ir mokosi vėl pritapti prie visuomenės.

Ši vieta Suomijoje garsi ne tik tuo, kad tai – vienintelis moterų kalėjimas. Modernioje kalėjimo ligoninėje gydomi visi šalies kaliniai. Veikia ir skalbykla, kur skalbiami visų Suomijos kalinių (apie 4000) drabužiai bei patalynė. „Skalbykloje dirba tik vyrai, nes moterims toks darbas būtų per sunkus“, – praneša Tiina.

Neilgai džiaugiasi įsivaizduodama, kaip 20 iki pusės nuogų kalinių garo debesyse trina rankomis žlugtą. Ceche gaudė didžiulės skalbiamosios mašinos, konvejeriu slinko skalbinių ryšuliai.

Kalėjimo virtuvėje irgi dirba tik vyrai. Žinoma, pagalbinį darbą: skuta bulves, kapoja mėsą, šveičia puodus. Ar dar reikia aiškinti, kad moterų kalėjime įkurdinti vyrai yra pakankamai griežtai nubausti?

Moterys čia dirba batsiuvėmis – taiso iš visų kalėjimų suvežamą avalynę. Kitos darbuojasi siuvykloje, drabužių taisykloje. Tos, kurioms pritrūksta darbo, mokosi įvairiuose kursuose. Be pagrindinės mokyklos, kurią galima čia baigti, kalėjime gausu įvairiausių kursų: suomių kalbos kursai kalintiems užsieniečiams, specialūs

kursai čigonams, kursai, kuriuose mokoma atrasti vietą visuomenėje, keisti elgseną, dirbti kompiuteriu, kirpėjų kursai, šokių pamokos.

„Šokių?“ – negaliu patikėti savo ausimis.

„Taip. Tiesa, kalinės nesimoko šokti tango su kaliniais. Specialiems kursams mes samdome mokytojus“, – paaiškina direktoriaus padėjėja. Ir už darbą, ir už mokslą kalinėms mokamas atlyginimas. Jei moteris nenori nei dirbti, nei mokytis, ji privalo, pavyzdžiui, klausytis muzikos. Tiesa, atlyginimas bus mažesnis – tik 60 centų už valandą.

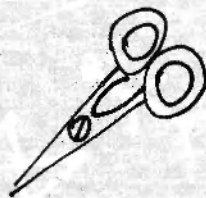
Apsikirpti – į kalėjimo kirpyklą

Tiina pasibeldžia į duris, per kurias sklinda linksmas klegesys. Patalpoje su dideliais langais, ant kurių nėra grotų, kvepia plaukų laku. Geltonplaukis atletas tatuiruotu petimi sėdi prieš veidrodį, o trumpą chalatą vilkinti mergina šiauria jam šukuosena. Vis pajuokaudami vaikinai ir merginos dažo, kerpa, suka vieni kitiems plaukus. „Prašom sėstis“, – mandagiai pasiūlo man simpatiškas geltonplaukis.

Esame kalėjimo kirpykloje, kur kalinės ir kaliniai mokosi kirpėjo amato.

„O kurie čia kaliniai ir kurie – prižiūrėtojai?“ – tyliai klausiu Tiinos.

„Štai ta moteris, kuri dabar daro pečių masažą kalinei, yra ir mokytoja, ir prižiūrėtoja. Kirpėjų kursai trunka 5 mėnesius. Juos baigusieji galės laisvėje dirbti pradinio lygio kirpėjais. Už mokymąsi jiems mokama kaip už darbą, – aiškina kalėjimo direktoriaus padėjėja. – Gal eikime į mūsų siuvyklą?“

Kalėjimo siuvykloje prie siuvamųjų mašinų darbuojasi 15 moterų. Per mėnesį jos uždirba apie 150 eurų (per 500 litų). Darbo normų nėra. Moterys dirba tiek, kiek nori. Stropiausioms už valandą mokamas 30 procentų priedas. „Siuvame patalynę visiems šalies kalėjimams. Mūsų gaminius perka ir parduotuvės“, – cecho meistras parodo gražiai supakuotus patalynės komplektus.

Kalinės, vilkinčios darbinis chalatus, tuo metu rinkosi į poilsio kambarį išgerti kavos. Kavos pertraukėles Suomijoje numato darbo įstatymai, jie galioja ir kalėjimuose.

Šalia siuvėjų cecho kelios moterys rankomis audžia tradicinius skudurinius kilimėlius. „Ar iš močiutės išmokote to meno?“ – mandagiai teiraujuosi vienos audėjos.

„Ne, praėjusį kartą sėdėdama kalėjime“, – atsako man blondinė nekaltomis rugiagėlių spalvos akimis.

Iki gyvos galvos – 14 metų

Pusė čia kalinčių moterų nuolat sugrįžta į kalėjimą. Išvykdamos iškelia puotą, išbučiuoja prižiūrėtojas, bet po pusmečio – jau vėl čia. Joms sunku įsitvirtinti visuomenėje. Paprastai būna praradusios vaikus, vyrą, darbą, butą. Išėjusios iš kalėjimo negauna pašalpos, bet jomis rūpinasi socialiniai darbuotojai.

„Jei moterims pristinga valios, jos vėl griebiasi narkotikų, o tada – tiesus kelias į kalėjimą“, – aiškina Tiina. Dabar suprantu, kodėl kiekvieną moterį ji vadina vardu ir teiraujasi įvairiausių smulkmenų. Suomijoje nusikaltę pirmą kartą atlieka tik pusę teismo skirtos bausmės, prasikaltę antrąkart – du trečdalius, o grįžęs į kalėjimą trečią kartą – visiškai visą paskirtą laiką.

Hemenlinos moterų kalėjime trys moterys gali iki gyvos galvos. Suomijoje tokia bausmė skiriama už nužudymą ar pakartotinai padarytus sunkius nusikaltimus. Tačiau iki gyvos galvos Suomijoje reiškia 12–14 metų kalėjimo. Malonę nuteistiesiems turi teisę suteikti tik šalies prezidentas.

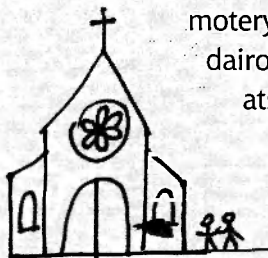
Pasimatymų vieta – bažnyčia

Apėjusios kalėjimo sporto, treniruoklių sales, užsukame į bažnyčią, kuri drauge – ir švenčių salė. Čia languose nėra grotų, tiesa, nėra ir kryžiaus. Jis pakabinamas tik sekmadieniais, kai mišių išklausyti susirenka ir moterys, ir vyrai. Moterys susėda kairėje, vyrai – dešinėje. Bažnyčia – vienintelė vieta, kur jie pamato vieni kitus.

Ar mišias laikantis pastorius tiki, kad parapijiečių mintys sukasi tik apie Dievą?

„Turbūt ne, – juokiasi kalėjimo viršininko padėjėja. – Matytumėt, kaip moterys ruošiasi sekmadienio pamaldoms! Kaklus ištempę kaliniai dairosi vieni į kitus, bet tai – viskas. Ir vieni, ir kiti išvedami pro atskiras duris ir neturi jokių galimybių susitikti“.

Ir jokių meilės dramų? Vyrai nelaipioja virvinėmis kopėčiomis pro moterų langus ir nesiuntinėja joms meilės laiškučių? „Matyt, suomiai nėra tokie temperamentingi kaip

lietuviai, – svarsto Tiina. – Kam laiškučiai, jei galima pasikalbėti mobiliaisiais telefonais? Nors jie kalėjime uždrausti, kartais telefonų aptinkame“.

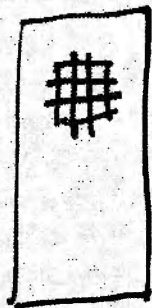
Čigonės ir kalėjime linksmos

Jau vidurdienis, moterys iš darbo ir pamokų renkas į savo gyvenamąsias patalpas pietauti. Skyriuose, kaip mažoje bendruomenėje, su kambariais, bendra svetaine ir virtuve, gyvena po 20 moterų. Kai su Tiina užėjome jų aplankyti, pasijutau tarsi patekusi į geriausių draugių būrį. Mano pasirodymas ypač nudžiugino čigones. Nusprendusios, kad aš irgi čigonė, viena per kitą tempėsi į savo kameras. Suomės laikėsi nuošaliau.

9 kvadratinį metrų kambariuose moterys gyvena po vieną, didesniuose – po dvi. Minkšta lova, televizorius, spintelės, kavos gėrimo stalėlis, virdulys, kriauklė. Kambario jaukumas priklauso nuo šeiminių skonio.

„Stai visa mano giminė, – didžiudamasi rodo nuotraukomis nu-kabinėtą sieną čigonė,“ laikydama mane už rankovės. – O štai mano vestuvinė nuotrauka. Žiūrėk, koks gražuolis mano vyras!“

„Už ką pakliuvai į kalėjimą?“ – palaikau pokalbį. „Vodka, spiritas, po to – bam bam su peiliu, – vaizdingai aiškina čigonė. – Kur vyras? Irgi kalėjime, vargšelis. Už ką? Vodka, spiritas, bum bum!“ Iš čigonės glėbio mane išlaisvina tik viršininko padėjėja.

Lesbietėms – atskiri kambariai

„Ar moterys dažnai pykstasi?“ – paklausiu Tiinos. „Taip, dėl paprasčiausių dalykų: vienai atiteko daugiau sviesto, kita neišplovė kavos puoduko“, – atsako ji.

„O dėl meilės?“ – smalsauju. Viršininko padėjėja neslepia, kad kalėjime nemaža lesbiečių porų. Joms patogų gyventi dviviečiuose kambariuose. Tačiau lesbiečių vestuvių kalėjime dar nėra buvę, nors Suomijos prezidentė jau pasirašė įstatymą, leidžiantį tuoktis gėjams ir lesbietėms.

„Jei moteris pasako, kad jos aplankyti atvažiuos artima draugė, jodviem suteikiamas 3 valandų intymus pasimatymas, kaip ir su sutuoktiniu“, – pasakoja Tiina.

Savaitgaliais kalėjimas pakvimpa kepamais pyragais: kalinės lanko draugai ir giminės. Laisvojoje zonoje yra net atskiras namas šeimų pasimatymams. Dirbantys už kalėjimo ribų ir grįžtantys čia nakvoti kaliniai gali būti su šeima visą savaitgalį. Juos prižiūri tik pastorius.

„Jei yra kalėjimo pastorius, gal čia netruksta vestuvių? O kur jaunavedžiai praleidžia vestuvių naktį?“ – noriu viską sužinoti. „Nepamiršk, čia – kalėjimas! – juokiasi Tiina ir priduria: – Būna ir vestuvių, ir krikštynų“. Tiesa, sutuoktiniai kalėjime neturi jokių privilegijų. Tik po pusės metų, kai jau būna įrodę savo meilės tvirtumą, jie gauna 3 valandų intymų pasimatymą.

Didelis karceris – tuščias

„Viskas per daug gražu. Gal jūs turite nors karcerį?“ – klausiu Tiinos. „O taip! – ši net nušvinta. – Pagaliau galėsiu parodyti tai, ką įrengėme pagal Europos Sąjungos reikalavimus“. Viršininko padėjėja atrakina duris, ir aš – europietišrame karceryje. Kad pakaktų erdvės, jis įrengtas sujungus dvi kameras. 18 kvadratinį metrų patalpoje – grotos, čiūžinys, stalelis, unitazas. Palubėje – stebėjimo kamera.

O kur nusikaltėlis? „Nėra, – skėsteli rankomis Tiina. – Pagal taisykles nusikaltęs kalinys čia gali 14 parų. Neretai vyrai patys pasiprašo čia pabūti, kai nori ramiai pamąstyti ar pamedituoti“.

„O kur gali trys moterys, nuteistos iki gyvos galvos?“ – stebiuosi kalėjime neaptikusi tokios kameros. „Tu jas jau matei. Jos gyvena drauge su kitomis moterimis. Tik jūs Lietuvoje nepamanykite, kad mūsų kalėjimai – nusikaltėlių rojus. Patikėk, laisvė yra pats didžiausias mūsų kalinių troškimas“, – sako kalėjimo viršininko padėjėja.

Tik iškėlėjusios pusę bausmės laiko gero elgesio moterys turi teisę paprašyti atostogų. Per metus kalinės atostogauja tris savaites, arba per keturis mėnesius – šešias dienas. Tad spėja apsilankyti namie ir per Kalėdas, ir per Velykas, ir per Jonines.

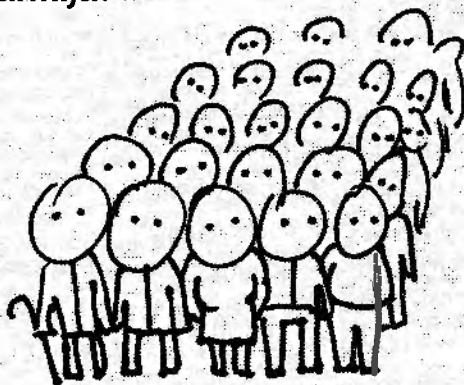
„O moterys, nuteistos iki gyvos galvos? Irgi atostogauja?“ – bandau šmaikštauti. „O kaipgi! Praleidusios kalėjime aštuonerius metus, jos reguliariai gauna atostogų“, – paaiškina Tiina, išlydėdama mane pro vienintelio Suomijoje moterų kalėjimo duris.

• Kur pasidės pensininkų armija?

Kalbasi du suomia senoliai.

– Na, Petri, kaip gyvuoji?

– Labai gerai. Kasryt atsiverčiu laikraštį
ir, jei nerandu pranešimo apie savo mirtį,
kėblinu virtis kavos.

Senyvą džentelmeną, vilkintį šviesiomis kelnėmis ir baltu švarku, pamačiau iš tolo. Jis lėtai mynė dviratį gražiausią Suomijos kurortą Savonliną (*Savonlinna*) supančio ežero pakrante, stabtelėdamas prie kiekvienos šiukšlių dėžės. Užsimovęs pirštines jis patikrindavo jos vidų, nepamiršdamas kruopščiai uždaryti dangčio. Rastą alaus butelį vyriškis įdėdavo į tvarkingai prie dviračio bagažinės priristą kartoninę dėžę su užrašu „Nokia“. Apžiūrėjęs visas šiukšliadėžes, nusimovė pirštines ir prisėdo netoliese prieš saulę.

„Ar gyvenimas toks sunkus?“ – klausiu nustebinta dar niekad iki tol Suomijoje nematyto reginio. „Ne... – nutęsia sutrikęs vyriškis. Suomia niekad nesiskundžia gyvenimu svetimiems. – Turistai čia prikemša butelių, o juos juk reikia atiduoti į supirktuvę. Tvarka turi būti. Surenku per dieną už 3 eurus“, – paaiškina supratęs mano klausimą.

Už 3 eurus (10 litų) Suomijoje gali nusipirkti du buteliukus silpno alaus arba kepaliuką duonos. 63 metų ponas Pekka sako nesąs skurdžius. Šiuo metu jis – „pensininkų vamzdyje“ ir gaunąs nedarbingumo pensiją – 1000 eurų. Už jo butą su vaizdu į pilį ežere primoka socialinė tarnyba. Kas tas „pensininkų vamzdis“ ir kas tuos pensininkus ten sukiša?

Ponas Pekka, nors gyvenime ir neatsisakydavo taurelės, dirbo elektriku. Kai prieš keletą metų prarado darbą ir naujo nebesurado, iš karto pakliuvo į bedarbių, kuriems nebetoli pensija, gretas. Suomijoje tai vadinama „lįsti į vamzdį“. Bedarbiai nuo 56 metų, susitarę su buvusiu darbdaviu, 10 metų gali ramiai lauk-

ti pensinio amžiaus – 65 metų, gaudami apie pusę buvusio atlyginimo, ir šildytis Ispanijoje, kur pragyvenimas pigesnis.

„O ką gausite „išlindę iš vamzdžio“, kai sulauksite 65-erių?“ – klausiu. Ponas Pekka ilgai mąsto. Teoriškai tą patį, nes pensija lygi beveik pusei buvusio uždarbio. „Viską sudės, ką esu uždirbęs, po to atims, o gausiu – kas liks. Užteks“, – nesigilina į painius pensijų skaičiavimus vienišas vyriškis.

Visi suomiai kartą per metus gauna išklotines, kur surašyti visi jų darbai, gautos pajamos ir sumokėti mokesčiai. Pagal tai jiems bus apskaičiuota pensija, ir nereikės patiems ieškoti trūkstamų popieriukų. Tačiau vis tiek mano, kad patys niekaip nesugebėtų susivokti pensijos skaičiavimo džiunglėse.

Ji mokama už darbą valstybinėse, privačiose įstaigose bei komunose, bet negali būti didesnė už 60 procentų buvusio atlyginimo. Vidutiniškai Suomijoje pensija yra apie 1000 eurų ir lėšos buto nuomai. Valstybė griežtai kontroliuoja, kad pensininkai savo reikmėms turėtų mažiausiai 400 eurų. Buto, sveikatos, laisvalaikio išlaidas menką pensiją gaunantiems piliečiams padengia socialinės rūpybos įstaigos. Vis dėlto šioje šalyje vis dažniau mušami pavojaus varpai, kad po 10 metų čia bus tiek pensininkų, kad nebeliks iš ko mokėti jiems uždirbtų pinigų. Ateinanti jaunoji karta nėra tokia gausi, kad pajėgtų užtikrinti šalies gerovę. Socialinės

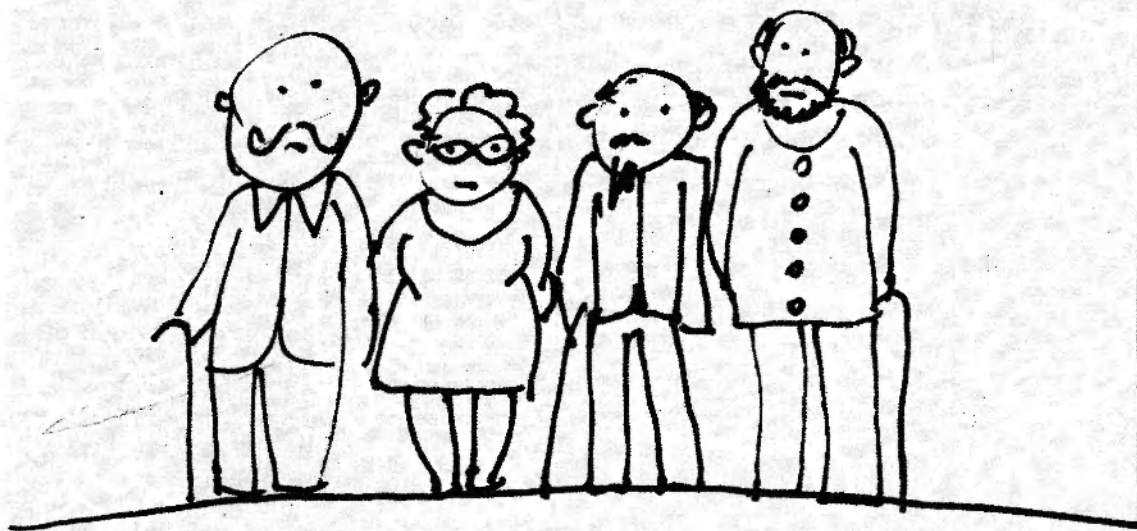
rūpybos ir sveikatos ministerijos duomenimis, 2015 metais šalyje bus 1 milijonas naujų pensininkų – į pensiją išeis kas antras dabar dirbantis pilietis. Jais taps pokario vaikų karta.

Kasmet į pensiją dabar išeina 65 000 žmonių, bet jų darbo vietas gali užimti tik 55 000 jaunuolių. Jei Suomijos ekonomika augs kaip dabar, 2,7 procento per metus, ateityje į pensininkų paliktas vietas kasmet trūks po 20 000 žmonių. Kas mokės milžiniškai pensininkų armijai pensijas 2015 metais?

Laimė, Suomija šiuo metu turi 200 000 bedarbių – jie po truputį gali užpildyti išėjusiųjų į pensiją vietas. Tačiau jau greitai jie niekam netiks. Daug metų sėdėję be darbo ar keliaavę iš kursų į kursus, bedarbiai neturi aukštos kvalifikacijos. Moderniausių technologijų šalyje didieji koncernai nuolat ieško darbuoto-

jų, bet jiems visai netinka laukiantieji darbo. Suomijoje jau pusbalsiu kalbama, kad išsilavinusių darbuotojų būtų galima prisivilioti iš užsienio. Bet kol kas nedrįstama jų įsileisti.

Yra viena išeitis – leisti dirbti ir pensininkams. Susitarę su darbdaviu, jie per mėnesį gali dirbti dvi savaites, gaudami pusę atlyginimo, ir dvi savaites ilsėtis, gaudami pusę paskirtos pensijos. Ypač tai patogu „pensininkų vamzdyje“ lindintiems jaunvyviems pensininkams. Patenkinti ir darbdaviai – jie išsaugo kvalifikuotą darbuotoją ir sutaupo pusę jo atlyginimo. Nepatenkinti tik dirbančių pensininkų jaunieji kolegos: už tą patį darbą pensininkai, nors ir dirba dukart mažiau, gauna tiek pat, kai prisiduria ir pensijos dalį, nes nuo mažesnės algos ir mokesčiai mažesni.

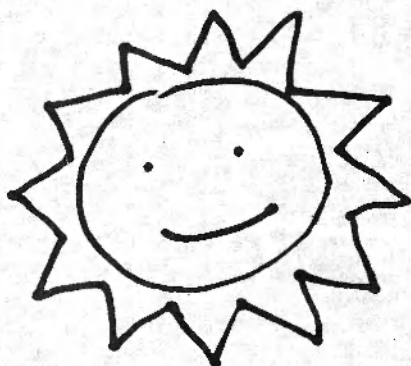
Vasara – saldus suomių sapnas

Rugpjūčio pradžioje, kai televizija rodo traukiančiųjų atostogauti automobiliais užkimštus Europos greitkelius, Suomijos keliai irgi sausakimši. Surūgę suomiai iš savo vasarnamių grįžta namo. Jų nuotaika šlykšti. Sukandę dantis ir negailėstingai geliami uodų jie visą liepą – vienintelį atostogų mėnesį Suomijoje – kantriai laukė vasaros. Vasara neatėjo. Birželis buvo šaltas, o kiaurą liepą lijo. Bėlieka tik nusižudyti.

Suomijoje vasara yra labai sudėtingas dalykas. Ji kaip sapnas, kuris niekada netampa tikrove. Kai pagaliau išaušta karšta diena, kaip tyčia ją sugadina atvykusi uošvė. Arba užplūdę draugai, neturintys vasarnamio. Arba reikia dalyvauti konfirmacijos šventėje ir susti užsivilkus juodą kostiumą.

Suomių nedžiugina ir karštas rugpjūtis. Jie jaučiasi lyg pavėlavę į karnavalą ir radę tik praūžusios šventės serpantinus. Kai visa Europa lepinasi paplūdimiuose, jie kinkuoja į darbą. O vaikai – jau rugpjūtį marš į mokslus! Kad visiems būtų vienodai blogai.

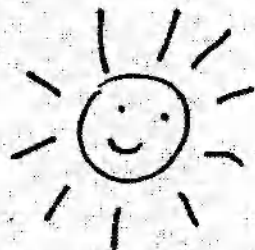
Bloga vasara suomiams yra ir blogų metų pradžia. Be jėgų ir nuotaikos jie pradeda darbą, kur vienintelis džiaugsmas yra 15 minučių kavos gėrimo pertraukėlė. Suomiai daug tikisi iš vasaros. Per daug. Ateina ruduo – populiariausias Suomijoje savižudybių metas.

• Suomia – vasarnamių tauta

FAKTAI:

Suomia Europoje – vasarnamių cempionai. 5.2 milijono gyventojų turi 600 000 vasarnamių. Kasmet pastatoma 5000 naujų. Čia jie vengia technikos naujovių: tik 67 procentai vasarnamių turi šaldytuvus, 12 procentų – skalbiamąsias mašinas, 6 procentai – indaploves. Tik trečdalyje yra elektra, septintadalyje – vandentiekis. Žemė kasmet brangsta 10 procentų.

Suomija – šalis, kuri gyvena tik vasarą. Čia ji tokia trumpa ir jos taip ilgai laukiama, kad tampa mistinė. Vasarą nepažinsite tyliųjų suomių. Jie prisigalvoja tiek švenčių, kad kiaurus metus karščio varginami pietiečiai, palyginti su jais – tik nuobodūs prisirpę arbūzai.

Veltui turizmo agentūros vilioja suomių į pigius ir saulėtus Pietų kurortus. Sava gerbiantis suomių neišdrįs pasigirti, kad vasarą atostogavo Turkijoje ar Floridoje. Atostogų mėnesį – liepą – suomių automobilių vilkstinės 1000 kilometrų driekiasi iš Helsinkio į šiaurę, pakeliui išsibarstydamos į rytus ir vakarus prie 100 000 ežerų.

Prasideda didysis tautos kraustymasis į vasarnamius. Suomia yra pamišę dėl jų. Suomių vasarnamiai – tai ne pietiečių vilos. Iš tikrųjų tai tik kesa-mökki – vasaros trobelės: visos medinės ar iš rąstų, ir beveik visos raudonos.

„Ir kodėl tie namai raudoni?“ – nuolat gidų klausinėja užsienio turistai. Kol nebuvo „Sadolin“ dažų, šimtmečiais namus šiaurėje dažydavo iš daug raudono dažo turinčios žemės pasigamintais dažais. Iki šiol suomia laikosi šios tradicijos.

Jie labai saugo savo praeitį, todėl vasarnamiai dažnai primena muziejų. Virtuvėlėje puikuoja nušveista koklių krosnis ir variniai kavos virduliai, grindys nuklotos iš skudurėlių austais kilimais, lentynose – seni mokykliniai vadovėliai, o ant sienų – protėvių vestuvinės nuotraukos.

Saunoje jie išvis nejveda elektros – čia turi šviesti žvakės ir žibalinės lempos. Elektrinė krosnelė vasarnamio saunoje laikoma nesusipratimu. Tokių nesusipratėlių – tik 6 procentai. Suomiaiai atrodo tarsi nukritę iš medžio, kai paklausiu, ar jie mėgsta atostogauti poilsio namuose kurortuose, prie jūros. Žodžio „kurortas“ suomių kalboje nėra. Visa žalia, švari, rami, ežerų ir miškų nuklota šalis

Tipiškas suomių vasarnamis – būtinai raudonos spalvos. Juose atostogas leidžiantys suomiaiai labiausiai bijosi nekviestų svečių.

yra ištisas kurortas. O kai išvydau Suomijos vakarinius krantus skalaujančią Baltijos jūrą, supratau, kodėl jie netraukia prie jos lyg į atlaidus. Čia jūra atrodo kaip didžiulis ežeras, iki horizonto nusėtas žaliuojančių salų.

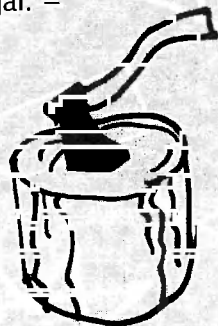
Tradiciskai suomiai statėsi namus prie ežerų, kur turėjo miško ir dirbamos žemės. Ką gi jie veiks prie jūros, jei čia nėra vasarnamio?

Kada suomiai tampa vyrais

Kai atvažiuoju į savo draugės Sajos vasarnamį, čia pilna namiškių ir svečių. „Tikra tiesa, kad žuvis ir svečiai pradeda dvokti trečią dieną“, – juokdamasi Saja cituoja Benjamino Franklino posakį. Iš tiesų kaip suomiai, susispaudę mažučiuose nameliuose, ištveria kartu visą mėnesį, ypač jei be perstojo lyja?

„Vasarojimo vasarnamiuose paslaptis ta, kad čia griežtai pasidalijami darbai ir aplinka, – aiškina Saja, vadovaujanti draudimo kompanijai. – Čia mes pamirštame emancipaciją, feminizmą ir Europos Sąjungos direktyvas“.

Vos atvykęs į vasarnamį suomis iškart tampa vyru. Pasiima knygą ir užlipa į antrą aukštą skaityti, nekreipdamas dėmesio, kad žmona jį šaukia pietų. Nereikia net aiškinti, kad tą knygą jau seniausiais perskaitė jo žmona, kol jis siurbė kili-mus miesto bute. Bet idilė trunka neilgai. Vasarnamiuose suomiai pagaliau gali tapti tikrais vyrais: priskaldyti malkų saunai, suremontuoti valtis, plaukti žvejoti, kūrenti sauną, dažyti vasarnamį, kuopti išvietę (laimė, tik kartą per vasarą) – jų rūpestis.

Vaikams priklauso ežero pakrantė, paslaptinga mansarda, pilna senų rakandų, meškerės ir lieptas, ant kurio gali liūdėti. Močiutės, vasarą pasiimtose iš senelių namų, sėdi verandose ir supasi krėsluose. Nėra tik senolių – jie ir Suomijoje miršta pirmi.

Svečiams leidžiama suplauti indus ir prinešti iš ežero vandens – tam nereikia kvalifikacijos. Vakaras visus vasarotojus sukviečia draugėn. Ant laužo čirška dešrelės, vyrai geria alų ir kūrena pirtį. Bet praustis pirmos eina moterys. Kodėl? Kad spėtų jiems paruošti vakarienę, kol šie saunoje politikuoja. Juk vasarnamyje, ne Helsinkyje esame!

Tiesa, yra Suomijoje vienas darbas, kurį per atostogas privalo atlikti kiekviena šeima – visa tauta ežerų pakrantėse plauna kilimus. Laikraščiai pilni fotografijų, kaip kilimus šepečiais šiūruoja ministrai, parlamento nariai, operos žvaigždės. Tai tradiciška ir patriotiška, nes skuduriniai kilimai yra tartum suomių bambagyslė, siejanti juos su praeitimi.

Nuo seno suomių iš namų neišmesdavo jokio skuduro. Sudėvėtos paklodės, staltiesės, užuolaidos, seni drabužiai būdavo suplėšomi juostelėmis, o iš jų audžiami kilimai. Iki dabar tai mėgstamiausias pensininkų užsiėmimas. Kiekvienuose namuose, prabangiose svetainėse, būtinai puikuoja senuosios ar mamos austi skuduriniai kilimai.

Saja, kaip ir visa tauta, kasmet vasarnamyje plauna iš miesto atsivežtus skudurinius kilimus. Tai patriotiška, nes tie kilimai – lyg bambagyslė, siejanti suomių su praeitimi.

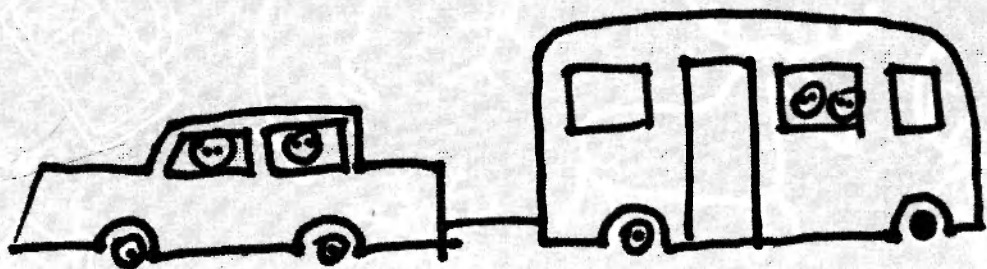
Valyti jų negalima – tik plauti. Jie nutempiami į pakrantes, patiesiami ant specialių medinių stalų ir plaunami pušų muilu, kad nebūtų teršiama aplinka. Kilimams plauti miestuose yra įrengtos specialios plovyklos. Išmazgoti ir ant stovų sudžiauti spalvingi kilimai lyg vaivorykštės gabaliukai praskaidrina netgi niūriausią suomiškos vasaros dieną.

Baiminasi nelauktų svečių

„Hanibalas prie vartų!“ – tokia žinia gali sukrėsti suomių šeimą, ramiai leidžiančią vasarą vasarnamyje. Jie labiausiai bijo nekviestų svečių, kurie vasaroja važinėdami iš vienu draugų vasarnamių į kitus. Paprastai atsiveža šunį ir vaikų. Atsiveža ir dovanų – kavos pakelį ar saunos termometrą. Jeigu jau atvyko svečių, suomis pasirodys esąs paslaugus šeimininkas.

Dieną svečiai galės žuvauti, mėtyti strėles į taikinį, ištrypti pievelę ar ežere išmaudyti šunį, pavakare – skanauti ant ugnies keptų dešrelių, o vakare nuo maudynių pirtyje juos išgelbėtų tik gydytojo pažyma, kad jie esą visai netoli mirties.

Geriausias būdas išvengti svečių – patiems sumėtyti pėdas. Todėl suomiai mėgsta prie automobilio prikabinti turistinį vagonėlį ir keliauti po šalį. Dažniausiai – iš vieno festivalio į kitą. Vasarnamio raktas tuomet saugiai guli po kilimėliu.

• Kaimo šokiuose skamba tango

FAKTAI:

Ką vasara daro suomiai, kai vasarnamiai po žiemos būna sutvarkyti, saunoje išsimaudyta, dešrelės iškeptos? Patraukia į kaimo šokius. Šokių vakarų kultūra Suomijoje atsirado XIX amžiaus pradžioje, kai kaimuose buvo pastatytos pirmos šokių aikštelės medinėmis grindimis. Šokiai būdavo atlyginimas po sunkių vasaros darbų. Tai tokia sena šios tautos kultūra, kad jos nebeužtiks kitose.

1939–1945 metais Suomijoje buvo uždrausta šokti – dėl bombardavimų ir iš solidarumo su kovojančiais kaimo vyrais. Bet pokariu suomiai vėl trypė išsijuosę. Valstybė pažadėjo iš karo grįžusiems jauniems vyrams žemės, jei šie turės žmoną. Kurgi dar ją rasi, jei ne šokiuose?

1960–1970 metais suomių karta, gimusi po karo, vėl susitiko šokiuose. Šalyje įrengta apie 1200 šokių namų. Iš jų pelnėsi ir valstybė: jei šokiai trukdavo ilgiau nei pusantros valandos, nuo kiekvieno parduoto bilieto būdavo imamas linksnumo mokestis.

Dabar vasaros šokių aikšteles sunku suskaičiuoti. Jas turi kas antras kaimas. Nuo 1985 metų suomiai rengia tango festivalį. Penkias liepos dienas ir naktis Seinėjokio (*Seinäjoki*) mieste vyksta tango šokių maratonas. Iš visos Suomijos čia suplūsta apie 200 000 poilsiautojų, trokštančių tik viena – iki valios prisisukti tango. Daugiau kaip 2 milijonai suomių tuo metu būna prilipę prie televizorių ekranų.

Dėl tango karaliaus ir karalienės karūnos kasmet scenoje varžosi žymiausi Suomijos dainininkai ir dainininkės. Laimėtojai akimirksniu visiems laikams tampa tautos herojais.

Šokiuose – karšta

Didžiulio raudono namo veranda apkaišyta berželiais. 10 eurų (35 litai), ir patenku į vidų. Čia karšta kaip saunoje. Aprasoję langai ir vyrų plikės. Prie vienos sienos būriuojasi moterys, prie kitos – vyrai. Ant pakylės užgroja orkestras, ir solistas užtraukia ilgesingą suomišką tango. Monitoriuje virš scenos užrašas: „Kviečia vaikinai“. Moterų pusėje sujudimas. Visos stengiasi prasibrauti į pirmą eilę. Po minutės lieku stovėti tik aš viena. Neilgai. *Možno?* („Galima?“)

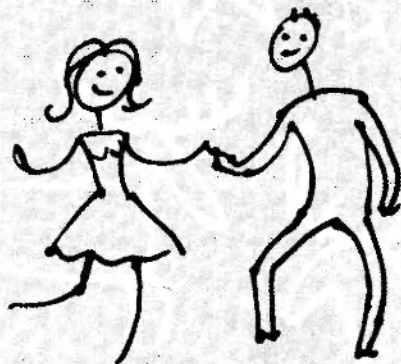
Atsigręžiu – man iki peties ir gėlėtais marškiniais, bet pasirinkimo nėra. „Kodėl užkalbinai mane rusiškai?“ – klausiu suomiškai. „Atrodai ne suomė. O kas daugiau užklys į mūsų kaimą, jei ne rusė iš Vyborgo?“ – nustebęs paaiškina Juhanis, išraitydamas pirmąsias tango figūras. Tuoj pamirštu gėles ant jo marškinių. Suomiai – puikūs šokėjai.

Pietų Amerikoje atsiradęs tango pavergė ir santūriuosius šiauriečius suomius. Šokių aikštelėse baltųjų naktų tyloje skamba ilgesingos šio šokio melodijos. Scenoje keturių vyrų ansamblis groja lėtą tango su širdį draskančiais žodžiais: „Tu palikai mane – kaip man liūdna...“

Šokis niekaip nesibaigia. Atrodo, šoku visą amžinybę, nors vakaras dar neįpusėjo. Risnodama paskui Juhanį tango ritmu dairausi aplinkui. Jaunų žmonių čia nėra. Jie mano, kad kaimo šokiuose šokama lietuvių klumpakojį primenanti humpa, o šalia aikštelės stovi šieno daržinė pasimylėti.

Visi šokėjai – sulaukę keturiasdešimtmečio. Tai vasarnamių poilsiautojai, suvažiuojantys vakarais pašokti. Girtų salėje nėra, tik įkaušusių. Bufete – tik kava ir limonadas. Juk tango – džentelmenų šokis. Kad būtų drąsiau, džentelmenai išgeria už kampo alaus.

Moterys šokių vakarą vilki sukneles ir avi batelius – įprastos kelnės bei sportbačiai numesti į šoną: reikia būti moteriškai. Kaip ir prieš 100 metų, jos sėdi vienoje salės pusėje, vyrai – kitoje. Privalu turėti itin svarią priežastį, jeigu kviečiančiam šokėjui ištari „ne“. Jei jau atėjai – šok.

Per vakarą viena valanda skirta moterims – jos kviečia šokio. Tada jau vyrai it žąsinai braunasi į pirmas eiles, kad būtų pastebėti. Vienišiams poilsiautojams šokiai – tikra paguoda. Ne paslaptis, kad ilgesingas tango dažnai baigiamas klausimu: „Pas tave ar pas mane?“

Šiaurietiška tango versija

Suomišką tango gali sukurti, pagroti, pašokti ir išgyventi tiktai suomis. Ši tango versija letargiškai lėta, girtuokliškai svyrinėjama, šokėjų judesiai lėti, stengiantis kūnu neprisiliesti prie partnerio. Melodija visada ašaringa, tekstai pasakoja apie nelaimingą meilę. Suomių patarlė apie šią viziją byloja: „Geriau vyras varvančia nosimi, bet ne toks, kuris be reikalo juokiasi“.

Suomiai drovūs, baikštūs ir nemoka žavingai pilstyti iš tuščio į kiaurą. Gal todėl jie ir susikūrė aistros šokio – tango – savotišką versiją. Jiems jis tapo tarsi ventiliu, kuriuo galima išleisti viešumon jausmus ir patirti intymų artumą. Bet – ne daugiau.

Tango iš Argentinos užkariavo Europą prieš 10 metų. Tačiau suomiško tango istorija šiek tiek kitokia. Čia egzotiškas argentinietiškas ritmas susiplakė su lėtu risnojimu ir tapo suomiško gyvenimo dalimi. Žinomas suomių rašytojas Mika Waltari savo romane „Didelė iliuzija“ dar 1928 metais rašė: „Be abejo, tango yra gražiausias šokis. Jis simbolizuoja mūsų gyvenimo egzotiką, o jo lėtuose, siūbuojamuose žingsniuose vilnija muzika ir kančia“. Tango Suomiją pasiekė XX amžiaus pradžioje iš Vokietijos, todėl persmelktas ir maršo gaidų.

Karas išskyrė šeimas ir mylimuosius. Savo vienkiemiuose, miškų glūdumoje pasislėpę nuo Europos didmiesčių triukšmo, suomiai išgyveno ilgesį, baimę ir viltį. Kaimynė Rusija įliejo į suomiško tango melodiją romansų liūdesio. Pulsuojamas jo ritmas – lyg širdies dūžiai, ilgesingi tekstai – garsiai neišsakyti jausmai, dažnai draskantys nekalbiems suomiams krūtinę.

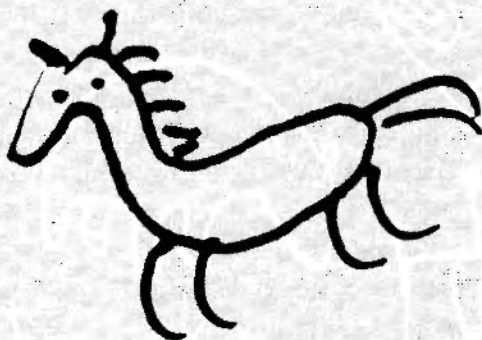
Tango baigiasi. „Humpa!“ – praneša dainininkas.

Ne ne, šitos suomiškos polkos tai nemoku! Bet Juhanis manęs nepaleidžia. Jis man aiškina, kad vaikšto į šokius tikėdamasis tarp atvykusių poilsiautojų susirasti nuotaką. Mat jam jau 40 metų, o kaime merginų nebeliko. Juhaniui svarbu, kad išrinktoji būtų švari, darbšti ir gerai šoktų. Sakau, kad šokdamas su manimi nuotakos tikrai nesusiras, ir atsisveikinu.

• Vasaros teatre arklys vaidina arkliį

FAKTAI:

Veikia 675 mėgėjiški teatrai, 500 vasaros teatrų. Per metus parduodama 5,3 milijono bilietų į teatrus (daugiau nei šalyje yra gyventojų).

Suomiai žino, kiek turi miškų, vilkų ir skruzdėlynų. Bet nepajėgia suskaičiuoti, kiek šalyje yra vasaros teatrų. Gal daugiau kaip 500? Beveik kas antrame kaime ežero pakrantėje yra ištrypta pieva – scena ir sukaltų suolų eilės – žiūrovų salė. Kai lyja, sušlampa ir aktoriai, ir žiūrovai.

Tikri vasaros teatrai – po vasaros dangumi. Jie tokie pat tikroviški kaip gretimo kaimo žmonių gyvenimas. Jų populiarumas Suomijoje, net pasaulyje, yra retas reiškinys. Gal vienintelis. Švedijoje populiarūs studentų teatrai, į Europos miestų gatves vasarą pasipila arlekinai ir žonglieriai. Tačiau tai neturi nieko bendra su suomių vasaros teatru. Tai lyg visuotinis judėjimas, be kurio Suomijoje neįsivaizduojama nei vasara, nei suomių gyvenimo būdas. Atimk iš jų saunas, vasaros teatrus bei tango festivalius – ir liks nuobodūs švedai.

Tuoj po Naujųjų metų suomių, dažniausiai mažų miestelių gyventojus, apsemda nerimas. Būtinai iki Joninių turi įvykti vasaros teatro spektaklio premjera. Aktoriai – 10–20 vietos gyventojų, kurie nėra baigę jokių teatro mokslų. Tai ir ūkininko žmona, ir parduotuvės savininkas, ir banko valdytojas – tie, kurie nebijo atrodyti nei juokingi, nei negražūs, nei kvaili ir nesuka galvos dėl per didelio pilvo ar tarmiškos kalbos. Matyt, kadaise jie visi svajojo apie rampos šviesas ir aktoriaus karjerą. Bet nepasisekė – konkursas į teatro mokyklas Suomijoje pats didžiausias.

Galbūt scena uždariems suomiams yra vienas iš būdų išsikalbėti: duoti įkyrėjusiam kaimynui į snukį arba prisipažinti meilę kito kaimyno žmonai. Kad ir kaip ten būtų – santūrių suomių scenoje neatpažinsi!

Vaidinančius aktorius karštai palaikantys žiūrovai – paprastai gretimų apylinčių gyventojai, kaip nuluptus pažįstantys aktorius. Jie laukia ne teatrinio stebuklo, ne režisieriaus meninės išmonės, o kad koks nors Juhanis scenoje darytų tą patį, ką jie daro gyvenime, tik daug linksmiau.

Kad ir kas vyktų scenoje – tai turi būti suomiška, paprasta ir ypač linksma. Vasaros teatruose labiausiai mėgstami suomių klasikai, rašę apie kaimiečių gyvenimą. Režisieriai tai žino ir Anglijos dvare vykstančią dramą perkelia į Suomijos sauną, o seras Henrikas virsta visiems pažįstamu Juhanium. Štai tada viskas gerai.

**Į mėgėjų teatrą vasarą
plūstantys žiūrovai laukia,
ką scenoje iškrės jų
pažįstami ir giminės.**

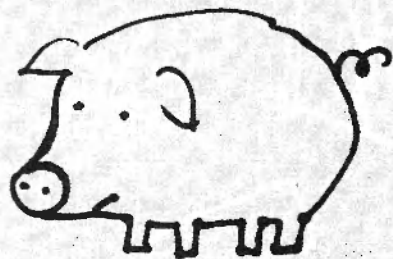

Spektaklis turi būti linksmas arba bent jau linksmi baigtis. Juoką sukelia ir pačios situacijos, ir tai, kad žiūrovai žino, ką gyvenime veikia aktoriai. Kartą vieno spektaklio režisierė pasakojo, kad niekaip negalėjo suprasti, kodėl žmonės juokdavosi, kai aktorius ištardavo: „Bet mano kontoros knygose – netvarka, ir aš sėsiu į kalėjimą“. Pasirodo, jis buvo to miestelio banko valdytojas.

Vasaros teatruose pilna ir mažų tragedijų. Nori nenori, bet pjesės veiksmas turi daug paralelių su tos vietos žmonių gyvenimu. Tai dažnai tik sutapimai, juokingi ar tragiški, bet žinomi ir aktoriams, ir žiūrovams. Neretai pažiūrėjusi repeticiją žmona uždraudžia vyrui toliau vaidinti. Mat šis vaidina herojų, kuris geria, nes myli kitą moterį, ir pagaliau, palikęs žmoną, išeina pas mylimąją. O šeimoje – panaši situacija. Tad žmona ir stengiasi, kad vyras neimtų pavyzdžio iš herojaus.

Įdomiausia suomių vasaros teatre – scenografija. Jei nori nusikelti į nuostabius vaikystės laikus, nereikia laiko mašinos. Užtenka apsilankyti teatre ežero pakrantėje. Spektaklį čia kuria viskas: ir besileidžianti saulė, ir paukščių trelės, ir kraują siurbiantys uodai. Herojai įžengia į sceną tiesiai iš valties, verda tikrą košę ir būtinai šlapinasi už trobos kampos. Į sceną įburžia šimtmečio pradžios mašinos ir traktoriai. Žiūrovai nesuprastų, jei aktorius vaidintų, pavyzdžiui, arklį, kai tikras rupšnojė žolę čia pat, pievoje. Ir kiaulaitė tikra.

„Na, pjausime ją ar ne?“ – žiaurių balsu kreipiasi deglosios šeimininkas į publiką, išskeldamas kažkodėl jau kruviną peilį. Kiaulės likimas – žiūrovų rankose. „Ne ne!“ – dažniausiai balsuoja publika. Kiaulė išvelkama į užkulisių, ir kitą dieną jos likimas sprendžiamas iš naujo. Retas vasaros teatro žiūrovas žino, kad režisierius čia pasitelkė Nobelio premijos laureato italo Dario Fo pjesę „Darbdavio laidotuvės“, kur panašiai sprendžiamas triušio likimas. Nesvarbu. Svarbu, kad viskas būtų tikroviška.

Suomija – keisčiausių festivalių rekordininkė

- **Vasarą suomiai pakvaišta**

„Gal girdėjote: mes, suomiai, vasarą visi esame kvankt. Kai po ilgos žiemos, tamsos ir šalčio liepos mėnesį prasideda tos šiltos baltosios naktys, tauta pakyla atostogauti. Turime tik 30 dienų, kurios gali būti net saulėtos. Privalome per jas suspėti padaryti vaikus, pakeliauti, pailsėti ir pasilinksminėti. Štai kodėl Suomijoje vasarą kas dieną kur nors vyksta švenčių. Kiekvienas kaimas turi savo festivalius ir varžybas, pageidautina – Europos ar pasaulio pirmenybes. Štai mes ką tik atkeliavome iš skudurinių kilimų plov-

Suomiai vasarą pakvaišta. Kaip žuvys neršti, taip ir jie traukia iš vieno festivalio į kitą, o būtinas švenčių atributas – gėrimas ant žolės. Porio džiaz festivalio arenoje vienu metu gerti ir džiaz klausytis gali 40 000 žmonių.

mo pasaulio pirmenybių, rytoj važiuosime į Suomijos karvių raliavimo čempionatą, o vasaros pabaigoje – į lenktynių durpyne bei sekso festivalius“, – kartą aiškino man suomių pora, visą liepą, prisikabinusi prie automobilio miegamąjį vagonėlį, keliaujanti iš vieno festivalio į kitą.

• Malkų krovimas – ir sportas, ir menas

Malkų krovimo į stirtas pasaulio čempionatas Suomijoje. Kitės (Kitee) kaime, Joensaus (Joensuu) provincijoje, vėlavo net dešimt minučių – vyriausiasis teisėjas netikėtai įlipo į karvės blyną. Bet to reikėjo tikėtis. Stadionas, skirtas pasaulio pirmenybių dalyviams, buvo karvių, arklių ir avių pridergta pieva ežero pakrantėje. Kaltininkai slampinėjo netoliese ir smalsiai dairėsi į trečiųjų pasaulio pirmenybių dalyvius bei kalnus pievoje suverstų pagalių.

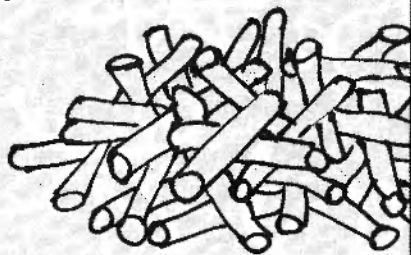
Kol teisėjas valosi į žolę batus, pats laikas susipažinti su šiomis varžybomis, kurios vyksta tik Suomijoje.

Menas krauti pagalius

Starto vietoje, prie burzgiančio traktoriaus, išsirikiavo šešios komandos. Traktorius burzgė todėl, kad suko stakles, kurios pjaustė pagalius. Žioplių netrūko. Kanados, JAV ir kitų Šiaurės šalių komandos į pasaulio pirmenybes atvykti nepajėgė, nes medkirčiai, pasirodo, netgi Amerikoje yra tik medkirčiai be pinigų.

Bet dėl to dalyvių entuziazmas nenuslūgo, nes stipriausi šioje rungtyje – suomiai. Dirbo bent dešimties Suomijos laikraščių žurnalistai, Švedijos televizijos filmavimo grupė ir tik viena žurnalistė iš likusios Europos. Aš.

Prieš duodamas startą varžybų teisėjas, pagaliau nusivalęs batus, priminė čempionato taisykles. Per du 30 minučių kėlinius, tarp kurių bus 15 minučių pertrauka, komandos privalo sukrauti į stirtą pievoje suverstus pagalius. Jų ilgis – vienas metras. Svoris? Sunkesni nei vakar, nes

**Malkų krovimo pasaulio
čempionatuose Suomijoje
dažniausiai laimi suomiai.**

visą naktį lijo. Komandose – po šešis narius, turi būti ir vyrų, ir moterų. Penki dirba, šeštas ilsisi.

Sukrauta stirta privalo būti didelė, tvirta ir meniška, turėti pakankamai plyšių, kad medis džiūtų.

Dalyviai turi nepamiršti, kad sukapotas medis kraunamas į krūvas žieve į apačią. Ir labai svarbu, kad sportininkai dirbtų linksmai ir draugiškai – lyg pagalvus tampyti būtų visą žiemą lauktas vasaros malonumas!

Stirtos viduje – duonkepė

Iškart įsitaisiau prie ekipos, kurią sudarė artimiausio miestelio liaudies teatro aktoriai. Na ir kas, kad aktoriai. Jie juk irgi turi saunas. Saviškių pergale beveik

neabejojau. Sportininkai linksmai dainavo, pagaliai skraidė virš galvų, o palaikymo grupė pritarė gitaromis. Aktorės, kitaip sakant, sportininkės, vilkėjo ilgas tautiškas suknius, bet atrodė gana raumeningos.

Kai aktorių kraunama krūva grėsmingai ėmė svirti į vieną pusę, perbėgau prie kitos komandos. Ir gerai padariau. Nes galų gale aktoriai liko paskutiniai. Jie sukrovė per mažą stirtos pagrindą. O kai pagalių vis dar liko, ėmė aukštėjancią stirtą platinti. Koks daiktas gali tvirtai stovėti ant smaigalio?

Mano naujųjų favoritų komanda vadinosi „Penix“ – tai suomiškai reiškia tik feniksą. Irgi menininkų ekipa. Tik jiems galėjo šauti į galvą po pertraukos išsirengti iki šortų ir dekoltuotų palaidinių. Rezultatas: rakštys lindo visur, bet iškirptės vis dėlto sutraukė galybę žiūrovų. Kai „Penix“ baigė krauti stirtą, beveik neabejojau: jie bus naujieji pasaulio čempionai! Žiūrovai grožėjosi iš pagalių sukonstruota duonkepe krosnimi, kurioje slėpėsi septyni dar šilti duonos kepalai.

Bet teisėjai, išmatavę duonkepės ilgį, plotį bei storį, nusprendė, kad į ją sukrauta per mažai pagalių. Regis, tūris ne toks. Nugalėtoja jie paskelbė komandą, iš pagalių sukrovusią tikrą namą. Gal ir dėl to, kad įžengė į jo vidų rado stalelį, o ant stalelio – vodkos butelį bei Levo Tolstojaus romaną „Karas ir taika“.

Vietoj naminukės – derva

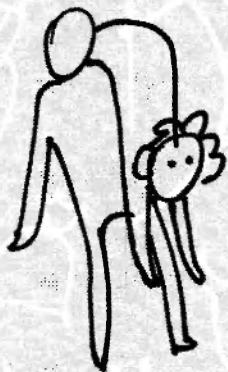
Kol sportininkai plušo dėl pasaulio pirmenybių medalių, dalis žiūrovų, daugiausia vyrai, būriavosi apie kieme dūmijantį įdomų aparatą. Ir kažko laukė. Net neklausiau, kas tai. Juk Suomija garsėja šlovingomis naminės varymo miške tradicijomis.

Lietuviams kolegoms tuoj aprašau aparato konstrukciją. Didžiulė uždara metalinė surūdijusi statinė įstatyta į dar didesnę, kurioje kūrenamos malkos. Matyt, tai, kas yra uždaroje statinėje, iš pradžių turi įkaisti. Prie dugno įtaisytu vamzdžiu ištekėjęs skystis, regis, turi susroventi į mažesnę indą, kuris kažkodėl įstatytas į šaltą vandenį. Kad atvėstų? Ir pagaliau dar vienu vamzdžiu jau gatavas produktas turi išlašėti į purviną plastmasinę vonelę.

Viskas taip ir vyko. Tačiau prie plastmasinės vonelės stoviniavę ir rezultato laukę turistai buvo šokiruoti, kai iš vamzdelio ėmė lašėti juodas skystis, kvepian-
tis derva. Po galais, tai ir buvo pati tikriausia derva!

• Moteris nešioja ant rankų

Suomėms negana, kad vyrai po jų padu. Nešioti moteris ant rankų šalyje tapo sportu, o mažame Sonkajervio (*Sonkajarvi*) kaimelyje kasmet vyksta šios rungties pasaulio čempionatas. Kelios nemalonios suomėms smulkmenos: ant rankų nešiojama moteris negali būti jaunesnė kaip 17 metų. Ir neturėtų sverti daugiau kaip 50 kilogramų. Ir nebūtinai ji turi būti žmona. Su ja ant pečių vyras turi nubėgti 253,5 metro distanciją. Smėliu, žole, asfaltu ir vandeniui. Sausumoje jis turi įveikti dvi kliūtis. Pavyzdžiui, perlipti per rąstų užtvarą.

Kaip moterys nešamos? Kaip maišas ant nugaros. Kaip kartis ant pečių. Bet nė vienas savo damos neneša ant rankų – tiesa, taisyklės to nedraudžia. Kartais vyro galva kyšo moteriai tarp šlaunų, o moteris žemyn galva guli vyrui ant nugaros. „Vyrams taip tikrai lengviau, bet mums – menkas malonumas. Kai reikia įveikti vandens kliūtį, mūsų galvos kurį laiką būna po vandeniu“, – skundėsi moterys.

Ar rezultatams turi įtakos nešamos moters charakteris? Ar reikia vyrą varžybose, kaip ir gyvenime, raginti bei kumščiuoti? „Stengiuosi jį skatinti riksmu, bet prieš finišą nebepajėgiu nė cyptelėti – vos kvėpuoju, nes krūtinė būna prispausta vyrui prie nugaros. Be to, visą laiką bandau nenukristi, nes kiekvienas kritimas – 15 sekundžių baudos taškų“, – aiškina man 18 metų Leila.

Priėjusi prie būrelio vyrų, draugiškai gurkšnojančių alų po varžybų, išgirdau, kad nešama moteris turi būti kaip geras raitelis – prisiderinti prie kiekvieno vyro judesio. Todėl varžybose būtina dalyvauti su ta pačia moterimi, su kuria buvo treniruotasi. Moteris lemia ir prizo dydį. Nugalėtojai gauna tiek litrų alaus, kiek svėrė partnerė. Geriau ji būtų svėrusi daugiau!

• Radai aukso – spruk!

Pavažiavus apie 1200 kilometrų už Helsinkio į šiaurę, Laplandijos keliuose gali išvysti spalvingą ženklą – skrybėlėtą besišypsantį vyriškį. Ir ko gi jam nesišypsoti,

jei jo rieškučios pilnos aukso. Tokie plakatai kviečia turistus sustoti ir papramogauti – tiesiog paieškoti aukso vienintelėje Europos auksingoje vietoje.

Pirmoji aukso kruopelė Suomijos Laplandijoje, prie Ivalo upės, rasta prieš 130 metų. Ir jau 25 metus čia, Tankavaros (*Tankavaara*) kaimelyje, vyksta Šiaurės šalių aukso ieškotojų varžybos. Pasirodo, jokia karštligė nėra tokia užkrečiama kaip aukso. Tūkstančiai suomių suplūsta jo ieškoti, nors dar nė vienas iš to nepraturtėjo.

Aukso plovimo varžybose gali dalyvauti visi norintieji, sumokėję apie 100 litų dalyvio mokestį. Už tai dar gauna vietą palapinei ir bilietą į aukso muziejų. Užimkite vietas! Pasiruoškite! Pradedame!

Dalyviai puola kiekvienas prie savo 120 centimetrų pločio, 160 centimetrų ilgio ir 30 centimetrų gylio baseinų, pažymėtų numeriais. Jų dugne išberta 15–20 kilogramų smėlio, kur paslėpta 5–12 kruopelių aukso po 18 karatų. Kiek tų kruopelių – dalyviai nežino, kad nesugalvotų atsinešti savo.

Sportininkai semia sietu smėlį su vandeniu ir tol jį plauna, kol sužvejoja aukso kruopelę. Ją įdeda į stiklinę menzūrėlę. Visus dalyvius filmuoja teisėjų kameros: auksas – juk toks metalas, dėl kurio gali kilti jei ne karas, tai bent ginčų. Laimi tas, kuris greičiausiai iš smėlio išplauna visas paslėptas aukso kruopeles. Pernai nugalėtojo laikas buvo 4 minutės.

Tiesa, o ką daryti su rastu aukso? Aišku – ką – tuoj pat įsidėti į kišenę ir sprukti.

• Senukų sekso festivalis

Visi festivaliai ir čempionatai yra niekai, palyginti su mažame Suomijos kaime lyje Kutemajervyje (*Kutemajärvi*) rugpjūtį vykstančiu pagyvenusių žmonių sekso festivaliu. Nieko nuostabaus, kai žinai, jog kaimelio pavadinimas reiškia Neršto ežero kaimą, o tiksliai išvertus – dar pikantiškiau. Visi 400 gyventojų kartą nusprendė, kad laikas pateisinti kaimo pavadinimą. „Mums jau atsibodo, kai nuėję į gretimą gyvenvietę nusipirkti aspirino nuolat girdime: na, ir kaip šiemet pas jus neršiasi?“ – piktinosi kaimiečiai.

Jaunesniems nei 45 metų žmonėms festivalyje dalyvauti draudžiama. Čia jau lankėsi Italijos televizija ir BBC, išvertusios kaimo pavadinimą *Lago dell'amore* (it. – „Meilės ežeras“) ir *Lake Lovemaking* (angl. – „Mylėjimosi ežeras“). Atvykę festivalio

išvakarėse žurnalistai kaimelyje iš pirmo žvilgsnio nieko erotiška nepastebi. Paroduotuvėje galima rasti Europos Sąjungos standartus atitinkančių prezervatyvų. Pardavėja skundžiasi, kad žiemą jų niekas neperka, bet vasarą tikrai pritrūksta.

„Būti arti gamtos yra labai svarbu. Galima sėdėti su savo meile ant akmenų ir gilintis į santykius. Turime puikų taką miške pasivaikščiojimams. Čia galėtų vykti ir mišios – kaime nėra jokių orgijų“, – aiškino lauke užkalbinta moteris, organizacinio komiteto narė. „Ir moterų be liemenėlių“, – pritarė pro šalį einantis vyriškis, regis, pastorius.

Kaimo seniūnas Vesa Hakkinenas abejojo dėl mišių: „Iš Juveskiulės universiteto pasikviesime studentų, kurie studijuoja seksologiją. Mums reikia profesionalų pagalbos. Jie galėtų stovėti miško kelyje, o vaikštinėjančios poros, pasitarusios su jais, bandytų išspręsti savo problemas“.

Ar Suomijos sekso festivalyje bus rodomas striptizas? Seniūnas mano, kad neverta, nes visi svečiai vyresni nei 45 metų ir jau yra matę striptizą. Kaimelio gyventojai susirūpinę, kaip sutilps visi svečiai ir kur vyks renginiai. Ukininkas Pettri Laitinennas siūlo išnuomoti savo daržinę. „Čia galėtų vykti šokiai. Anksčiau čia darydavo katafalkus. Suolus nupirkau iš religinės bendruomenės“, – sakė rūpestingas šeimininkas.

• Šunims – dopingo kontrolė

Žiema – irgi geras metas ne mažiau egzotiškiems suomių festivaliams. Kas greičiau pastatys sauną iš ledo? Kuri senutė taps suomiškų rogių *potkukelke*, kuriomis šliuožiama pasispiriant, pasaulio čempione? Na o šunų kinkinių lenktynės pretenduoja patekti į 2006 metų olimpiadą kaip oficiali rungtis. Tai būtų pirmoji žiemos sporto šaka, kurioje varžytųsi ir gyvūnai. Tik neaišku, kas gautų medalį – šuo ar šeimininkas?

Šunų kinkinių varžybose varžomasi dviejose kategorijose – šunų kinkinys traukia ant rogių pavažų stovintį sportininką, arba vienas šuo – slidininką. Kai lankiausi Jamijervyje (*Jamijärvi*), šunų kinkinys bėgo sprinto distanciją: aštuoni šunys – 15 kilometrų, šeši šunys – 13, keturi šunys – 5.

Jie traukia sportininką 30–50 kilometrų per valandą greičiu. Maratono varžybose per tris dienas keturkojams tenka nubėgti net 1200 kilometrų.

Šunų kinkinių varžybose jau prieš 100 metų rung-
tyniaudavo Sibiro ir Aliaskos eskimai. Suomijoje
per Žiemos karą šuo, traukiantis roges su ginklais,
maistu ar sužeistuoju, būdavo geriausias kareivių
pagalbininkas. Dabar jis 5–25 kilometrus traukia
ne ginklus, o 20 kilogramų sveriančią dėžę su smė-
liu ir virve prisirišusį slidininką. Ir distancijos pa-
baigoje dažnai būna pavargęs labiau nei slidininkas, todėl sportininkui tenka
šunį už pavadžio tempti iki finišo.

Starte nerimsta keturios poros sukinkytų keturkojų, kuriuos vos nulaiko kinki-
nio gale ant rogių pavažų stovinčio sportininko draugai. Aštuoni šunys trokšta tik
viena – bėgti! „Liko 15 sekundžių“, – skelbia teisėjas. Pirmoje poroje stovintis
šuo atsigręžęs piktai loja ant gale įkinkyto šuns. Šis irgi piktai skalija atgal. Pirmas
šuo įsiutęs: jei pasiektų, sukandžiotų įžūlųjį. Juk jis kinkinyje yra vedlys.

**Distancijos pabaigoje
šunys bus pavargę
labiau nei slidininkas,
todėl sportininkui gali
tekti už pavadžio juos
tempti iki finišo.**

„Trys du vienas, pirmyn!“ – šūkteli arbitras. Šunis laikę padėjėjai atšoka. Pamišę rietenas keturkojai puola pirmyn, traukdami sportininką. Jei jis nugrius, rungtynės baigtos. Šunys palaukti nesustos.

Didelis menas valdyti kinkinį, teisingai pasirinkti šunis ir sustatyti juos į vietas. Priekyje bėga greičiausi ir protingiausi, bet pergalę lemia ne jie. Laimi tas kinkinys, kurio lėčiausias šuo yra greitesnis už varžovo lėčiausiąjį. Varžybose dalyvauja ir vyrai, ir moterys. Šunims lengviau traukti mažiau sveriančią moterį, bet kai jie pavargsta ir šeimnininkas, pasispirdamas viena koja, jiems padeda, praverčia vyro jėga.

„Šunys jaučia, kad važiuos į varžybas. Kad matytumėte tų, kurie paliekami namie, akis“, – graudinosi Saana, atvykusi į varžybas su keturių šunų kinkiniu. Ji turi 10 šunų, daugiausia Aliaskos laikų. Bet varžyboms tinkamiausi yra mišrunai, pasižymintys geriausiomis savo giminių savybėmis. Ypač vertinami tie, kurie turi vilko kraujo.

„Ruoštis varžyboms pradedame rugpjūtį. Vienintelis būdas šunims treniruotis – bėgioti. Jie lekia paskui mano automobilį arba traukia sunkų vežimą, kurį mes vadiname mėnuleigiu. Gausus šunų kinkinys gali traukti ir sunkvežimį“, – pasakoja Saana. Kiek kainuoja toks šuo? Saana nustemba. Ji niekad neparduotų savo šunų – jie jai neįkainojami.

Atbėgę į finišą šunys pirmiausia puola laižyti sniego. Dažno snukis kruvinas: bandė grybštelėti aštraus sniego. Tačiau jų dar laukia nemaloni procedūra – dopingo kontrolė. Kai kuriems teks duoti savo kraujo. Šunų savininkams pasisekė – jiems jo duoti nereikia.

Prieš varžybas keturkojai turi iškęsti dar vieną nemalonią procedūrą – po sprando oda jiems įsiuvama žirnio didumo plokštelė, kurioje sukaupotos žinios apie šunį. Taigi pavargusio šuns nebeįmanoma trasoje pakeisti stipresniu draugu arba į dopingo kontrolę atvesti „švarų“ šunį.

Po varžybų keturkojų šeimnininkai užsikabina medalius, gurkšnoja alų ir kepa dešreles. Šunys – jau paglostyti ir pagirdyti vandeniu. Patenkinti atliktu darbu, jie visi draugiškai sugula prie savo vagonėlių. Dešrų gaus tik rytoj.

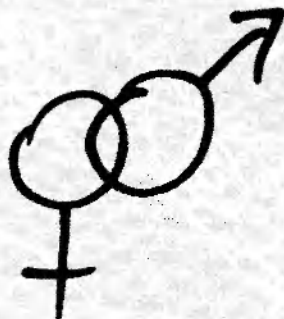

Suomiška meilė ir neištikimybė

FAKTAI:

Net 63 procentai suomių teigia, kad jie puoselėja ištikimybę. Net 56 procentai tiki, kad jų partneriai ištikimi, o 12,2 procento – netiki. Ir teisingai daro, nes jau žinome, kad tų neištikimų yra net 37 procentai. 20,1 procento pareiškė, kad nežino ir tuo visai nesidomi. Šaunuoliai.

Suomiai ir suomės skirtingai vertina neištikimybę. Nenuostabu. Du trečdaliai apklaustų vyrų (60 procentų) mano, kad žmona neištikima, jei eina su svetimu vyru į lovą. Trečdalis teigia, kad tam pakanka ir bučinio. Užtat suomės pareiškė, kad susižavėjęs kita moterimi vyras jau yra neištikimas. Be abejo! Net du iš penkių vyrų (39 procentai) atsakė, kad vieną kartą dar atleistų žmonai už neištikimybę. Bet net 41 procentas pasirodė esą griežti – jie tuoj skirtųsi. Įdomu, kad ilgiau santuokoje išgyvenę suomiai yra atlaidesni. Net 12 procentų vyrų drįso pasakyti: nieko baisaus, jei žmona buvo neištikima. Net įdomiau. Taip tvirtino tik 6 procentai moterų. Vis tiek daug.

Pekka su Toivonenu sėdi restorane ir geria vietos degtinę „Koskenkorva“. Uždarius restoraną, Pekka pasikviečia draugą namo:

– Mielas bičiuli, eime, prisiminiau, kad turiu du butelius „Koskenkorva“.

Juodu eina pas Pekką namo. Ieškodamas butelių, Toivonenas praveria miegamojo duris ir pamato, kad Pekkos žmona miega su kaimynu.

– Pekka, tavo žmona lovoje su Korpinenu!

– Tšš, tylėk, – sušnibžda Pekka. – Aš turiu tik du butelius.

• Suomijos gamta nepalanki neištikimybei

Iš tikrųjų suomių nelinkę kalbėti apie neištikimybę. Paklaustas nė vienas nesugebėjo prisiminti anekdoto apie neištikimus sutuoktinius, o suomių literatūroje nėra nė vieno žaismingo apsakymo apie raguotus vyrus, kuriais garsėja prancūzai ir ispanai. Kodėl?

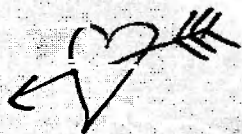
„Mes per daug sąžiningai mokame mokesčius, kad liktų pinigų ir meilužei“, – aiškino aludės savininkas Juhanis, kurio

Suomijoje neištikimybei nepalanki ir gamta.

Nors yra daug miškų ir romantiškų ežerų pakrančių, tačiau ten šalta.

dažnos kelionės į Taliną man vis dėlto kelia abejonių. „Suomiai yra tikri briedžiai – jei ką įsimyli, tuoj skiriasi ir veda. Jiems neužtenka fantazijos meluoti“, – pritaria prie mūsų stalo sėdintis Heikis, kuris šiuo metu yra nevedęs. „O su kuo aš būsiu neištikimas? –

retoriškai klausia trečias sugėrovas Matti. – Su Arja iš socialinės rūpybos biuro ar su Leila iš banko? Štai pro langą matau visą miestelio gatvę, viešbutį ir restoraną. Štai Pekka bėga skersai gatvę pas mus. Kodėl? Todėl, kad žmona prieš 10 minučių išėjo į aerobikos treniruotę – patys matėme. Visi viską mato. Be to, visos įdomesnės miestelio moterys nėra laisvos. O vienišos kaip tu čia retai užklysta“.

Taip pasibaigė mano tyrimas mažo Suomijos miestelio alaus bare. Šioje šalyje visi miestai maži, ir kaimynų gyvenimas – kaip ant delno.

Nuodėmingus ryšius suomiai užmezga darbo reikalais keliaudami į Helsinkį ar Estiją, kur gyvena geruose, firmų apmokamuose viešbučiuose. Sankt Peterburgas ir Maskva nėra tam tinkamos vietos. Ne vienas suomis iš ten yra grįžęs be pinigų ir dokumentų, užtat su pažyma, kad praleido naktį milicijos skyriuje. Nenuostabu, kad net 71 procentas prisipažįsta buvę neištikimi kelionėse.

Suomijoje neištikimybės nepalanki ir gamta. Nors yra daug miškų ir romantiškų ežerų pakrančių, tačiau ten šalta. Moterys nevilki permatomų palaidinių ir nestypčioja avėdamos aukštakulniais bateliais vairuotojams prieš nosis.

Atspėkite: kurią apnuogintą moters kūno vietą gatvėje suomiai trokšta išvysti labiausiai? Ogi bamba. Tačiau tai pasiseka tik Helsinkio vyrams karštą vasaros dieną. Mažų miestų suomiai dažniau mato moteris mėvinčias treningo kelnėmis – vasarą jos dviračiais, o žiemą slidėmis vyksta į darbą.

Negana to, kad suomės savo aprangą neskatina vyrų neištikimybės, jos dar ir labai užsiėmusios. Dažnai slapsti suomių romanai mezgasi kaip pasakoje apie garnio ir gervės piršlybas. „Kai aš paskambinu, jai – partijos susirinkimas ar ispanų kalbos kursai. Kai ji man – mano žmona ką tik išėjusi į moterų klubo vakarėlį ir palikusi mane prižiūrėti vaikų. Taip nieko mums ir neišėjo“, – pasidalijo su maniimi patirtimi 42 metų istorijos mokytojas.

Suomių intymaus gyvenimo paslaptis saugo ir valstybė. Į namus kas mėnesį atsiunčiamose telefono pokalbių ataskaitose visi numeriai, kuriais buvo skambinta, yra be paskutinių dviejų skaičių. Žmonai tektų ilgai sukti galvą, kad įspėtų, kam jos vyras skambina kiekvieną penktadienį pusę šešių.

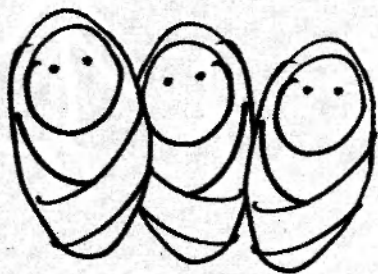
• Suomiai drovisi meilės vardo

Nežinote, kaip suomiškai pasakyti „aš tave myliu“, nors jau teko prisipažinti meilę net turkiškai? Nieko nuostabaus. Esate tikri, kad tų žinių jums niekada neprireiks. Kai vykstate į Suomiją, į krepšį įsimate butelį degtinės ir šuns kailio kepurę, nes apie tą šalį žinote tik tris dalykus. Ten – sausasis įstatymas, visada šalta ir dėl šių priežasčių nėra net sekso. Visais trimis atvejais esate visiškai neteisūs. Vis dėlto teisybė, kad apie savo lytinį gyvenimą suomiai prakalbo visai neseniai.

Sekso atostogos nebėra nuodėmė

Prieš 15 metų Suomijos sveikatos apsaugos ministerija paskelbė tyrimo „Erotika ir sveikata“ rezultatus. Tai buvo pirmas tautinis tyrimas apie šalies gyventojų seksualinį gyvenimą.

„Partneriams, kurie turi bendravimo problemų, reikėtų drauge burtis ir praleisti sekso atostogas“, – patarinėja specialistai. Siūloma atviriau kalbėtis apie erotinius troškimus, nebijoti rodyti švelnių jausmų, mat taip išvengiama šeimyninių dramų, depresijos bei savižudybių.

Tyrimo autoriai buvo atsargūs: sekso atostogas jie rekomendavo tik sutuoktiniams, o seksualinį ryšį vadino santuoka. Tačiau skandalo neišvengė. Krikščionių partijos nariai parlamente sukėlė tikrą audrą pranašaudami, esą tokie patarimai morališkai sunaikins tautą. Bet pasėta sėkla sudygo. Praėjo tik dešimtmetis, ir santūrus suomiai ima pamiršti, ko juos mokė griežta Liuteronų bažnyčia.

Tėvai nebesidrovi apsikabinti ir bučiuotis matant vaikams. O kai vaikai nemato, net 20 procentų suomių, pirmaudami Europos Sąjungoje, mylisi kas dieną. Bent taip skelbiama Europos Sąjungos suvestinėse. Jie ramiai vertina ir savo vaikų ankstyvą lytinį gyvenimą: per daug neburba, kai šešiolikmečiai kartu paruošę pamokas, tarp jų ir seksualinio švietimo, iki ryto lieka drauge ir pratybų. Ko tėvams būgštauti? Juk Suomija pasaulyje pirmauja pagal mažiau-

sią abortų skaičių. Kodėl jie turėtų priekaištauti savo vaikams, jei ir patys – ne šventieji.

Seksualinio švietimo vaisiai buvo tokie saldūs, kad pastarąjį dešimtmetį kas antras pirmagimis ir kas trečias antrasis vaikas šalyje gimsta nesusituokusiems. Tai Europoje yra daugiau nei vidutiniškai. Reikia pripažinti, kad Suomiją stipriai lenkia Islandija, kur net 65 vaikai iš 100 gimsta tėvams nespėjus iškelti vestuvių.

Nors vadinamoji atviroji santuoka Suomijoje, kaip ir oficiali, įteisinta, jaunuoliai tvirtina norį, kad jų tėvai iš pradžių nueitų prie altoriaus.

Iš atostogų – su nuotaka

Paklausę tyrimo „Erotika ir sveikata“ rekomendacijų, suomiai ypač mielai leidžiasi į sekso atostogas. Tik dažniausiai ne su sūtuoktiniu. Vyrų ir moterų maršrutai skiriasi: suomės traukia į Pietus, o suomiai vyrai – kažkodėl į Rytus.

Jei vaikštinėjate Helsinkio gatvėmis, nebėkite paskui pirmą trumpą sijoną, norėdami pasimokyti suomių kalbos. Ta ilgakojė – ne suomė, o rusė nuotaka, suomių sekso atostogų Sankt Peterburge padarinys. Kasmet jie iš Rusijoje praleistų atostogų parsiveža 400 nuotakų (o iš Švedijos – tik 50). Rusės mokėsi dar sovietinėje mokykloje ir žino, kad pirmiausia reikia susituokti. Jokių atvirųjų santuokų Lenino anūkės nepripažįsta – jos nori pilietybės ir visa kita. Kai gauna, kas joms priklauso pagal dosnius Suomijos įstatymus, skiriasi ir vėl išteka. Sako, šį kartą jau iš meilės.

Suomėms, atostogaujančioms Pietų kraštuose, reikalai klostosi kitaip. Per savaitę trunkančias atostogas Turkijoje greitai gimsta meilė, ir turkas vyras dar greičiau atvyksta į Suomiją. Turkai tvirtai pirmauja tarp iš atostogų parsivežamų vyrų. Čia jie įsteigia turkiškų patiekalų restoranus, išmoksta suomių kalbą, bet tik ne elgtis su emancipuotomis suomėmis. Be to, žentams iš Turkijos čia per šalta. Po dvejų metų jie sprunka atgal, palikę tūkstančio ežerų krašte juodaakių atžalų.

Pas tave ar pas mane?

Klausimas geras, bet nelengvas. Paprastai suomiams jis iškyla penktadienį vakare, smagiai pasilinksminus populiariuose šokių restoranuose. Žinoma, galima ir pas jį, ir pas ją. Visi turi butus. Bet jei ten kas nors laukia, tuomet kur?

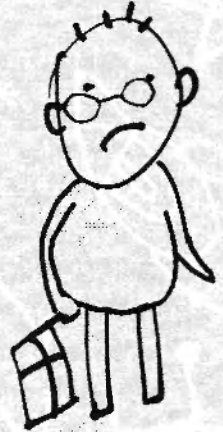
Suomiai tapo tokie drąsūs, kad atvirai spaudoje aiškinasi, kur mylisi neištikimos žmonos ir neištikimi vyrai. Laikraščio *Iltaalehti* („Vakarinis laikraštis“) žiniomis, suomės visiškai nenori mylėtis automobilyje (sutinka tik 3 procentai) ir mėliau renkasi viešbutį (44 procentai). Vyrai linkę vakaro meilę nusivesti į draugo butą (35 procentai). Suprantama, taip pigiau.

Bet net 8 procentai moterų ir tik 4 procentai vyrų pasirenka darbovietę. Moterims turbūt lengviau pasiaiškinti namie, kad ir penktadienį vakare dirbo viršvalandžius. Suomiai vyrai – tikri džentelmenai, ir tik 1 procentas jų pasiūlo mylėtis laiptinėje, tualete, paplūdimyje ar lifte. Moterys drąsesnės – sutiktų net 2 procentai, bet, kaip matome, pritrūktų to norinčių vyrų.

Ką mes žinome apie Suomijos vyrus?

Apie 2,5 milijono suomių vyrų dabar žinome beveik viską. Po to, kai prieš 10 metų Suomija įstojo į Europos Sąjungą, suomiai tik sapnuose prisimena, kaip oriai plušo savo miškuose, būdami geriausi tarp geriausiųjų. Europos Sąjungos anketos, apklausos ir tyrimai privertė juos prieš pasaulį nusiimauti net kelnes. Ir ką ten išvydome? Kad iki šiol nenešioja ke-liaraiščių kaip jų civilizuoti Europos Sąjungos kaimynai.

Vyrai Suomijoje miršta aštuoneriais metais jaunesni nei moterys (vidutinis moterų amžius – 80, vyrų – 72 metai). Šiandien trisdešimtmetis suomis gali tikėtis, kad paliks šią ašarų pakalnę anksčiau nei kolegos iš Puerto Riko, graikai, portugalai ar albanai. Tik neklauskite, kodėl šie gyvena ilgiau. Ar esate girdėję ką nors apie moterų emancipaciją, pavyzdžiui, Albanijoje?

80 procentų savižudžių Suomijoje – žinoma, vyrai. 60 procentų jų nusižudo dėl to, kad prarado darbą. Ir kalėjime jų dauguma – net 97 procentai. O kur dėtis, jei iš neturinčių būsto Suomijos piliečių 90 procentų – irgi vyrai?

Belieka tik pasigirti. Vedęs suomis išgeria tik 13 litrų gyno alkoholio per metus, nevedęs – jau 22 litrus, išsiskyręs – net 40! Pasigėręs jis gali prisiminti vienintelį džiugų faktą: kai dirbo, jo vidutinis mėnesio uždarbis buvo per 2 tūkstančius eurų, o moters – tik apie 1,5 tūkstančio! Ir pasvajoti: imsiu ir parsivešiu filipinietę žmoną.

• Suomių vyrai – už borto

Jeigu norite būti mandagūs, šnekučiuojantis su suomiais vyrais nebūtina pasidžiaugti, kokios suomės emancipuotos. Šiandien jie mano, kad dėl to ir kyla jų bėdos.

Istatymas sergi, kad visose tarnybose, į kurias tarnautojai ne renkami, o skiriami, daugiau kaip 40 procentų sudarytų moterys. Jos Suomijoje okupavusios ka-

riuomenę, Bažnyčią ir ministrų kabinetą. Suomiai privalo atiduoti pagarbą suomei karininkei ir išpažinti nuodėmes suomei pastorei.

Bet kokias nuodėmes? Jie taip pavargę nuo sunkaus darbo, kur turi būti geriausi, nuo profesinės konkurencijos su moterimis, nuo baimės, kad bankrutuos ir nebepajėgs sumokėti šeimos skolų, nuo kasdienės vaikų priežiūros, kai žmonos vakaroja susirinkimuose ir retsykais slidinėja Laplandijoje, nuo namų ruošos, nuo nuosavo namo pagal žmonos projektą statybos, nuo amžinos kaltės, kad yra tik netikę vyrai!

Pavargęs suomis nebepajėgia daryti jokių nuodėmių. Jam nebepadeda net Laplandijos elnių ragai. Ir tai blogai. Įniršusios suomės tuoj suskaičiuoja: tik 93 meilės naktys per metus! O prancūzai vyrai sugeba net 150! Tada puola grasinti parsivešiančios vyrų turkų. Ir parsiveža. Tuomet nuo emancipacijos ir suomių kalbos nesuprantančių tamsiaplaukių gauna į kailį. Bet ir tai jų neatveda į protą.

Mažiausiai tris kartus per savaitę televizoriaus ekrane suomiai priversti stebėti moterų diskusijas, iš kurių sužino, kad jos labiau išsilavinusios, geresnės vadovės, humaniškoji visuomenės dalis, o vyrai tebemūvi baltas kojines prie tamsaus kostiumo. Žinoma, jei įstengia tą kostiumą nusipirkti. Praradęs darbą ar bankrutavęs suomis paprastai netenka ir šeimos. Išsiskyres palieka žmonai bei vaikams paties statytą namą ir kiūtina į nuomojamą kambarėlį.

• Tipiškiausias suomis

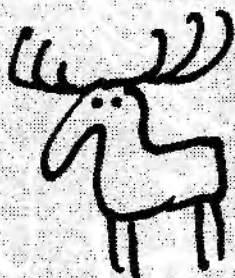
Sunkiame savo kelyje suomiai vyrai pasiekė nedaug pergalių. Ypač skaudų smūgį jie patyrė po to, kai dienraštis *Helsingin Sanomat* („Helsinkio žinios“) paskelbė Tipiškiausio suomio konkursą. Ir ką gi suomės (kas kitas, jei ne jos) išrinko tipiškiausiu suomiu?

44 metų Teuvo Kaunoneną, gyvenantį Vidurio Suomijos kaime. Džiugią žinią jam pranešė kaimynai, nes jo telefonas buvo išjungtas dėl skolų. Teuvo gyvena baltai dažytame mediniame namelyje. Kieme – raudona karvidė, geltonas sandėlis, šuo, surūdijęs automobilis. Tai tėvų sodyba. Nuo tada, kai prieš 15 metų mirė tėvas, jis gyvena vienas. „Neturiu žmonos, bet kaime pilna tokių vyrų“, – nenusimena Teuvo.

Jis lankė mokyklą. Penkis kilometrus žiemą šliuždavo slidėmis, pavasarį ir rudėnį eidavo pėsčiomis. Į artimiausią parduotuvę už 10 kilometrų važiuoja iš kaimynų pasiskolintu automobiliu. Paskutinį darbą turėjo prieš 15 metų – tiesė kelią. Nuo tada gyvena iš pašalpos. Laiko dvi karves, katę ir šunį, bet iš gyvulių sakė turįs mažai naudos. Žiemą pinigų užsidirba prižiūrėdamas aplinkinius vasarnamius.

„Kai labai šalta, klausausi radijo ir skaitau automobilininkų žurnalus. Laisvalaikiu žvejoju ir medžioju“, – vardijo savo pomėgius Teuvo. Ant vienintelio kambario rąstų sienų kabo šautuvai ir žvejybos įrankiai.

Teuvo pasitiko šampano ir gėlių atvežusius žurnalistus užsimaukšlinęs raudoną kepurę. „Ją gavau kaip prizą už sėkmingą medžioklę. O striukė yra mirusio brolio draugo palikimas. Ji patogi, kai einu žvejoti, nes į dideles kišenes galiu prisidėti kirmėlių“, – džiaugėsi savo drabužiais Tipišiausias suomis.

• Telieka šokti nuo trampolino

Bet pakalbėkime apie suomius vyrus rimtai. „Ar visi jie geria?“ – tuoj paklauskite. Taip, visi. Šeštadieniais nuo 8 iki 9 valandos vakaro. Kai sėdi saunose. Alų, suprantama.

Nuo 1968 metų, kai suomiai išsikovojo teisę gerti vidutinio stiprumo alų, jis sudaro 60 procentų visų išgeriamų gėrimų. Suomų skausmas yra ne tai, kad jie geria, o tai, kad jie nemoka gerti. „Mes geriame tik tam, kad pasigertume“, – niūriai prisipažįsta jie patys.

Per metus nuo alkoholio miršta daugiau kaip 1000 suomių. Beveik pusė jų – apsinuodiję. Kuo? Juk ne pilstuku. Ką tai įrodo? Kad suomiai nėra girtuokliai. Šiauriečių organizmas tiesiog neatsparus alkoholiui. Prisiminkime išnykusias šiaurės tautes, kurias labai greitai nugirdė ateiviai. Du butelius alaus išgėręs suomis jau peikia Europos Sąjungą, tris – linksmas strapalioja gatvėje, keturis – nebeneri net moterų.

Tiesa, apie moteris. Kasmet nuo alkoholio miršta ir 450 moterų. Dabar jos išgeria net ketvirtadalį viso alkoholio Suomijoje.

„Kas yra suomių vyras?“ – paklauskite. Atsakysiu: „Jis kaip ledkalnis, kurio geriausios savybės slypi giliai po vandeniu“.

J. Rissanen
Žiemos žūklautojai (1900)

Kas lieka suomiui vyrui? Šokinėti nuo aukščiausių tramplinų ir pelnyti pasaulio pirmenybių auksą. Laimėti „Formulę-1“, ralio lenktynes, bėgimo maratonus bei ledo ritulio čempionatus. Tolyt, aukštyt, greityt! Visur, kur reikia drąsos, ištvermės, jėgos ir vyriškumo – suomių pirmi! Nes užsigrūdinę.

„Koks gi pagaliau yra tas suomių vyras?“ – paklauskite. Atsakysiu. Jis kaip ledkalnis, kurio geriausios savybės slypi giliai po vandeniu.

• Suomijos vyrai – vaisingiausi pasaulyje

Dalykai, kurie labai svarbūs gyvenime, iš tiesų gali būti labai maži. Suomijos vyrai tai puikiai žino ir tuo didžiuojasi. Pagaliau jie turi kuo puikuotis – 1 mililitre jų spermos plaukioja 114 milijonų spermatozoidų, o jų kolegų Europos Sąjungoje, gėda pasakyti – tik 66 milijonai.

Spermą tirti pradėta prieš 30 metų Suomijoje, Turku (*Turku*) universitete. Profesorius Matti Viesula paskelbė rezultatus, kurie nustebino pasaulį: suomių spermos kokybė geriausia pasaulyje ir nekinta, o kitur ji katastrofiškai blogėja. Kad vyrai pasaulyje vis mažiau turi kuo didžiuotis, pirmą kartą 1974 metais aptiko amerikiečių mokslininkai.

1992 metais danų profesorius Nielsas Skakkebaekas ir jo komanda apibendrino 614 tyrimų, atliktų 18 šalių 1938–1991 metais. Per tą laikotarpį 15 000 vyrų leido kšti jų spermos lašelius po mikroskopu ir skaičiuoti spermatozoidus. Ir kiekgi jų ten? Rezultatas nuskambėjo lyg pavojaus signalas: per 50 metų spermatozoidų taip sumažėjo, kad 1 mililitre spermos iš 114 milijonų jų belikę tik 66 milijonai!

Suomiai neatsiliko ir taip pat pasitikrino. 1958–1992 metais atliktų šešių tyrimų rezultatai Suomijoje sukėlė euforiją: vyrų spermos mililitre ramiai tebeplaukioja 114 milijonų spermatozoidų. O prancūzų ir norvegų – tik 89, anglų – 83, vokiečių – 76, danų – 60 milijonų.

Kiek vyras turi spermatozoidų, neturi nieko bendra su erotika ir gero meilužio savybėmis. Bet jų kiekis turi didelę reikšmę sugebėjimui apvaisinti. Evoliucija padarė iš vyro reproduktorių – kas sekundę, jam nė pirš-

**Suomis vyras turi kuo didžiuotis –
1 mililitre jo spermos plaukioja
114 milijonų spermatozoidų, o jo
kolegų Europos Sąjungoje
vidutiniškai – tik 66 milijonai.**

to nepajudinant, sėklidėse gimsta per 1000 spermatozoidų. Viskas suskaičiuota: per gyvenimą jis jų pagamina 8 milijardus, paprasčiau kalbant – kibirą (8 litrus).

Labai pasistengęs, vienas vyriškis galėtų apvaisinti viso pasaulio moteris – tam reikia tik 300 milijonų vikriųjų spermatozoidų. Tačiau jei jų spermoje ir toliau mažės tokiu greičiu, po 30 metų bus pasiekta kritinė riba – 20 milijonų spermatozoidų mililitre. Ir kas tada? Tada savimi pasitikintys ir išdidūs Europos Sąjungos vyrai galės tik žaisti lovoje meilės žaidimus, kuriuos jie tikina taip gerai išmanantys. Tačiau be realios naudos – jų spermatozoidų moteriai apvaisinti neužteks.

Štai tada išmuš suomių vyrų valanda. Jie liks vieninteliai, pajėgiantys apvaisinti visas pasaulio moteris.

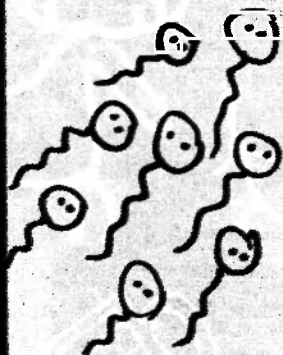
Kodėl sperma blogėja? Niekas nežino. Suomijos mokslininkai sako: gyvūnijos pasaulyje, jei viena populiacija auga per didelė, pati gamta randa būdą ją sumažinti. Be to, žinoma, kad po karo visada gimsta daugiau berniukų.

Tiesa, mokslininkai netiki, kad balansavimo mechanizmai galioja ir žmonėms. Svarbia spermos blogėjimo priežastimi Suomijos specialistai laiko žemės ūkyje naudojamus chemikalus ir nuodus nuo kenkėjų, mat šie veikia panašiai kaip moteriškas estrogeno hormonas.

Galbūt vyrams reikia gyventi miškuose? Bet ir Suomija – ne rojus kampilis: žemės ūkyje čia irgi naudojami chemikalai. Vis dėlto jei silpnėjančiam Europos vyrų vaisingumui įtakos turi urbanizacija, Suomija yra išimtis. Didžiąją jos dalį vis dar dengia miškai, o už poliarinio rato – tik sniegas. Vyrai čia ramūs, nezylioja kaip pietiečiai kaimynai į kairę ir į dešinę.

Suomijoje buvo tirtos įvairių vyrų grupės – pagal darbo pobūdį ir gyvenimo būdą. Nė vienos spermatozoidų kiekis nebuvo mažesnis. Jei tam įtakos turi geografinė padėtis ir gyvenimo būdas, kodėl Danijoje, kuri artima Suomijai, padėtis kur kas blogesnė? Čia vyrai Europoje nuskriausti labiausiai – 1 mililitre jų spermos randama tik 60 milijonų spermatozoidų.

Jeigu vaisingumą slopina urbanizacija, kaip tuomet paaiškinti, kad vienintelė vieta, kur padėtis tokia pat gera kaip Suomijoje, yra Niujorkas (JAV)? Naujausią teoriją pateikia genetikos mokslas. Esą suomiai turi kitokių genų nei europiečiai

bei kaimynai skandinavai. Tai įrodo ir faktas, kad jie paveldi visai kitokias ligas nei europiečiai.

„Mes, suomiai, pasaulyje esame paskutiniai mohikanai. Mūsų kiaušinėliai dirba taip natūraliai, kaip ir prieš tūkstantį metų“, – savo išvadoje teigia Turku universiteto mokslininkai.

• Suomio džentelmeno peilis

– *Pone direktoriau! Čia atėjo toks piktas vyras, mojuoja peiliu ir žada jus papjauti, – praneša Pekka, įbėgęs į pono Toivoneno kabinetą.*

– *O! Ir ką tu atsakei?*

– *Pasakiau jam: labai gaila, bet direktoriaus šiuo metu nėra darbe.*

Anglas privalo turėti teniso raketę, amerikietis – golfo lazda, o suomis – *puukko* – suomišką peilį. Gatvių plėšikai jį nuvertino, pavadinę *finka*. Savadarbės *finkos* tikrajam suomiškam peiliui *puukko* netinka nė į pakulnes. Nes pirmųjų paskirtis viena: pirma pagašdinti, po to – prismeigti pinigines neatiduodantį nepaklusnų pilietį. Antrojo tikslas kur kas įvairesnis ir tauresnis.

Peilis *puukko* yra toks pat unikalus suomiškas produktas kaip ir suomiška sauna. Juo galima pjaustyti, drožinėti iš medžio, naudoti kaip durklą ar net smailinti pieštuką. Nors jis nėra medžiotojo ar žvejo peilis, be jo suomis neis į mišką. Ten juo prasiskinsi kelią, prisipjausi šakų laužui ir nudobsi žvėrį. Be *puukko* neišsivirsi žuvienės, nes tik tokiu peiliu gali išdoroti kilogramines žuvis.

Taurus suomių džentelmeno įrankis *puukko* – ne tas pats, kas gatvės plėšikų *finka*.

Nepasiėmę *puukko* kaimo vyrai anksčiau net neidavo į bažnyčią. Tiesa, į vidų jų neįsinešdavo – prie bažnyčių iki šiol stovi maži mediniai nameliai, kuriuose vyrai privalėdavo palikti peilius.

Šis suomiškas daiktas buvo geras suomių draugas visuose karuose. Nors oficialiai niekad nebuvo įtrauktas į ginkluotės aprašą, kiekvienas suomis karys per Žiemos karą jį slėpdavo po miline. Suomiškas peilis – nepakeičiamas ginklas vyrų kovoje, ypač suomio rankose.

Nėra ko slėpti: išgėrę suomia ir taikos metu dažnai paleidžia *puukko* į darbą, gindami savo ar savo moters garbę. Už tai jie išeina užtarnauto poilsio į artimiausią provincijos kalėjimą.

Didžiausia *puukko* triumfo valanda Suomijoje išmušė 2001 metais, kai jis oficialiai atsidūrė Prezidentūroje. 2000 garbingų svečių, pakviestų švęsti Suomijos nepriklausomybės dieną, prarado žadą, kai juos pasitiko prezidentė Tarja Halonen, prie savo vikingų laikų tautinio kostiumo prisisegusi ir suomišką peilį *puukko*.

Kaip kengūros savo jaunikius sterblėje, taip suomia *puukko* nešioja pasikabinę po pilvu specialiaame dėkle. Ir peilis, ir dėklas dažnai yra kalvio, auksakalio, odos išdirbėjo ir dizainerio meno stebuklas. Patys brangiausi *puukko* kaldinami rankomis. Praėjusio šimtmečio pradžioje geriausi anglų ir švedų kalviai dirbdavo „Fiscars“ peilių manufaktūroje, perduodami žinias suomių peiliakaliams.

Seni brangiaisiais metalais išpuošti *puukko* – mėgstami kolekcininkų ginklai. Ant seniausio išgraviruota data – 1749 metai. Žinoma, muziejuose yra ir gerokai senesnių, bet jie gali būti vadinami tik suomiškų peilių pirmtakais.

Nėra suomio, kurio namuose nebūtų kelių suomiškų peilių – nuo pigiausio, kurį gali nusipirkti degalinėje už 10 eurų, iki peiliakalystės šedevro, gauto dovanų penkiasdešimtmečio proga. Vyrų mėgsta pavojingą, bet vienu mostu – tiesiog įkišant iki kriaunų į išdirbtos odos dėklą – sutramdomą ginklą.

• Kankina neišsakyti jausmai

Kai penktadienio vakarą gatvėje sutinku įkaušusius suomius, niekada nesitraukiu jiems iš kelio. Blondinai rugiagėlių akimis vilki švariais džinsais, iš kurių veržiasi alaus pripampę pilvai. Dievas žino, koks traukos dėsnis laiko jų kojas prie

žemės, o liežuvius – už dantų, kad prasilenkdami nė neprisiliečia ir neima aptarinėti mano kūno dalių.

Baikštūs ir drovūs lyg stirninai jie nunarina akis ir nudunda prie artimiausio naktinio kiosko užkasti dešrelių. Bet nėra jokių garantijų, kad parėjęs namo vienas jų šią naktį nenuskriaus savo žmonos ar draugės.

Suomija, idiliškas švarių ežerų ir ramių žmonių kraštas, tarp Europos Sąjungos šalių pirmąja pagal nužudomų žmonių skaičių. Penkis milijonus gyventojų turinčioje Suomijoje kasmet nužudoma apie 40 moterų, pusė jų – namuose. Dažniausios teismo konstatuotos priežastys – alkoholis, pavydas ir vyriška savigarba. Bet už to slypi kita priežastis. „Mes, suomiai, nemokame kalbėtis ir rodyti savo jausmų“, – pripažįsta psichologai. Tada reikia griebtis peilio?

Zmona per daug kalbėjo

Ji kalbėjo kalbėjo kalbėjo. Negalėjau jos sustabdyti. Buvau girtas. Pastumiau. Ji pargriuvo. Ir vėl puolė kalbėti. Pakėliau, papurčiau. Nesiliovė. Po ranka pasipainiojo peilis. Ji nutilo. Ry tą nieko neprisiminiau, tik skaudėjo supjaustytą delną. Žmona nejudėjo. Ji jau buvo mirusi“, – kalbėjo 48 metų Raimo.

Suomis kalėjo devynerius metus. Mes su juo šnekėjomės mažo Suomijos miestelio, kur jis dabar gyvena, degalinės lauko kavinėje. Šnekėjomės? Per valandą Raimo tepasakė šį monologą. Kitą valandą tylėjome ir siurbčiojome alų. Didelis lyg meškinas ranka jis vaikė apspitusius uodus. Nė vienam kraugerui taip ir nepliaukštelėjo.

Dešimt metų santuokoje, devyneri metai kalėjime. Šiuo metu Raimo gyvena toli nuo žmogžudystės vietos, nes žmogžudžiai suomių visuomenėje yra atstumtieji. Vienišiai, be darbo. Ir kalba dar mažiau. Jis nužudė žmoną, nes nemokėjo su ja kalbėtis. O ji kažko iš jo reikalavo.

Nesimokė meilės kalbos

Iš lėtakalbių suomių juokiasi visas pasaulis.

Trys suomiai gauda žuvį. „Matyt, nekibs“, – ištaria vienas kitos dienos rytą. „Taip, nekibs“, – vakare pritaria antras. „Reikėjo mažiau plepėti, gal būtų kibė“, – piktai papriekaištauja trečias, po paros vyniodamas meškeres.

Įpratę vieną sykį pasakyti ir to žodžio visada laikytis, suomiai pasijunta bejėgiai bendraudami su plepiais Europos Sąjungos šalių vyrais ir atsidūrę akis į akį su moterimi. Jų kultūroje įprasta nerodyti savo jausmų. Nei mokykloje, nei šeimoje jauni vaikinai nebuvo mokomi flirto paslapčių, dėmesio moteriai niuansų ar gilintis į jausmų pasaulį.

Tikras vyras turi būti stiprus. Jis neverkia, nesiskundžia ir mažai kalba – tokia suomiška vyriškumo formulė. Tačiau pabandykite tuo įtikinti moteris. Net kantrioms, neišlepintoms, supratingoms ir savarankiškomis suomėms reikia jausmų audrų.

Gyventi šeimoje, nesikalbant apie jausmus – ne žmogaus jėgoms. Nuogutėliai vyras ir žmona kaitinasi saunoje, ilgus poliarinės dienos vakarus praleidžia drauge prie židinių liepsnos. Beveik nekalbėdami. O gal tuo metu

jų dviejų viduje kunkuliuoja aistros: meilė, pyktis, nepykanta, panieka ar nuolatinis nepasitenkinimas? Suomiai retai barasi ir nepuola audringai aiškintis santykių iki paryčių. Vyras verčiau daužys galvą į namo sieną, negu priklaupęs paprašys moters atleidimo.

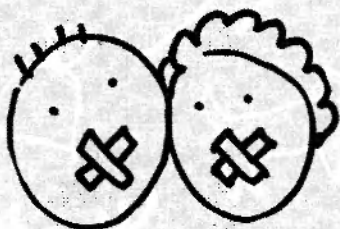
„Mes niekada nesipykstame. Jei nepadarau taip, kaip nori Juka, jis apsisuka ir išeina pusdieniui į gretimą mišką arba išplaukia valtimi į ežerą. Grįžta kaip niekur nieko“, – pasakoja 32 metų Katri. Argi nenuostabu? Lietuvėms galvą išūžia

amžinai skubantys, nepatenkinti, priekaištaujantys ir ko nors reikalaujantys vyrai. Atleisk, Viešpatie, net norisi griebtis peilio.

Vis dėlto suomių psichologai skelbia aliarmą: nekalbėti ir nerodyti jausmų nėra tikro vyro privalumas. Anksčiau ar vėliau džinas ištrūksta iš butelio. Vyrą ima siutinti jam nesuprantami žmonos norai, troškimai, jausmai – tai jis suvokia kaip savotišką prievartą, todėl jaučiasi visiškai silpnas, ir jo vienintelis ginklas tampa jėga.

„Ji manęs neklausydavo, draugai iš manęs juokdavosi. Buvau girtas ir neištvėriau“, – taip teisme aiškinasi dauguma žmonas nužudžiusių suomių. Moters pareiga – elgtis taip, kaip nori vyras, daryti tai, ką jis liepia, antraip šis praras ir pagarbą, ir savigarbą. Viso pasaulio vyrų svajonė, argi ne?

Tik nesulaukę žmonių paklusnumo jie elgiasi skirtingai. Ambicingi italai ar ispanai? Juokai, palyginti su suomiais. Įsižeidę italai paverks motinai ant peties, ispanai nudurs bulių – ir tiek tos bėdos. Suomiams savigarba yra gyvenimo esmė. Jie,

negavę kaip prancūzai meilės pamokų, nuo kūdikystės išmoksta vieną tiesą: vyras privalo būti moters maitintojas ir gynėjas. Tai šalto klimato, atšiaurios gamtos, sunkaus darbo įdiegta tiesa.

Ką jie gina šiandien? Žmoną ir vaikus, kuriuos Suomijoje įstatymai sergi taip, kad prasikaltęs vyras 100 metrų atstumu negali prisitarti prie namo? Parlamentas ketina priimti dar žiauresnį įstatymą: jei šeima nesutaria, vyras turi išsikraustyti iš namų.

O nuo ko jam ginti žmoną, kuri paprastai turi geresnį išsilavinimą ir uždirba daugiau? Tai suomiui nepakeliama. Kokią ekonominę galią jis turi ir kaip jam jaustis šeimnininku? Kai tokią teoriją išgirsta suomių šeimos specialistai, jie linkę suabejoti. „Kad vyrų agresija kyla dėl valdžios – nėra svarbiausia priežastis. Taip sakyti lengva. Bet suomis niekada nebuvo didelis ponas namuose. Dažnas griebiasi prievartos ilgai laukęs ir kentėjęs. Per daug kentėjęs net kaip kantrus suomis“, – tvirtina jie.

Pagalbos – pas šamanus

Suomija pirmauja Europos Sąjungoje pagal dar vieną rodiklį – skyrybas. Gal ir gerai, antraip nužudytų žmonių galėtų būti kur kas daugiau. Dabar čia išsiskiria apie 50 procentų šeimų, sostinėje Helsinkyje – dar daugiau. Be abejonių, suomiai ir skyrybų dramas išgyvena be langų daužymo. Regis, tik jų psichoanalitikai žino, kas dedasi jų viduje.

Suomių skyrybos visuomenei per metus kainuoja 400 milijonų eurų. Tai išmokos motinoms ir vaikams – buto mokesčių lengvatos bei parama atžaloms. Apie 30 000 vaikų iki aštuonerių kasmet išgyvena tėvų skyrybas.

Šiandien suomiai puola į kitą kraštutinumą – ilgose eilėse laukia psichoanalitikų konsultacijos. Šie Suomijoje yra tas pats, kas kitose šalyse tėvai ar kunigai. Dažnai brangi psichoanalitiko pagalba suteikiama nemokamai – už gydymą sumoka valstybė. Nenorėdami ilgai laukti siuntimo, turtingesni suomiai gydosi privačiai. Valanda seanso kainuoja 80–100 eurų, ir lankytis pas psichoanalitiką tenka ne vienus metus.

Nemaža suomių traukia į Laplandiją, šamanų žemę, kur šamanų mokyklose mokosi pasinėsti į savo vidinį pasaulį, pažinti, suprasti ir kontroliuoti sieloje slypinčias gerąsias bei piktašias jėgas.

Ką mes žinome apie Suomijos moteris?

FAKTAI:

Moterų Suomijoje – 51 procentas. Vidutinis jų amžius tuokiantis – 31,5 metų (vyrų – 33,5). Pirmą kartą moterys gimdo vidutiniškai 30 metų. Vidutiniska jų gyvenimo trukmė – 80,8 metų (vyrų – 74,5).

Iš drauge gyvenančių porų 25 procentai yra susituokusios, 50 procentų šeimų išsiskiria – Suomija yra lyderė Europoje drauge su kitomis Skandinavijos šalimis. Apie 70 procentų moterų dirba – antra vieta pasaulyje po Danijos.

Suomiu motinystės atostogos ilgiausios pasaulyje ir geriausiai apmokamos. Pirmus tris mėnesius suomė gauna visą atlyginimą, po to pusę metų – 70 procentų jo. Jei lieka namie su vaiku iki trejų metų, už priežiūrą gauna apie 800 eurų (apie 2700 litų) per mėnesį.

• Depresiją gydo Pietuose

Šios moterys – lyg paukščiai. Kai Suomiją pradeda kaustyti šaltis ir tamsa, šimtai jų vyksta į Pietus ieškoti meilės bei šilumos. Tunisas, Turkija, Marokas, Kreta, Kipras, Kanarai, Maljorka suomėms pavirto svajonių žemėmis, kuriose dviem savaitėms gali nusipirkti meilę.

Helsinkio oro uoste jas visada pažinsi tarp užsakomuoju reisų atostogauti skrendančių keleivių. Aplink šių moterų kojas nesisukioja vaikai. Šalia iš skardinių alaš nesiurbia jų vyrai. Intelligentiškos šviesiaplaukės, pasidariusios nepriekaištingą makiažą ir manikiūrą, varto žurnalus ir nekantraudamos žvilgčioja į laikrodį. Akyse – liūdesys ir laukimas.

Apie tai Suomijoje kalbama tik puse lūpų. Šis reiškinys paprastai vadinamas meilės romanų kelionėmis – tai skamba daug gražiau nei sekso turizmas (taip vadinami suomių vyrų žygiai į Taliną ir Vyborgą). Vyrai trokšta sekso, suomės – meilužio, sentimentalios meilės ir gražių žodžių.

Saldžios Pietų naktys

Karščiu spinduliuojanti žiemos diena viename Maroko kurortų. Į paplūdimį pamažu renkasi poilsiautojai. Garsiai rékaujančių vokiečių būrys, blyški kaip sūris danų pora. Jie išsinuomoja medinius gultus ir įsitaiso skėčių pavėsyje. Gultus nuomojantis tamsiaodis raumeningas vaikinai abejingai dairosi po paplūdimį.

**Suomijos moterys
nepatenkintos savo vyrais –
tik 93 meilės naktys per
metus!**

E. Järnefelt *Grijtant namo* (1903).

Štai ji! Šviesiaplaukė apkūni moteris atokiai nuo visų įsitaiso ant plataus rankšluosčio. Ji atvyko tik vakar – baltas kūnas dar nematęs saulės.

Moteris tingiai išsitrina odą apsauginiu kremu, išsitiesia prieš saulę ir užsimerkia. Turistė žino: ją būtinai pastebės tas, kurio ji laukia. Tamsiaodis vyras užremia pagaliu savo gultų pašiūrės duris. Lėtai, puikuodamasis bronziniu kūnu ir auksine grandinėle ant kaklo, jis įbrenda į vandenį, apsitaško ir patraukia paplūdimiu. Vis mažėjančiais ratais jis sukasi apie vienišą blondinę.

Skubėti negalima. Visi žaidimai turi taisykles.

„Sveiki, jūs iš kur?“ – pagaliau vienu šuoliu įsitaiso greta gulnčios moters. Jo anglų kalba švelni, judesiai plastiški. Moteris atsimerkia. Į ją žvelgia juodos linksmos akys. „Iš Suomijos“, – koketiškai atsako.

Vaikinas nusišypso dar plačiau ir pasisveikina suomiškai.

Maroke mėgstamos šios šalies moterys. Jos ne tokios šykščios kaip vokietės ir ne tokios kaprizingos kaip britės. Suomės visada žino, ko nori – ne laukinio sekso vidurnaktį paplūdimyje, bet romantiškos meilės ir švelnių žodžių.

Po trumpo pokalbio blondinė išsitiesia ant gulto prie gultų nuomos pašiūrės. Už jį jai mokėti nebereikia. Naujasis gerbėjas virš galvos išskleidžia skėtį ir nubėga į paplūdimio kioską atnešti šalto mineralinio vandens. Keturiasdešimtmetė nusimeta liemenėlę. Dabar ji jau rami – vakare naujasis draugas pasibels į jos viešbučio kambario duris.

Dvi savaitės – kaip svajonė

Kodėl poilsiaujančios moterys taip trokšta šių vyrų? Todėl, kad pietiečiai meilūžiai moka gražiai kalbėti. Jie lepina atostogaujančią suomę kaip gėlę, stengdamiesi įspėti ir išpildyti visus jos norus. Ten moterys gauna tai, ko niekada nesulauks tėvynėje iš savo vyrų. Suomijoje gerbiamas vyras, kuris mažai kalba. Dar geriau, jei iš viso nekalba. Nei šeimoje, nei mokykloje neišmoksta čiulbėti moteriai meilės žodžių, žerti pažadų, kurių visai nebūtina pildyti.

Bet viso pasaulio moterims to reikia, netgi emancipuotoms suomėms. Atostogų romanas audringas. Laiko nedaug – dvi savaitės. Reikia spėti pasisemti meilės ilgai ir niūriai Suomijos žiemai. Tik dvi savaitės kaip svajonė – ir nieko neliks.

Jokių įsipareigojimų, pažadų ir reikalavimų. Atostogų meilužis rūpestingai įsodins ją į taksi ir iškart patrauks į paplūdimį.

Po keturių valandų skrydžio įdegusi suomė nusileis Helsinkio oro uoste. Net per įdegį nesunkiai įžvelgtum jos veide kalnę. Tiesa, niekas į ją taip rūpestingai neįsižiūrės. Kitąmet, kai pradės kamuoti prieblanda ir ilgesys, ji vėl paskambins į kelionių agentūrą. Įsimes į lagaminą vyro bei vaikų įrėmintų nuotraukų, apsauginį kremą ir seksualių apatinių drabužių. Kai kurorto viešbutyje išpakuos savo bagažą, vyro bei vaikų nuotraukos taip ir liks lagamino dugne.

• Perkama meilė karti

„Blondinė didele krūtine mielai išgertų su džentelmenu kavos“, – neseniai perskaičiau skelbimą vakariniame Helsinkio laikraštyje. Kas ta maloni blondinė ir koks džentelmenas su ja gers kavą? Tai daugumai suomių yra paslaptis.

Žodžio „prostitucija“ jie iki šiol neišvertė į suomių kalbą, nors visus tarptautinius žodžius, net „kompiuteris“, išsiverčia. Sterilioje Šiaurės šalyje viskas švaru. Čia iš gėdos užsimerkiama ir imama rausti, kai užsieniečiai apie prostitutas Helsinkyje paklausia gerdami kavą ir valgydami pyragėlių.

Tad ar yra Suomijoje prostitučių? „Yra. Rusių ir eščių“, – prisipažįsta suomiai. O suomių? „Ką jūs! Kad emancipuotos, kelnėtos ir už vyrus protingesnės suomės dar ir linksmintų tuos kerėplas?“ – greičiausiai išgirsi pasipiktinusių moterų atsakymą. Ar galėtumėte įsivaizduoti suomę prostitutę Šiaurėje, vilkinčią šunų kailiu apsiūtą striukę ir tvirtai stovinčią ant slidžių? Arba tik raudonu korsetu pasipuošusią merginą šalto vėjo košiamo Helsinkio skersgatvyje?

Paleistuvystei Suomija per šalta. Toli nuo Paryžiaus ir Amsterdamo pagundų. Tiesa, buvo laikai, kai Helsinkyje prostitucija buvo gana paplitusi. XIX amžiaus pabaigoje skurdžioje valstybėje ja vertėsi 1 procentas Helsinkio gyventojų. Kas penktas 20–30 metų vyras lankė linksmąsias merginas. Tačiau valstybei stojantis ant kojų, laisvo elgesio moterų ėmė mažėti. Aštuntajame dešimtmetyje jos buvo išvytos iš Helsinkio – liko tik keli šimtai atkakliausių profesionalių.

Kurį laiką šalis gyveno aukso amžių, moterys pačios užsidirbdavo, atvykėlių neįsileisdavo. Lieka tik spėlioti, ką veikdavo laisvalaikio visko pertekę vyrai?

Užplūdo prostitutės iš Rytų

Bet praėjusio amžiaus paskutinį dešimtmetį viskas apsvirtė aukštyrų kojomis. Iš Rytų plūstelėjo pigi degtinė ir moterys. Policijos duomenimis, 1990-aisiais Helsinkyje jau buvo 4000 prostitučių. Pusė jų – suomės, bet atvirai kalbėta tik apie ruses ir estes. Buvo lengviau manyti, kad prostitucija šalyje yra etninė problema, o ne Suomijos ekonomikos nuosmukio rezultatas, išvaręs į gatves kelis tūkstančius bedarbių suomių.

Niekas nežino, kiek svetimšalių moterų dirba meilės vergėmis didmiesčių viešbučiuose bei erotinių programų restoranuose už valgį ir buto nuomą. Suomijos vyrai labai greitai vėl išmoko lankytis viešnamiuose. Dar prieš 10 metų kaimiečiai keisdavosi pikantiškomis nuotraukomis, iškirptomis iš laikraščių: nuogakrūtės padavėjos aptarnauja klientus Helsinkio alaus baruose.

Dabar ir kaimiečiai nesijaučia nuskriausti. Prostitucija pasiekė atokiausius Laplandijos kaimus, kuriuos, ieškodamos darbo, mokslo ir geresnių vyrų, paliko jaunos suomės. Iš Murmansko į Suomiją rieda autobusai, pilni moterų. Net spiginant šalčiui trumpus sijonus seginčių merginų desantas įsikuria vietos moteliuose. Restoranuose skamba rusiškos dainos, o viešnių sulaukę suomiai mokosi pagrindinių rusiškų žodžių.

Kultūriniais mainais kartais sutrukdo įpykusios žmonos – netikėtai užsiliepsnoja koks nors motelis, bet aukų paprastai nebūna. Miklūs turizmo kelionių organizatoriai laiku išveža „turistes“ kitais maršrutais.

Suomijos pietuose, didžiausiuose miestuose, kur gyvena turtingesni ir labiau išsilavinę suomiai, paleistuvės verčiasi pagal kitokias taisykles: išguitos iš gatvės, jos persikėlė į viešbučius ir privačius apartamentus. Turėti išlaikomą moterį per komandiruotes yra normalu, diskretiška ir beveik moralu.

Suomiai, išsiilgę aštresnių perkamos meilės nuotykių, vyksta į Vyborgo, Sankt Peterburgo ar Talino viešnamius. Čia jie drąsiai gali džiaugtis nepilnametėmis prostitutėmis, nes Suomijoje seksas su 18 metų neturinčia mergina – sunkus nusikaltimas.

Penkių kategorijų vyrai

Už pažintį su Katri, 34 metų suome prostitute, teko sumokėti. Savo verslą Lietuvoje turintis suomis Timo po ilgų įkalbinėjimų supažindino mane su savo drauge Helsinkyje mainais už tai, kad padėjau jam susitikti su reikiamu valdininku Vilniuje. Juodaplaukė, liekna, įdegusi, visiškai į suomę nepanaši Katri pasi-puošusi daugybe įvairiaspalvių grandinėlių ir apyrankių. Neseniai ji grįžo iš atostogų Portugalijoje.

„Atostogavai viena?“ – „Žinoma. Juk aš ilsėjau“, – šypteli moteris prisidegdama cigaretę.

Sėdime menininkų pamėgtoje kavinėje Helsinkio centre. Šneka nesimezga. Pakalbame apie orą, Helsinkį ir Vilnių. Dar du bokalai alaus. Į restorano langą vėjo šuorai neša sniegą. Į mus žvilgčioja prie gretimo stalelio sėdintis simpatiškas vyras apšepusiu smakru. Netrukus vyrų čia bus gerokai daugiau. Penktadienio vakaras.

„Timo sakė, kad norėsi, jog papasakočiau apie suomių vyrus“, – mosteli galva kaimyno link. Ne, norėčiau daugiau sužinoti apie ją pačią. Bet kaip paklausti moters, kiek ji turi klientų ir kiek uždirba per naktį, jei iš jos rankinės kyšo ispanų kalbos vadovėlis, o ji sako skubanti į švedų teatro spektaklį?

„Vyrus skirstau į penkias kategorijas. Vieniems seksas yra malonumas, o šeimoje seniai to nėra. Kiti turi išskirtinių potraukių, fantazijų ir nori jaustis laisvi. Treti yra vieniši nevykėliai, turintys pinigų, bet nesusirandantys moters. Ketvirtiems reikia draugės – pasikalbėti, aptarti gyvenimo bėdas, padejuoti lyg motinai. Penktiems – padėti praleisti laiką, kai vyksta į komandiruotes“, – pasakoja Katri.

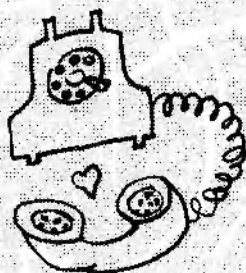
Užsisakome po trečią bokalą alaus. Jaučiu, kad suomiškai imu kalbėti daug geriau. Katri nebetimpčioja trumpo sijono. „Kuriai kategorijai priskirtum vyrą, sėdintį prie gretimo stalelio?“ – „Jis iš tų, kuriems seksas yra malonumas“.

Katri nesiskundžia, kad trūksta pinigų. Ji neturi draugo, kuris sumokėtų 500 eurų (1,7 tūkstančio litų) mėnesinį mokestį už jos dviejų kambarių butą Helsinkio centre. Ir nenori – saugo savo nepriklausomybę. Jau keleri metai Katri oficialiai yra bedarbė ir gauna pašalpą.

„Ar dirbtum, jei atsirastų kitokio darbo?“ – „Turbūt. Mesiu šį užsiėmimą, kai gyvenime atsiras kas nors vertinga: geras vyras, įdomi veikla. Žinai, čia lengva

ilipti, bet sunkiau išlipti", – sako ji mįslingai. Katri nevaržo joks sąvadautojas. Kaip ji sako, jos biuras – užrašų knygutė.

„Kartą teikiau sekso telefonu paslaugas. Buvo įdomu, nes jaunystėje esu vaidinusi teatre. Bet atsibodo vaidinti orgazmą telefonu ir tenkinti visokius mulkius. Geriau pati juos pasirinksiu. Keli iš nuolat man skambinusiųjų tapo mano „draugais“, – sako ji.

„Juos patraukia tavo skelbimai laikraščiuose ar internete?“

Katri energingai papurto galvą. Jos gyvenime viskas diskretiška. Prieš kam nors duodami jos telefoną, klientai paklausia prostitutės leidimo. Darbo padaugėja, kai Helsinkyje vyksta tarptautinės konferencijos. Būtent todėl ji dabar mokosi ispanų kalbos.

Įkyrus nesiskutęs kaimynas su kėde slenka artyn ir, atrodo, tuoj paskęs Katri iškirptėje. Skubu ją klausinėti. „Ar nesibaimini,

kad tėvai, vyras ar vaikai sužinos apie tavo praeitį?“ – „Gali būti, bet žmonės Suomijoje nelabai domisi svetimais gyvenimais. Čia – kiekvienas už save“.

„Kokia buvo tavo savaitė?“ Katri išsitraukia užrašų knygutę ir pradeda dalykiškai ją vartyti. „Pirmadienį toks Juhanis iš Tamperės atvyko į komandiruotę. Vakarienė 21 valandą viešbučio restorane. Prašė apsirengti kukliai, nes bus jo pažįstamų. Bet po drabužiais liepė užsisegti odinį korsetą. Nieko įdomaus. Jam 60 metų, ir jis labai taktiškas. Antradienis buvo bjauri diena. Peteris iš Raumos, firmos direktorius, įsiprašė į mano namus, nors to nemėgstu. Turėjau jį mušti. Viskas greitai baigėsi. Kol praėjo dvi sutartos valandos, žiūrėjome jo šeimos nuotraukas iš kelionės į Kanarų salas. Trečiadienį – oro uostas. Pasitikau iš Stokholmo grįžusį Marko. Mėgstu jį – jaunas, elegantiškas, mandagus. Visą laiką kartoja, kad mane myli. Išsiskyrėme tik vakar – turėjo grįžti namo pas jauną žmoną, kuri nemėgsta oralinio sekso“.

Mūsų susitikimo laikas baigiasi. Primenu, kad ji vėluoja į teatrą, ir atsisveikinu. „Jokių nuotraukų“, – staiga surimtėjusi paprieštarausja Katri.

Vyriškis, sėdėjęs prie gretimo stalelio – jau mano vietoje. Gali būti, kad užtrukusi Katri išgirs tradicinį vienišo vyruko klausimą: „Pas tave ar pas mane?“ Tačiau jis niekada nesužinos jos profesijos ar telefono. Save gerbiančios suomių prostitutės bare sutiktiems nepažįstamiesiems telefonų nedalija.

• Lesbietės traukia į Suomiją

Eeva, 32 metų kaimynė, sutinku laiptinėje, bandančią į liftą įstumti puošnų vaikišką vežimėlį. Lifto duris prilaiko mažaugė mulatė. Abi moterys paukščių kalba kažką čiauska mažyliui. Pasilenkiu prie vežimėlio: raudonskruostis burbulas šviesiais plaukais, tikras suomiukas.

„Čia – Fati, o čia – mudviejų sūnelis“, – praneša Eeva. „Bingo!“ – suploja delnais mulatė. Bingo tai bingo, bet kur tėvas? Tėvo, pasirodo, nėra. Šeimoje yra dvi motinos.

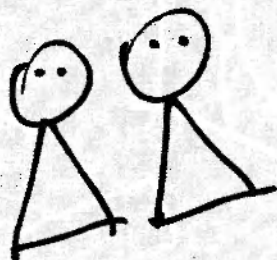
Prieš porą metų Eeva, mažo Suomijos miestelio teatro dailininkė, išvažiavo stažuotis į Prancūziją. Per tą laiką atgal buvo trumpai grįžusi tik kartą apsilankyti banke. Spermos banke. Keelių vizitų rezultatas – šviesiaplaukis Markas Aurelijus. „Bingo!“ – kaip sakė mulatė Fati.

Simpatinga ir nesuomiškai stilinga Eeva – lesbietė. Apie šio reiškinio priežastis nekalbėsiu, ypač todėl, kad visus galimus pretendentes į Eevos širdį – vienišus miestelio vyriškius – kasdien matau išsliūkinančius iš vietos alaus baro. Jau geriau Paryžiuje gimusi 26 metų mulatė Fati.

Po dvejų bendro gyvenimo metų jaukioje Fati mansardoje Monmarte jaunos moterys užsimanė vaikelio. Mūzų mansardą šildo saulė, didžiulė veranda – lyg botanikos sodas, tiek daug čia augalų. „Mudvi beveik visada esame namie prie savo molbertų, tegul ir mažylis auga tarp gėlių bei dažų tūbelių“, – vaišindamos mane kava atvirai pasakoja draugės. Ko jodviem varžytis – aš irgi esu užsienietė, o ne šio miestelio gyventoja.

Bet iš dviejų moterų meilės, kad ir tarp fikusių Monmartro palėpėje, niekas dar negimė. Į šį rojų nori nenori reikia įsileisti žaltį – vyrą. Ieškoti žalčio Eeva išvyko į gimtąją Suomiją.

Beveik visos Europos lesbiečių poros traukia į Suomiją. Tai vienintelė iš Šiaurės šalių, kur apvaisinti lesbietes dirbtiniu būdu spermos banke nedraudžia įstatymai. Prancūzijoje draudžiantis įstatymas priimtas 1994 metais. Tad Suomija šiuo metu yra rojus Europos lesbietėms: puikiuose, moderniuose Helsinkio spermos bankuose jos gali gauti kokybiškos suomių vyrų spermos. Čia klinikose pastarai-

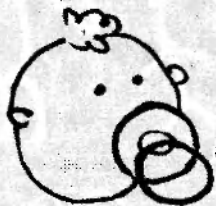
siais metais apsilankė 700 moterų, iš jų tik 7–8 procentai yra vienišos. Likusios – lesbiečių poros. Jos skuba, nes greitai ir Suomijos klinikos užtrenks joms duris. Liks Olandija ir Belgija.

„O kaip judvi išsirinkote Marko Aurelijaus tėvą? O jei jis užaugęs norės susirasti jį? Kodėl nutarėte, kad motina bus Eeva, o ne jaunesnė Fati?“ – klausiu laimingų savo kaimynių.

„Jei lesbiečių pora ar vieniša moteris užsimano kūdikio, galima pasirinkti anoniminę spermą arba tokią, kurios davėjas yra žinomas. Mudvi, kaip ir dauguma, pasirinkome anonimą. Žinoma, kai Markas užaugs, norės sužinoti, kas yra jo tėvas. Deja, įstatymai saugo biologinio tėvo paslaptį. Net iš pradžių leidęs skelbti savo pavardę, vyriškis vėliau gali paprašyti, kad informacija apie jį būtų sunaikinta. Mudvi pasirinkome sveiką aukštą suomį blondiną – ir to užteko“, – neslepia merginos.

Gimdyti pasisiūlė Eeva, nes abi pageidavo baltaodžio kūdikio. „O kodėl Suomijoje?“ – „Todėl, kad čia geresnės socialinės garantijos“, – įsitikinusi Eeva.

Jau prieš Kalėdas jiedvi grįš į Paryžių. Juk suprantama, kad Monmartre daug linksmiau auginti kūdikį nei mažame Suomijos miestelyje. Gal kitą vasarą, jei Suomijos vyriausybė nepriims lesbiečių dirbtinį apvaisinimą draudžiančio įstatymo, merginos vėl grįš į ežerų kraštą. Jiedvi norėtų, kad Markas turėtų sesutę. Jei pasiseks, iš to paties donoro spermos. Kad abu vaikučiai būtų vieno tėvo bei vienos motinos.

„O ar nebūtų paprasčiau pastoti tradiciškai?“ – paklausiu, ir mano visai netikusį klausimą nutraukia merginų audringas protestas. „Fu! Storas, plaukuotas ir prakaituotas, o iš burnos dvokia alumi! – kažkodėl merginos tik taip įsivaizduoja nuogą vyriškį lovoje. – Bet prisipažįstame: bandėme. Pasikvietėme Patriką, puikiai nuaugusį vaikną iš netoli esančios ateljė.

Na, pamasąžavome jį, o paskui pasinaudojome pipete. Jokio rezultato!“ – net dusdamos iš juoko viena per kitą pasakoja merginos.

O mažasis Markas Aurelijus, Suomijos pilietis, tuo metu ramiai pučia seilių burbulus ir žydromis akytėmis stebi abi savo motinas.

FAKTAI:

Sausasis įstatymas Suomijoje galiojo 1907–1932 metais. 56 procentai išgeriamo alkoholio yra alus. Per metus suomis išgeria tik 6.6 litro stipraus alkoholio, prancūzas – 11,5, o Liuksemburgo pilietis – 13 litrų.

Šioje šalyje legalizuotas naminės varymas. „Sahti matija“ – pirmoji įmonė Suomijoje, gavusi licenciją virti naminę „Pontikka“. Ji primena viski ir yra 50 laipsnių stiprumo.

– Kas yra suomiškas vaisių boli?

– Reikia supilti 1 litrą degtinės, 1 litrą spirito ir įdėti vieną spanguolę. Viską stipriai suplakti. Po to spanguolę nedelsiant išmesti, kad jos skonis nebūtų per stiprus.

Šiaurėje degtinė geriama taip: Norvegijoje – be vandens, Švedijoje – su vandeniu, Suomijoje – kaip vanduo.

Lektorius pasakoja suomiams apie alkoholio žalą.

– Degtinė yra nuodai, kurie žudo lėtai.

– O mes, suomiai, neturime kur skubėti, – apsidžiaugia Toivonenas.

– Kodėl suomių padavėjai tokie žemaūgiai?

– Dažniausiai jiems tenka aptarnauti po stalų.

• Geria, kad pasigertų

Nelaimingiausias šalies įstatymas

1932 metų balandžio 5-oji. Ši diena įėjo į Suomijos istoriją. 10 valandą ryto duris atvėrė pirmosios vyno ir degtinės valstybinės parduotuvės „Alko“. Sušalę ir

ištroškę suomia, iš pat ryto būriavęsi prie parduotuvių, galėjo nusipirkti puslitrį valstybinės degtinės. Pagaliau baigė galioti tas nelemtas sausasis įstatymas, kaninę juos 25 metus.

Patį nelaimingiausią šalies įstatymą 1907 metais vienu balsu priėmė pirmasis Suomijos demokratinis parlamentas. Suomia vyrai juokauja, kad drauge buvo priimtas ir kitas įstatymas, ateityje padovanojęs jiems karčių feminizmo vaisių – suomės pirmosios Europoje gavo teisę balsuoti.

Nė vienas Suomijos įstatymas nepadarė tiek blogio kaip prohibicijos įstatymas. Jis draudė gaminti, pardavinėti, įsivežti ir laikyti namie alkoholinius gėrimus. Vis dėlto Suomija netapo blaivininkų šalimi. Valstybėje, kurios 65 procentai apaugę miškais, užteko vietos naminėms darykloms. Kaip Lietuvoje knygnešiai, taip Suomijoje degtinnešiai dirbo sunkų, pavojingą, bet reikalingą darbą, gabendami spiritą iš Estijos ir Vokietijos. Troškulys vertė juos užmiršti įprastą pagarbą įstatymams. Vien 1930 metais už spirito varymą ir kontrabandą nuteista 30 000 suomių.

Sausajam įstatymui panaikinti Suomijos vyriausybė priėmė istoriškai unikalų sprendimą – 1931 metais surengė šalyje referendumą. 72 procentai suomių griežtai tarė: leiskite mums normaliai išgerti! Referendumai Suomijoje rengiami dažnai. Kitas surengtas tik po 64 metų – kai Suomija stojo į Europos Sąjungą.

Kovos su alkoholiu pergalės ir pralaimėjimai

Suomijos istorijoje gausu kovų su alkoholiu pergalių ir pralaimėjimų. Jau 1722 metais Rusijos gubernatorius įspėjo suomius, esą šie geria per daug, o pasigėrę puola vienas kitą su peiliais.

Prieš 100 metų čia trūko duonos, nes iš grūdų visi varė degtinę. Ūkininkų namuose buvo įprasta dalį uždarbio bernams mokėti degtine, nors už tai buvo baudžiama. 1866-aisiais uždrausta namuose varyti degtinę, 1883-iaisiais – daryti alų, 1895-aisiais – spausti vyną.

Kovojant su alkoholiu būta ir pergalių. 1932 metais panaikinus sausąjį įstatymą, silpnu alumi buvo leista prekiauti ir maisto prekių parduotuvėse. Valstybė turėjo monopolį ir pardavinėdavo degtinę tik „Alko“ parduotuvėse. Kiekvienas suaugęs

suomis galėdavo per mėnesį legaliai nusipirkti 2–3 butelius stipriosios. Tiesa, dėl to kaimiečiai turėdavo išsirengti į miestą kaip į atlydus – „Alko“ parduotuvių kaime nebūdavo. Kaip savo akį suomia saugodavo knygelę, į kurią pardavėja įspausdavo antspaudą: šio mėnesio norma išgerta!

Vėliau įstatymai ėmė švelnėti. Atsirado degtinės parduotuvių kaimuose, ir pagaliau suomia galėdavo vienu kartu nusipirkti 2 litrus stipriųjų gėrimų per dieną. Jei laukė vestuvės, alkoholį kaupti reikėdavo pradėti prieš gerą mėnesį. Ir tik 1982 metais Suomijoje panaikinti draudimai pirkti alkoholio į valias.

Geriamo, kad pasigertume

Geriau neklauskite suomių: ar tikrai jūs tiek daug geriate? Jie labai nuliūs, mat niekaip negali perprasti savo santykio su alkoholiu. Ne nuo vyno, o nuo amžinų draudimų jiems sukasi galva. „Ar iš tikrųjų mes esame tokia liūdna tauta, kuri geria tamsoje ir šaltyje, kad galėtų išgyventi?“ – klausia savęs suomia. Būtent tokie jie atrodo pasauliui.

Bėda ta, kad suomia nemoka gerti. „Mes geriamo tam, kad pasigertume“, – liūdnai konstatuoja 60 procentų vyrų ir 40 procentų moterų. Teisybė, suomia nemoka kaip Pietų kraštų džen-telmenai prie pietų stalo gurkš-noti vyną. Tik 4 procentai suomių pietaudami geria vyną, 3 procentai – alų. Ką gi jie geria? Pieną. Net 58 procentai jų užsi-geria maistą pienu.

„Ar iš tiesų mes esame tokia liūdna tauta, kuri geria tamsoje ir šaltyje, kad išgyventų?“ – klausia savęs suomia.

A. Gallen-Kallela
Simpoziumas (1894).

Suomiai geria penktadienio ir šeštadienio vakarais, kai po savaitės darbų nori atsipalaiduoti. Kas žino, koks svarbus jiems yra darbas ir kaip sąžiningai jie pluša – nenustebs. Suomiai geria visur, kur pigus alkoholis. O kas jų vietoje negertų, jei restorane alaus bokalas kainuoja 7 eurus? Ir dar. Suomiams nereikia daug išgerti, kad pasigertų. Prisiminę Šiaurės tautes, galime pasvarstyti, kodėl jos išnyko.

„Mes geriame tam, kad prisigertume“, – liūdnai prisipažįsta suomiai.

J. Rissanen *Mano tėvo mirtis* (1902)

• **Prašom dvigubą viskio!**

Ir pagaliau visiška pergalė! Nuo 2004 metų Suomijoje alkoholis toks pat pigus, kaip ir visoje Europos Sąjungoje. Ir įsivežti jo (iš kitų Europos Sąjungos šalių) galima kiek tik pakeli. Bet čia vis tiek liko keistų draudimų, kuriais siekiama neleisti žmogui greitai ir savanoriškai pasigerti.

Su plonesne pinigine prisėdu bare *Aleksanterinkatu* gatvėje, Helsinkio centre.

„Dvigubą viskio!“ – prašau padavėjo kaip paprastai Vilniuje. Bet mandagus suomis tik išpučia akis ir kruopščiai įvarvina man 40 mililitrų. „7 eurai“, – praneša.

„O kur antra porcija?“ – teiraujuosi. Padavėjas į kitą stiklinę vėl atmatuoja 40 mililitrų. „Dar 7 eurai. Ar jūs dviese prie stalelio?“ – paklausia. „Taip taip, mes dviese“, – sumeluoju, pasiimu abi stiklines, nusinešu prie atskiro stalelio ir supilu viską į vieną. Taip aš gaunu dvigubą viskio.

Padavėjas tik laikėsi įstatymo. Vienu mauku suomiai bare gali išlenkti tik 40 mililitrų stipriojo gėrimo. Jei nori dar – prašom, bet netingėk prieti prie baro ir vėl užsisakyti. Tikimasi, kad taip klientas pasigers lėčiau.

„Šimtą mililitrų degtinės ir šimtą sulčių“, – bandau padavėjo kantrybę. „Ne, tik 40 mililitrų degtinės“, – atsako griežtai. „Gera, tada 40 mililitrų degtinės, 20 – džino, 10 – viskio ir 100 – sulčių“, – nusileidžiu. Susitarti nepavyko. Įstatymas draudžia, kad kokteilyje būtų daugiau kaip 40 mililitrų stipraus alkoholio. Teisę plakti stipresnius kokteilius turi tik du šalies restoranai. Tačiau kad ir ką bei kiek maišytum, linksmybių bare pakanka. Nors alkoholis ir atpigo, vidurnaktį iš baro išeinu su tuščia pinigine.

Et, ir nuo kada Helsinkio gatvės tokios slidžios?

Tik 4 procentai suomių pietaudami geria vyną. Užtat 58 procentai lyg kūdikiai maistą užsigeria pienu.

15

Suomiai nusilenkia gamtai

– Kokius tris darbus pirmiausia nuveikia suomis, grįžęs iš ilgos kelionės po tundrą?

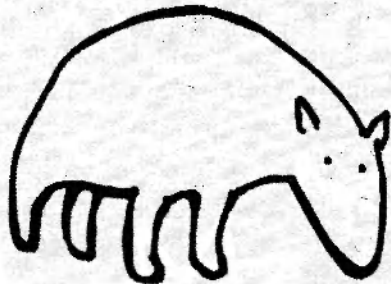
– Pamyli žmoną, dar kartą pamyli žmoną, po to nusiima slides.

Šiaurėje Pekkos diena labai trumpa. Jis atsikelia septintą, prisigeria aštuntą ir užgesa jau devintą.

Pekka grįžta namo, medžioklėje išbuvęs šešias savaites. Beldžiasi į duris.

– Kas ten? – klausia žmona.

– Žinoma, kad aš, Pekka. Geriau atspėk, kuo aš beldžiu.

• Ežeringiausia pasaulio šalis

Žemės rutulyje nėra kitos taip ežerų nusėtos šalies kaip Suomija. Nors ji vadinama tūkstančio ežerų kraštu, iš tiesų čia telkšo 187 888 ežerai. Kad ir iš kurio suomio namo lango pažvelgtum – visada pamatysi tris dalykus: vandenį, mišką ir akmenį. Suomijoje ežerai nėra lyg dubenėliai, kaip mes juos įsivaizduojame. Dažnai neaišku, kur baigiasi vienas, o kur prasideda kitas, nes sąsiauriai ir upės sujungia juos į didžiulius vandens telkinius, susisiekiiančius su jūra.

Tad išplaukęs iš Vilniaus per savaitėlę gali atsidurti pačiame Suomijos viduryje. Kiekvienam gyventojui tenka apie 100 metrų ežero pakrantės, kur jis galėtų pasistatyti sauną.

Neretas turistas, prisiklausęs gandų, kad Suomija – tik miškingas Europos pakraštys, apstulbsta pakliuvęs į kompiuterizuočiausią ir elektronizuočiausią šalį Europoje. Ne veltui Suomija vadinama Europos Japonija. Didžiausias fenomenas – kaip ji, būdama neturtingas prieškario kraštas, svaiginamu greičiu įlėkė į moderniausios technikos amžių. Čia viskas šiuolaikiška, bet suomiai, naudodamiesi naujausia technika, siela išliko tikri miško vaikai.

**Žemės rutulyje nėra
kitos taip ežerų
nusėtos šalies kaip
Suomija.**

Neretas, įžengęs į mišką, atsiklaups ir nulenks galvą prieš gamtos didybę. Arba daug mėnesių sunkiai triūsęs vieną dieną susikraus kuprinę, paliks civilizuotą pasaulį ir porą mėnesių bastysis po Laplandijos miškus.

Vasarą ne vienoje gražioje miško aikštelėje užtiksi įrengtą altorių, sukaltus suolus maldininkams – čia vyksta pamaldos. Tad kas paskutiniai Europos pagonys?

• Skruzdėlės turi ilsėtis

Suomiai valandų valandas gali kalbėti apie tai, kokią grėsmę Šiaurėje jiems kelia kaimyninės Rusijos fabrių rūmai, naikinantys trapią Laplandijos gamtą, ar Ignalinos atominė elektrinė. Jų meilė gamtai yra beribė, o rūpinimasis ja mums atrodytų beveik pamišėliškas.

Štai tik viena gana įprasta istorija. Gražioje gamtinės olos salėje, kur vasarą vyksta parodos ir koncertai, dizaineriai sugalvojo diaprojektoriuje įkurdinti dvi gyvas skruzdėles, kad ekrane galėtų parodyti padidintą jų vaizdą. Ramiai jos ten bėginėjo tik vieną dieną. Jau kitą rytą pasibaisėję lankytojai iškviėtė gydytoją ir gamtos apsaugos darbuotojus. Pirmasis patikrino, ar skruzdėlytės ten ne per karšta, o antrieji nutarė taip: tuoj pat įsigyti antrą skruzdėlių porą. Kol pirma bėginės – antra ilsės.

Ne mažiau mes nustebtume, jei išgirstume, kaip stalga visada ramus suomis banke ginčijasi su tarnautoja – mat šį kartą jis už elektros energiją turi mokėti mažiau, nes ją tiekė atominė elektrinė, o jis pageidauja mokėti daugiau, bet už paprastos elektrinės energiją.

• Bebenčiukams reikia leidimo

Tikras suomis niekada be leidimo neįmerks meškerės ar tinkliuko ežeran net kur nors Laplandijos gilumoje, nuo kur iki Helsinkio – 1500 kilometrų, o artimiausio kaimyno kaminas rūksta už 50 kilometrų. Suomų bebenčiukai, jei iš anksto nepasirūpino žvejybos leidimo, nepatingės pasi-
vaikščioti dar pusimtį kilometrų, susirasti miške stypsantį automatą, įmesti eurų ir išsitraukti leidimą. Ir ne todėl, kad bijotų krūmuose tykančio inspektoriaus. Jie tiesiog džiaugiasi galėdami padėti prižiūrėti savo šalies gamtą.

O kad jų pinigėliai nenueina vėjais, įsitikina kiekvienas, nors kartą keliauęs per Suomiją pėsčiųjų trasomis.

Net atkampiausiose vietose keliauninkus kas keli kilometrai pasitinka baltų rąstų nameliai, kuriuose surasi ir maisto, ir skalbiamųjų miltelių, ir šiltą sauną. Mokėti už nieką nereikia. Vienintelė taisyklė – pirmasis įsikūręs pailsėti turi užleisti vietą vėliausiai atėjusiajam, jei nebėra laisvo gulto, ir išeidamas nepamiršti palikti truputį maisto. Norintieji įamžinti apsilankymą gali išpjaustyti savo vardą ant tam skirtos lentos, o medžio darbų nemėgstantys turistai – rašyti kad ir meilės laiškus svečių knygoje.

Vilniuje, kelionių agentūroje „Wrislit“, į Suomiją žuvauti ar pakeliauti susirengę lietuvaičiai gaus žuvingiausių vietų ir gražiausių maršrutų aprašymus bei kelionių bilietus. O aš pasiryžusi tikėti, kad keliauninkai nakvynei neįsikraustys į nuošalius suomių vasarnamius, nors jų raktai ir guli po durų kilimėliais.

• Zyzianti pabaisa bijo tik smuiko

Atrodau kaip žmogus, pasirengęs išsilaipinti Mėnulyje. Bet iš tikrųjų svečiuojusi Suomijoje, draugų vasarnamyje prie ežero, ir ramią pavakarę susiruošiau pasėdėti kieme prie kavos puodelio. Šiai progai savo lagamine neradau nė vieno tinkamo drabužio, tad šeimininkai leido pasinaudoti jų spinta.

Įlindau į guminių žvejo kombinezoną. Neperpučiamą, neperšlamamą ir, tikiuosi, neperkandamą. Užsitraukiau užtrauktuką iki ausų. Apsiaviau guminius batus iki kelių. Šiek tiek pasvarsčiusi ant galvos užsitraukiau kepurę su tinkleliu, slepiančiu veidą. Dar šiek tiek pasvarsčiusi ją nusiėmiau. Tada plaukus ir veidą išsitepiu nuo vabzdžių saugančiu skysčiu.

Praveriu duris. Lauke – 25 laipsniai šilumos, nors saulė leidžiasi. Aš pasiruošusi. Kompanija, įsitaisiusi prie ilgo medinio stalo, smalsiai mane nužiūri. Visi vilki šortus. Virš stalo driekiasi baltas kvapus dūmas: vazose rūksta žalios spalvos mašalus atbaidančios spirалės. Šalia zyzia uodų pulkas.

„Tau dar reikėtų pasiimti smuiką“, – draugiškai pataria vasarnamio šeimininkas Juka. Nesupykstu, nes jau žinau: uodus geriausiai atbaido smuiko skleidžia-

mų garsų bangos. Nė vienam muzikantui Suomijoje neplojama taip aistringai, kaip tai mažai, sparnuotai, zyžiančiai pabaisai. Tiesa, esu sutikusi nemaža suomių, kurie visiškai nejaučia uodų įgėlimo. Esą juos vaikystėje tiek ėdė uodai, kad kūnas įgavo amžiną imunitetą.

Dažnai turistams sakoma, kad uodai atsiranda prieš Jonines ir išnyksta po jų. Bet tiesa yra kitokia: juos pribaigia tik pirmasis šaltis. Suomijoje yra 50 rūšių uodų, ir jos atgyja skirtingu laiku. Prisisiurbę gyvulio arba paukščio kraujo, o vėliau įgėlę žmogui, uodai gali išplatinti įvairių ligų, tačiau nelabai pavojingų.

Mažai įtikima, kad Suomijoje įgels uodas, prieš tai įleidęs geluonį kurmiui arba dar blogiau – nutūpęs ant jo išmatų krūvelės. Mat įgėlus tokiam, pakyla temperatūra, ištinsta ir skauda sugeltą vietą, gali kilti ir inkstų uždegimas. Tačiau man dar nėra tekę girdėti, kad kas nors Suomijoje būtų miręs nuo uodo įgėlimo.

Turistus gelbsti šioje valstybėje gaminamos geriausios pasaulyje apsaugojimo nuo mašalų priemonės. Bet iš patirties žinau, kad geriausiai apsaugo tiktai neperkandamas žvejo kombinezonas.

• Suomijos meškos – Europos mohikanės

Pasaulyje yra žmonių, manančių, kad po Helsinkio gatves ir dabar lepečkoja meškos, o suomiai iki šiol supasi į meškenas ir tepasi lokio taukais. Jeigu nenorite lovoje atsidurti trise, atidžiai įsiziūrėkite, kai Suomijoje savo mylimajam pirksite apatinį trikotažą, naktinius baltinius, pižamą ar glaudes – dedu galvą, kad iš pikantiškų vietelių, kurias galantiški prancūzai papuoštų koketiškais nėriniais, į jus žvelgs linksmas ir simpatiškas rudnosiukas.

Meškinas, kurį suomiai meiliai vadina *nalle*, yra mėgstamiausias suomių drabužių atributas. Suomija yra trečia pasaulyje po JAV ir Didžiosios Britanijos, kur spalio 27-ąją švenčiama Meškučio diena. Tądien gimęs buvęs Jungtinių Valstijų prezidentas Theodore'as Rooseveltas vadintas malonybiniu Teddy vardu. Būtent jis 1902 metais uždraudė medžioti mažus lokiukus. Jie prezidento garbei imti vadinti *teddy*.

Kaip *teddy* Suomijoje virto *nalle* – nežinoma. Bet tikrai aišku, kodėl meškos čia tokios populiarios. Šiandien jų po Suomijos miškus šleivoja daugiau kaip 1000. Čia laisvėje gyvena paskutinės Europos Sąjungos šalių mohikanės, kurioms kitose

Europos vietose skirti tik narvai zoologijos soduose ir cirko arenos. Iš tiesų Suomijoje meškos šalia žmonių taikiai gyvena tūkstančius metų. Šie žvėrys taip pripratę prie jų ir prie triukšmo, kad suomia nenustemba jų sutikę ne tik miško glūdumoje, bet ir bėgiodami parko takeliais.

Tiesa, meška – ne zuikis, ir net suomia jos prisibijo. Suomių kalboje ji turi net dvi dešimtis kitų vardų, nes visais laikais buvo baiminamasi garsiai ištarti miško valdovės vardą. Iki šiol Suomijoje viskas, kas stipru, vadinama *karhu* – „meška“. Sutariama, kad ir stiprus alus, ir sportiniai bateliai, asfalto klojamosios mašinos, skolų sąskaitos bei nekenčiami mokesčių inspektoriai yra *karhu*. Suomia karštai ginčijasi tik dėl to, koks tautinis patiekalas yra stipresnis už geismą žadinančius vaistus „Viagra“ – sumalti elnių ragai ar lokių kiaušinėliai?

Ateina rusų meškos

Ar reikia klausti, iš kur meškos ateina į Suomiją? Žinoma, iš Rusijos. Šleivakojės laisvai gali kirsti 1230 kilometrų ilgio sieną. Dauguma jų čia ir lieka, nes kelią į šalies gilumą pastoja ežerai. Tačiau užtenka ir savų, suomiškų, kurių vis daugėja, nes Briuselio valdininkai uždraudė jas medžioti žiemą, kai nušauti mešką paprasčiausia.

Medžioti lokius Europos Sąjungos direktyvos leidžia tik nuo rugpjūčio 20 dienos iki tol, kol jie sugula iškritus pirmajam sniegui. Be to, per metus leidžiama nušauti tik 90.

Suomia įsitikinę, kad meškos ateina iš Rusijos.

„Rizika, kad meška užpuls ir sudraskys miške ar parke sutiktą žmogų, labai menka“, – guodžia piliečius ir šalies svečius suomių gamtosaugininkai. Kad jiems būtų dar ramiau, gamtos sergėtojai negaili ir naudingų patarimų.

„Koks apima pirmas noras, sutikus miške mešką? Visai teisingai – kuo greičiau ropštis į pušį. Tačiau mitas, kad ji jūs ten nepasieks“, – teigia šių gyvūnų gyven-senos tyrinėtojai. Svarbiausia – neiškelti rankų, nes lokiai tokį judesį suvoks kaip agresiją ir puls į kovą. Nereikia ir žiūrėti į juos pasigailėti prašančiomis akimis – žvilgsnį šie žvėrys supranta kaip iššūkį. Geriausia tyliai stovėti arba lėtai eiti atgal, jokių būdu neatsukant nugaros. „Jei tinkamai elgsitės, gali būti, kad meška tik pastoviniuos ir nušleivos atgal“, – drąsina gamtosaugininkai.

Lepečkojė kerta uogas

Ką meška valgo? Ji, kaip ir žmogus, maisto nori gauti lengviausiu būdu. Todėl suomiai nesistebi, jei sode ar prie namo atliekų dėžių užtinka įspaustus lepečko-jės pėdsakus. Jos atšleivoja pasivaišinti išmestais kaulais ir nukritusiais obuoliais.

Suomiai žino: jei nenori sulaukti meškos žvejodamas ežero pakrantėje, niekada toje vietoje nedarinėk žuvų. Net po 10 dienų ji užuos čia buvus žuvies atliekų.

O šiaip meška, jeigu žmonės jai ne laiku nepasipainioja ant kelio, yra miela ir vaikiška. Pabudusi iš miego pavasarį, ji ėda jaunas medžių šakas. Vasarą gali papjauti stirną ar net pievoje besiganančią karvę. O rudenį smaližė minta uogomis – per dieną jų gali sukirsti net 90 kilogramų.

Nesportuojantis suomis – negyvas suomis

FAKTAI:

Šuoliai nuo trampolino, „Formulės-1“ lenktynės, ledo ritulys, automobilių ralis, 50 kilometrų slėdžių maratonas – visose šiose rungtyse, kurios reikalauja ir vyriškumo, ir beprotiškos drąsos, ir begalinės ištvermės, suomiai – pasaulio čempionai.

1912 metais Suomija, dar būdama Rusijos sudėtyje, kaip savarakiška valstybė apie save pasauliui pranešė Stokholmo olimpiadoje. Pirmuoju šios sporto tautos didvyriu tapo stajeris Paavo Nurmi, per savo karjerą iškovojęs devynis aukso ir tris sidabro olimpinius medalius.

Suomijoje nesunku suskaičiuoti ledo ritulio aikšteles, sporto stadionus, maniežus, dviračių ir slidžių trasas – jų yra tiek, kiek kaimų. Suomių sportininkai tokie geri ir narsūs todėl, kad gimė miškuose, geria tyrą vandenį ir kvėpuoja švariu oru.

Pirmuoju Suomijos tautos sporto didvyriu tapo stajeris Paavo Nurmi. Jo karjerą 1932 metais nutraukė kaimynės Švedijos skundas.

• Ledo ritulys – tautos aistra

Ašaros ledo aikštelėje

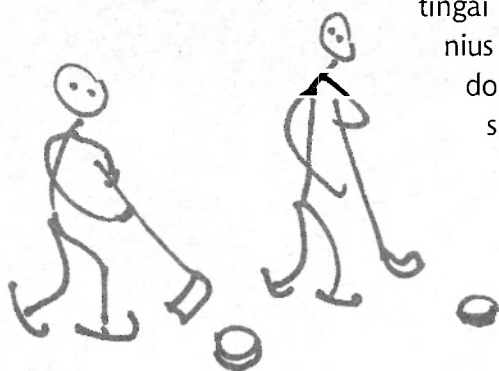
Tik Helsinkio gatvėje gali išvysti suomių džentelmeną juodu paltu ir su portfeliu rankoje. Toks niekam nekelia didelės pagarbos. Garbingas suomis džentelmenas paprastai gatvėje vilki sportinį kostiumą, o ant peties nešasi ledo ritulio lazda. Praeiviai jam traukiasi iš kelio ir palydi meiliais žvilgsniais. Ledo ritulys Suomijoje yra tautos pasididžiavimas, tiesa, kartais – ir nacionalinė tragedija.

Nedaug perdeda sakantieji, kad suomis vaikas pirma išmoksta stovėti ant pačių ir slidžių, o tik po to vaikščioti. Kai jis sulaukia trejų, tėvai puola skambinti į sporto klubus, norėdami jam rezervuoti vietą vaikų komandoje. Nuo šešerių daugybė suomių pradeda ilgą ledo ritulininko karjerą.

Šios šalies ledo ritulininkai visada žaidžia stipriausių pasaulio rinktinių grupėje. Priežastis – nepalaujamas darbas su jaunaisiais sportininkais. Kiekviena iš 12 aukščiausiojoje lygoje žaidžiančių komandų turi penkis vaikų ir jaunuolių komandos padalinius. Grupėse nuo F iki A treniruojami 6–20 metų ledo ritulininkai. Kas keleri metai jie pereina į vyresnio amžiaus grupę, o visų tikslas sulaukus dvidešimties yra patekti į pagrindinę – aukščiausiosios lygos komandą. Tai po 14 metų treniruočių pasiekia tik 2–3 sportininkai. Ne tokie gabūs išsisklaido po žemesnes lygas.

Kiekvienas suomis, auginantis sūnų, svajoja, kad šis žais NHL. Tačiau vis garsiau kalbama, kad ambicingi tėvai bei treneriai mažuosius sportininkus paverčia vergais. Mažieji vyrai įnirtingai kaunasi aikštėse ir vilki įspūdingus sportinius kostiumus, tačiau neretai iš po grotuotos veido kaukės papsi ašaros. Jie privalo būti geriausi – tai iš salės jiems šaukia tėvai ir treneriai, neatleidžiantys nė menkiausios klaidos. Klystantys ir silpni ledo ritulio žaidėjai yra niekas.

Ir jaunųjų sportininkų, ir jų tėvų iki aukščiausiosios lygos laukia sunkus

maratonas. Šešiametį bamblių jie veda į treniruotę penktą valandą ryto, po to – į mokyklą, o patys skuba į darbą, kad galėtų užmokėti už treniruotes. Tėvai moka už vaiko draudimą, mokestį klubui, treneriams, perka aprangą ir inventorių, lydi atžalas į varžybas. Kad būtų lengviau, jie buriasi į komitetus, kartu dirba, tvarko parką ar stadioną, o gautus pinigus atiduoda klubui.

Suomijoje vaikų ledo ritulys praranda žmogiškumą, o vaikai – vaikystę. Jau dešimtmečiai žaidėjai skirstomi į žvaigždes ir nevykėlius, o iš pirmųjų laukiama tik vieno – įvarčių.

Ledo ritulį lenkia tik teatras

Kai kiekviename Suomijos kaimelyje išvysti įspūdingas ledo ritulio aikštes, o savaitgaliais patenki į milžiniškus aštuolių automobilių kamščius, imi manyti, kad ledo ritulys čia yra patriotinis judėjimas. Tačiau iš tikrųjų – gerai apskaičiuotas pelningas verslas, kurio variklis – ne patriotiniai jausmai, o pinigai. Komandos išsilaiko pačios, o pinigų susirenka iš rėmėjų ir bilietų.

Mažame miestelyje, kuriame nėra turtingų rėmėjų ir negausu žiūrovų, ledo ritulio komandos negauna pakankamai pajamų, kad galėtų pradėti kovoti dėl vietos aukščiausioje lygoje. Pagrindinis tokių ekipų lėšų šaltinis – jų išugdomos naujos ledo ritulio žvaigždės. Geriausiai ritulininkus nusiperka turtingesnės komandos, o už gautus pinigus miestelių ekipos įsigyja keletą užsieniečių ir taip išsilaiko savo lygoje. Iki šiol net 40 000 gyventojų turinčių miestelių komandos galėjo pragyventi iš žvaigždžių verslo.

Tačiau pagal naujas Europos Sąjungos direktyvas ledo ritulio, kaip ir kitų sporto šakų, stipriosios komandos žaidėjus galės ne pirkti, o pasirinkti. Baiminamasi, kad tai visiškai sužlugdys mažų miestelių klubus, kurie daug dirba ieškodami ir ugdydami ledo ritulio žvaigždes. Jei Suomijoje įsiviešpataus tik kelios turtingos komandos, domėjimasis ledo rituliu liausis.

Į ledo ritulio rungtynes šalyje kasmet parduodama 1 milijonas bilietų. Populiariausią sporto šaką lenkia tik teatras. Iki šiol kaip nacionalinę šventę suomia mini 1995 metų Pasaulio ledo ritulio pirmenybės Stokholme. Tada Suomijos rinktinė, treniruojama švedo Curto Lindstromo, finale nugalėjo amžinus priešininkus švedus ir iškovojo auksą.

• Gimęs skraidyti, neišmoko gyventi

Garsiausias visų laikų pasaulio šuolininkas nuo tramplino Matti Nykänenas jau dešimt metų tik sapnuose sklendžia oru nuo 90 metrų tramplino, niekada nepasiekdamas žemės. Keturiasdešimtmetis legendinis suomis čempionatų dienomis tramplinų papėdėje pardavinėja sportinius marškinėlius bei kepures, išrašytas auksiniais jo inicialais: M. N.

Jis iš tiesų aukso raidėmis įrašė savo pavardę į pasaulio ir Suomijos sporto istoriją. 1984 metų Sarajevo olimpiados čempionas, Kalgario olimpiadoje 1988 metais laimėjęs net tris aukso medalius, daugkartinis pasaulio čempionas jau visą dešimtmetį yra didžiausias suomių tautos rūpestis. Suomijos sporto istorijoje nėra kito tokio sportininko, kuris būtų privertęs taip audringai plakti žmonių širdis. Legendinės pergalės, skandalai, moterys, meilė, skyrybos, alkoholis, baro dainininko ir striptizo šokėjo karjera. M. Nykaneno gyvenimas – dramatiška žvaigždžių vaiko, mokėjusio tik viena – skraidyti, istorija.

Ta sunki sunki šlovė

Kai Matti buvo 13 metų, tėvai jam per Kalėdas padovanojo nebenaujas slides. Klasėje pačiam mažiausiam, bet labiausiai išdykusiam vaikigaliui reikėjo kur nors išlieti energiją. Augęs Vidurio Suomijos kaimelyje šalia Juveskiulės (*Jyvaskyla*), garsėjančios žiemos sportu, Matti nuo vaikystės žinojo viena: jei gyvenime yra kas nors reikšminga, tai – tramplinas.

Nuo tada viskas aplinkui jam nustojo egzistuoti. Jo nebedomino nei mokslai, nei profesija, nei ateitis. Nuo ryto iki vakaro kildavo į kalno viršūnę ir be paliovos šokinėdavo. Šviesiaplaukis bebaimis velniūkštis. Jis tetroško tik nušokti toliau nei jo draugai.

1981 metais M. Nykänenas tapo pasaulio jaunimo, 1982-aisiais – suaugusiųjų čempionu šokinėdamas nuo 90 metrų tramplino. Devyniolikmetis Matti atrodė kaip vaikas, tačiau skraidė lyg kamikadže. Tačiau jau pirmųjų pergalių našta jam buvo per sunki. Kaimo nutrūktgalvis pakliuvo į Suomijos rinktinę, kurioje vyravo kariuomenės drausmė. Čia jis jautėsi kaip dramblys porceliano parduotuvėje. Suomijos sporto vadovų draudimai, barimai ir verkšlenimai jam atrodė keisti.

Devyniolikmetis pasaulio čempionas užsimanydavo eiti į kaimo šokių – ir eida-vo. Nieko nepasiklausęs kaip anksčiau pabėgdavo iš pamokų į treniruotes. Norėdavo pasirodyti esąs šaunus vyras – ir prisigerdavo. Jo manymu, svarbiausia – būti pirmam. O ką jis veikia nusiavęs slidžių batus – tik jo reikalas.

„Gyvenime turėjau rinktis: arba būti geras berniukas, bet nepelnęs pergalių, arba skandalistas, bet čempionas“, – jau baigęs sportininko karjerą yra prisipažinęs legendinis suomių. Tai atviriausi žodžiai, kuriuos M. Nykänenas yra pasakęs apie savo asmeninį gyvenimą. Jis niekad nemėgo viešumos, o žurnalistų nekeitė. Jam visiškai nerūpėjo reklama. Jis nenorėjo būti didvyris, nors to troško visa suomių tauta.

Matti taip ir neišaugo iš savo vaikystės ir neišmoko suaugusiųjų pasaulio žaidimų žymėtomis kortomis. „Kodėl jie mane taip persekioja? Ar aš ne žmogus, kad negaliu išgerti bokalo alaus? Per juos šiandien esu vadinamas alkoholiku. Nesu sutikęs garbingo žurnalisto. Niekada neatleisiu jiems to, ką jie rašo ir rašė apie mane“, – su širdgėla kalbėjo olimpinis čempionas, 1992 metais atsisveikinęs su sportu. Bet nei žiniasklaida, nei tėvynainiai niekada nebandė išgirsti jo balse sielvarto.

Gyvenimas – lyg serialas

Jei suomiai norėjo, kad M. Nykänenas dar laimėtų šaliai medalių, turėjo nusamdyti sargybinių, kurie prižiūrėtų, kad Matti negertų, neįsimylėtų ar kad nedarytų abiejų dalykų kartu. Kur šlovė, ten ir moterys. Blondinas žydromis angelų akimis, patiklus, atviras ir nesutramdomas. Bebaimis devyniolikmetis pasaulio čempionas, kurio skrydžiai gniaužia kvapą.

Turbūt sunkiausios Suomijos sporto istorijoje iki šiol yra M. Nykäneno meilės dramos. Pirmos dvi žmonos Tiina ir Pia buvo dar vaikai, kai tekėjo už jo. Bet gyvenimas greitai pavertė jas suaugusiomis. Nelengva buvo gyventi su žmogumi, kuris buvo geriausias pasaulyje.

Tiina Hassinen buvo tik aštuoniolikos, kai šokiuose sutiko Matti. Meilė iš pirmo žvilgsnio. Tą patį vakarą ji išėjo su juo. Tuomet, 1986 metų vasarą, jis jau buvo olimpinis čempionas. Tiina – ką tik baigusi manekenių mokyklą. Romanas buvo audringas. Po mėnesio juodu pasikeitė žiedais. Matti atsivežė sužadėtinę į pasaulio taurės varžybas Vokietijoje, Garmiše-Partenkirchene. Rinktinės vadovai, neapsikentę porelės orgijų, buvo priversti juodu išsiųsti namo.

Lapkritį jaunuoliai slapta susituokė, o 1987 metų sausį, prieš pat pasaulio čempionatą, Suomijos šuolių nuo trampolino auksinė viltis išvyko į povestuvinę kelionę į Šri Lanką. Ar sugriš laiku? Ar nepraras formas? Gyvens su rinktine stovykloje ar su Tiina? Ar gers? Matti buvo tiesiog nesuvaldomas, ir, dar blogiau, jo visai neviliojo aukso spindesys. Vis dėlto jis vėl laimėjo Suomijos auksą.

Metų pabaigoje gimė sūnus Sami. O 1988 metais M. Nykänenas pelnė Kalgario olimpiadoje pergalę, kurios joks šuolininkas pasaulyje iki šiol nepakartojo – tris olimpinius aukso medalius. Šeimą užgriuvo spaudos ir tautos dėmesio lavina, švenčių jūra.

Neištvėrusi tokio gyvenimo, Tiina pasiėmė sūnelį ir grįžo pas tėvus. Ji pabaigė medicinos seserų mokslus ir dar labiau išgražėjo. Savo sūnaus nuo tada Matti nėra matęs. Bet liudėti suomių tautos pasididžiavimui nebuvo kada. Gėrbėjai ant rankų jį įnešė į namą, kurį didvyriui padovanojo gimtasis Juveskiulės miestas. Netrukus čia įsikraustė šviesiaplaukė gražuolė Pia Hynninen. Žinoma, manekenė.

1989 metų pasaulio čempionate Lahtyje Matti pasirodo su Pia. Liejasi alkoholis ir aistros. Na ir kas? Ir vėl auksas! Po kelių mėnesių – vėl vestuvės. Šįkart jas transliuoja nacionalinė televizija. Nuotaka labai graži. Vienintelis trūkumas – didelė mėlynė po akimi. Pasydo per mergvakarį ar Matti pasikarščiavo? – spėlioja tauta.

Dienos prieš vestuves buvo neramios. Suomiai svarstė: įvyks sutuoktuvės ar ne? Tik tada, kai jaunikis pasirodė bažnyčioje, visi atsikvėpė. Tačiau iš povestuvinės kelionės gražioji Pia po kelių dienų grįžo viena. Visus metus suomiai liovėsi žiūrėti meksikietiškus serialus – juos užgožė Matti ir Pios šeimos gyvenimo įvykiai. Pora tiek kartų skyrėsi ir tiek kartų atsiimdavo dokumentus, kad pasiektų Suomijos rekordą.

Pia mylėjo pusiausvyros niekaip neatgaunantį tautos didvyrį, bet ir jos kantrybė išseko. 1991 metais – skyrybos. Manekenė pasiima ką tik gimusią dukrą Eveliną ir išsikrausto iš vyro namų. Matti nuo tada niekada nėra aplankęs savo dukters. Tais metais legendinis sportininkas neteko visko. Baigėsi svaiginami skrydžiai nuo trampolino. Ėmė kamuoti nugaros skausmai. Namas pragertas. Jokios profesijos. Aplink jį – neaiškūs draugužiai ir vadybininkai, sėkmingai iššvaistę visus jo pinigus.

„Kas man iš tų pergalių? Šokinėjau nuo trampolino 10 metų. Kada galvoti apie pinigus? Suomijos slidinėjimo sąjunga buvo atsakinga už mano kontraktus“, – karčiai yra prasitaręs sportininkas.

Bet M. Nykänenas dar kartą įrodė esąs bebaimis. Nugalėjo savo drovumą ir su

mikrofonu išėjo į naktinio baro sceną. Toje pačioje Juveskiulėje, kurios tramplinų kompleksas pavadintas jo vardu. Matti dainų plokštelių partija buvo išpirkta per dieną – suomia mokė vertinti vyriškumą.

Netrukus 33 metų M. Nykanenas sutiko ir savo trečią žmoną – Sari Paanala, gretimo kaimelio restorano savininę. Ji buvo vyresnė, ne gražuolė, turėjo vaikų iš pirmos santuokos. Čempionui Sari tapo gelbėjimosi ratu. Jis vedė ir, bėgdamas nuo praeities, pasikeitė savo garsią pavardę į žmonos.

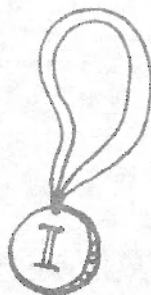
„Dabar – viskas gerai. Jaučiu, kad viską padariau savo gyvenime. Aš niekada nesu rinkęsis. Vienintelis mano pasirinkimas buvo šokinėti nuo trampolino. Visa kita už mane sprendė kiti – buvau lyg lėlė. Šiandien žmonos dėka puikiai gyvenu be sporto. Jaučiu, kad savo kaime esu mylimas ir gerbiamas. Dabar turiu išmokti gyventi pats“, – optimistiškai kalbėjo sportininkas 1997-aisiais.

Tačiau nuo savęs nepabėgsi. Už baro stovintis Matti Paanala vis dar buvo tas pats Matti Nykanenas: lankytojai plūdo į kaimelį paspoksoti į olimpinį čempioną, pilstantį alų. Nuolat viešai išrengiamam tautos didvyriui liko tik išsirengti pačiam. Suomiams užėmė žadą, kai vieną dieną laikraščiuose išvydo savo numylėtinį vien siauromis baltomis kelnaitėmis. Olimpiniis čempionas užsidirbdavo duoną savo draugo naktiniame bare šokdamas striptizą.

Vėl – alkoholis, skolos, moterys ir skyrybos. Viskas – pirmuose laikraščių puslapiuose. Netrukus – ir ketvirta žmona, turtinga verslininkė Mervi Tapola. Matti įsikuria jos namuose. Meilės pažadai spaudoje, muštynės, susitaikymai ir šįkart – kalėjimas. Už tai, kad primušė šeimos draugą, legendinis suomis 10 mėnesių buvo uždarytas į belangę.

Ar teisinga, kad mūsų Matti, kuris viską atidavė Suomijai, yra už visuomenės ribų? Mes esame kalti. Kai 10 metų jis pelnydavo pergales, mes didžiudavomės: laimi Suomija. O kai pralaimi – pralaimi vienas. Negi mūsų valstybė nepajėgė jo išlaisvinti nuo piniginių rūpesčių? Kita vertus, daug kartų bandėme. Mes nesame auklės, o jis – ne neįgalus žmogus. Taip šiandien svarsto suomia.

O M. Nykanenas, tautos didvyris, tęsia savo kelionę gyvenimo džiunglėmis. Patiklus, naivus vaikas, tikintis draugyste ir gerumu. Gimęs skraidyti, jis taip ir neišmoko gyventi.

• „Formulės-1“ čempionas šlovę paaukojo sūnui

Kai būsimasis dukart „Formulės-1“ pasaulio čempionas Mika Häkkinenas tik išmoko vaikščioti, jis pasuko tiesiai prie tėvo garaže stovinčio karto. Kokia pirma normalių žmonių vaikystės nuotrauka? Stovite ir čiulpiate pirštą. Štai pirma Mikos nuotrauka: trejų metų pyplys, užsimaukšlinęs raudoną šalną, išdidžiai žiūri į fotoaparata, sėdėdamas prie karto vairo, kuris didesnis už patį vairuotoją.

„Kai užaugsiu, būsiu vairuotojas“, – gąsdino pyplys mamą Ailą, vaikydamas po kiemą kartą. – „Formulės-1“ vairuotojas“, – pažadėjo Mika, sulaukęs dešimties. „Sveikinimai nuo būsimo „Formulės-1“ pasaulio čempiono!“ – penkiolik-

„Formulės-1“ pasaulio čempionas Mika Häkkinenas, atvykęs į Kauną pasižiūrėti kito pasaulio čempiono – Jurgio Kairio – skrydžio po tiltu, prisiminė, kad vaikystėje pasaulį nustebinti jis planavo kaip cirko artistas.

metis Mika išsiuntė savo draugei Janinai Osterholm atviruką iš varžybų Vokietijoje. Kodėl ne? Juk tuo metu jis jau buvo penkis kartus Suomijos kartingo čempionas. Šalyje, kur yra 40 puikių kartingo trasų ir 1000 gerų lenktynininkų.

Kad galėtų remti brangų paauglio pomėgį, Mikos tėvas Harri susirado papildomo darbo – tapo taksi vairuotoju. O motina pinigų, sutaupytus naujai suknelei, nuolat atiduodavo pirkti naujoms kartų detalėms. Šeima net neįsigijo būtino vasarnamio. Tačiau šiandien M. Häkkineno tėvai gali būti patenkinti. Juodu gyvena milijono dolerių vertės name Helsinkyje, ant jūros kranto.

Koks yra garsusis suomis?

Lėtas. Ramus. Drovus. Santūrus. Užsidaręs. Tokį M. Häkkineną piešė pasaulio žiniasklaida.

„Jis visiškai kitoks! – tvirtina Mikos vaikystės žygių draugai, iki šiol jį švelniai pravardžiuojantys Hakka. – Labai greitos, žaibiškos reakcijos, geležinių nervų ir visada dėl visko kovojantis. Kai mes nuleisdavome rankas pralaimėję, jis sukančęs dantis varinėdavo savo kartą. Kantrybė būdavo jo ginklas, kai net septynerius metus kovojo „Formulės-1“ trasose be pergalių. Jis visada svajodavo apie „Formulę-1“ ir niekad neabejojo, kad bus pasaulio čempionu. Lėtas ir ramus? Cha! M. Häkkinenas buvo visų išdaigų įkvėpėjas, o apie mūsų nuotykius iki šiol nežino tėvai“.

Užuot tapęs „Formulės-1“ dukart pasaulio čempionu, Mika galėjo pasaulį nustebinti ir kaip cirko artistas. Tiesą sakant, mokslai gimnazijoje jo nelabai domino. Paklausęs savo direktoriaus patarimo, jis nuėjo į cirko mokyklą mokytis amato – žongliravimo ir akrobatikos. Į gimnaziją Mika, stubindamas bendraamžius, atvažiuodavo vienračiu cirko dviračiu. Paauglys mėgo riziką: dviratis neturėjo stabdžių, o jo balnelis buvo iškeltas į padanges.

Mokėjo tik lenktyniauti

„Formulės-1“ pasaulio čempionas, viso pasaulio sirgalių garbinamas kaip stabas, Mika buvo patrakęs vaikas, ir jam nerūpėdavo, kas yra už lenktynių trasos. „Jis niekada neskaičiuodavo pinigų, o be sekretorės pagalbos nenusipirktų net

laikraščio“, – yra sakęs jo vadybininkas, 1982 metų „Formulės-1“ pasaulio čempionas Keke Rosbergas.

1991-aisiais, kai Mika Anglijoje atstovavo „Lotus“ ekipai, K. Rosbergo bute Londone suskambo telefonas: „Čia iš Hitrou oro uosto. Ar pažįstate tokį suomį Miką Häkkineną? Jį skraidiname atgal į Suomiją, mat atsibodo aiškinti, kad jis privalo turėti Anglijos vizą“. „Nesuprantu, kam dar ta viza? Aš nuolat keliauju tarp Anglijos ir Suomijos, o mano pasas pilnas antspaudų“, – nuoširdžiai stebėjosi M. Hakkinenas.

O kaip merginos? Juk „Formulės-1“ lenktynininkai yra viso pasaulio gražuolių svajonių vaikinai. *Oh, boy!* – sudejuodavo Mika, pro automobilio langą nužvelgdamas įdegusias Monako gražuolių kojas. Bet apie jį ir moteris žurnalistai nesu-medžiodavo jokių pikantiškų istorijų.

„Jis buvo nepaprastai patrauklus. Visos buvome jį įsimylėjusios. Bet Mika meilės nuotykiams neturėdavo laiko“, – šiandien apgailestauja jo vaikystės draugės.

1995 metais per vieną vakarėlį Monake jis sutiko liekną rudaplaukę Erją Honkanen, septyneriais metais vyresnę turizmo vadybininkę. Gal pažintis ir būtų pasibaigusi tik pokalbiu, jei ne po pusmečio Miką ištikusi baisi avarija.

Australija, 1995 metų lapkričio 15 diena. Paskutinis „Formulės-1“ čempionato etapas Adelaidėje. Lekiant 230 kilometrų per valandą greičiu, sprogs užpakalinė M. Häkkineno automobilio padanga. Visu greičiu jis trenkiasi į apsauginę sienelę. Tik 20 sekundžių jį skyrė nuo mirties. Gyvybę sportininkui išgelbėjo du greitosios pagalbos gydytojai, budėję automobilyje tik už 100 metrų nuo katastrofos vietos. Po smūgio Mikos žandikauliai buvo suspausti, jis nebegalėjo kvėpuoti, ir smege-nys akimirksniu būtų žuvusios be deguonies. Chirurgai žaibiškai įpjovė kaklą ir įstatė vamzdelį.

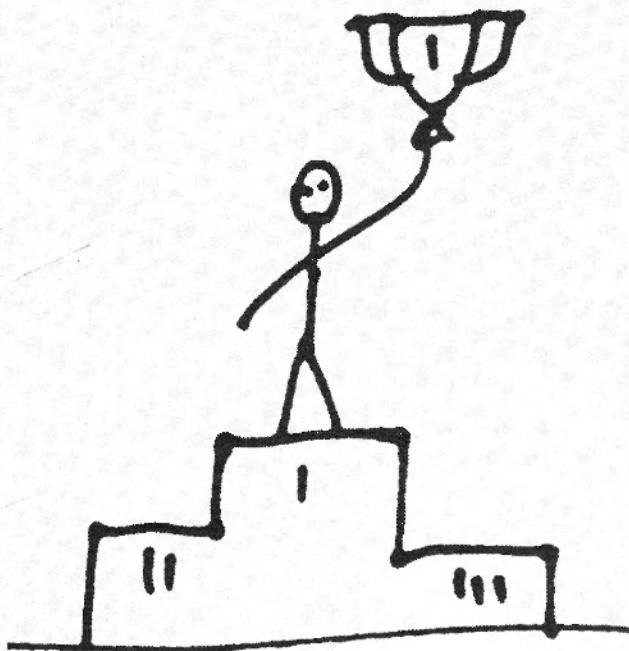
Kai kaukdamas automobilis išvežė M. Häkkineną į ligoninę, niekas netikėjo, kad jis gyvens. Tik atgavęs sąmonę, Mika pajudino du pirštus. Tai reiškė: „Ar aš vaikščiosiu?“ Gydytojai linktelėjo. „Tada supratau, kad vėl važiuosiu“, – kalbėjo vėliau lenktynininkas.

Prie jo lovos ilgus mėnesius budėjo Erja. „Nelaimė atvėrė akis. Pamačiau, koks esu svarbus kitiems“, – kartą prasitarė Mika. Kai po pusmečio 1996 metais grįžo į trasą, ant jo piršto spindėjo sužadėtuvių žiedas. 1998-aisiais juodu su Erja susituokė.

2001 metų kovo mėnesį „Formulės-1“ varžybų etape Melburne M. Hakkineno bolidas išlėkė iš trasos ir 300 kilometrų per valandą greičiu trenkėsi į apsauginę guminių ratų sieną. Jo šalmas suskilo. Sūnui Hugo tada buvo vos trys mėnesiai.

„Tai buvo baisu. Kai gydytojai ligoninėje apžiūrėjo man galvą, kaklą, kojas, prisiminiau, kas prieš šešerius metus nutiko Adelaidėje. Dabar – vėl ta pati šalis ir vėl techninis gedimas, dėl kurio per plauką buvau atsidūręs nuo mirties. Bandžiau apie tai negalvoti, atsiduoti varžyboms, bet visą sezoną tos mintys lindėjo galvoje“, – pasakojo „Formulės-1“ pilotas.

„Sustojau ir susimąščiau: gal po dviejų pasaulio čempionatų pergalių jau nebeverta būti tokiam godžiam?“ – prisipažino žurnalistams lenktynininkas. 2002-aisiais jis atsisveikino su „Formulės-1“ trasa. Suomiajai tais metais prarado du svarbiausius savo simbolius – Miką Häkkineną ir markę, kurią pakeitė euras.

Tarp miškų – kultūros šedevrai

FAKTAI:

XIX amžiuje, kai savarankiška Suomija dar neegzistavo, tautos idėjos tėvu vadinamas filosofas Johanas Vilhelmas Snellmanas paskelbė: „Mažų tautelių jėga – jų kultūra. Tai vienintelis kelias į savarankiškumą, pripažinimą ir išlikimą“. Suomiai puikiai išmoko šią pamoką. Jie gali patinęti sekmadienį nueiti į bažnyčią, bet tik ne į teatro spektaklį, simfoninio orkestro koncertą ar biblioteką. Net jeigu tektų iki to kultūros židinio brautis visureigiais, sliuoži slidenis ar sniego motociklais.

- **Mumių mama privertė suomių šypsotis**

2001 metų birželį Suomija atsisveikino su trolių mumių mama. Pasakyti, kad mirė Tove Jansson, yra tas pats, kas pranešti pasauliui, kad nuo senatvės mirė Kalėdų Senelis. Įžymiausia suomių rašytoja atrado Mumių šalį, kuri buvo visada, bet niekas to nežinojo.

Koks šiandien būtų mūsų pasaulis be T. Jansson 13 knygų apie trolius mumius? Be tų didžianosių pabaisėlių stačiomis ausimis (kaip jos valgo, jei neturi burnos?), kurios mums, kompiuterizuoto pasaulio monstrams, neleidžia pamiršti, kad visi ateiname iš savo vaikystės. Vaikystės, kur visada saulėta, net kai pliaupia lietūs, pilna neįtikimų nuotykių, kurie visada (būtinai visada!) gerai baigiasi, kur mus saugo Mumė mama bei Mumis tėtis ir kur visada nugali teisingumas.

Pagaliau kas Japonijos kaimuose arba Afrikos džiunglėse žinotų, kad yra tokia šalis – Suomija? Dabar žino: Suomija – tai ta vieta, kur gyvena mumiai, šnekantys „Nokia“ telefonais. O kad jie išvydo pasaulį, kaltas yra vokiečių filosofas Immanuelis Kantas ir lauko tualetų durys.

T. Jansson mumis gimė tualete

1914 metais rugpjūčio 9 dieną Helsinkyje dailininkės Signe Hammarsten bei skulptoriaus Viktoro Janssono šeimoje gimusi Tove nuo mažens žinojo, kad bus tik dailininkė. Jau būdama paauglė keletą metų gyveno kaime pas dėdę Einarą, kur per naktis išgyvendavo Tomo Sojerio, Heklberio Fino nuotykius, rijo Selmos Lagerlöf, Jules'io Verne'o knygas ir piešdavo. Išalkusi naktį ji slapta sėlindavo į virtuvę ir tuštindavo maisto atsargas. Vienažart ją ten ir užtikė dėdė.

„Būk atsargi! Virtuvėje gyvena mažas trolis. Jis gąsdina tuos, kurie valgo naktį“, – įspėjo jis dukterėčią. „Koks čia dar trolis?“ – nustebo Tove. „Toks, kuris sako: mu mu mm-uuu“, – paaiškino viską žinantis dėdė.

Jūs patikėjote? Ne? Todėl ir nesate parašę nė vienos mumių knygos. O Tove patikėjo. Po kelerių metų, jau dvidešimtmetė, su broliu Larsu ji atostogavo mažoje negyvenamoje saloje netoli Helsinkio, kur vėliau praleido visą gyvenimą. Vieną dieną juodu karštai susiginčijo dėl I. Kanto teiginių: Larsas citavo filosofą ir erzino Tove, esą ši nieko neišmananti. Kai kitą rytą jis atsikėlė ir išėjo į kiemą, ant išvietės durų į jį spoksojo baltais dažais nutepliota keista didžianosė būtybė. „Baisiausias padaras, koks tik gali būti!“ – supykusi Tove šalia buvo prirašiusi paaiškinimą. Tai buvo pirmasis mumis.

Prasidėjus 1939 metais Žiemos karui, Tove, jau žymi dailininkė, nebegalėjo tapyti – jos spalvos mirė, ir nusprendė rašyti vaikams pasakas. Tik jau ne apie princeses! Tada Tove prisiminė aną ilganosį padarą ir tą mumį iš valgių spintos.

Ogi ši pabaisėlė – puikus pasakos herojus. Bet leidykla taip nemanė – kokie čia dar mumiai? Teko prirašyti jiems padoresnį vardą – troliai. Taip T. Jansson troliai mumiai išėjo užkariauti pasaulio. 1945 metais ji išleido pirmą knygą „Mažieji troliai ir didysis tvanas“.

Ypač jiems pasisėkė Anglijoje: nuo 1952-ųjų septynerius metus jie gąsdino 20 milijonų skaitytojų kiekviename didžiausiame laikraščio *The Evening News* („Vakaro žinios“) numeryje. Anglai tik prašė Tove, kad mumiai nieko bendra neturėtų su seksu, mirtimi ir politika. Koks ten gali būti seksas – juk jūs prisimenate, kaip jie atrodo?

„Daugybę metų studijavau, kad galėčiau piešti gražius paveikslus. O pasaulis pamilo mano negražius ir piktai atrodančius mumius“, – vienasyk atsiduso T. Jansson.

Kaip gyvena mumiai ir kur? Mumiai gyvena linksmai. Visai ne kaip žmonės. Ačiū Dievui, žmonių ten išvis nėra. Visi žino, kad mumių šeima tai: Mumis tėvas, kuris visąlaik rašo memuarus ir be galo mėgsta įvairias katastrofas, Mumė mama, kuri ramiai triūsia sode bei virtuvėje ir be kalbų mai-tina daugybę svečių, ir sūnelis Mumis Trolis, kuris sau linksmai gyvena. Be jų, pasaulis pilnas įvairių kitų gyvūnų. Pavyzdžiui, toks tipas Morko, kuris Suomijoje gąs-

Šioje pilyje netoli Tampėrės miesto gyvena rašytojos Tove Jansson mumiai. Ir kodėl tie ilganosiai troliai taip patinka viso pasaulio vaikams?

dina vaikus, arba pikta mažylė My, dievinanti nuotykius (T. Jansson sako pati tokia buvusi vaikystėje ir, deja, tokia likusi).

Ar mumiai dideli? Kadangi jų šalyje nėra žmonių, nėra su kuo palyginti. Ką jie valgo? Tą patį, ką ir mes. Tik guldami žiemos pogulio prisišlamščia spyglių (kad nereikėtų vaikščioti į tualetą). Kur jie pagaliau gyvena? Tik pasakyk jums... leškokite jų Suomijoje.

Kodėl mums taip patinka mumiai? Iš tikrųjų kodėl? Kad ir ką sakytume, bet tos jų nosys vis dėlto ilgos... O vaikai nori tokias matyti ir teatre. Įsivaizduojate, kaip aktoriams? Vienas Suomijos teatras surizikavo ir išleido mumius į sceną. Tuoj prisistatė ugniagesiai ir pranešė: jei nosys ilgesnės nei pusės metro, vaidinti draudžiama. Pamatavo: žinoma, ilgesnės. Teko tas kaukes aktoriams nuo galvų nurauti. Ir jie laimingi, ir vaikai patenkinti – juk matė, kad iš pradžių scenoje puikavosi tikri mumiai.

O patinka mumiai visiems todėl, kad yra labai mumiški. Jie gyvena tikrą gyvenimą – ne tokį, kaip kitose pasakose, kur herojai atsibunda ir istorija baigta. Mumijų pasaulis nepriklauso nuo žmonių fantazijos, o visos mumijų ir jų draugų išgyvenamos katastrofos baigiasi gerai. Visame pasaulyje knygas apie mumius skaito vaikams tėvai, vėliau – patys vaikai, dar vėliau – vaikai savo vaikams, o vėliausiai – vieni patys tėvai, kai vaikai užmiega.

Mumijų mamos pasaulis

T. Jansson, tankiais žilais plaukais, išvagota linksmomis raukšlėlėmis visada saulės nurudintame veide, sėdi ant kopėtelių savo ateljė Helsinkyje ir duoda interviu Suomijos televizijai. Paskutinį – prieš 10 metų. Tam ji specialiai atplaukė iš savo salos, kur 45 metus pragyveno su drauge grafike Tuulikki Pietilä.

– Ką Jums reiškia būti garsenybe ir ką Jums reiškia sėkmė? Ar šlovė yra sėkmės dalis?

– Tai du skirtingi dalykai. Man sėkmė – kai sekasi darbas ir aš pati tai jaučiu. Ir kai žmonės gerbia tavo darbą. Tai pati didžiausia laimė. Būti garsiam – visai kas

kita. Šlovė ateina paprastai: užtenka keletą kartų pasirodyti žurnaluose, ir tavo vardas jau žinomas.

– **Sėkmė ir šlovė traukia žmones. Kodėl?**

– Žmonės trokšta kuo nors žavėtis. Tai gali būti ir pavojinga. Jei jie tavimi žavisi, mano galintys kištis į tavo gyvenimą. O jei žmogus, kuriuo žavimasi, nori tik ramiai dirbti? Ypač jei jis senas ir nebeturi daug laiko.

– **Ar padeda sėkmė kūrybai?**

– Sėkmė gali būti kas nors baisaus, kas užgniaužia norą kurti. Ji pavojinga. Todėl bandai būti vis geresnis, o žmonės nuolat stebi tavo darbą. Žinoma, kai tu jau nas – tai padeda. Be to, sėkmė darbą greitai paverčia komercija. Tu privalai įžengti į pasaulį, kurio visai nesupranti: kontraktai, honorarai, autoriaus teisės. Daugybė žmonių tik ir suka galvą, ką galima iš tavęs išspausti.

– **Ką Jūs galvojate, kai matote savo mumius visur ir visaip?**

– Aš jų kartais imu neapkęsti! Išėjus pirmoms knygoms, lioviausi nostalgiskai rašyti apie nuostabią mumių vaikystę ir linksmas išdaigas. Ėmiau pasakoti apie jų sunkumus – kad jie vieni gyvena pasaulyje, kurio nesupranta. Prisimenate knygą „Stebuklą žiemą“, kur mumiai turėjo keliauti į svetimą ir bauginamą Žiemos šalį? Jie išgyveno, ir aš tuo didžiuojuosi. Tuo metu pati tai patyriau – privalėjau susivokti komerciniame pasaulyje, kuris man kėlė baimę.

– **Kodėl paskutinę knygą apie mumius parašėte 1980 metais ir daugiau prie jų nebegrižote?**

– Kai rašai vaikiškus pasakojimus ne tiek vaikams, kiek pati sau, herojai drauge su tavimi keičiasi ir sensta. Ir staiga suvoki, kad iš tiesų jau rašai nebe vaikams. Tada laikas baigti, o ne tęsti vien todėl, kad mažieji laukia. Liūdna, kad turėjau atsisveikinti su mumiais. Bet toliau tęsti būtų buvę negarbinga.

– **Į Jūsų salą vaikų laišakai gabenami krepšiais. Kaip spėjate jiems atsakyti?**

– Per metus gaunu 2000 laiškų. Visi laukia atsakymo. Apie tai mudvi su Astrid Lindgren esame daug kalbėjusios. Kodėl vaikai negali susitikti su rašyto-

jais jų knygose? Manau, mada rašyti laiškus, burtis į gerbėjų klubus atėjo iš Amerikos. Suomiai man rašo mažiausiai, nes mes esame diskretiški, nepuolame prie svetimų žmonių ir nieko iš jų neprašome. Bet man baisiausia – tie siaubingi mokytojai! Jie organizuoja, kad visa klasė, 30 vaikų, rašytų man laiškus. Aš nesakysiu, ką norėčiau padaryti tiems mokytojams! O vaikai nekalti. Jie gali rašyti, bet neprivalo.

– Gal koks nors laiškas ypač įsiminė?

– Tokių buvo daug. Esu parašiusi pasaką „Nematomas vaikas“ apie mergaitę, kurios niekas nepastebi ir kuri dėl to labai sielojasi. Mumiai priėmė ją pas save, ir ilgainiui ji tapo mergaite, kurią vėl galima matyti. Kartą gavau laišką, kurio niekad nepamiršiu. Viena mergaitė mažomis raidelėmis parašė: „Ačiū, tu padarei, kad mane vėl galima matyti“.

– Vienoje knygoje mumis sako: „Negaliu turėti draugų, nes esu per daug žymus“. Kaip jūs tai pakomentuotumėte?

– Tiesa, taip atsitinka. Ko dar norite paklausti?

– Jūsų mumiai kalba 30 kalbų. Ar skirtingų kultūrų tautos juos supranta savaip?

– Taip. Pavyzdžiui, japonai yra sukūrę animacinių filmų, kurie Japonijoje be galo populiarūs, bet visiškai svetimi man. Mano mumiai ten turi plačias burnas, skaičiuoja pinigus, pyksta ir skraido raketomis. O Dieve! Kokie agresyvūs japoniškame kontekste atrodo mano tylieji suomiški mumiai!

Ar jau viskas?

Ar viskas buvo gerai? Tove Jansson dar minutėlę žiūri į mus iš ekrano su drovaus vaiko šypsena. Sako, kad ji mirė Helsinkio ligoninėje birželio 26 dieną, sulaukusi 86 metų. Niekas pasaulyje tuo netiki.

• Tapytoją žavėjo mirties ir angelų paslaptys

Suomiai turi tapytoją, kuris sugebėjo prisijaukinti ne tik velnius, bet ir mirtį. Dailininkas Hugo Simbergas suomių kultūros istorijoje vertinamas kaip ir kompozitorius Janas Sibelijus. 400 darbų, nutapytų XIX ir XX amžių sandūroje, byloja apie menininką, turėjusį drąsos gyventi savo vizijų ir aistrų pasaulyje.

„Noriu nutapyti tai, dėl ko žmogus verkia“, – yra pasakęs dailininkas, kurio paveikslų prasmę jau 100 metų bando įspėti menotyrininkai ir žiūrovai.

1896 metai Suomijoje. Tolimas ir paslaptingas Europos užkampis, kur sniegu užpustytuose miškuose staugia vilkai, o žmonės atskirti bekraščių ežerų. Trečią dešimtį įpusėjęs mažai kam žinomas dailininkas H. Simbergas gauna garbingą užsakymą – nutapyti freskas ką tik pastatytoje Tamperės bažnyčioje.

Tam darbui jis rimtai rengėsi: mokėsi tapyti freskas ant karvidės sienų, o jam pozuodavo jaunesnis brolis ir kaimo vaikai. Gaila, kad ūkininkas užtepliojo šį kūrinį kalkėmis.

Dar nebaigus darbo, pasklido gandas, kad šventoje vietoje paleistuvis piešia nuogus berniukus, gyvates ir kitokias baisybes. Kad parapijiečiai neiškarštų dailininkui kailio, teko bažnyčios duris laikyti užrakintas. Kai jos pagaliau buvo atvertos, iš aplinkinių kaimų melstis susirinkę suomiai prarado žadą. Laimė, kad po sunkaus šešerių metų darbo šaltoje bažnyčioje H. Simbergas susirgo ir išvyko gydytis į Vokietiją.

Ką gi išvydo akis į dangų užvertę garbingi suomiai? Pačiame kupolo centre puikavosi raudona gyvatė, įsikandusi obuolį. Aplink ją stovėjo balti angelai. Nuodėminga, bet dar nieko. Užtat per visą balkoną buvo nusidriekusi rožių girlianda, kurią nešė dvylika nuogų berniukų. Baisiausia – šalia didžiojo altoriaus. Vietoj Dievo motinos ir angelų – skeletai juodais kostiumais gėlių darželyje. Šios atrodė nuvytusios ir nelaimingos, nors skeletai jas glaudė prie krūtinių ir laistė. Freska pavadinta „Mirusiųjų sodas“.

H. Simbergas niekada neaiškindavo savo paveikslų prasmės. Jo amžininkams beliko tik spėlioti, ginčytis ir matyti tai, kas ką norėdavo. Gal tie berniukai, nešantys rožių vainiką, simbolizuoja dvylika apaštalų? O gal jie primena, kad kiekvienas privalo pats tempti savo gyvenimo našta? Vienas tempia įsirekęs, kitas dairosi nepatenkintas, trečias sustoja pakelti nukritusios rožės.

Paslaptinęs „Mirusiųjų sodas“, regis, yra ta vieta, kur mirusiųjų vėlės susirenka prieš keliaudamos į dangų ar pragarą. Mirčiai jos visos vienodos lyg trapios gėlės. Ji nori jas sušildyti glausdama prie krūtinės, paguosti ir duoti atsigerti prieš paskutinę kelionę.

Simbolizmas karvių tvarte

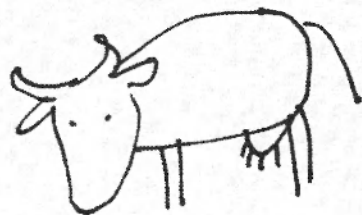
Kas buvo tas niekam nežinomas jaunas Hugo, išdrįsęs sulaužyti asketiškos Liuteronų bažnyčios kanonus? Jo tėvas, karininkas, turėjo dvi žmonas ir septynis vaikus. Hugo su broliu dvyniu Pauliumi gimė antroje santuokoje 1873 metais per Jonines. Šeima kalbėjo švediškai. Berniukas mokėsi švedų gimnazijoje, bet mokslu per daug nesidomėjo – žvejoti, buriuoti, medžioti ir, žinoma, piešti jis mėgo labiau nei mokytis lotynų kalbą.

Laimė, Hugo turėjo gerą tetą Aleksandrą. Norėdama padėti jaunajam giminaičiui, ji atsiuntė laikraštį, kuriame buvo pasakojama apie tuo metu Europoje madingą simbolizmą. Richardo Wagnerio muzika, Charles'io Baudelaire'o eilės, nimfos, satyrai ir baidyklės užbūrė kaimo dailininką, kuris mokykloje turėjo piešti puodynes.

Viską metęs H. Simbergas pabėgo į Ruovesio (*Ruovesi*) kaimą pas žymiausią suomių dailininką Akselį Galleną-Kallelą mokytis tapybos. Gyveno tvarte, valgė tik duoną bei bulves, tačiau turėjo galimybę pasinerti į savo vizijų pasaulį.

H. Simbergas lankėsi Londone, Paryžiuje, Romoje, puolė į linksmą bohemos gyvenimą. Bet jo paveikluose nėra nei kelionės vaizdų, nei Suomijos gamtos motyvų. Ryškiomis, nenatūraliomis spalvomis, atėjusiomis iš tuo metu madingų japonų graviūrų, jis tapė nerealiu pasaulį, dalykus, apie kuriuos persmelkus mistinei baimei galvojama, kad jie yra arba per šventi, arba per baisūs.

Gal dailininkas jiems jautė nepaaiškinamą trauką? 1900 metais jis prisiprašė, kad jam leistų dalyvauti skrodžiant moterį, sirgusią drambliarige. Ši liga žmones paverčia baidyklėmis, ir menininkas norėjo patirti šiurpų išgyvenimą. Savo įspūdžius jis aprašė dienoraštyje slapto „veidrodiniu“ būdu – šiuos užrašus buvo galima perskaityti tik naudojant veidrodį.

H. Simbergas mirė nuo insulto sulaukęs vos 45 metų. Mirtis, kuri jo kūryboje tokia asmeniška ir žmogiška, lyg tyčia pasiglemžė jį tada, kai buvo suradęs savo gyvenimo moterį, susilaukęs vaikų ir susitaikęs su realiuoju pasauliu. Pačiu laiku?

Velnio ir mirties draugystė

Vargšas velnias ir mirtis, draugiškai su kaimynais gyvenantys tame pačiame kaime, yra svarbiausi H. Simbergo kūrybos personažai. Šio dailininko kipšas neatrodo labai profesionalus tarp kitų pasaulio velnių. Jis net neturi supratimo, kad jo pašaukimas – krėsti žmonėms velniškus pokštus.

Suomiškas velnias visą laiką susirūpinęs dėl to, kad žmonės turi vargti gyvendami tarp miškų. Jis dažniau yra linksmas padėjėjas ir geroji namų dvasia negu piktas nelabasis. Kipšas atkalbinėja mirtį dar neišsinešti sergančio vaiko, šokdina merginas kaimo gegužinėje ir nežinia iš kur pasigavęs devynis velniūkščius ateina pas šeimininkę prašyti pieno.

Kai jis miršta, visas kaimas ateina su juo atsisveikinti (paveikslas „Velnias mirė“). Mirtis H. Simbergo pasaulyje irgi nėra tradicinė giltinė su dalgiu. Jei ji jau atėjo, vadinasi, velniui buvo laikas. Paveiksle „Mirtis klausosi“ ji nuolankiai stovi prie ligonės lovos ir laukia, kol berniukas baigs griežti smuiku paskutinę melodiją. Ji geraširdiškai gabena vėlę į dangų ir tik tada, kai niekas neatveria dangaus vartų, nuneša ją į pragarą. Žmonės susitaiko su jos atėjimu ir nepyksta, kai ši pasirodo atlikti savo darbo.

Velnias ir mirtis – dvi būtybės, apie kurias žmonės verčiau linkę garsiai nekalbėti. Suomių dailininkas prieš 100 metų nukabino joms ragus ir dalgi, kad atvestų į kiekvieną kaimo gryčią. Kas paslaptį ir baugu, turi gyventi drauge.

„Sužeisto angelo“ paslaptis

Jei H. Simbergas būtų nutapęs tik „Sužeistą angelą“, to jau būtų užtekę, kad jo vardas būtų įrašytas į suomių kultūros istoriją. Šį darbą dailininkas sukūrė 1903 metų vasarą ir pelnė valstybės premiją. Tą patį paveikslą jis 1906 metais perkėlė ir ant Tamperės bažnyčios sienos.

Du tamsiais drabužiais vilkintys berniukai kaimo keliu ant neštuvų neša angelą. Angelas – mergaitė balta suknele ir raiščiu užrištomis akimis – sėdi neštuvuose nuleidęs galvą. Mergaitės rankoje – baltų lauko gėlių puokštelė, o sparnai ištepti krauju. Už neštuvų einantis berniukas iš papildbų žiūri tiesiai į mus lyg klausytų: „Dieve, ką mes jai padarėme?“

Hugo Simbergo paveikslo „Sužeistas angelas“ paslapties meno istorikai neįspėjo iki šiol.

Nors paveikslas sukomponuotas iš kontrapunktų tarp žemės, vandens ir dangaus, išorinė tikrovė čia neturi jokios reikšmės. Tai sapnas iš vidinio pasaulio, kurį mes visi vienąkart susapnuojame, bet atsibudę prisimename tik jaudinamą nežinomybės prisilietimą.

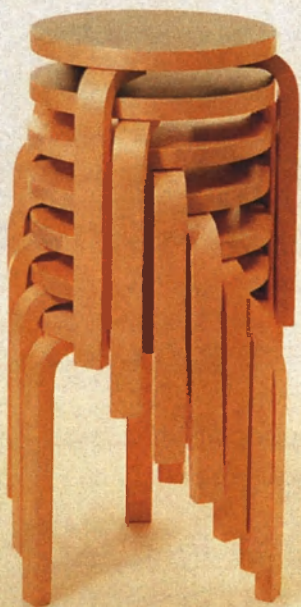
Jau 100 metų suomių meno kritikai bando įspėti žymiausio Suomijos paveiklo paslaptį. Vieni jame įžvelgia dailininko biografijos faktą – tuo metu jis ką tik buvo įveikęs meningitą, kiti – jaunuolio brandos, nekaltybės praradimo simboliką. Kad ir kaip būtų, niūrūs berniukai nusineš savo paslaptį į priekyje laukiančią nežinią.

• A. Aalto pakeitė Suomijos veidą

Jaunystėje Alvaras Aalto kūrė grafikos darbus, knygų viršelius, rašė meno kritikos straipsnius ir pardavinėjo antkapinius paminklus. Ilgai neįvertintas tėvynėje ir dėl to sielodamasis net savo jachtą pavadino *Nemo Propheta in Patria* (lot. – „Savame krašte pranašu nebūsi“).

Šiandien didysis suomių architektas A. Aalto pasauliui yra moderniosios Suomijos architektūros simbolis, o jo suprojektuotos taburetės ar vazos rodo, kad jų savininkai priklauso išskirtiniam visuomenės sluoksniui. Operos teatro rūmai Sidnėjėje tapo Australijos žemyno simboliu – kaip Laisvės statula Niujorke – Jungtinių Amerikos Valstijų, Triumfo arka Paryžiuje – Prancūzijos. Ir maža kas žino, kad į išskleistomis burėmis lekiantį baltą burlaivį panašūs Operos teatro rūmai yra suomių architekto A. Aalto kūrinys.

Bet ar galima jį laikyti architektūros genijumi, jei nuo jo suprojektuotų „Finlandia“ rūmų sienų

Šių unikalių taburečių dailidė –
Alvaras Aalto.

jau po 20 metų ėmė kristi balto itališko marmuro plokštės, o Popieriaus koncerno administracinis pastatas Helsinkio centre atrodo kaip sovietinis bendrabutis? Apie savo žymiojo architekto genialius atradimus ir nepaaiškinamus suklidimus iki šiol suomia ginchiasi iki užkimimo.

Suprojektavo ir lauko tualetą

1933 metais A. Aalto mažame Suomijos miestelyje Paimio (*Paimio*) suprojektavo sanatoriją, kuria pralenkė savo laiką. Į pasislėpusį tarp miškų miestelį plūdo užsienio architektai, kad pamatytų pastatą, aukštyn kojomis apvertusį architektūros dogmas. Bet gal šio akibrokšto priežastis buvo visai paprasta? Tuo metu A. Aalto sirgo ir ilgai gulėdamas lovoje padarė elementariausią atradimą: ligonines reikia projektuoti ne gydytojams, o ligoniams, kurie tik guli ar sėdi.

Architektas Aivaras Aalto
pasaulyje vadinamas
Suomijos veidu. Jo kūriniai
pelnė pasaulinę šlovę.

Jis suprojektavo šviestuvus, kurie gulintiems ligoniams nešviestų į akis, praustuvus, iš kurių vanduo teka tyliai, ventiliatorius, kurie vėdina nekeldami vėjo. Prisiminė tuos, kurie dienų dienas priversti gulėti įsmeigę akis į lubas: jas nudažė malonia spalva. Paplatino langus, kad iš lovos ligoniai matytų mišką, ir visus juos pasuko į pietų pusę. Balkonų padarė erdvesnius, kad ten tilptų šezlongai, o ant ligoninės stogo įkūrė sodelį. A. Aalto projekte susiliejo psichologija, moderni medicina ir kokybiška statyba. Paprasta, funkcionalu ir žmogiška.

A. Aalto suprojektuotas krėslas.

Šis pastatas pelnė architektui pasaulinę šlovę. Penktajame šio amžiaus dešimtmetyje jis dirbo Amerikoje ir buvo laikomas geriausiu to meto architektu. Sėkmę A. Aalto atnešė ir Suomijos paviljonai pasaulinėse parodose – 1937 metais Paryžiuje ir 1939 metais Niujorke.

Tuo metu Helsinkyje jo niekas nežinojo. Pirmas pastatas, pagal jo projektą 1951 metais pastatytas šiame mieste, buvo mažas namelis, per kurį patenkama į slėptuvę, jei prasidėtų bombardavimas. Bet taikos metu jis buvo pritaikytas viešajam tualetui. Architekto draugai visą gyvenimą šaipėsi, esą jis Suomijoje tinka projektuoti tik išvienes.

Šeštajame dešimtmetyje A. Aalto žvaigždė patekėjo ir čia. Jis rinko parodų diplomus, 15 metų vadovavo Architektų sąjungai, iki mirties buvo svarbiausias asmuo Suomijos architektūroje ir nusipelnė, kad pasaulis, tardamas „modernioji suomių architektūra“, galvoje turėtų „Alvaras Aalto“.

A. Aalto – Suomijos veidas

Suomija neturėtų savo veido, jei jos nepuoštų 300 A. Aalto suprojektuotų bažnyčių ir kitų pastatų. Jis visur, kur prisilietė, tarė naują žodį. Kas iki jo įsivaizdavo, kad taburetė gali būti trikojė ir apvali? Žymioji stiklo vaza „Savoja“ – nei apvali,

**A. Aalto vazos primena
ežero bangą.**

nei keturbriaunė: ji kaip skaidraus Suomijos ežero banga. Tas pats vėjo šuoro ir bangos motyvas yra išskirtinis A. Aalto pastatų interjero bruožas – šiek tiek išlenktos, banguojančios baltos sienos, paryškintos šviesiu medžiu.

Dar 1935 metais pastatyta Vyborgo miesto biblioteka buvo moderniausia pasaulyje. Laplandijos sostinės Rovaniemio centrinė aikštė su A. Aalto suprojektuota biblioteka, teatru, takeliais, želdiniais ir skulptūromis savo harmonija stulbina architektūros specialistus. 1958 metais Imatroje (*Imatra*) pastatytos Trijų kryžių bažnyčios baltas stogas su variniu kupolu nekyla, kaip įprasta, tiesiai į dangų. Jis laužytas, stiebiasi į viršų aštriomis briaunomis bei pakopomis – kaip ir nuodėmingo žmogaus mintys.

Architektas daug idėjų sėmėsi iš antikos, bet nė vienas jo pastatas netapo pom-pastišku monumentu. Jie įsiliejo į Suomijos miškus, ežerus, akmenis taip natūraliai, kaip pusę metų šalį dengiantis sniegas ir tiek pat Šiaurėje šviečianti poliarinė diena. A. Aalto visada kurdavo tik taip, kaip norėdavo, ir nesielvartaudavo dėl techninių nesėkmių. Jis realiai vertindavo savo darbus: blogą pastatą reikia nugriauti ir vietoj jo pastatyti naują. Gal taip ir padarytų, jei dar gyventų. Ir tikrai nebūtų 10 metų sukęs galvos, kaip restauruoti „Finlandia“ rūmus, kad būtų išsaugotas jų stilius.

Linksmasis triukšmadarys

Architektūra jam pirmiausia buvo menas. „Visų pirma aš noriu pajusti darbo atmosferą, suprasti techninius reikalavimus. Po to viską pamirštu. Pieštuką vedžioja intuityva – ji ir įgyvendina abstrakčią idėją. Tik nuojauta man pakužda pagrindinį sprendimą, nes architektūra yra abstrakcija, tik po to – technika“, – yra prisipažinęs A. Aalto.

Paskutiniaisiais metais, kai jo architektų biuras buvo užverstas užsakymais, daugumą projektų atlikdavo jo asistentai. A. Aalto tik nubrėždavo ant lapo esminę idėją ir tikrindavo, kad padėjėjai nenukryptų nuo jo stiliaus. Jis buvo geras darbdavys. Kai darbuotojai plušdavo per naktį prie projektų, jis jau 6 valandą ryto atnešdavo jiems maisto ir degtinės. A. Aalto biure šventės kartais užtrukdavo kelias paras ir buvo legendinės.

„Vakar šliuočiau slidėmis per ledą. Apsukau didelį ratą, o paskui jį kirtau per vidurį. Sukūriau didžiausią pasaulyje vaginą“, – gyrėsi įkaušęs A. Aalto draugų kompanijoje. Suprantama, kad vaginą jis pavadino kitu žodžiu.

Alvaras visada troško likti amžinas berniukas. Jis prisigerdavo, šaipydavosi iš biurgerių, kita vertus, buvo narciziškas ir uoliai puoselėjo savo įvaizdį: vaikščiodavo pasipūtęs, drabužius siūdindavosi užsienyje ir nepamiršdavo tuo pasigirti, valgydavo tik restoranuose ir gyveno taip prašmatniai, kad tam neužteko net jo pinigų.

1924 metais jis vedė savo asistentę Aino Marsio. Žinoma, medaus mėnesį praleido Italijoje. Bet nukako ten radikaliausiu būdu – nuskrido tik pradėjusiu reisus „Finnair“ lėktuvu, kuris dėl visa ko dar turėjo slides. Jis daug keliaudavo po pasaulį ir retai iš miškų išlendantiems tėvynainiams rengdavo konferencijas, per kurias pasakodavo, kas jame vyksta.

Architektas mylėjo savo šeimą. Žaisdavo su vaikais, bet niekad nesukdavo galvos dėl jų problemų. Jei užsigeisdavo, galėdavo būti žavingas suvedžiotojas ir kompanionas. Išdrįsdavo ir patampyti už atlapų, gerdavo per daug ir prisidirbdavo ne tik Helsinkyje, bet ir užsienyje. Išgėręs net su moterimis elgdavosi šiurkščiai, o simpatijas galėdavo išreikšti brutaliausiu būdu. Žmonoms (antroji žmona – architektė Elsa Kaisa Makiniemi) jis būdavo piktas ir nesigėdydavo iškelti joms skandalų net gatvėje. Žodžiu, niekuo nesiskyrė nuo kitų menininkų.

Suomiai sukūrė klestinčią verslo šalį

FAKTAI:

Dar prieš pusantro simto metų suomiai mirdavo iš bado. O šiandien kompetentingiausi pasaulio verslo žinynai, tokie kaip *The World Competitiveness Yearbook* („Pasaulinis konkurencingumo metraštis“), skelbia: po dešimtmeti trukusios krizės trečiąjį tūkstantmetį Suomija sutiko šaudama į viršų.

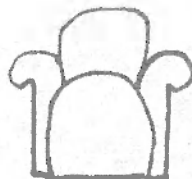
Suomija pirmauja pasaulyje pagal verslo konkurencijos galimybes. Suomija – greičiausiai pasaulyje besiplėtojančio verslo šalis ir penkta geriausia verslo valstybė pasaulyje. Suomija – atvirausia investicijoms valstybė pasaulyje. Suomijoje mažiausia pasaulyje korupcija. Suomija plačiausiai pasaulyje naudoja interneto ryšį ir turi daugiausia mobiliųjų telefonų.

Už šių antraščių slypi 5.2 milijono gyventojų turinti valstybė, kurios daugiau nei trečdalis plyti už poliarinio rato, ir lėtapėdžiai, nekalbūs bei drovūs jos piliečiai. Gražus gyvenimas, stabili gerovė ir saugumas – to trokšta suomiai ir ateityje.

• „Isku“ baldai gyvena su tauta

1925 metais Lahčio (*Lahti*) mieste, 100 kilometrų nuo Helsinkio, medinio namo rūsyje Eino Vikstromas įsirengė staliaus dirbtuvę ir ėmė kalti taburetes.

Ši vieta pasirinkta dėl dviejų priežasčių. Lahčio apylinkėse auga daugiausia beržų visoje Suomijoje, todėl baldams tinkamiausios medienos turėjo nepritrūkti. Antra – to paties namo kitoje pusėje kaimynas įkūrė dešrų fabriką. Tad stalius ir jo padėjėjai pietums pigiai gaudavo dešrų tiesiai iš katilo.

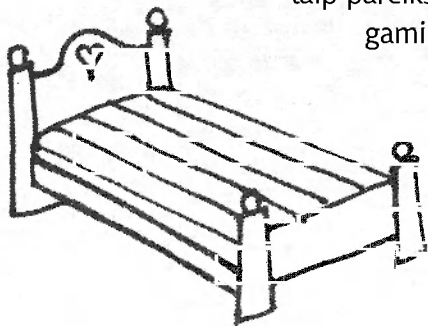
Suomijoje jau buvo pasibaigęs pilietinis karas, ir žmonės norėjo gyventi geriau. Ir gražiau. Netrukus populiariausiu pono Eino gaminamu baldu tapo trikojai stalčiai gėlėms ir prausimosi stalai, ant kurių šeimininkės statydavo šilto vandens dubenis.

Smūgis kasdienybei

Verslas sekėsi, greitai ankštoje dirbtuvėlėje jau plušo keli vyrai. Ilgainiui staliams teko persikraustyti į didelį namą miesto pakrašty. Taip atsirado Lahčio medinių baldų fabrikas. Šeštajame dešimtmetyje, kai suomiai ėmė geriau išmanyti reklamos reikalus, fabrikas pavadintas „Isku“. Tai lietuviškai reiškia „smūgis“. Ir tai išties buvo tikras smūgis skurdžiai pokario suomių tautos kasdienybei, ilgai žiemos tamsai ir pesimistams, peršantiems mintį, kad visa, kas gera, yra anapus jūros – kaimyninėje Švedijoje.

„Gaminsime baldus, kurie atneš į namus šviesą, šilumą, jausmą ir tėvų namų prisiminimus“, – tokį kredo prieš 40 metų išsakė Suomijos baldų koncernas „Isku“.

kai šalis įžengė į ekonominio klestėjimo amžių. „Isku“ turėjo teisę taip pareikšti. Iki tol jis 20 metų ėjo kartu su suomių tauta, gamindamas pigias taburetes, vaikų lovytes, mokyklinius suolus ir karstus.

Kaip sauna ir J. Sibelijus, taip ir „Isku“ suomiams yra beveik bendrinė sąvoka, nusakanti jų suomiškumą. Nėra šeimos, kurios name, bute, vasarnamyje ar palėpėje nerastum „Isku“ pagaminto baldo.

Šio koncerno baldų kūrimo istorija žymi tautos vargų, karų, krizių ir gerovės istoriją.

„Isku“ nėra vienintelis baldų fabrikas Suomijoje – bet jis geriausiai perprato tautos poreikius.

„Isku“ niekada negamindavo baldų tik parodai. Jie niekad nebūdavo tik dekoracija ar kūrėjų fantazijos išraiška. Šie baldai visada būdavo skirti tautos gyvenimui“, – sakė Lietuvoje gyvenantis suomis Seppo Sirenas, prieš aštuonerius metus atvedęs „Isku“ ir į Lietuvą.

Kalė tvirtus karstus ir lovas

1939 metais, prasidėjus Žiemos karui, 420 000 suomių iš sovietų okupuotos Rytų Karelijos išsikėlė į šalies gilumą. Jų vežimuose tilpo tik susodinti vaikai ir keli rakan-dai. Žmonėms naujoje vietoje gyvenimą reikėjo pradėti nuo kėdės. „Isku“ baldų fabrikas dirbo be atvangos. Po Žiemos ir Antrojo pasaulinio karų namo grįžo ir 100 000 suomių vyrų. Tvirtuose, rūpestingai sukaltuose „Isku“ mediniuose karstuose.

Tačiau gyvenimas ėjo savo keliu. Netrukus Suomijos miesteliuose ėmė rikiuo-tis vienodų medinių namų gatvės. Jauniems kariam, grįžusiems namo, reikėjo žmonos, vaikų ir namų. O šiems, suprantama, baldų: plačių lovų tėvams, lopšių vaikams, stalų pietums ir grakščių indaujų šventadienio indams. „Isku“ furgonai zujo į suomių namus. Beržų Lahčio apylinkėse vis dar pakako. Blogiau, kad po karo trūko kokybiškų klijų ir elektros.

Baldus, kuriems suomių iki šiol jaučia didžiausius sentimentus, „Isku“ sukūrė pirmąjį pokario dešimtmetį, kai šalyje atsirado gausi vidurinė klasė. Beveik kiek-viena šeima iki šiol tebeturi kultinę dažytą medinę sofą-lovą. Iš po jos ištraukia-ma dar viena plati lentyna. Tuomet, kai kambariai būdavo maži, tokioje kom-paktiškoje dėžutėje, pasikloję čiužinius, galėdavo miegoti du žmonės.

Bet tikras perversmas suomių namuose įvyko šeštajame dešimtmetyje. „Isku“ pagamino pirmus svetainės, miegamojo ir valgomojo baldų komplektus, pava-dintus šio koncerno įkūrėjo E. Vikstromo trijų dukterų vardais – Marja, Terttu ir Ulla. Lengvų, grakščių formų, puošti tautiniais motyvais, modernūs ir drauge paprasti šviesaus beržo baldai buvo kiekvieno suomio svajonės apie gražų gyve-nimą įkūnijimas. „Isku“ tapo gražesnio ir patogesnio gyvenimo šaukliu.

Nesulaužomi mokykliniai suolai

Kol tėvai plūšo, uždirbdami pinigų savo svajonėms, paaugo pokario vaikų bu-mo karta. Tūkstančiai suomių atžalų tuo pačiu metu pasipylė į mokyklas. Čia baldai šeštajame dešimtmetyje nebuvo atnaujinti nuo tų laikų, kai virš masyvių dviviečių mokyklinių suolų, sujungtų su stalu, švietė žibalinės lempos. Jie buvo dar tvirti ir nesulaužyti – irgi šlovingas prieškario „Isku“ kūrinys. Gal vienintelė laiko žymė juose buvo peiliukais įrėžti inicialai.

Bet naujoji vaikų karta nebenorėjo sėsti į suolus, kuriuos užpakaliais nuzulino dar jų tėvai. Ko jie norėjo? 1954 metais „Isku“ apklausė miestų ir kaimų vaikus, išanalizavo 25 šalių patirtį ir sukūrė naujus mokyklinius baldus. Šis darbas nenuėjo vėjais. Šiandien koncernas gamina 70 procentų Suomijos mokyklinių baldų. Lengvų konstrukcijų kėdės, kurių atsparumas ilgai bandytas specialiomis laužiamosiomis mašinomis, trijų aukščių staliukai – jau 50 metų Suomijos mokyklose tebėra tie patys baldai.

„Isku“ – kaip gyvenimo ratas

Kad Suomijoje susipažintum su „Isku“ gaminiais, sukurtais per 75 metus, nebūtina eiti į muziejų. Pakanka pasmalsauti pro apšviestus ir užuolaidomis nepridengiamus suomių namų langus.

Mano kaimynai, 55 metų Matti ir 56 metų Ella, geria pavakario kavą. Stalinė lempa apšviečia apskritą stalą, baltas knygų lentynas, baltu apklotu pridengtą sofą. Namas spinduliuoja šviesą: natūralaus medžio grindys, baltos vilnos kilimas, baltos sienos ir balto stiklo žvakidės.

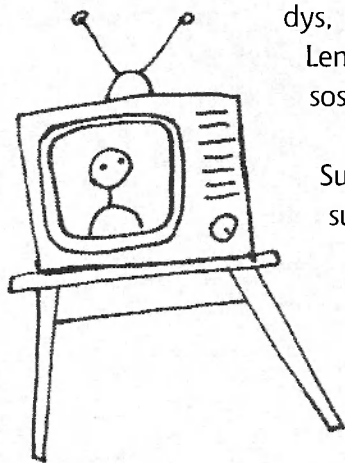
Lengva, skaidru, modernu, perregima, bet jauku. Linksmas šviešos pasaulis, kai už lango jau trečią valandą dienos – tamsa.

„Taip, tai ir yra suomiškas stilius, – tvirtina šeimininkai. – Suomijoje bute sunkiai įsivaizduojamos tamsios užuolaidos ir sunkūs tamsūs baldai. Kai klimatas toks atšiaurus, namuose norisi susikurti šviesos oazę. Suomija niekada nebuvo karalystė, gal todėl mūsų nevilioja ir ampyro stiliaus baldai.

Mes, suomiai, esame paprasti, gal net asketiški žmonės, ir aplinkos minimalizmas, patogumas mums yra artimesnis nei įspūdingas įmantrumas“, – sako šeimininkai, dirbantys vaikų muzikos mokykloje.

Neapsirinku, kad šiame name ne vienas baldas yra visiškai suomiškas – su „Isku“ ženklų.

„Nesame turtingi, kad išsikvaptintume „Isku“ baldais visą namą. Renkame juos po vieną visą gyvenimą. Baltai dažyti sekcijai, atsivežtai iš tėvų namų – jau 40 metų. „Isku“ ją sukūrė, kai šalyje atsirado televizija. Televizorių ir knygas reikėjo sustatyti

vienoje vietoje. O šie, irgi iš tėvų paveldėti, svetainės baldai – beveik istoriniai. Jie vadinasi „Amalia“ ir yra pirmieji „Isku“ visiškai balti baldai. Jais žavėjosi prezidentas Urho Kekkonenas. Gal todėl, kad jo žmonos Sylvi antras vardas yra Amalia“, – pasakoja Matti, vėsdamas prie stalielio, ant kurio stovi nešiojamasis kompiuteris.

Šį stalielį radijui pādėti pirkto Matti senelis. Stalielį „Isku“ sukūrė dar trečiajame dešimtmetyje, kai Suomijoje paplito radijo aparatai. Matti didžiudamasis rodė savo namus, kur taip harmoningai gyvena jo šeimos ir tautos praeitis.

„Isku“ baldai suomius lydi
nuo gimimo iki mirties.

• „Finnair“ įkūrė suomia, mokantys svajoti

FAKTAI:

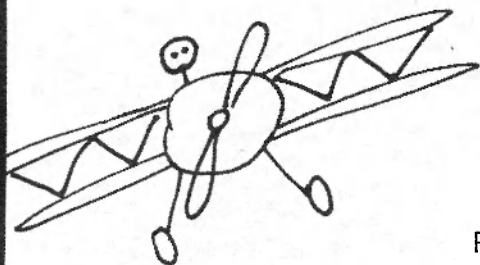
1923 metų lapkričio 1 dieną trys suomių verslininkai – Bruno Otto Lucanderis, Gustafas Snellmanas ir Frifiofas Ahmanas sumetė į bendrą katilą 500 000 Suomijos markių ir įkūrė akcinę bendrovę AERO. Taip prieš 82 metus gimė dabartinė Suomijos aviakompanija „Finnair“. Senesnė už ją Europoje yra iki 1920 metais įkurta Nyderlandų aviakompanija KLM. Tais pačiais 1923-iaisiais įkurtas Rusijos „Aeroflot“ ir Čekijos SCA.

Lėktuvai priartino pasaulį

Skeptikai stebisi, kaip tuo metu neturtinga Suomija pajėgė viena pirmųjų Europoje įkurti aviakompaniją. Nieko nuostabaus. Ji tada dar neturėjo ledlaužių ir ilgais žiemos mėnesiais būdavo visiškai atskirta nuo pasaulio. Gyvybiškai svarbu buvo susisiekti su kaimynėmis Švedija ir Estija. Šunų kinkiniais žiemą iš Helsinkio nepasieksi ir Laplandijos, tad lėktuvai Suomijai tikrai buvo reikalingi. Trys verslininkai tiesiog mokėjo svajoti.

1927 metų kovo 20 dieną „Junkers F-13“ pakilo pirmam skrydžiui į Taliną. Lėktuvo įgula buvo lakūnas ir mechanikas. Kabinoje sėdėjo keturi keleiviai – daugiau netilpo. Nei Helsinkyje, nei Taline, nei Stokholme tada dar nebuvo oro uostų. Vietoj ratų lėktuvas turėjo slides, kuriomis sėkmingai nusileido ant sniego netoli Talino.

Stokholme lėktuvai leisdavosi ant pontonų. Iš ten jie pasiekdavo Geteborgą, Kopenhagą, Oslą ir Londoną, iš Talino – Karaliaučių ir Berlyną. Pirmais metais AERO nuskraidino 269 keleivius.

Pirmas Suomijos oro uostas pastatytas 1935 metais Turku mieste. 1936-aisiais pradėjo veikti oro uostas Helsinkyje.

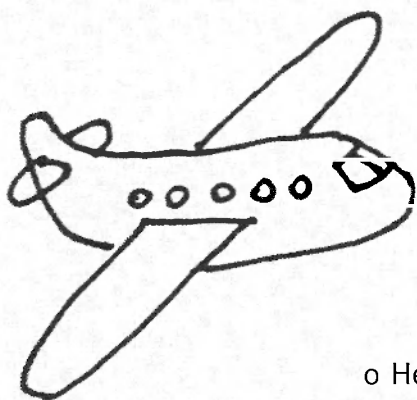
1930 metais Kauno oro uoste nusileido mažas „Junkers 52“, skrendantis maršrutu Helsinkis–Talinas–Kaunas–Berlynas. Po 64 metų į Lietuvą grįžo „Finnair“: 1994 metų kovo 30 dieną kompanijos laineris nutūpė Vilniaus oro uoste.

1947 metų birželį Suomijos lėktuvuose pradėjo dirbti pirmos stiuardėsės. Keleiviams jos pasiūlydavo karšto mėsos sultinio ir pyragėlių su mėsa. 1948 metais valgiaraštis pagerėjo: keleiviai vaišindavosi dešrelėmis ir bulvių salotomis.

1953 metais AERO pavadinimas pakeistas į „Finnair“. Iš karto kompanija buvo pavadinta drąsuole: ji buvo pirmoji, po karo 1956 metais pradėjusi skrydžius į Maskvą. 1960 metų pavasarį „Finnair“ tapo pirma pasaulyje iš nedidelių avia-kompanijų, pradėjusių skraidyti reaktyviniais lėktuvais „Caravelle“. Europos sostines ir kurortus suomia pasiekdavo 800 kilometrų per valandą greičiu, o pirmos klasės keleiviai galėdavo išgerti ir vyno. 1995 metų gruodžio 7 dieną į „Finnair“ lėktuvą įlipo šimtamilijonasis keleivis.

**Pirmieji „Finnair“
lėktuvai vietoj ratų
turėjo slides.**

Šeštąjį ir septintąjį dešimtmečiais SAS siekė, kad „Finnair“ taptų jos dalimi. Bet aviakompanijos prezidentas Gunnaras Korhonenas, palaikomas savo draugo ir sūnaus krikštėvio Suomijos prezidento Urho Kekkoneno, buvo nepalenkiamas.

Nuo 1990 metų „Finnair“ dažnai pripažįstama pasaulyje geriausiai aptarnaujanti, saugiausia ir punctualiausia aviakompanija, o Helsinkio Vantos oro uostas – vienas geriausių pasaulyje. Lėktuvai yra patyrę tik vieną katastrofą – 1963 metais nukrito mažas propelerinis lėktuvas DC-13, skridęs vietos linija iš Helsinkio į Vazą. Visi 20 žmonių žuvo. Priežastis galėjo būti labai blogas oras. Nuo tada tokio tipo lėktuvai Suomijoje stovi tik muziejuje.

Kad galėtum dirbti „Finnair“ stiuardese, nereikia laimėti grožio konkurso. Svarbu, kad būtum švari, ne per stambi, kalbėtum trimis užsienio kalbomis ir būtum ne žemesnė kaip 170 centimetrų – kad pasiektum bagažo lentynas. Suomės stiuardės dėl saugumo dirba tik su pirštinėmis – kad galėtų, pavyzdžiui, užgesinti staiga kilusį nedidelį gaisrą.

Oro uoste ošia medžiai

„Ar jau reikia išlipti? Koks čia kaimas?“ – stebisi amerikiečiai, dairydami pro lėktuvo iliuminatorių į mažytį, skrydžiui pasirengusį paukštį primenantį oro uostą. Taip, ponai, ropškitės iš savo „Boeing“. Sveiki atvykę į geriausią pasaulyje Helsinkio Vantos oro uostą! Šis Helsinkio olimpinėms žaidynėms 1952 metais pastatytas oro uostas nuolat modernizuojamas ir dažnai IATA – *International Air Transport Association* („Tarptautinė oro transporto asociacija“) pripažįstamas geriausiu pasaulyje.

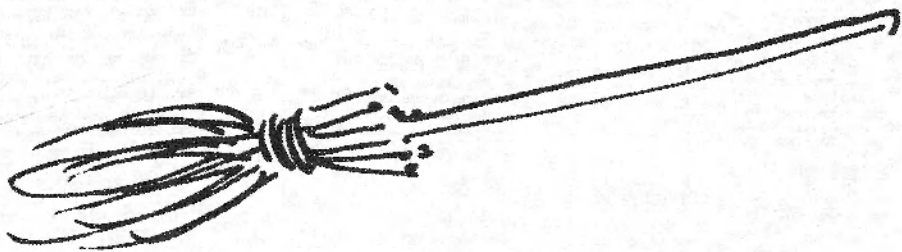
2000 metais, kai atidarytas naujas tarptautinis terminalas, Helsinkio oro uostas vėl nustebino pasaulį. Čia veikia vienintelis pasaulyje Medžio muziejus oro uoste. Architektūros profesoriaus Pekkos Salmineno ir jo architektų biuro suprojektuotame terminale ošia medžiai.

Išvykimo salėje keleiviai būriuojasi prie dviejų 8 metrų aukščio, 7 tonų svorio medžio skulptūrų. Skulptorius Martti Aihla pavadino jas Fatmi ir Fidi. Jos stovi, tarsi kalbėtųsi viena su kita.

„Ar čia vyras ir moteris? Ką reiškia jų vardai?“ – klausinėja vienas kitą keleiviai. Statulų vardai – ne iš legendų knygos, o iš oro uosto operatorių darbo kasdienybės. Jie reiškia paprasčiausias kompiuterių programas. Bet Fidi tikrai yra vyriškos giminės, simbolizuojanti spygliuočius medžius, o Fatmi – moteris – lapuočius. Iš tikrųjų abi padarytos iš įvairiausių Suomijoje augančių medžių rūšių. Architektai iš pradžių planavo salėje pasodinti didelius gyvus medžius. Bet laiku susigriebė, mat būtų reikėję sodinti šiltųjų kraštų medžius, nes suomiški tokiomis sąlygomis augti negali. Ir neapsiriko įkurdinę čia Fatmi ir Fidi. Nėra nė vieno keleivio, kuris neišsitrauktų fotoaparato ir neįsiamžintų prie juos palydinių medinių Suomijos milžinių.

Bet didžiausia staigmena keleivių laukia atvykimo salėje. „Sveiki atvykę į miškų šalį“, – pasitinka užsienio svečius čia nuolat veikianti paroda „Medžio laikas“. Netikėti eksponatai demonstruoja, kad medis Suomijoje – ne tik popierius ar statybinė medžiaga. Keturi 14 metrų ilgio rąstai dešimčia kalbų pasakoja kiekvienas savo istoriją. Iš kažkur girdėti miško garsai: medžių ošimas, girgždėjimas, kirvio pokšėjimas, paukščių balsai.

Ant bagažo konvejerio – 30 įvairiausių medžio eksponatų: surištos pliauskos, šluotos, medžio lentelės, rėmeliai, knygos. Helsinkio oro uostas yra durys į Suomiją – užsienio svečiai išeina pro jas jau žinodami, į kokį kraštą pateko.

• „Nokia“ – nuo kaliošų iki mobilių stebuklų

Kai kartą suomiams buvo parodytos dvi nuotraukos – žuvies ir akiniuoto vyriškio, daugelis atspėjo, kad ta žuvis – lydeka. Ir tik nedaugelis pažino, kad plačiai besišypsantis akiniuotis yra Jorma Ollila, kompanijos „Nokia“ prezidentas. O reikėtų jį pažinti! Juk „Nokia“ metinė apyvarta – tokia pati kaip ir Suomijos metinis biudžetas.

„Nokia“ gimė kaime

Suomijoje mobiliaisiais telefonais nekalba tik nebyliai ir šnekėti dar neišmokę kūdikiai. Miškuose tarp ežerų gyvenantys suomiai – naujausių technologijų kūrimo ir naudojimo pasaulio čempionai. Taip pat ir mobiliųjų telefonų – 70 telefonų šimtui gyventojų jiems užtikrina pirmą vietą pasaulyje.

Ir už tai ačiū koncernui „Nokia“ – didžiausiam pasaulyje mobiliųjų telefonų gamintojui. „Nokia“ – skamba japoniškai? Nefantazuokite. Tai tik mažo Suomijos kaimelio pavadinimas. Čia 1865 metais pradėjo veikti celiuliozės fabrikėlis. Jis augo, jungėsi su kitomis kompanijomis, gamino popierių, padangas, guminius kaliošus, kabelius, buitinius elektros prietaisus, pagaliau – kompiuterius ir nuo 1972 metų – mobiliuosius telefonus. 1992 metais „Nokia“ susitelkė tik į elektroniką ir informacines technologijas. Iki šiol ji yra sėkmingiausia Suomijos verslo kompanija pasaulyje.

Kai suomiams parodė žuvies ir vyriškio nuotrauką, visi atsakė, kad ta žuvis – lydeka. Ir tik trečdalis pažino, kad šis vyriškis – turtingiausios ir didžiausios Suomijos kompanijos „Nokia“ vadovas Jorma Ollila.

Kad koncerno „Nokia“ vadovams ir darbuotojams badas negresia, rodo ir jų pajamų deklaracijos. Vaizdas toks: iš didžiausią atlyginimą Suomijoje gaunančių piliečių 22 pirmas vietas užima „Nokia“ darbuotojai. Tiesa, jie moka ir didžiausius pajamų mokesčius valstybei. Dešimt sąraše pirmaujančiųjų valstybei 2002 metais drauge sumokėjo 34 milijonus eurų mokesčių.

Koncerno „Nokia“ vadovas J. Ollila per metus uždirba 16,4 milijono eurų, iš jų 9 milijonus eurų sumoka mokesčių. Bet iš likusių milijonų gyventi galima.

Idėjos – iš pasakų knygos

„Nokia“ naujųjų technologijų padalinio vadovas Yrjo Neuvo tvirtina, kad naujausių idėjų jis semiasi iš Joanne Kathleen Rowling knygų apie Harį Poterį. „Esu perskaitęs visas knygas apie Harį Poterį ir vis klausdavau savęs, kaip galėčiau įgyvendinti jo fantazijas. Nemaža rašytojos idėjų jau galėsime įgyvendinti po penkerių metų“, – paslaptینگai žada vienas „Nokia“ kūrėjų.

O kol kas suomių pasaulį stebina naujausiais mobiliaisiais telefonais, kurie vadinami žiniasklaidos kombainais. Argi tai telefonas, jeigu jame yra skaitmeninė foto-kamera, vaizdo kamera, radijas, internetas ir televizorius? Juo galima ir skambinti bei rašyti SMS žinutes, skaityti elektroninį paštą, naršyti tinklalapiuose, žiūrėti mobiliąją televiziją. Tai jums ypač patiks, kai stovėsite pavaikare automobilių spūstyje.

Būtent tokį naujausią „Nokia Nseries“ mobiliųjį telefoną ką tik sukūrė „Nokia“ gamintojai. Ne-

Su „Nokia“ mobiliuoju telefonu „Nokia N90“ nepraeisite ir toli nuo civilizacijos.

rūdijančio plieno korpuso, juodojo perlo ar glotnaus sidabro spalvos telefono aparatas iš tiesų yra galingas kišeninis kompiuteris, 2005 metais siūlantis patį galingiausią mobilųjį funkcionalumą pasaulyje.

Skamba puikiai? Suomiams it vaikams labai patinka technikos žaisliukai. Ypač jais džiaugiasi Laplandijos tundroje elnių augintojai. Stebuklų dėžutės spalvotame ekrane jie gali pramogauti, skaityti naujienas, žiūrėti televizorių, susirasti bet kokią informaciją, grožėtis nufilmuotais bei nufotografuotais vaizdais ir nusiųsti elektroninį laišką kitoje kalno pusėje savo bandą ganančiam kolegai. Toks telefoniukas vadinasi „Nokia N90“ ar „Nokia N91“. Tiesa, juo vis dar galima ir paskambinti.

• „TietoEnator“ kuria pasaulinę žinių visuomenę

Tarp miškų pasislėpusi mažytė Suomija, dėl moderniausių technologijų pažangos vadinama Mažąja Japonija, užsimojo pakeisti pasaulį. „Atėjo laikas naujai revoliucijai – skaitmeninei. Ji pakeis visą pasaulį ir sukurs mokslo bei žinių visuomenę“, – tvirtina Suomijos koncerno „TietoEnator“ vienas vadovų Juhani Lano, 2002 metais atvedęs šį koncerną ir į Lietuvą.

„TietoEnator“ – antra kompanija po „Nokia“, kurios darbuotojai gauna didžiausius Suomijoje atlyginimus – patiems suomiams yra paslaptina. Jie sunkiai iššifruoja jos pavadinimą. *Tieto* reiškia mokslą, o kas tas *Enator*? Skamba lyg traktorius. Dvejetas už privalomos švedų kalbos mokėjimą! *Enator* – švediškas žodis, reiškiantis mokslo, informacijos, žinių sąsają viename internetiniame tinkle. Tiesą sakant, „TietoEnator“ ir yra lyg traktorius, stumiantis Suomiją į moderniausių informacinių technologijų lyderes pasaulyje.

Koncernas prognozuoja, kad iki 2020 metų visa šalis bus išraizgyta internetiniu tinklu. Skaitmeninė revoliucija visiškai pakeis visuomenės priežiūros ir aptarnavimo sektorius. Internetu gyventojai gaus viską, ką norėtų turėti greičiau, pigiau ir ekologiškiau. Ir vienintelė stebuklingoji dėžutė, išpildanti visus norus, bus mažutis komunikatorius, nešiojamas kišenėje vietoj mobiliojo telefono.

Įkurtas 1968 metais, iki 1995-ųjų „TietoEnator“ vadinosi „Tietotehdas“ – Žinių fabriku. Jo tikslas buvo kompiuterizuoti šalį jau tuo metu, kai visa Europa ir

Amerika dar tebesukinėjo aritmometrų rankenėles. Tačiau iki šiol nedaug suomių žino, kokia tai kompanija, nors yra viena didžiausių Helsinkio biržoje. „TietoEnator“ kompiuteriai įkurdinti giliai po žeme, ir čia net koncerno vadovai negali laisvai užėiti.

„Žmonės nežino, kas mes, nes negaminame akimis matomų produktų. Bet jie kasdien susiduria su mūsų veikla: kai ima pinigus iš automatų, moka sąskaitas internetu, skambina – naudojasi sistemomis, kurias sukūrė „TietoEnator“, – aiškina vienas koncerno vadovų J. Lano.

„TietoEnator“ pastaruoju metu tapo didžiausių informacinių technologijų koncernu Šiaurės šalyse. Bet to nepakanka. Ką tik jis pakeitė savo strategiją, užsibrėžęs tapti didžiausių informacinių technologijų kūrėju pasaulyje. Jis orientuojasi į svarbiausias pasaulyje veiklos sritis – bankus, telekomunikacijas, sveikatos apsaugą, miško pramonę. Jau dabar 40 procentų pasaulio popieriaus fabrikų naudojami „TietoEnator“ sukurtomis kompiuterių programomis. Koncernas įsitvirtino 20 pasaulio šalių, tarp jų – ir Lietuvoje. Šiaurės šalyse jis jau užima 90 procentų rinkos.

„Lietuvoje mūsų partneris yra „Lietuvos telekomas“, ir per trejus veiklos metus mes užėmėme 30 procentų informacinių sistemų rinkos“, – teigia „TietoEnator“ padalinio Lietuvoje direktorius Raimo Haapamaki. Koncerno vadovai tvirtina, kad Lietuva jiems yra svarbiausia iš Baltijos šalių, nes yra arti Rytų Europos, turi

**Koncernas „TietoEnator“
užsimojo sukurti pasaulinę
žinių visuomenę.**

placią rinką ir išsilavinusių darbuotojų. Iš 14 000 darbuotojų 7000 dirba Suomijoje, 1000 – Rytų Europoje, 140 – Lietuvoje.

„Lietuviai turi puikų išsilavinimą, didelę darbo motyvaciją. Švedai, penktadienį baigę darbą, drožia namo. Lietuviai, jei reikia, ateis į darbą ir sekmadienį, nors jų atlyginimas yra keturis kartus mažesnis. Jiems tik reikėtų daugiau patirties bendraujant su klientais“, – giria lietuvius J. Lano.

Ypač didelę perspektyvą koncerno vadovai įžiūri sveikatos apsaugos sistemoje. Sutikite, kad mažuose Lietuvos, kaip ir Suomijos, miesteliuose sunku rasti gerą specialistą mediką ar aprūpinti ligoninę modernia aparatūra. „TietoEnator“ sukūrė ir Suomijoje diegia sistemą, kuri leidžia visus šalies sveikatos centrus sujungti į vieną tinklą. Ir nesvarbu, kur ligonis gyvena. Jam nebereikia važiuoti pas gydytoją ir gaišti kartais brangų gyvybei laiką. Ligonio nusiskundimai, jo apžiūra, tyrimų duomenys, rentgeno nuotraukos internetu patenka į centrinės ligoninės kompiuterius, ir specialistai nedelsdami paskiria gydymą.

„Lietuvoje gydytojai, nepakeldami akių į ligonį, pildo popierius. Mūsų sukurtos sistemos leidžia medikui tik kalbėti – kompiuteris užrašo jo kalbą ir susistemi-na visą informaciją apie pacientą. Tikiu, kad Lietuvoje šių sistemų įdiegimas yra jau ant slenksčio, – tikina J. Lano, kas mėnesį atvykstantis į Lietuvą įvertinti koncerno darbo. – Jeigu visuomenė nepajėgs perprasti naujausių informacinių technologijų, ji nuolat vilksis progresui iš paskos“.

• „Lumene“ – sniego šalies auksas

„Pabaisa išsimaudė krištoliniame ežero vandenyje ir pavirto gražuole...“ Jei tokie stebuklai atsitinka, nėra jokių abejonių, kad jų gimtinė – Suomijos šiaurė. Mistinio grožio Šiaurės pašvaisčių ir ledynų baltosios tylos kraštas.

Prieš 40 metų du suomiai verslininkai Asko Perisalo ir Olavi Reinilä atostogaudami užklydo į gūdžią Kuhmo (*Kuhmo*) provinciją, ieškodami parduodamo vasarnamio. Jis stovėjo ant nuostabaus miško ežero kranto, o ežero vardas skambėjo lyg mėnulio šviesos muzika: *Lumene*. Verslininkai ieškojo vasarnamio, o surado vardą pirmam šalyje kosmetikos fabrikui „Lumene“. Iki tol Suomijoje pagal licenciją buvo gaminama tik užsienio firmų kosmetika. 1970 metais parduotuvių

lentynose sutūpė pirmi mėlyni „Lumene“ kremos indeliai. Šiandien Suomijoje kosmetikos priemonių parduodama už 600 milijonų eurų per metus. Trečdalį rinkos užima „Lumene“.

2004 metais Prancūzijoje, kosmetikos ekspertų forume, „Lumene“ drėkinamasis kremas su pelkių gervuogių aliejumi tapo sensacija, užtemdžiusia garsių firmų iš 14 šalių produkciją. „Jau kitą dieną mūsų gamykla išgyveno stresą: kosmetikos platintojai reikalavo stebuklingojo kremo, kuris buvo šluote iššluotas nuo parduotuvių lentynų. Mes triumfavome“, – pasakojo vadybininkė Satu Sairanen.

Prisiklausiusi, kad visa „Lumene“ kosmetika gaminama tik iš natūralių gamtos produktų, važiuodama į Helsinkio priemiestį ieškoti gamyklos, įsivaizdavau ją stovinčią gūdžiame miške. Iš vienos pusės vamzdžiais į ją turėtų tekėti tyras ežero vanduo, iš kitos – traškėti perdirbami beržų lapai, dar kitur – lietis iš uogų spaudžiamas aliejus. Gal taip ir yra – ponia Satu vis dėlto nesiryžo vestis mane į cechus, kuriuose vykstantys stebuklai saugomi nuo svetimų akių lyg kosmoso ginklų paslaptys.

Bet „Lumene“ fabrikas tikrai stovi netoli beržyno ir primena apvalią kosminę laboratoriją. Tačiau iš tikrųjų tik atkartoja apskritą kremos indelio formą. Jo spalvos – mėlyna ir balta – ežerų ir sniego – plazda ir Suomijos vėliavoje.

„Mūsų šūkis – Šiaurės grožis. Joks kosmetikos produktas negali būti geras visame pasaulyje, nes dėl klimato ypatumų tinka tik konkrečioje šalyje. Ne-

**„Lumene“ fabrikas
primena apvalią
kosminę laboratoriją.**

manau, kad Šiaurės šalių moterims tiktų Pietų šalių kremai. Juk ten net neauga augalai, kurie yra mūsų kosmetikos pagrindas, ir moterims netenka patirti keturių metų laikų, temperatūrų svyravimų“, – įsitikinusi Satu, kurios puikia oda galima grožėtis.

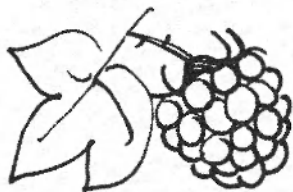
Suomės pasaulyje garsėja nuostabiais šilkiniais plaukais ir skaisčia lyg kūdikio oda, jei šios nenusvilina saulėje. Net sunku įsivaizduoti, kad žiemą jų odai tenka iškentėti 30 laipsnių šaltį bei arktinį vėją slidinėjant ir 25 laipsnių šilumą sausa-me darbo kabinete.

„Suomiška kosmetika ypatinga tuo, kad padeda odai iškęsti temperatūros svyravimus, ją gina, saugo ir gražina. Kurdami kosmetiką bendraujame su Šiaurės šalių moterimis, ieškodami, kas joms tiktų geriausiai“, – Satu pasakoja apie tai, ką jai pačiai tenka dirbti kas dieną – kartu su dar 200 moterų išbandyti „Lumene“ kuriamą produkciją.

Iš suomių moterų dažnai pasišaipoma, esą jos visai nenaudoja kosmetikos. Bet tai – nevisiškai tiesa. Jei suomė kosmetikai išleidžia vidutiniškai 114 eurų per metus, o prancūzė – 161 eurą, tai tik reiškia, kad suomės daugiau perka „Lumene“ kosmetikos, kuri yra pigesnė. Ši kosmetika skirta moteriai, kuriai gyvenimas nėra nuolatinė šventė. Ji daug dirba, yra savarankiška, užima vadovaujamąjį postą. Ji nori save prižiūrėti, atrodyti gerai ir sveikai, bet nemėgsta ryškaus makiažo. „Todėl mes kuriame ryškesnę tik šventinę kosmetikos liniją“, – į mudviejų, moterų, pokalbį įsitraukia ir pasisveikinti atėjęs korporacijos „Noiro“, kuriai priklauso ir „Lumene“, prezidentas Tapio Pajuharju.

Keturiasdešimtmetis suomis pasirodo esąs subtilus moterų grožio vertintojas. Jis tuoj pat pasinaudoja proga išgirti lietuvių grožį. Bet nenusukriaudžia ir savų: koncerno darbuotojos dukart per metus apdovanojamos individualiai joms parinktos kosmetikos rinkiniai. Naudodamasi prezidento simpatija lietuvaitems, spiriu jį išduoti kuo daugiau „Lumene“ paslapčių.

„Lumene“ kosmetikos išskirtinumas yra tai, kad jos sudedamosios dalys yra laukų, miškų, pelkių augmenija, gėlės, beržų lapų eteriai. Atminkite, kad mes turime švariausią pasaulyje vandenį, o mūsų augmenija pusę metų mėgaujasi poliarinės dienos šviesa. Bet veiksmingiausia mūsų kosmetikos sudėtyje yra miškų, pelkių uogos, kurias kosmeti-

koje pradėjome naudoti pirmi pasaulyje. Tuo domisi garsiausios firmos, todėl negaliu papasakoti visų paslapčių“, – juokiasi koncerno prezidentas.

Geltonosios gervuogės, išaugusios ypač švariose tundros pelkėse, yra naujaušias slaptasis „Lumene“ ginklas. „Ilgai tyrinėję gervuoges pastebėjome, kad jos turi ypatingų savybių. Visiškai atsitiktinai atradome, kaip iš jų sėklyčių išgauti aliejų, kuris yra veiksmingiausias antioksidantas. Galiu tik patvirtinti, kad tai – labai sudėtinga“, – suka kalbą į šoną prezidentas.

Daug išsamiau jis papasakojo, kad likusių gervuogių neišmeta, o atiduoda maisto pramonei – iš jų verdama uogienė ir gaminamas žymusis „Lapponia“ gervuogių likeris. Patikėkite, jis puikiai tinka šaltą žiemos vakarą, ypač jei veidą lepina stebuklingųjų gervuogių sėklyčių aliejaus kremas.

• „Paulig“ kavą maišo magai

FAKTAI:

Suomiai – kavos gėrimo pasaulyje čempionai. Per metus suomis išgeria beveik 12 kilogramų kavos. 90 procentų šios šalies gyventojų per dieną išgeria beveik litrą kavos. Ne šampanas ir ne vynas, o kava yra pagrindinis visų švenčių atributas.

Tik Suomijoje visuose darbo kontraktuose nurodoma, kiek minučių dvi kart per dieną trunka kavos gėrimo pertraukėlė. Pirmoji Suomijos kavos gamybos kompanija „Paulig“ įkurta 1876 metais.

Sunkus kavos kelias

Suomių namuose gali pritrūkti druskos, bet kavos – niekada. Helsinkio gatvėse neišvysite suomio, skubančio gatve su plastikiniu puodeliu kavos kaip Vašingtone. Su kava suomiai elgiasi pagarbiai, nes tiki, kad ji turi sielą.

1871 metais iš Vokietijos į Suomiją atplaukęs 21 metų Gustavas Pauligas išmokė suomių gerti kavą.

XIX amžiuje jau ir neturtingi suomiai galėdavo nusipirkti brangiųjų kavos pupelių. Kiekvienos šeimos, gyvenančios net atokiausiame kaime, garbės reikalas buvo išsivirti puodelį kavos. Iš tų laikų išlikę virduliai keliauja iš kartos į kartą kaip garbingų šeimos tradicijų įrodymas.

Antrą kartą kava Suomijoje uždrausta po Pirmojo pasaulinio karo, trečią – per Žiemos karą. 1939 metais valstybė konfiskavo visas jos atsargas, ir kvapniojo gėrimo įsigyti suomiai galėdavo tik su talonais. Šalis neturėjo valiutos pirkti kavos pupelių. Tik 1946 metais Suomiją pasiekė pirmas pokario laivas su kavos

Kodėl suomiai taip pliaupia kavą? Iki vakaro jie vis tiek būna lėti, ramūs ir tylūs, nors iš pat ryto jau būna išmaukę puslitrį kavos. Matyt, būtų dar blogiau. Patys suomiai sako, kad jie, šiauriečiai, be kavos neišgyventų ilgos ir tamsios žiemos, neįveiktų ir rudens depresijos. Gal tai ir tiesa, nes po jų daugiausia kavos pasaulyje išgeria kaimynai švedai, norvegai bei danai.

Net ir moderniausioje suomių virtuvėje garbingiausioje vietoje stovi senas žvilgantis vario virdulys, kuriame kavą prieš 100 metų virdavo šeimos proseneliai. Kava į Suomiją iš kaimyninės Švedijos atgabenta 1700 metais ir netrukus uždrausta. Miestų gatvėmis zu-

jo kavos policija, uostydama, ar iš kurio nors namo nesklanda jos kvapas. Mat ją gerti turėjo teisė tik turtuoliai. Vargšams kava buvo uždrausta, nes ėmę skanauti brangų gėrimą būtų pritrūkę pinigų duonai.

kroviniu, o nuo 1954-ųjų suomių pagaliau galėjo mėgautis kava tiek, kiek užsi-geisdavo. Tai jiems reiškė šalies gerovės kilimo pradžią.

Raganavimas prie kavos puodelio

Tik išlipusi iš metro Helsinkio priemiestyje pajutau kavos kvapą. Sekiau paskui jį ir neapsirikau: netoli jūros įlankos kyla „Paulig“ kavos fabriko bokštai.

1871 metais iš Vokietijos į Suomiją atplaukusio garlaivio denyje stovėjo jaunas vaikinąs – 21 metų Gustavas Pauligas jau buvo spėjęs padirbėti Liubeko prekybos rūmuose, prekiaujančiuose kava. Jis, atrodė, viską išmano apie ją: moka pirkti, atskirti rūšis ir įvertinti skonį. Galėjo to išmokyti ir suomius, kuriuos kava pasiekda-vo tik iš Švedijos. Darbo čia buvo per akis.

1876-aisiais G. Pauligas įkūrė kompaniją „Paulig“, kuri iki šiol, vadovaujama jo sūnų, yra Suomijos kavos gamybos ir eksporto lyderė. „Kavos gamyba – mokslas, menas ir filosofija“, – sakė po kavos fabriką mane lydėjusi „Paulig“ vadybininkė Leena Miettinen. „Ir raganavimas“, – pridūriau mintyse, kai anapus durų palikusi papuošalus, įsisupusi į baltutėlį chalatą, užsimaukšlinusi kepurę ir įsispyrusi į gumines šlepetes įžengiau į kavos laboratoriją.

Čia užė malūnėliai, sklido spraginos kavos kvapas, o baltai apsi-
sirengę magai būrė ties garuojančiais puodeliais. Būrimas, tiesą sakant – paprastas. Magas, o kitaip – kavos ekspertas, pasemia kaušėliu ką tik paspragintos ir sumaltos kavos, užpila verdančiu vandeniu, nugraibo putas, pasemia šlakelį, perpila jį į kitą šaukštelį, paragauja ir išspjauna į spjaudyklę. Taip per dieną aštuoni ekspertai išragauja 200 puodelių kavos.

Bandau ir aš. Galiu pasakyti tik tiek: ji be cukraus. Fabriko kavos ekspertas Jukka Rouhiaineną juokėsi įtardamas, kad aš, kaip ir dauguma suomių, žinau tik dvi kavos rūšis – su pienu ir be jo. Jis po kiekvieno išspjauto gurkšnio pasižymi dešimtis ragautos kavos savybių.

Laboratorijos didžiulėse spintose – žalių arabikos kavos pupelių pavyzdžiai iš 15 Pietų Amerikos ir Afrikos kavos plantacijų. Ragauju žalią pupelę – ji visai be skonio. „Todėl jas iš pradžių ir spraginame štai šiose mažytėse krosnelėse“, – Jukka parodė žaislinį kavos skrudintuvą.

Iš pradžių kava yra ragaujama prieš užsakant naują siuntą. Antrą kartą – prieš pat laivui su kroviniu išplaukiant iš Amerikos ar Afrikos. Kai ji atplukdoma į Suomiją, ragaujama dar keletą kartų. Ir tik tada nusprendžiama, ar tos rūšies pupelės tinka.

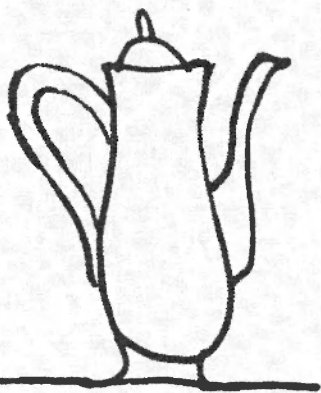
„Stengiamės, kad mūsų kavos mišiniai išlaikytų tą patį skonį. Todėl tenka nuolat burti – keisti sudėtį. Antai „Juhla Mokka“ maišome net iš 13 rūšių kavos“, – aiškino kavos ekspertas. Kaip jis prisimena visų kavos rūšių ir mišinių skonį? Juk vienintelis jo prietaisas – liežuvis. „Universitetuose šie mokslai nedėstomi. To išmokstame čia, fabriko mokykloje“, – juokėsi Jukka ir prisipažino, kad vakare namie kavos jau nebegeria.

Kai ekspertai nusprendžia, kad pupelės tinkamos, jos supilamos į 40 „Paulig“ fabriko bokštų, kur 5–6 minutes kaitinamos 550 laipsnių temperatūros oru. Iš bokštų kavos pupelės patenka į skrudinamąjį cechą. Ten mane ir atsivedė vadybininkė Leena. Keturios mašinos per valandą apskrudina apie 4000 kilogramų kavos. 200 laipsnių karštyje pupelės spirga neilgai – 5–8 minutes, po to atvėsinaamos šaltu oru. Kiek kava paskrudę, parodo kompiuteriai.

„Ar būna, kad užsižiopsote, ir kava per daug sudega?“ – teiraujosi dviejų vyriškių, sėdinčių prie kompiuterių. „Retai, bet pasitaiko“, – prisipažįsta šie. „Tada ją pakuojate ir už mažesnę kainą siunčiate į Lietuvą?“ Mano klausimas suomių prajuokino. Jie papurtė galvas ir parodė atliekų dėžę, kur buvo supiltos neblogai atrodančios rudos pupelės.

„Gal jau užtenka vaikščioti. Einame paskanauti kavos, ir aš viską papasakosiu“, – pasiūlė Leena. Veltui ji mane stabdė. Pakerėta kavos kvapo veržiausi ten, kur jis stipriausias – į malamąjį cechą. Suomijoje populiariausia malta kava, ir tik 2–3 procentai pupelių pakuoamos nemaltos. Šiame ceche – pragariškas triukšmas, lyg čia būtų malami akmenys, o ne pupelės.

Šeši cilindriniai malūnai mala trijų smulkumo rūšių kavą, o darbą prižiūrintys vyrai su ausinėmis stebi procesą iš stiklinės kabinos. Sumalta kava vamzdynais

keliauja į pakuojamąjį cechą, iš kurio per metus 42 000 tonų „Paulig“ kavos, supakuotos į ryšulius, siunčiama į Baltijos šalis, Rusiją, Ukrainą ir lieka Suomijoje.

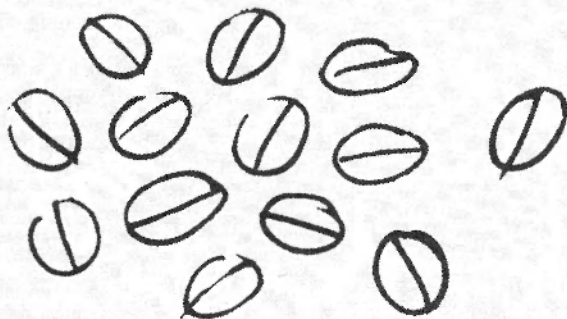
Ne visa pagaminta kava išgabenama. Šiek tiek jos lieka ir fabrike: 300 darbuotojų veltui gali ja gardžiuotis kiek tik nori.

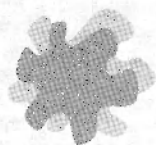
Skanių kavos receptas

Kodėl ta pati „Paulig President“, kurią geriu Lietuvoje, Suomijoje truputį kitokia? Švelnesnė, aromatingesnė, rūgštesnė, nors suomia ją verda lietuvių nekenčiamu būdu – kavos automatais. Tokiais klausimais spaudžiau į kampą tą patį kavos ekspertą Jukką, laboratorijoje maišantį kavos mišinius ir lietuviams.

„Patikėkite, kava ta pati, tik jūsų vanduo kur kas kietesnis, todėl lietuviams skirtą kavą paskrudiname labiau. Ją patarčiau užplikyti minkštu vandeniu ir naudoti švarius indus be kalkių nuosėdų – jos sunaikina kavos aromatą“, – atrėmė mano puolimą Jukka. Be to, skanią kavą, plikydami puodelyje, lietuviai išsivirs tuomet, kai ją užpils 90 laipsnių karščio vandeniu, mat verdantis vanduo nužudo aromatą.

„Ir nepagailėkite į puodelį įdėti ne mažiau kaip septynis gramus – du šaukštelius – kavos“, – davė paskutinį patarimą kavos magas.

Suomija nuo A iki Z

Alkoholis.

Iš ES šalių alkoholio galima įsivežti neribotai.
Per savaitę suomia vidutiniškai išgeria 1 butelį gryno alkoholio. Parduodamas tik „Alko“ parduotuvėse.

Alus.

Per metus vidutiniškai suomis išgeria 81 l.

Arbatpinigiai.

Nepaliekami. Pradžiuginsite, jei paliksite.

Butų kainos.

Helsinkio centre 1 kv. m kaina – 3000 eurų.

Ekskursijos laiveliais.

Nuo Helsinkio turgaus aikštės *Kauppatori*.

Erdvė.

Vienam žmogui tenka 34,5 kv. m būsto.

Ežerai.

188 000. Sudaro 10 proc. šalies teritorijos.

Pati ežeringiausia pasaulio šalis.

Didžiausias – Saimos (*Saimaa*) ežeras, 4-as pagal dydį Europoje.

Finlandizacija.

Prezidento U. Kekkoneno (1956–1982) politikos linija, reiškianti aktyvų neutralitetą, savanorišką senos politikos pritaikymą stipresnės valstybės (tuo metu – Rusijos) reikalavimams.

Gyvenimo trukmė.

Moterų – 80,8 metų, vyrų – 73,5.

Gyventojai.

5 176 000. Iš jų 93 proc. suomių.

Tankumas – 15 žmonių 1 kv. km.

Golfas.

50 golfo laukų.

Greitis.

Gyvenvietėse – 50 km/val.

Kalba.

Valstybinės – suomių ir švedų. Visi kalba angliskai, vyresni žmonės – ir vokiškai.

Kalėjimas.	2005 m. – 3826 kaliniai.
Kariuomenė.	Kasmet pašaukiama apie 30 000 jaunuolių, iš jų apie 500 savanorių moterų. Taikos metu tarnauja 35 000 profesionalių karių. Metų biudžetas – 1,5 mlrd. eurų.
Kempingai.	Prie ežerų ir jūros. Para kainuoja 5–13 eurų. Galite žvejoti ir išsimaudyti saunoje. Iš anksto informacijos galite rasti ir Vilniuje, kelionių agentūroje „Wrislit“.
Keskusta.	Lietuviškai reiškia „centras“.
Knyga.	Pirmos suomių kalba išleistos XVI a. Leidėjas – M. Agricola.
Kontribucija.	1952 m. Suomija išmokėjo Rusijai už bausmę, kad Antrajame pasauliniame kare su vokiečiais kovojo prieš ją. 300 mln. JAV dolerių buvo surinkta daugiausia pardavinėjant šalies mišką. Suomija – vienintelė šalis, visiškai sumokėjusi kontribuciją.
Korupcija.	Nėra.
Laikas.	Toks pat kaip ir Lietuvoje.
Lapiai (samiai).	Laplandijos gyventojų tautelė. 4000 žmonių.
Literatūra.	1835 m. sukurtas epas <i>Kalevala</i> .
Maitinimas.	Įstatymų įteisintas nemokamas mokyklose ir darželiuose.
Metro.	Bilietai parduodami automatuose. 10 bilietų – 13 eurų.
Mišakai.	70 proc. teritorijos. Miškingiausia Europos šalis. 65 proc. miškų – privatūs.
Nacionaliniai simboliai.	Gulbė, lokys, pakalnutė.
Nedarbas.	8 proc. 1995 m. – 17 proc.

Oro uostas.	Kelionė iš Helsinkio centro trunka 25 min. Autobusai kursuoja nuo Geležinkelio stoties; bilieto kaina 3–5 eurai.
Padangos.	Dygliuotosios nuo lapkričio 1 d. iki kovo 31 d.
Pagalba.	Medicinos, policijos – 112.
Parlamentas (Eduskunta).	200 narių, renkami kas 4 metai.
Pašalpa.	Bedarbiams – 50–60 proc. buvusio atlyginimo.
Pensija.	Vidutiniškai 870 eurų per mėnesį. 60–66 proc. buvusios algos. Amžius – 60–65 metai.
Pigūs viešbučiai centre.	<i>Hotelli Finn, Kalevankatu 3B</i> , 65–80 eurų už parą. <i>Eurohostel, Linnankatu 9</i> , 32 eurai už lovą. <i>Stadionin Retkeilymajja, Pohjoinen Stadiontie 3B</i> , labai pigus.
Plotas.	337 030 kv. km.
Promilės.	0,5 promilės – jau nusižengimas.
Prostitucija.	Neuždrausta. Baudžiami sąvadautojai. Oficialių viešnamių nėra.
Religija.	Liuteronai, reforma – 1527 m.
Rūkymas.	Draudžiamas restoranuose, viešosiose vietose.
Salos.	179 000.
Saunos.	1,3 mln.
Skrybės.	Išyra 50 proc. santuokų. Su Skandinavijos šalimis ir Anglija pirmauja pasaulyje.
Socialinė gynyba.	Socialinėms reikmėms skiriama ketvirtadalis šalies biudžeto.
Spauda.	1776 m. išleistas pirmas laikraštis. Dabar leidžiama 370 laikraščių, 4700 žurnalų. Didžiausias laikraštis – <i>Helsingin Sanomat</i> (tiražas – 0,5 mln.).

Stambiausios įmonės.	„Nokia“ – elektronika. „Stura-Enso“ – miško pramonė. „Fortum“ – energetika. UPM-Kümmene“ – miško pramonė. „TietoEnator“ – informacinės sistemos. „Kesko“ – prekybos tinklas. „Metsaliito“ – miško pramonė.
Taksi.	Rasite stotelėje. 10 km – 10 eurų, dar 2,5 euro – įsėdimo mokestis. Tel. Helsinkyje: 09 70 07 00. Iš Oro uosto į Helsinkio centrą kainuos apie 20 eurų.
Temperatūra.	Žiemą šiaurėje nukrinta iki 40–50 laipsnių šalčio. Vasarą gali pakilti iki 35 laipsnių karščio.
Tėvai.	Įstatymas, įpareigojantis vaikus rūpintis senais tėvais, panaikintas 1970 m. Tai daro valstybė. Bet 70 proc. senų žmonių vis tiek pagalbos sulaukia iš vaikų.
Turizmas.	Statyti palapines galima neklausiant savininkų leidimo. Bet verčiau būkite mandagūs.
Universitetas.	1640 m. įkurta Turku Abo akademija (vėliau tapo Helsinkio universitetu).
Uodai.	50 rūšių. Iš jų tik penkios puola žmogų.
Upės.	Ilgiausia – Kemijokio (<i>Kemijoki</i>) – 483 km.
Žvejyba.	Leidimą už 3,5 euro galima nusipirkti pašte. Jis galioja visoje Suomijoje, išskyrus Laplandiją ir Alandų salas.

– Ė, mulki, girdėjau gerą anekdotą
apie suomius! – šaukia švedas suomiui.

– Na pasakok, bet atmink, kad aš
esu suomis.

– Taigi taigi, pabandysiu pasakoti
kuo lėčiau, – pažada švedas.

FIN

Lavaste, Laima

La504 Linksma knyga apie suomių ir Suomiją / Laima Lavaste. – Vilnius : Tyto alba, 2005. – 220[4] p. : iliustr.

ISBN 9986-16-458-3

Jei iki šiol apie suomių ir Suomiją žinote tik tiek, kad ten šalta, todėl visi geria, kad visi suomių vaikai su *finkomis*, mylisi nenusiėmę slidžių, kad ten daug ežerų, todėl ir uodų, kad Laplandija – tai tik pasakų apie trolius ir Kalėdų Senį šalis, būtinai turite perskaityti šią knygą. Žinoma žurnalistė Laima Lavaste skaitytojams šmaikščiai atveria netikėtai linksmą, stebinančią, pilną įdomybių Suomiją, keliančią ir nuostabą, ir pagarbą, ir juoką. Pasakojama ir apie rimtus bei tragiškus suomių tautai įvykius. Jums paaiškės, kodėl iki šiol niekas nėra matęs garsiosios Mannerheimo linijos, kad per Žiemos karą kovojo visi 10 suomių tankų, kodėl suomių kariai avėjo rusų kareivių batais. Sužinosite ir apie Suomijos prezidentus, politiką, meną, sportą, garsias bendroves.

UDK 948.0+[342.2+32+502+316.3](480)

LAIMA LAVASTE

Linksma knyga apie suomių ir Suomiją

Dailininkė *Ilona Kukenytė*
Meninė redaktorė *Nijolė Vilkišiūtė*

SL 1686. 2005 11 10.

Išleido „Tyto alba“, J. Jasinskio g. 10, LT-01112 Vilnius, tel. 2497453, info@tytoalba.lt
Spausdino UAB „Logotipas“, Utenos g. 41a, LT-08217 Vilnius

18,90 Lt

Laima Lavaste jau dešimt metų dirba „Lietuvos ryto“ žurnalistė Suomijoje.

Nė viena Europos šalis nėra taip apipinta legendomis ir mitais kaip Suomija. Man Suomija yra šalis, kur dar gyvena pasaulio vaikystė. Čia viskas tikra. Tikra žiema su balto sniego pusnimis ir speigų kaustoma tyla. Tikri tankūs miškai, kur slampinėja meškos ir vilkai. Tikra trumpa karšta vasara su saunų dūmeliu ir baltosiomis naktimis, prinokinančiomis laukų ir miškų gėrybes. Skaidrūs ežerai su tikromis žuvimis ir geriamu vandeniu. Tikri ir dėl to net juokingi žmonės su tikra tiesa, tikra išmintimi ir tikrais jausmais.

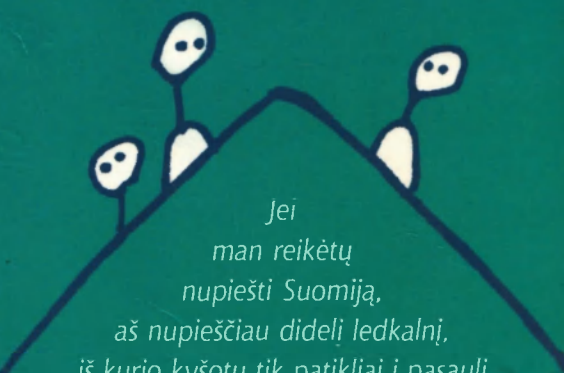
ISBN 9986-16-458-3

TYTO ALBA

www.tytoalba.lt

Perskaite šią knygą sužinosite, kodėl suomei negalima bučiuoti rankos, ir kodėl suomis kalbėdamas kasosi. Kodėl jie nori nusišlapinti prie Rusijos sienos. Ir ką daro, kai užtinka žmoną su kaimynu lovoje. Jūs sužinosite, kad suomiai moteris ant rankų privalo nunešti 253 metrus 50 centimetrų, kad 20 procentų suomių mylisi kasdien (pirmauja Europoje) ir kad sausasis įstatymas nebegalioja nuo 1932 metų.

Jei
man reikėtų
nupiešti Suomiją,
aš nupieščiau didelį ledkalnį,
iš kurio kyšotų tik patikliai į pasaulį
žvelgiančio suomio galva.

Jo pasaulis – giliai giliai po ledu.
Netiesa, kad jį neįmanoma prisibelsti.